

รายงานวิจัย

เรื่อง บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์ :
กรณีศึกษาจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออก

โดย

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์

โอฬาร ถิ่นบางเตียว

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดงานวิจัยภายใต้โครงการเมธีวิจัย

อาวุโส สกว. ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร

เรื่องโครงสร้างและพลวัตรของทุนไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ

วันที่ 28-29 มิถุนายน 2549

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	3
คำนำ.....	3
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
ขอบเขตของการศึกษา.....	4
วรรณกรรมปริทัศน์.....	4
แนวทางการศึกษาและกรอบการวิเคราะห์.....	6
วิธีการในการศึกษา.....	12
2 บทบาทเจ้าพ่อภายใต้โครงสร้างอำนาจสามชั่วของท้องถิ่น.....	12
เศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดก่อนการสร้างถนนสุขุมวิท.....	12
เศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดหลังการสร้างถนนสุขุมวิท.....	15
เศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดหลังโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก.....	18
การก่อรูปโครงสร้างสามชั่วอำนาจ.....	22
การคงอยู่ต่อเนื่องของโครงสร้างอำนาจสามชั่ว.....	44
3 บทบาทเจ้าพ่อในกระบวนการปรับโครงสร้างอำนาจของท้องถิ่นหลังวิกฤติเศรษฐกิจ.....	54
ความขัดแย้งทางการเมืองของโครงสร้างสามชั่วอำนาจ.....	54
พันธมิตรใหม่ของโครงสร้างอำนาจสามชั่ว.....	62
บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อในอนาคต.....	88
4 สรุปและอภิปราย.....	92
บรรณานุกรม.....	100
ภาคผนวก.....	104

บทที่ 1

บทนำ

1. คำนำ

นายทุนท้องถิ่นรุ่นใหม่ของไทยที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองภายใต้โครงสร้างอำนาจแบบประชาธิปไตยโดยครึ่งใบตามกรอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 โดยทั่วไปมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นนักธุรกิจที่สะสมทุนขึ้นมาจากการใช้อิทธิพลเหนือกฎหมายเป็นกลไกหลักในขณะเดียวกันก็ต้องใช้ตำแหน่งทางการเมืองในท้องถิ่นหรือระดับชาติเพื่อสนับสนุนการสะสมทุน นายทุนท้องถิ่นรุ่นใหม่เหล่านี้ได้รับการขนานนามกันโดยทั่วไปว่า เจ้าพ่อสมัยใหม่ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2536)

เจ้าพ่อหรือเจ้าแม่ที่ก่อตัวขึ้นมาหลังรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จนถึงช่วงประชาธิปไตยครึ่งใบดังกล่าวยังเกิดขึ้นในบริบททางเศรษฐกิจการเมืองที่แตกต่างกัน จังหวัด ก. ที่ศึกษาเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เจ้าพ่อเจ้าแม่มีบทบาททางการเมืองภายใต้บริบทเชิงโครงสร้างของอำนาจท้องถิ่นแบบสามชั่วที่ทับซ้อนกับกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน กล่าวคือ

โครงสร้างแบบสามชั่วอำนาจของนายทุนท้องถิ่นในจังหวัด ก. ดังกล่าว เกิดขึ้นมาจากการต่อสู้ระหว่างกลุ่มและชนชั้นต่างๆ ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่สามารถมีกลุ่มใด ชนชั้นใดเข้าครองอำนาจเด็ดขาดในจังหวัดเพียงกลุ่มเดียวได้แต่การต่อสู้ระหว่างกลุ่มและชนชั้นต่างๆ ได้พัฒนาตามลำดับจนตกผลึกเป็นโครงสร้างอำนาจระหว่างกลุ่มอุปถัมภ์โดยการนำของนายทุนท้องถิ่นสามกลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืด และกลุ่มน้ำกร่อย กลุ่มทุนท้องถิ่นทั้งสามต่างก็เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นบนฐานของธุรกิจครอบครัวแต่แสดงบทบาททางการเมืองแตกต่างกันของแต่ละกลุ่ม คือ กลุ่มน้ำเค็มจะนำโดยผู้หญิงที่เป็นพี่ใหญ่ของครอบครัว ผู้นำกลุ่มได้ชื่อว่าเป็นป้าผู้อารีที่ชอบช่วยเหลือชาวบ้านแต่ในอีกด้านหนึ่งก็ถูกกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมแบบเจ้าแม่ กลุ่มน้ำจืดนำโดยครอบครัวที่ดำเนินธุรกิจโดยอาศัยอิทธิพลจนถูกเรียกว่าเป็นเจ้าพ่อ ส่วนกลุ่มน้ำกร่อยได้พัฒนากลุ่มขึ้นมาจากทุนทางสังคมในอดีตของนักการเมืองอาชีพของจังหวัด กลุ่มน้ำกร่อยมิได้แสดงบทบาทแบบเจ้าพ่อเจ้าแม่ก็ต้องปรับตัวเองในช่วงที่เจ้าพ่อเจ้าแม่เข้ามามีบทบาททางการเมืองในช่วงประชาธิปไตยครึ่งใบและหันเล่นบทบาทในเกมอำนาจของเจ้าพ่อเจ้าแม่ด้วยเหมือนกัน

โครงสร้างอำนาจสามชั่วอำนาจของจังหวัด ก. เกิดขึ้นในบริบททางเศรษฐกิจการเมืองพิเศษที่แตกต่างจากการก่อรูปของเจ้าพ่อเจ้าแม่ในจังหวัดอื่น ที่มีก็เป็นผลมาจากบริบททางเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศเป็นหลัก แต่จังหวัดที่ศึกษาเราจะพบ การเข้ามามีบทบาทของกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์ในที่นี้หมายถึง กระบวนการโยกส่วนต่างๆ ของโลกเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยอาศัยกลไกการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2537 : 1-2) ในบริบทของจังหวัดที่ศึกษาพบว่า การลงทุนข้ามชาติภายใต้

กระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีบทบาทต่ออุตสาหกรรมของจังหวัดตั้งแต่ทศวรรษ 2530 โดยการย้ายฐานการผลิตของทุนข้ามชาติญี่ปุ่นและประเทศอุตสาหกรรมใหม่ของเอเชียสู่พื้นที่ในโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก (สุรชัย หวันแก้ว ; ปรีชา คุวินพันธ์และประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, 2543 : 11)

โลกาภิวัตน์มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของจังหวัดที่ศึกษาจนทำให้ภาคอุตสาหกรรมกลายมาเป็นหัวใจกระตุ้นเศรษฐกิจส่วนร่วมของจังหวัด เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์มีฐานโครงสร้างอำนาจภายใต้การครอบงำทางเศรษฐกิจของทุนข้ามชาติ ทุนชาติ และทุนรัฐ ดังนั้น กระแสโลกาภิวัตน์จึงกลายมาเป็นบริบทเชิงโครงสร้างการขยายและปรับบทบาทของเจ้าพ่อเจ้าแม่ในจังหวัดที่ทำการศึกษาด้วย โครงสร้างอำนาจตามกระแสโลกาภิวัตน์จึงเกิดขึ้นทับซ้อนโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเดียวกัน

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่า นายทุนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่ของจังหวัดที่ศึกษา มีบทบาททางการเมืองอย่างไรในบริบทการพัฒนาทุนนิยมและประชาธิปไตยของไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ผู้ศึกษาคาดว่าการตอบคำถามวิจัยดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อความเข้าใจวงจรชีวิตของเจ้าพ่อเจ้าแม่ท้องถิ่นสมัยใหม่ที่ดำรงอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ไทย

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อทราบถึงบทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อใน โครงสร้างสามชั่วอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดที่ศึกษาภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์
2. เพื่อทราบถึงการปรับตัวของเจ้าพ่อท้องถิ่นของจังหวัดที่ศึกษาในกระแสโลกาภิวัตน์หลังวิกฤตเศรษฐกิจไทยปี พ.ศ. 2540

3. ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยจะศึกษาบทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อในจังหวัดที่ศึกษา โดยจะพิจารณาขอบเขตบริบททางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันตั้งแต่สถานการณ์หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 การพัฒนาอุตสาหกรรมในโครงการชายฝั่งทะเลตะวันออก การเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 และการก้าวขึ้นมาเป็นรัฐบาลของพรรคไทยรักไทย

4. วรรณกรรมปริทัศน์

จากการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อ เราสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อในกระแสโลกาภิวัตน์ของจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกโดยผ่านการวิพากษ์วิจารณ์ ดังนี้

วรรณกรรมหลักที่เกี่ยวกับเจ้าพ่อในประเทศไทยสามารถแบ่งตามแนวทางการศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. แนวการศึกษาเชิงการเมือง ตัวแทนของกลุ่มนี้ ได้แก่ สมบัติ จันทรวงศ์ (2535) และเรียงรัฐเนติโพธิ (2546) แนวการศึกษาเชิงการเมืองให้ความสำคัญต่อปัจจัยทางการเมืองว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานในการเกิดขึ้น ดังนั้น สมบัติจึงให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่หรือกลไกของรัฐ การที่ยอมรับให้นักเลงผู้มีอิทธิพลธรรมดาพัฒนาเป็นเจ้าพ่อซึ่งทำตัวเหนือกฎหมายและเมื่อมีการเมืองแบบเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย เจ้าพ่อก็สามารถพัฒนาตัวขึ้นมาใหม่ในรูปของนักธุรกิจและนักการเมือง เจ้าพ่อท้องถิ่นในทัศนะของสมบัติ คือ ผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นที่ทำตัวเหนือกฎหมายโดยมักใช้ความรุนแรงในการดำเนินธุรกิจผิดกฎหมายต่างๆ ถึงแม้จะมีธุรกิจถูกกฎหมายที่ดำเนินการตามปกติก็ตาม

การศึกษาเจ้าพ่อ โดยอาศัยแนวการเมืองพัฒนาความรู้ในบริบทราชการของไทย ดังนั้น ปัจจุบันการเมืองจึงมีความสำคัญต่อการเกิดของเจ้าพ่อ แต่หลังจากที่รัฐราชการที่มีฐานอยู่ที่กลุ่มข้าราชการ ได้มีกลุ่มนายทุนเข้ามาครอบงำรัฐตั้งแต่หลังวิกฤติเศรษฐกิจและการก้าวขึ้นเป็นรัฐบาลของพรรคไทยรักไทยที่นำโดย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรแล้วปัจจัยที่มีความสำคัญพื้นฐานได้เปลี่ยนไปเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ การสะสมทุนในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากการศึกษาบทบาทของเจ้าพ่อในจังหวัดที่ศึกษาจึงพบว่า งานสมบัติไม่ได้พิจารณาปัจจัยด้านกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีความสำคัญในปัจจุบัน

การนิยามเจ้าพ่อภายใต้แนวการศึกษาเชิงการเมือง โดยให้ความสำคัญต่อการใช้ความรุนแรงและการดำเนินธุรกิจผิดกฎหมายเป็นหลักนั้น ไม่ได้ให้น้ำหนักเพียงพอต่อการใช้ระบบอุปถัมภ์ในการสร้างทุนทางสังคมของเจ้าพ่อและการปรับตัวของเจ้าพ่อในการพัฒนาธุรกิจเดิมเป็นฐานธุรกิจผิดกฎหมายไปสู่ธุรกิจถูกกฎหมายโดยยังคงใช้อิทธิพลอยู่ในกระบวนการให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์

2. แนวการศึกษาเชิงวัฒนธรรม ตัวแทนของการศึกษาเจ้าพ่อในเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ Ockey (1993,2000) ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2538) และสินธุชัย สุกรเสพช (2539) นักวิชาการทั้งสามได้วิเคราะห์เจ้าพ่อโดยอาศัยวัฒนธรรมแบบนักเลง ถึงแม้เจ้าพ่อจะเคยหรือไม่เคยเป็นนักเลงมาก่อนก็ตาม วัฒนธรรมแบบนักเลงมีลักษณะบุคลิกภาพที่ดีและไม่ดี เช่น เป็นลูกชายกล้าได้กล้าเสียในการต่อสู้ ความซื่อสัตย์จงรักภักดี การรักษาคำพูด ใจคอโหดเหี้ยม ไม่มีหลักการ อันธพาล แต่บุคลิกที่เป็นหัวใจของความเป็นนักเลง ได้แก่ การรักศักดิ์ศรีของลูกผู้ชาย ดังนั้น นักวิชาการแนววัฒนธรรมจึงนิยามความเป็นเจ้าพ่อจากวัฒนธรรมหรือบุคลิกภาพแบบนักเลงเป็น “เนื้อหา” หลักโดยมีการเปลี่ยนแปลง “รูปแบบ” ไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม

การศึกษาเจ้าพ่อจากมุมมองเชิงวัฒนธรรมมีฐานอยู่ระบบจิตสำนึก ซึ่งถึงแม้ว่าจะดำรงอยู่อย่างยาวนานแต่ก็เปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยทางสังคมอื่นๆ โดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีพลวัตรค่อนข้างสูงในสังคม การนิยามเจ้าพ่อจากฐานทางจิตสำนึกทำให้ลดความสำคัญของการวิเคราะห์สัมพันธภาพเชิงอำนาจในรูปแบบอิทธิพลท้องถิ่นที่ทำตัวอยู่เหนือกฎหมาย ในขณะที่เดียวกัน

การนิยามดังกล่าวค่อนข้างสถิตย์ (static) ทำให้ละเลยพลวัตการพัฒนาทุนนิยมที่เป็นฐานทางเศรษฐกิจของเจ้าพ่อยุคใหม่

3. แนวศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง ตัวแทนของแนวคิด ได้แก่ Anderson (1990) ผาสุกพงษ์ไพจิตร (2536(1), 2536(2)) และ Ruth McVey (2000) นักวิชาการแนวนี้ให้ความสำคัญต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองในการวิเคราะห์การเกิดขึ้นและการมีบทบาทของเจ้าพ่อในสังคมไทยในฐานะนายทุนที่ใช้มีอิทธิพลท้องถิ่นโดยอาศัยฐานทางเศรษฐกิจและ/หรือการเมือง เช่น การเป็นเจ้าของภยานายอกร ฐานระบบราชการ การเป็นอั้งยี่ หรือการสะสมทุน แต่เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นปัจจัยที่มีพลวัตสูงในฐานะที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของสังคม ดังนั้น เจ้าพ่อจึงมีบทบาทแตกต่างกันระหว่างเจ้าพ่อสมัยเก่ากับเจ้าพ่อสมัยใหม่ คือ เจ้าพ่อสมัยเก่าเป็นกลุ่มหรือชนชั้นที่ใช้อิทธิพลท้องถิ่นโดยไม่จำเป็นต้องเข้าไปมีบทบาททางการเมือง แต่เจ้าพ่อสมัยใหม่ตั้งช่วงหลังยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมาเป็นผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นที่มีลักษณะสำคัญ

- 1) การทำตัวอยู่เหนือกฎหมายได้
- 2) เป็นนายทุนท้องถิ่นที่มีการสะสมทุนภายใต้การพัฒนาอุตสาหกรรม
- 3) การมีบทบาทการเมืองในระดับท้องถิ่นและ/หรือระดับชาติ

การนิยามเจ้าพ่อสมัยใหม่ของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองมีความหมายกว้างที่มีธุรกิจที่ผิดกฎหมายหรือถูกกฎหมายก็ได้ รวมถึง การดำเนินงานด้วยความรุนแรงหรือไม่นิยมความรุนแรงแบบระบบอุปถัมภ์ก็ได้ อย่างไรก็ดี บทบาทของเจ้าพ่ออาจถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ชั่วคราวทางสังคม เนื่องจากเป็นผลผลิตของการพัฒนาทุนนิยมในต่างจังหวัดของไทย

การวิจัยนี้จะใช้แนวทางการศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อเจ้าแม่ในกระแสโลกาภิวัตน์ของจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากมโนทัศน์เจ้าพ่อและมโนทัศน์อื่นที่เกี่ยวข้องที่ใช้ในแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองช่วยทำให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงของเจ้าพ่อเจ้าแม่ในจังหวัดที่ศึกษาได้ชัดเจนกว่าแนวการศึกษาทางการเมืองและแนววัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองในงานวิจัยนี้มีใช้ศึกษาเฉพาะแต่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น แต่เป็นการศึกษาสังคมแบบองค์รวมในมิติต่างๆ โดยมีรากฐานการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ เราจะนำแนวทางการศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองในทัศนะของผู้วิจัยในหัวข้อต่อไป

5. แนวทางการศึกษาและกรอบการวิเคราะห์

ฐานคิดในเชิงวิธีวิทยาที่เป็นแนวทางในการศึกษาของการวิจัยนี้ ได้แก่ การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองแนววิภาษวิธี แนวทางดังกล่าวพัฒนาขึ้นจากประสบการณ์การทำวิจัย (ชัยยนต์ , 2542 ; 2546) ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เชิงโครงสร้าง(Historical – Sturctural Approach) (Cardoso and Faletto , 1979)

เราสามารถประยุกต์การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองแนววิภาษวิธีมาใช้ศึกษาบทบาททางการเมืองของนายทุนท้องถิ่นในฐานะเจ้าพ่อได้ดังนี้

การศึกษาบทบาทของเจ้าพ่อในที่นี้จะใช้แนวคิดบทบาทของผู้กระทำการทางสังคม (social actor) ผู้กระทำการในที่นี้เป็นกลุ่มบุคคลที่มีเจตจำนงในการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยผู้กระทำการจะเกิดจากการรวมตัวกันด้วยการมีอัตลักษณ์ร่วมกันหรือไม่ก็มีสถานภาพอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมเดียวกัน ดังนั้น ผู้กระทำการสังคมในการวิจัยนี้จึงอาจพิจารณาในหลายประเภท คือ

(1) กลุ่มสังคม (social group) เป็นกลุ่มบุคคลที่มีสำนึกถึงอัตลักษณ์ร่วมกันและดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวทางที่ได้จัดตั้งขึ้นมา เช่น กลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืดในงานวิจัยนี้ถือว่าเป็นกลุ่มสังคมมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองบนฐานของสายสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างเจ้าพ่อกับลูกน้องภายในกลุ่ม

(2) ชนชั้นทางสังคม (social class) เป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมอันเดียวกัน คือ ในความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคม เช่น นายทุนท้องถิ่นในจังหวัดที่ศึกษาเป็นชนชั้นนายทุนเนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่มีฐานะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ได้แก่ เครื่องจักร เรือประมง โรงงาน เงินทำเรือท่องเที่ยว เรือโดยสาร ตลาดให้เช่า แพปลา ที่ดิน เรือคูศทราย หรือเครื่องมือการก่อสร้างรับเหมา เป็นต้น

การศึกษาชนชั้นในงานวิจัยนี้จะพิจารณาถึงปีกหรือกลุ่มย่อยภายในชนชั้น (fraction) เช่น นายทุนท้องถิ่นในจังหวัดที่ศึกษาสามารถวิเคราะห์ออกเป็นนายทุนการประมง นายทุนการเกษตรและนายทุนเงินกู้เก็งกำไร เป็นต้น

(3) องค์กรทางสังคม (social organization) เป็นกลุ่มบุคคลที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการเพื่อการใช้อำนาจอันชอบธรรม เช่น ระบบราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ปรากฏในงานวิจัยนี้

ในกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นผู้กระทำการดังกล่าวอาจมีการรวมตัวในรูปของพันธมิตร (alliance) เพื่อระดมทรัพยากรร่วมกันในการปฏิบัติการทางสังคมหรือชนชั้นนำท้องถิ่นต่างๆ ที่สามารถเข้ามามีอำนาจทางการเมืองอาจเกาะกลุ่มอยู่ในแวดวงเดียวกันที่เรียกกลุ่มขั้วอำนาจ (power bloc) ผู้กระทำการในประเภทต่างๆ ข้างต้น แสดงบทบาทกระทำการเคลื่อนไหวในสังคมจนก่อให้เกิดโครงสร้าง (social structure) ขึ้นมา โครงสร้างสังคมมีลักษณะเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม (pattern of social relationship) ระหว่างผู้กระทำการต่างๆ ดังนั้น แนวคิดโครงสร้างสังคมในที่นี้จึงถือว่าโครงสร้างปรับเปลี่ยนหรือสืบทอดได้โดยการเคลื่อนไหวของมนุษย์ผู้กระทำการนั่นเอง เป็นผลผลิตที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้น จึงสามารถถูกโครงสร้างอำนาจสามขั้วท้องถิ่นในจังหวัดที่ศึกษานั้นจะใช้แนวคิดเรื่องโครงสร้างสังคมในมิติเชิงอำนาจ โครงสร้างในที่นี้จึงหมายถึงแบบแผนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่งนายทุนท้องถิ่น ดังนั้น โครงสร้างอำนาจจึงสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องมากกว่า

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบอื่นๆ โครงสร้างสามชั่วอำนาจมีลักษณะสองด้านแบบวิภาษวิธี (duality of structure) คือ มีทั้งแบบแผนการคงดำรงอยู่และโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงที่ทั้งสองด้านเป็นเอกภาพในโครงสร้างเดียวกันเนื่องจากโครงสร้างมีความสามารถเป็นทั้งผลผลิต (product) และเงื่อนไข (condition) ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและชนชั้นต่างๆ

โครงสร้างในด้านที่เป็นผลผลิตจากการกระทำทางสังคมชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างสามชั่วอำนาจมิใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัวแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้จากการเคลื่อนไหวระหว่างกลุ่ม และชนชั้นต่างๆ ในจังหวัดที่มีการแข่งขันต่อสู้กันทางสังคมการแข่งขันต่อสู้ทางสังคมในที่นี้สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการมีทั้งที่มีความขัดแย้งและความร่วมมือกัน

โครงสร้างสังคมในด้านที่เป็นเงื่อนไขมีคุณสมบัติเป็นตัวกำหนดข้อจำกัดหรือเปิดโอกาสของการกระทำทางสังคม การจำกัดหรือเปิดโอกาสของโครงสร้างขึ้นอยู่กับผู้กระทำการว่ามีสถานภาพยืนอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ตรงไหนในโครงสร้างเนื่องจากสถานภาพดังกล่าวจะทำให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรของสังคมแตกต่างกัน เช่น นายทุนท้องถิ่นที่อยู่ในชั่วอำนาจในจังหวัดที่ศึกษาย่อมอยู่ในฐานะที่จะมีโอกาสได้รับโครงการรับเหมาก่อสร้างของทางราชการมากกว่านักธุรกิจนอกชั่วอำนาจ เนื่องจากการมีตำแหน่งทางการเมือง

ดังนั้น โครงสร้างในการศึกษานี้จึงแสดงออกถึงความไม่เท่าเทียมและมีการเอารัดเอาเปรียบระหว่างกลุ่มและชนชั้นในสังคม เราจะพบว่าโครงสร้างสามชั่วอำนาจจะแบ่งกลุ่มและชนชั้นในจังหวัดที่ศึกษาออกเป็น 2 ฝ่ายใหญ่ ๆ คือ ฝ่ายนายทุนท้องถิ่นที่สนับสนุนโครงสร้างอำนาจสามชั่วเนื่องจากโครงสร้างเอื้อผลประโยชน์และสิ่งที่มีคุณค่าของจังหวัดให้กับตัวเอง อีกฝ่ายหนึ่ง ได้แก่ นักธุรกิจและกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ได้รับผลประโยชน์และทรัพยากรจากโครงสร้างสามชั่วอำนาจ ดังนั้น ฝ่ายหลังจึงพยายามเคลื่อนไหวเพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างที่เป็นอยู่ แต่โครงสร้างอำนาจดังกล่าวจะถูกปรับเปลี่ยนๆ ได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการหลัก คือ เจตจำนงทางการเมือง อุดมการณ์ทางสังคมและการจัดตั้งองค์กรเคลื่อนไหวของฝ่ายที่ต้องการเปลี่ยนแปลง

ในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจสามชั่วไม่เพียงแต่พิจารณาเฉพาะการก่อรูปโครงสร้าง (production) เท่านั้นแต่ต้องคำนึงถึงการสืบทอด (reproduction) หรือการเปลี่ยนรูป (transformation) โครงสร้างด้วย ดังนั้น แนวการศึกษาในที่นี้จึงต้องให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์กระบวนการทางสังคม (social process) ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์โครงสร้างด้วย การวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมจากฐานคิดแบบวิภาษวิธีนั้นสะท้อนให้เห็นในมิติทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงการคลี่คลายจากความเป็นมาในอดีตถึงสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสิ่งที่จะเป็นไปในอนาคต ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากกระบวนการทางสังคมถูกขับเคลื่อนในประวัติศาสตร์โดยการต่อสู้แข่งขันระหว่างกลุ่มและชนชั้นต่างๆ

การวิเคราะห์โครงสร้างและประวัติศาสตร์ดังกล่าวในที่นี้จะอาศัยมุมมองทางเศรษฐศาสตร์การเมือง คือ การวิเคราะห์ที่ตั้งอยู่บนฐานคิดว่าโครงสร้างสังคมของจังหวัดที่ศึกษาในแต่ละช่วงของ

ประวัติศาสตร์เป็น โครงสร้างที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อทำการผลิตปัจจัยการดำรงชีพ (เช่น ปัจจัย 4) ชีวิตทางสติปัญญา (เช่น ภาษา ศาสนา การเมือง) โดยมีฐานคิดว่าการผลิตปัจจัย การดำรงชีวิตทางวัตถุเป็นเรื่องพื้นฐานกว่าการผลิตเกี่ยวกับชีวิตทางสติปัญญาและการผลิตในที่นี้มีลักษณะของความเหลื่อมล้ำและมีการเอาเปรียบระหว่างกลุ่มและชนชั้นต่างๆในจังหวัด ดังนั้น ในการวิเคราะห์จะต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจของจังหวัดอัน ได้แก่ ระบบการผลิตและรูปแบบการดึงผลประโยชน์ส่วนเกินจากธรรมชาติและการใช้แรงงานมนุษย์ หลังจากนั้นจึงต้องวิเคราะห์กลไกและกระบวนการใช้อำนาจปกครอง (domination) ที่เป็นตัวสนับสนุนโครงสร้างให้ดำรงอยู่ รวมถึงการเชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรมที่มีศูนย์กลางอยู่ที่อุดมการณ์ผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice)

กล่าวโดยสรุปแล้วแนวทางในการศึกษาบทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อเจ้าแม่ในจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกจะใช้หลักทฤษฎีของเศรษฐศาสตร์การเมืองในการวิเคราะห์ผู้กระทำการ (actor) โครงสร้าง (structure) และกระบวนการทางสังคม (process) นั้นเอง

การศึกษารูปแบบทางการเมืองของเจ้าพ่อโดยอาศัยแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงทฤษฎีในที่นี้จะใช้แนวคิดการสะสมทุนขั้นเบื้องต้น (primitive accumulation) และกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) เป็นพื้นฐานเนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดที่ศึกษายังปรากฏพื้นที่ที่แตกต่างกัน 2 ส่วน คือ ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงโลกาภิวัตน์และการผลิตก่อนระบบทุนนิยมที่มีเจ้าพ่อครอบงำอยู่

เจ้าพ่อในงานวิจัยนี้มีฐานะเป็นนายทุนท้องถิ่นในการสะสมทุนขั้นเบื้องต้น การสะสมทุนขั้นเบื้องต้นเป็นการสะสมทุนครั้งแรกของชนชั้นนายทุนก่อนการเกิดระบบทุนนิยมหลังจากที่มีการรวบรวมทุนหรือปัจจัยการผลิตให้มาจำกัดอยู่ในมือคนจำนวนน้อยในขณะที่บุคคลอื่นในสังคมต้องสูญเสียปัจจัยการผลิตของตนกลายเป็นกรรมกรผู้มีชีวิตอยู่ด้วยค่าจ้างแรงงาน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2526 : 93)

นายทุนที่มีบทบาทสำคัญในการสะสมทุนในขั้นเบื้องต้น ได้แก่ พ่อค้า (merchant) และนายทุนเงินกู้ (usurer) นายทุนก่อนระบบทุนนิยมมีเป้าหมายอยู่การสะสมความมั่งคั่งในเงินตราโดยอาศัยการสร้างผลกำไรจากการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น นายทุนดังกล่าวจึงดำเนินธุรกิจในปริมาตรของการแลกเปลี่ยนเป็นหลัก (มาร์กซ : 2527, 78-96)

ในกระบวนการแสวงหากำไรนั้น นายทุน โดยเฉพาะพ่อค้าพยายามหาทางควบคุมการค้าระหว่างพ่อค้าด้วยกันเพื่อมิให้เกิดการตัดราคากันจนนำไปสู่การทำลายกันในที่สุด ดังนั้น พ่อค้าจึงต้องอาศัยปัจจัยนอกเหนือจากกลไกทางเศรษฐกิจเพื่อแข่งขันส่วนเกิน (Brenner, 1978 : 131) ตัวอย่างเช่น ตัวอย่างเช่น การสะสมทุนขั้นเบื้องต้นในประเทศอังกฤษได้อาศัยกลไกต่างๆ ได้แก่ การยึดที่ดินของชาวนาเพื่อเลี้ยงแกะ การปล้นทรัพย์สินของวัด การเอาที่ดินของรัฐโดยการฉ้อฉล การบุกรุกที่สาธารณะ

การแย่งชิงทรัพย์สินของเจ้าศักดินาและกลุ่มชาดิวังศ์ การบังคับให้มีการใช้ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (Marx, 1978 : 874-895)

ในงานวิจัยจะนำเสนอปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ การใช้อิทธิพลท้องถิ่นในฐานะที่เป็นอำนาจแบบเจ้าพ่อ และปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ ทุนทางสังคม

อิทธิพลในที่นี้ หมายถึง อำนาจที่ไม่เป็นทางการซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามกับ authority ที่หมายถึง อำนาจที่เป็นทางการ แต่อิทธิพลมีความหมายต่างจากคำว่า influence ซึ่งหมายถึง การทำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามโดยการโน้มน้าวชักจูง (สินธุชัย สุกรเสพย์, 2539 : 8) ดังนั้น นายทุนท้องถิ่นที่ใช้อิทธิพลเหนือกฎหมายโดยอาศัยการมีบทบาททางการเมืองจึงมีลักษณะของเจ้าพ่อที่ใช้ในงานวิจัยนี้ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2536 : 5)

การใช้อิทธิพลท้องถิ่นเหนือกฎหมายของนายทุนท้องถิ่นเพื่อการสะสมทุนในที่นี้จะมุ่งดำเนินธุรกิจทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายโดยใช้วิธีการรุนแรงหรือไม่รุนแรงแบบระบบอุปถัมภ์ก็ได้

การใช้อิทธิพลท้องถิ่นเหนือกฎหมายโดยมีบทบาททางการเมืองอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสะสม “ทุน” ทางการเมือง (political accumulation)

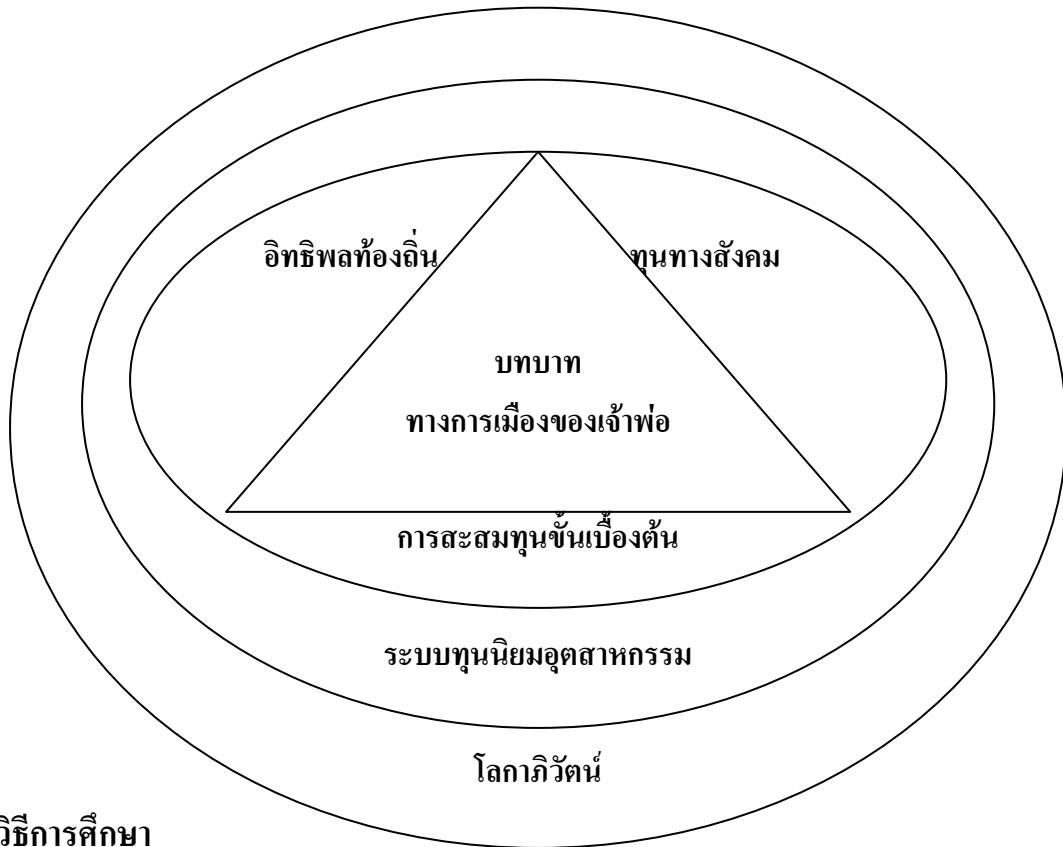
ส่วนปัจจัยทางวัฒนธรรมที่จะนำมาช่วยในการวิเคราะห์บทบาทนายทุนท้องถิ่นในฐานะเจ้าพ่อ ได้แก่ “ทุน” ทางสังคม ทุนทางสังคมในที่นี้หมายถึง การเคารพนับถือ (respect) และความไว้วางใจ (trust) ในความสัมพันธ์ทางสังคม (Szreter, 2001) ทุนทางสังคมก็มีกระบวนการสะสมได้เช่นกัน

อีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมของจังหวัดที่ศึกษานั้น พบว่า มีความเชื่อมโยงกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้

โลกาภิวัตน์ หมายถึง กระบวนการโยงส่วนต่างๆ ของโลกเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยอาศัยกลไกการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ โลกาภิวัตน์ปัจจุบันมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2537 : 1-2) โลกาภิวัตน์ในที่นี้จึงตั้งอยู่บนฐานของระบบทุนนิยมโลก

การวิเคราะห์อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อบทบาทของเจ้าพ่อในจังหวัดที่ศึกษาเป็นการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกโดยให้ความสำคัญต่อปัจจัยภายนอกในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่มีผลต่อสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ภายในประเทศ ดังนั้น ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมในจังหวัดที่ศึกษาจึงเป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีการเชื่อมโยงกับภายนอก แต่มีรากเหง้าอยู่ภายในประเทศ (external links and internal roots) ผลที่ตามมาก็คือ การพึ่งพิงในที่นี้จึงมิใช่การกำหนดแต่ฝ่ายเดียวจากภายนอก (external determinism) แต่เป็นการสร้างเงื่อนไขจากภายนอกที่เรียกว่า การพึ่งพิงเชิงโครงสร้าง (Cardoso and Faletto, 1979 : xxi, 26-27)

จากแนวทางในการศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองและมโนทัศน์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบการวิเคราะห์เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษา ดังนี้

6. วิธีการศึกษา

จากฐานคิดเชิงวิธีวิทยาแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าวิธีการวิจัยที่จะใช้ในการศึกษานี้ย่อมได้แก่ วิธีศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ วิธีการศึกษาดังกล่าวมีคุณูปการช่วยให้เห็นภาพความเป็นมาในอดีต สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคต โดยการขับเคลื่อนของผู้กระทำการภายใต้กรอบโครงสร้างสังคม ดังนั้น ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์จึงเป็นการตีความข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ในกรอบตรรกะวิธีของแนวโครงสร้างและผู้กระทำการ ดังนี้

- (1) เอกสารขั้นต้น ได้แก่ เอกสารราชการ หนังสือพิมพ์ รายงานการประชุม
- (2) เอกสารชั้นรอง ได้แก่ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

(3) การสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ที่มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (triangulation) โดยอาศัยแหล่งข้อมูลอื่น (คือ เอกสาร) และการเลือกตัวอย่างที่มีจุดอื่นหลากหลาย ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีจุดยืนทั้งในกลุ่มน้ำจืด กลุ่มน้ำเค็ม และกลุ่มน้ำกร่อยตลอดจนถึงกลุ่มนอกโครงสร้างอำนาจ คือ นายทุนท้องถิ่นอื่น นายทุนชาติ นายทุนข้ามชาติ ข้าราชการภูมิภาค ข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักการเมืองและผู้นำภาคประชาชน (ดังปรากฏรายชื่อในภาคผนวก)

ในการอ้างอิงผู้ให้ข้อมูลหลักจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้นามสมมติเพื่อมิให้กระทบต่อผู้ให้ข้อมูลซึ่งให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามความพยายามของผู้อ่านบางคนที่จะตีความให้ได้ว่าเป็นใคร อยู่ที่ไหนนั่น ถือเป็นเรื่องเจตนาของผู้อ่านแต่ละท่าน แต่มิใช่ความมุ่งหมายทางวิชาการของผู้วิจัย

บทที่ 2

บทบาทของเจ้าพ่อภายใต้โครงสร้างอำนาจสามชั้นของท้องถิ่น

บทบาททางการเมืองของนายทุนท้องถิ่นในฐานะเจ้าพ่อของจังหวัดที่ศึกษานั้นมีมาตั้งแต่ช่วงระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบของไทยตามกรอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา บทบาทดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นในสุญญากาศแต่เกิดขึ้นในบริบททางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมที่เป็นผลิตผลทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น เราจึงศึกษาถึงบริบททางประวัติศาสตร์ของจังหวัดจากการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง ในที่นี้ชี้ให้เห็นการวิเคราะห์โครงสร้างสังคมของจังหวัดในแต่ละยุคที่ตั้งอยู่บนระบบการผลิตหรือวิธีการผลิตและกระบวนการ

บริบททางประวัติศาสตร์ของจังหวัดมีบทบาทสำคัญในการทางการเมืองอะไรวางกรอบให้เจ้าพ่อในปัจจุบันสามารถสร้างรูปแบบธุรกิจได้เฉพาะที่จำกัดอยู่ในถิ่นของตนเองและต้องดำเนินธุรกิจที่หลากหลายจนไม่อาจจัดตั้งเป็นระบบธุรกิจที่มีเอกภาพเดียวกันได้ ดังนั้นเจ้าพ่อจึงไม่สามารถเข้าไปครอบครองอำนาจแต่เพียงผู้เดียวได้ ผลก็คือ การก่อรูปโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่มีสามชั้นอำนาจ

บริบททางประวัติศาสตร์ของจังหวัดที่ศึกษาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงช่วงการก่อรูปโครงสร้างอำนาจสามชั้นในปัจจุบันสามารถแบ่งพัฒนาการของจังหวัดตามฐานเศรษฐกิจการเมืองจึงต้องพิจารณาจากบริบทเชิงโครงสร้างอำนาจดังกล่าว ดังนั้น การวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อออกได้เป็น 3 ช่วงใหญ่ๆ คือ (อำไพกา สวัสดิ์วงศ์, 2545 ; ธวัช ปุณ โณทก , 2547)

1. เศรษฐกิจการเมืองก่อนการสร้างถนนสุขุมวิท
2. เศรษฐกิจการเมืองหลังการสร้างถนนสุขุมวิท
3. เศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดหลังโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก

1. เศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดก่อนการสร้างถนนสุขุมวิท

พื้นที่จังหวัดที่ศึกษาสามารถสืบสาวหลักฐานไปได้จนถึงสมัยอยุธยาและกรุงธนบุรี เราพบว่าแต่เดิมนั้นจังหวัดที่ศึกษาเป็นเมืองขึ้นกับมณฑลจันทบุรี ซึ่งเป็นมณฑลที่รวมเขตปกครองทั้งเกาะกง ตราด จันทบุรี ระยอง และชลบุรี

เศรษกิจการเมืองของจังหวัดในช่วงอยุธยาและธนบุรีเป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพภายใต้ระบบไพร่ กล่าวคือ มีการทำนา การประมงขนาดเล็กและทอผ้าสีน้ำเงินในครอบครัวเป็นหลักโดยส่วนเกินทางเศรษฐกิจจะถูกใช้เป็นส่วนสำหรับชนชั้นปกครอง เช่น ข้าว ไม้ตะเคียน เลื่อ ใต้เพื่อใช้จุดไฟ เป็นต้น ชนชั้นปกครองจะนำส่วนที่เหลือจากการกินการใช้จ่ายมาทำการค้ากับเมืองอื่นด้วย (สัมภาษณ์ ชช. นามสมมติ, 20 สิงหาคม 2548)

การผลิตเพื่อยังชีพของชาวบ้านในช่วงนี้มุ่งการหาปัจจัย 4 เพื่อการบริโภคในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ ได้แก่ การปลูกข้าว หาปลา ทอผ้า หาของป่า และสมุนไพร เลี้ยงวัวควายเพื่อใช้ไถนา แต่เนื่องจากเทคโนโลยีอยู่ในระดับต่ำทำให้ชาวบ้านต้องใช้การแลกเปลี่ยนแรงงานโดยการ “เอาแรง” ทั่วไป เช่น การไปช่วยเกี่ยวข้าวค่านา 1 วันจะเรียกว่า “1 แรง” โดยเจ้าของบ้านจะต้องไปทำงานตอบแทน 1 วัน เรียกว่า การ “ใช้แรง” (สัมภาษณ์ ปส. นามสมมติ, 17 กุมภาพันธ์ 2549)

การผลิตเพื่อยังชีพของจังหวัดอยู่ภายใต้การปกครองของระบบไพร่ ดังนั้น ชาวบ้านจึงต้องผลิตส่วนเกินเพื่อเป็นภาษีในรูปของส่วย ในอดีตขุนนางจะเป็นผู้เก็บส่วยและส่งเข้าเมืองหลวงในรูปของบรรณาการ 2 รูปแบบ คือ ส่วยบ้านและส่วยของป่า (เทศบาลตำบล ก. นามสมมติ, 2546)

ส่วยบ้านนั้นจะเป็นผลผลิตอะไรนั้นจะขึ้นอยู่กับความถนัดและทรัพยากรของแต่ละหมู่บ้าน แต่โดยทั่วไปแล้วส่วยบ้านจะได้แก่ ข้าว เสื่อ และได้สำหรับจุดไฟ

ส่วนส่วยของป่าเป็นผลผลิตที่หาได้จากป่า ได้แก่ ไม้ชนิดต่างๆ อาทิเช่น ไม้กฤษณา ไม้เต็ง ไม้ตะเคียน ฟืน รวมถึงของป่าอื่นๆ เช่น ลูกสำรอง หน่อไม้ น้ำมันยาง เป็นต้น

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คนจีนได้เข้ามามีบทบาทในแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกมากขึ้น โดยผ่านการค้าเรือสำเภา พ่อค้าจีนได้นำระบบการผลิตเพื่อขายมาใช้เมื่ออพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตพื้นที่จังหวัดที่ศึกษา ดังนั้น จึงเกิดระบบการผลิตสองรูปแบบควบคู่กันไป ภายในตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา คือ การผลิตเพื่อยังชีพโดยคนไทยควบคู่ไปกับการผลิตเพื่อขายของคนจีน (ธวัช ปุณโณทก, 2547)

การผลิตเพื่อยังชีพของคนไทยในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ยังเน้นการทำนาทำสวน ทำไร่ และการทำประมงเป็นหลัก ส่วนการผลิตเพื่อขายนั้นพัฒนาขึ้นมาจากคนจีนอพยพที่มีความรู้และพฤติกรรมแบบผู้ประกอบการ เช่น มีความรู้ด้านการเดินเรือ การต่อเรือ การประมง การค้าขาย ดังนั้น เมื่อมาตั้งถิ่นฐานในเขตชายฝั่งทะเลตะวันออกจึงได้นำแนวคิดการประกอบธุรกิจมาใช้ในการเกษตร เช่น การทำสวนผลไม้ สวนยาง สวนพริกไทย การทำประมง การต่อเรือ การทำน้ำตาลอ้อย เป็นต้น พ่อค้าจีนบางคนได้ไต่เต้าขึ้นในทางสังคมโดยการได้บรรดาศักดิ์ศักดิ์ทางราชการจากการเป็นเจ้าภาษีนายอากรหรือโดยการแต่งงานกับตระกูลเจ้าเมืองในอดีต (เพ็งอึ้ง : สัมภาษณ์พนวด. นามสมมติ, เชื้อสายเจ้าเมืองรุ่นเหลน , 17 สิงหาคม 2548)

พลวัตของการผลิตแบบคู่ขนานของจังหวัดที่ศึกษาได้ดำเนินมาจนกระทั่งมีการสร้างถนนสุขุมวิทในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2483 ก่อนการขยายตัวของถนนสุขุมวิทจะพบว่าในจังหวัดที่ศึกษานั้นยังมีการผลิตในลักษณะคู่ขนานเช่นเดิม คือ ในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ราบนั้นระบบการผลิตจะเป็นระบบการเกษตรเพื่อยังชีพในหมู่คนไทยเป็นหลักโดยการทำยังชีพพำนักและมีการลงแขกแลกเปลี่ยนแรงงาน ส่วนการประมงเป็นการประมงน้ำตื้นหรือมีโป๊ะริมฝั่งเพื่อหวังจับปลาไว้บริโภคเองสำคัญ (สัมภาษณ์นายปพ. นามสมมติ, 28 มีนาคม 2547)

ในพื้นที่ของจังหวัดซึ่งเป็นป่าจะพบว่า มีการผลิตที่เน้นการหาของป่า อาทิ หวายและน้ำมันยาง เนื่องจากบริเวณป่ายังเป็นพื้นที่ขาดแคลนน้ำสำหรับทำนา การขาดแคลนน้ำในบางพื้นที่ทำให้พื้นที่นั้นไม่สามารถปลูกข้าวให้เพียงพอได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยระบบการแลกเปลี่ยนสินค้า (barter system) ระหว่างหมู่บ้านเข้ามาเสริม เช่น “คนป่าบน” จะนำของป่ามาแลกข้าวกับชาวปากน้ำ (สัมภาษณ์สว. นามสมมติ, 1 พฤษภาคม 2547) หรือ การแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้ากับบริการที่เรียกว่า “ขายขอ หมอวาน” คือหมอพื้นบ้านจะให้บริการรักษาโรคแก่ชาวบ้านโดยไม่คิดมูลค่าในขณะที่ชาวบ้านก็จะต้องช่วยหมอพื้นบ้านเกี่ยวข้าวในนา

ในช่วงก่อนการสร้างถนนสุขุมวิทนั้น การเกษตรเพื่อขายที่ควบคู่ไปกับการผลิตเพื่อยังชีพข้างต้น จะเน้นการทำไร่ทำสวนเป็นหลัก การทำไร่ที่สำคัญๆ ของจังหวัดที่ศึกษาได้แก่ การปลูกอ้อย ป้อนโรงงานน้ำตาล การปลูกยางพารา ส่วนการทำสวนในช่วงนี้จะเน้นพืชเศรษฐกิจ เช่น การปลูกทุเรียน มังคุด เงาะ โดยการเอาพันธุ์ผลไม้มาจากจันทบุรี (สัมภาษณ์มหาวส. นามสมมติและมหาวร. นามสมมติ, 4 เมษายน 2547)

อุตสาหกรรมพื้นเมืองของจังหวัดที่เกิดขึ้นมาในช่วงนี้ ได้แก่ อุตสาหกรรมที่มีฐานอยู่ที่การเกษตรโดยมีคนจีนเป็นผู้ประกอบการคนสำคัญ เช่น โรงน้ำปลา โรงน้ำตาล โรงบ่มยาง (สัมภาษณ์โต๊ะอีหม่าม โกมาน จันทกุล, 29 มิถุนายน 2547)

การเกษตรเพื่อยังชีพสามารถดำรงอยู่ได้ก่อนการสร้างถนนสุขุมวิทมาตลอดก็เนื่องมาจากข้อจำกัดการคมนาคมทำให้การค้ากับตลาดที่กรุงเทพฯ ไม่สามารถขยายตัวเท่าที่ควร การคมนาคมขนส่งสินค้าในช่วงนี้อาศัยแต่เพียงทางเรือซึ่งมีเส้นทางเดียวจากท่าแฉลบ จันทบุรี ไปปากน้ำประแสร์ และแวงเมืองชลบุรี หลังจากนั้นจะไปสิ้นสุดที่ท่าราชวงศ์ กรุงเทพฯ เพื่อไปค้าขายที่ปากคลองตลาด การเดินทางทางเรือดังกล่าวก็มีเพียงสัปดาห์ละ 1-2 วัน สถานการณ์เช่นนี้ทำให้การค้าและเศรษฐกิจเงินตราในจังหวัดขยายตัวได้อยู่ในวงจำกัดมาก (สัมภาษณ์ป., 26 มีนาคม 2547)

หลังจากเลิกระบบไพร่แล้วสถานการณ์ทางการเมืองของจังหวัดในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงการสร้างถนนสุขุมวิทนั้นพบว่าอยู่ภายใต้กรอบการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตย คือ อำนาจการเมืองจึงอยู่ในมือของกลุ่มข้าราชการ ถึงแม้ภายใต้ระบอบดังกล่าวจะให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร แต่จะพบว่า การเลือกตั้งซึ่งมีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2476 ถือเป็นของใหม่มากสำหรับคนต่างจังหวัดรวมถึงยังเป็นการเลือกตั้งทางอ้อมอีกด้วย คือ การให้ผู้แทนตำบล 40 คนมาเลือกผู้แทนราษฎรของจังหวัด ดังนั้นผู้สมัครและผู้ได้รับเลือกจึงมักเป็นข้าราชการและอดีตข้าราชการเป็นหลัก เนื่องจากกฎหมายเลือกตั้งในสมัยนี้ให้อภิสิทธิ์แก่ข้าราชการประจำสามารถลาไปสมัครรับเลือกตั้งได้โดยไม่ต้องลาออกจากราชการ เว้นเสียแต่จะเป็นข้าราชการประจำในเขตจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง (เสวต เปี่ยมพงศานต์, 2546 : 23-24, 69)

2. เศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดหลังการสร้างถนนสุขุมวิท

สถานการณ์ใหม่ทางเศรษฐกิจของจังหวัดที่ศึกษาปรากฏให้เห็นเด่นชัดหลังการสร้างถนนสุขุมวิทในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาที่เรียกกันว่าถนนสายยุทธศาสตร์ไปจนถึงการเปิดใช้สะพานบางปะกง (เทพหัสดินทร์) ในปี พ.ศ. 2494 กระบวนการสร้างถนนสุขุมวิทมีผลให้เศรษฐกิจของจังหวัดเปลี่ยนจากการผลิตแบบคู่ขนานระหว่างการผลิตเพื่อยังชีพควบคู่กับการผลิตเพื่อขายไปสู่การผลิตเพื่อขายเป็นหลักเนื่องจากถนนสุขุมวิททำให้ระบบคมนาคมขนส่งหลักของชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเปลี่ยนจากการใช้ทางน้ำไปสู่การใช้ถนน ถนนสุขุมวิทได้เปิดช่องให้ทุนนิยมแห่งชาติผนวกเศรษฐกิจของจังหวัดที่ศึกษาเข้าไปอยู่ในวงจรสินค้าของทุนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจ เช่น หลังจากการเปิดสะพานบางปะกงมีผลให้ บริษัทบอมเบย์เบอร์มาได้มาสร้างโรงงานโมมันสำปะหลังชื่อ ไทยปิโকা การสร้างโรงงานมีผลให้ชาวบ้านหันมาปลูกมันสำปะหลังมากขึ้นในขณะเดียวกันก็จะลดการปลูกอ้อย ถั่ว และการหาของป่าลง (สัมภาษณ์สว. นามสมมติ, 1 พฤษภาคม 2547 : มหาร. นามสมมติ, 4 เมษายน 2547)

การสร้างถนนสุขุมวิทระยะแรกในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา มุ่งตัดถนนเลียบชายฝั่งเทือกเขาจากชลบุรีไปถึงจังหวัดตราดโดยสร้างถนนห่างจากชายฝั่งทะเลประมาณ 10 กิโลเมตร การสร้างถนนสุขุมวิทในช่วงนี้มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การผลิต คือ การสร้างถนนกระตุ้นชุมชนชายฝั่งทะเลให้ขยายพื้นที่ทำไร่ทำสวนมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งน้อยมาตั้งถิ่นฐานใกล้ถนนสุขุมวิทเพราะการคมนาคมสะดวกขึ้นจากการมีรถโดยสารเริ่มวิ่งรับส่งคน

การขยายตัวของพืชเศรษฐกิจขยายตัวกว้างขวางขึ้นไปอีกระหว่าง ปี พ.ศ. 2490-2510 เมื่อนายทุนขอสัมปทานทำป่าไม้ในป่าดงดิบ การสัมปทานป่าไม้ทำให้เกิดโรงเลื่อยสมัยใหม่จำนวนมาก โรงเลื่อยเหล่านี้ใช้เลื่อยจักรขนาดใหญ่ รถยนต์ชักลากไม้ซุง และเรือเดินทะเลขนาดใหญ่บรรทุกไม้กระดานส่งขายกรุงเทพฯ และต่างประเทศ หลังจากตัดไม้สัมปทานแล้วนายทุนจะปล่อยให้ประชาชนในที่ต่างๆ เข้ามาจับจองพื้นที่ทำไร่ทำสวนโดยการซื้อสิทธิ์จากผู้นุ่กเบิกในราคาถูกหรือพรรคพวก ลูกน้องของนายทุนอาจเข้ามาจับจองบุกเบิกป่าเสียเอง การกระทำเช่นนี้ทำให้พืชเศรษฐกิจในที่ป่าสงวนมากขึ้น โดยเฉพาะในอำเภอหนึ่งที่จัดตั้งขึ้นใหม่ของจังหวัด

ส่วนการทำงานหลังการสร้างถนนสุขุมวิทได้มีการปรับเป้าหมายการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อขายมากขึ้น คือ เปลี่ยนไปสู่การทำนาเพื่อ “กินเหลือขาย” และมีการจ้างทำนาแทนการลงแขกมากขึ้น (สัมภาษณ์โตะอิหม่ามกม. นามสมมติ, 29 มิถุนายน 2547)

ต่อมาเมื่อมีการนำทุเรียนจากบางกอกน้อยมาปลูกในจังหวัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 เป็นต้นมา ทำให้ชาวบ้านขยายการทำสวนมากขึ้น การขายทุเรียนจะได้ดีกว่าการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นเนื่องจากชาวสวนสามารถขายทุเรียนได้ที่ละลูก ดังนั้นชาวบ้านจึงลดพื้นที่การทำนาลงและเพิ่มการทำสวนมากขึ้น ในที่สุดจังหวัดจึงได้เกิดเกษตรกรที่ทำสวนอย่างเดียวโดยไม่พึ่งการทำนาเพราะสามารถสามารถหา

เงินจากการขายทุเรียนเลี้ยงครอบครัวได้ (สัมภาษณ์สร. นามสมมติ, อดีตประธานสหกรณ์การเกษตร อำเภอ ก. , 15 สิงหาคม 2548)

การผลิตเพื่อขายในระยะของพัฒนาขึ้นไปอีกระดับหนึ่งเมื่อเศรษฐกิจเงินตราขยายตัวจากการใช้จ่ายของทหารอเมริกันที่สนามบินอู่ตะเภา การขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตราสามารถสะท้อนได้จากประสบการณ์ของชาวบ้านที่ว่า (เพ็งอึ้ง)

“ฝรั่งซื้อกล้วยหอมหวีละ 20 บาท คนตกใจเพราะเคยขายหวีละบาทเดียว”

“เล่นดนตรีอยู่ที่อู่ตะเภา คั้นเดียวได้เงินพันกว่าบาท”

การเมืองการปกครองของจังหวัดที่ศึกษาในช่วงนี้ยังอยู่ภายใต้ระบอบอำมาตยาธิปไตยและกลุ่มและชนชั้นต่างๆ ยังไม่จับกันเป็นขั้วอำนาจโดยตรง เนื่องจากภายใต้ระบอบอำมาตยาธิปไตยอำนาจยังอยู่ในมือของกลุ่มข้าราชการเป็นหลัก ดังนั้นการเมืองจึงเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่มก๊กต่างๆ ของข้าราชการทหารและพลเรือนมากกว่า แต่ความขัดแย้งภายในกลุ่มข้าราชการนี้เองทำให้กลุ่มข้าราชการผู้ปกครองต้องสร้างความชอบธรรมจากประชาชนโดยการจัดการเลือกตั้งเป็นครั้งคราวไป ดังนั้นประชาสังคมจึงสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองผ่านการเลือกตั้งที่ถูกกำกับโดยชนชั้นนำข้าราชการดังจะเห็นได้ชัดเจนจากเหตุการณ์ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในท้องถิ่น หรือในระดับชาติ

จากการวิเคราะห์พบว่าการเมืองของการเลือกตั้งในจังหวัดที่ศึกษาภายใต้ระบอบอำมาตยาธิปไตย (พ.ศ.2481-2520) จะอาศัยฐานทางวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ “ทุนทางสังคม” ทุนทางสังคมในที่นี้ได้แก่ เรื่องของการนับถือ และความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชนและสังคม (Szreter, 2001) ทุนทางสังคมในจังหวัดที่ศึกษาสะสมขึ้นจากระบบเครือญาติ เครือข่ายทางศาสนาและเครือข่ายทางการศึกษา การที่ทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญเนื่องจากทุนทางเศรษฐกิจภายใต้การครอบงำของนักธุรกิจจีนยังถูกแยกออกจากการเมืองอันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมต่อต้านคนจีนในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ส่วน “ทุน” ทางการเมือง ซึ่งเป็นการสะสมความชอบธรรมทางการเมืองนั้นส่วนใหญ่ยังถูกครอบงำโดยกลุ่มผู้นำข้าราชการเป็นส่วนใหญ่

ตัวอย่างชีวิตทางการเมืองของคุณส. ปพส. เป็นตัวอย่างสะท้อนภาพการเมืองของจังหวัดในช่วงนี้ได้เป็นอย่างดีเนื่องจากคุณส. ปพส. มีประวัติเป็นผู้แทนราษฎรของจังหวัด 7 สมัยติดต่อกันและสามารถขึ้นเป็นรัฐมนตรีถึง 7 สมัย ในระหว่างปี พ.ศ.2481-2519 การเป็นผู้แทนของคุณส. ปพส. มีฐานสนับสนุนมาจากทุนทางสังคมเป็นหลัก คือตระกูลปพส. ถือว่าเป็นตระกูลใหญ่ที่มีชื่อเสียงในเขตอำเภอเมือง (สัมภาษณ์ใต้ฮิมาม กม. นามสมมติ, 29 มิถุนายน 2547) และได้รับความเชื่อถือของเจ้าอาวาสที่มีต่อคุณส. ปพส. (สัมภาษณ์นายปพ. นามสมมติ, 28 มีนาคม 2547)

ในฐานะที่ตระกูลปพส. เป็นตระกูลที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดมาช้านานและมีญาติพี่น้องมาก ดังนั้น คุณส. ปพส. จึงได้รับเกียรติจากคนในอำเภอเมืองมาก คุณส. ปพส.เองก็มีสถานภาพโดดเด่นเป็นพิเศษในบรรดาสมาชิกของตระกูลปพส. เนื่องจากจบการศึกษาสูงถึงระดับปริญญาโททางเศรษฐศาสตร์

ซึ่งในขณะนั้น “จบ ม.6 ก็เป็นพระเอกแล้ว” (สัมภาษณ์สว. นามสมมติ, 1 พฤษภาคม 2547) ดังนั้นในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร คุณส. ปพส.จึงสามารถใช้ระบบเครือข่ายเป็นฐานในการหาเสียงได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากคำพูดของคุณส. ปพส. ที่ว่า (คุณส. ปพส., 2546 : 35,36)

“ข้าพเจ้าขอให้ญาติของข้าพเจ้าตระเวนออกไปชักชวนให้ญาติพี่น้องและผู้ที่อยู่ใกล้กันเคยช่วยหาเสียงให้ข้าพเจ้าด้วย”

“ในอำเภอบค. (ผู้อ้าง) คะแนนนำเฉพาะตำบลที่ข้าพเจ้ามีญาติพี่น้องมาก”

ส่วนความเชื่อถือของเจ้าอาวาสที่มีต่อคุณส. ปพส.ถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่เกิดจากการสร้างเครือข่ายทางศาสนา การสะสมทุนดังกล่าวเริ่มต้นมาตั้งแต่คุณส. “อุปสมบทอยู่ในวัดของเจ้าคณะจังหวัด ซึ่งมีเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและพระภิกษุในสังกัดของเจ้าคณะจังหวัดได้ไปมหาสู่วัดนี้ อยู่เสมอ ข้าพเจ้ามีโอกาสสอบถามท่านเหล่านั้นว่าในการหาเสียงเลือกตั้งครั้งนี้ ข้าพเจ้าจะไปหาใครบ้าง ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าได้ข้อมูลมากพอสมควรในการติดต่อกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง” (เพ็งอ้าง)

ดังนั้นในการหาเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรคุณส. ปพส.จึงสามารถใช้เครือข่ายทางศาสนาเป็นช่องทางหาเสียงได้โดยง่ายตามคำพูดของคุณส. ปพส. ว่า

“ข้าพเจ้ากับเพื่อนร่วมทางและผู้ติดตามได้ขอให้ท่านเจ้าอาวาสของวัดอาศัยนอนค้างที่วัดไปคืนหนึ่งๆ ...ในกรณีวัดมีงานทำบุญตามประเพณีในท้องถิ่น ข้าพเจ้าได้ไปร่วมงานด้วยและเมื่อถึงเวลาฉันภัตราหารข้าพเจ้าจึงถือโอกาสปราศรัยหาเสียงโดยไม่ต้องนอนค้างที่วัด” (เพ็งอ้าง : 69-70)

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณส. ปพส.กับเครือข่ายทางศาสนาสามารถแสดงให้เห็นได้ชัดเจนจากเหตุการณ์ภายหลังที่คุณส. ปพส.แพ้การเลือกตั้งในช่วงประชาธิปไตยครึ่งใบ เราพบพฤติกรรมว่า “พระอาจารย์รัตน์ เจ้าคณะอำเภอเมื่อคุณส. ปพส. (ผู้อ้าง) แพ้ท่านร้องไห้เลย” (สัมภาษณ์ปพ., 1 พฤษภาคม 2547)

การที่ทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการเลือกตั้งช่วง พ.ศ. 2480-2520 ของจังหวัดนั้นทำให้คุณส. ปพส.ไม่จำเป็นต้องอาศัยทุนเศรษฐกิจเพื่อซื้อเสียง ดังคำกล่าวที่ว่า (คุณส. ปพส., 2546 : 70)

“สำหรับการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งครั้งนี้นั้น(พ.ศ.2488 : ผู้อ้าง) ไม่มีการใส่ร้ายป้ายสีกัน ไม่มีการซื้อเสียง และไม่มีการแจกข้าวหรือแจกเงินเพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งมีอยู่ 6 คนต่างรู้จักมักคุ้นกันทั้งนั้น เฉพาะตัวข้าพเจ้าเองนั้นมีผู้สมัครเป็นญาติอยู่ถึง 2 คน”

ถึงแม้ในการรณรงค์หาเสียงของคุณส. ปพส. เราพบว่ามีการแจกเงินหรือแจกข้าวของอยู่บ้างแต่ในสมัยนั้นการแจกเงินมีความหมายต่างจากการซื้อเสียงในระบบธุรกิจการเมืองปัจจุบัน เช่น การแจกเหล้าในสมัยนั้นถือเป็นการแสดงถึงความเป็นเพื่อน ส่วนการแจกเงินให้คนมาร่วมงานเลี้ยงถือว่าเป็นคำรณที่ควรเดินทางมาไม่ใช่การซื้อเสียงโดยตรง (สัมภาษณ์สว. นามสมมติ, 1 พฤษภาคม 2547) ดังนั้นความพยายามใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อซื้อเสียงในอดีตจึงไม่สามารถมีอิทธิพลเหนือทุนทางสังคมที่คุณส. ปพส.ได้สะสมมาดังนั้นปรากฏเป็นคำขวัญที่กล่าวอ้างกันเวลาตัดสินใจลงคะแนนเสียงของชาวบ้านว่า

(เพ็งอ้าง) “กินเหล้าโอฬาร ใส่เสื้อขนาน ใส่บัตรคุณเสวต” บทบาทของทุนทางสังคมที่มีต่อการเลือกตั้งพัฒนาขึ้นสูงสุดในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2495 เมื่อคุณส. ปพส.ก็ได้เป็นผู้แทนราษฎร โดยไม่มีผู้ใด มาสมัครแข่งขัน (คุณเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์., 2546 : 138)

นอกจากระบบเครือญาติและเครือข่ายความสัมพันธ์ทางศาสนาแล้ว เครือข่ายทางการศึกษาก็เป็นทุนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเลือกตั้งในจังหวัดที่ศึกษาในฐานะทุนทางสังคม เครือข่ายทางการศึกษาแสดงออกมาในรูปแบบของครูที่มีลูกศิษย์นับหน้าถือตา เช่น การชนะเลิศเลือกตั้งของครูชำนาญ ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2518 หรือครูหอม ในการเลือกตั้งพ.ศ. 2522 ชัยชนะดังกล่าวเป็นผลมาจากการมีฐานลูกศิษย์สนับสนุนอย่างกว้างขวางในจังหวัดเป็นปัจจัยหลัก (สัมภาษณ์ปพ., 1 พฤษภาคม 2547 ; นายต. ปต., 30 เมษายน 2547)

ทุนทางสังคมมีบทบาทในการเลือกตั้งลดลงเมื่อโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดเปลี่ยนไปและมีผลให้ทุนเศรษฐกิจเข้ามาครอบงำบทบาททั้งทางธุรกิจและการเลือกตั้งในจังหวัด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้กรอบของระบอบประชาธิปไตยโดยครึ่งใบและการเข้ามาของทุนอุตสาหกรรมภายใต้โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก บทบาทที่เพิ่มขึ้นของทุนเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อให้นักการเมืองอย่างคุณส. ปพส.ต้อง “สออตก” ในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2526 (คุณส. ปพส., 2546 : 252, 254)

3. เศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดหลังโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เปิดโอกาสให้นักธุรกิจที่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้นำทหารสามารถแสดงบทบาทเป็นตัวของตัวเองในการสะสมทุนภายในประเทศและเข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผ่านพรรคการเมืองหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2521 (Suehiro, 1992) ดังนั้น นายทุนท้องถิ่นจึงกลายมาเป็นนักธุรกิจการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยโดยครึ่งใบ

ในจังหวัดที่ศึกษานั้นสถานการณ์เชิงโครงสร้างในระดับชาติดังกล่าวมีผลต่อการเลือกตั้งหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 เช่นกันคือในการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรปี พ.ศ. 2522 พบว่ามีกลุ่มทุนเศรษฐกิจได้เข้ามาครอบงำการเมืองแทนทุนทางสังคมดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่คุณส. ธุรกิจได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรแทนคุณส. ปพส.

คุณส. ธุรกิจ เป็นนายธนาคารที่มีตำแหน่งเป็นผู้จัดการธนาคารแต่ครอบครัวยังมีฐานเศรษฐกิจอยู่ที่การปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ มันสำปะหลังจนร่ำรวยในขณะที่เดียวกันคุณส. ธุรกิจก็เป็นพ่อค้าเป็นนายที่ดินได้กำไรจำนวนมากด้วย เช่น กรณีตัวอย่างการขายที่ดินแห่งหนึ่งพบว่าคุณส. ธุรกิจซื้อที่ดิน 100 ไร่ ในราคาเพียง 9 ล้านบาท แต่สามารถขายได้ถึง 35 ล้านบาท (สัมภาษณ์ไสว นามสมมติ, 18 มกราคม 2548)

โดยสถานภาพทางสังคมแล้ว คุณส. ธุรกิจมีฐานะเป็นนายทุนท้องถิ่นที่เติบโตในกระแสของการปลูกพืชเศรษฐกิจของจังหวัดและอาศัยความเป็นนายธนาคารสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์โดยการให้ความช่วยเหลือแก่พ่อค้าเงินกู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอำเภอ ก. ดังนั้นในปี พ.ศ. 2518 เมื่อคุณส. ธุรกิจได้ก้าวเข้าสู่วงการเมืองคุณส. ธุรกิจจึงได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดจากฐานคะแนนที่ได้รับจากอำเภอ ก. ที่ธนาคารตั้งอยู่เป็นส่วนใหญ่และยังได้เป็นประธานสภา อบจ. อีกด้วย ต่อมาในการเลือกตั้งปี 2522 คุณส. ธุรกิจ ได้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแข่งขันกับคุณส. ปพส. และสามารถเอาชนะคุณส. ปพส. ได้คุณส. ธุรกิจชี้ให้คนระยองเห็นว่าคุณส. ปพส. ไม่ใช่คนอำเภอ ก. และเสนอสโลแกนว่า “คนบ้านเรา ต้องเอาไว้ก่อน” ทั้งๆ ที่ตัวคุณส. ธุรกิจเองก็ไม่ได้เกิดที่จังหวัดนี้ด้วยซ้ำ เหตุการณ์นี้สะท้อนถึงความเชื่อถือของชาวบ้านที่มีต่อคุณส. ธุรกิจ (สัมภาษณ์นายปพ., 1 พฤศจิกายน 2547)

สาเหตุที่ทำให้คุณส. ปพส. ในฐานะตัวแทนทุนทางสังคมต้องพ่ายแพ้การเลือกตั้งครั้งนี้ทั้งๆ ที่จริงแล้วคุณส. ธุรกิจก็ไม่ได้เกิดในจังหวัดนี้เพียงแต่มีบ้านพักอาศัยอยู่อำเภอ ก. เท่านั้น นอกจากมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองแล้ว ยังเป็นผลมาจากสถานภาพทางการเมืองของคุณส. ปพส. ในฐานะรัฐมนตรี 7 สมัยด้วยเนื่องจากสถานภาพทางการเมืองทำให้คุณส. ปพส. “จม” อยู่ในบทบาทการเมืองระดับชาติและไม่ค่อยมีเวลาสร้างผลงานในระดับท้องถิ่น ดังนั้นคุณส. ปพส. จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้การแพร่หลายของเศรษฐกิจเงินตราที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตของชาวบ้านมากขึ้นเรื่อยๆ (สัมภาษณ์ก้านันส., 28 เมษายน 2547 : เพิ่งอ้าง) ตรงกันข้ามเมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของคุณส. ธุรกิจที่ทำการเกษตรเพื่อขายและทำงานอยู่ในธุรกิจเงินตราโดยตรงทำให้คุณส. ธุรกิจสามารถจับกระแสความต้องการของชาวบ้านได้โดยง่าย ดังนั้นคุณส. ธุรกิจจึงสามารถก้าวขึ้นมาเป็น ส.ส. แทนที่คุณส. ปพส. ได้โดยใช้กลไกการเงินซื้อเสียงเป็นหลัก (สัมภาษณ์ทนายส., 3 มิถุนายน 2547)

การใช้ทุนเศรษฐกิจเพื่อการซื้อเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรขยายวงกว้างขวางขึ้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ “โรคร้อยเอ็ด” ในปี 2524 “โรคร้อยเอ็ด” ได้แพร่เข้ามาเป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไปในจังหวัดที่ศึกษาเมื่อมีการเลือกตั้ง พ.ศ. 2529 ในการเลือกตั้งครั้งนี้พลโท. ผู้สมัครเลือกตั้ง “no name” ได้ใช้ระบบซื้อเสียงอย่างกว้างขวางและประสบความสำเร็จเป็นผู้แทนราษฎร สมฤทธิ์ผลของการกระทำดังกล่าว ทำให้การเมืองของจังหวัดก้าวเข้าสู่ระบบซื้อสิทธิ์ขายเสียงอย่างจริงจังในเวลาต่อมา (สัมภาษณ์ ส.ว.นว., 30 เมษายน 2547 ; นายต. ปต., 30 เมษายน 2547)

ส่วนระบบเศรษฐกิจของจังหวัดในช่วงนี้ได้เปลี่ยนแปลงเมื่อมีการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้โครงการพัฒนาฯ ชายฝั่งทะเลตะวันออกในกระแสโลกาภิวัตน์

การพัฒนาอุตสาหกรรมตามแผนในระยะแรกของโครงการพัฒนาฯ ชายฝั่งทะเลตะวันออกตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2537 เนื่องจากโครงการระยะแรกให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก

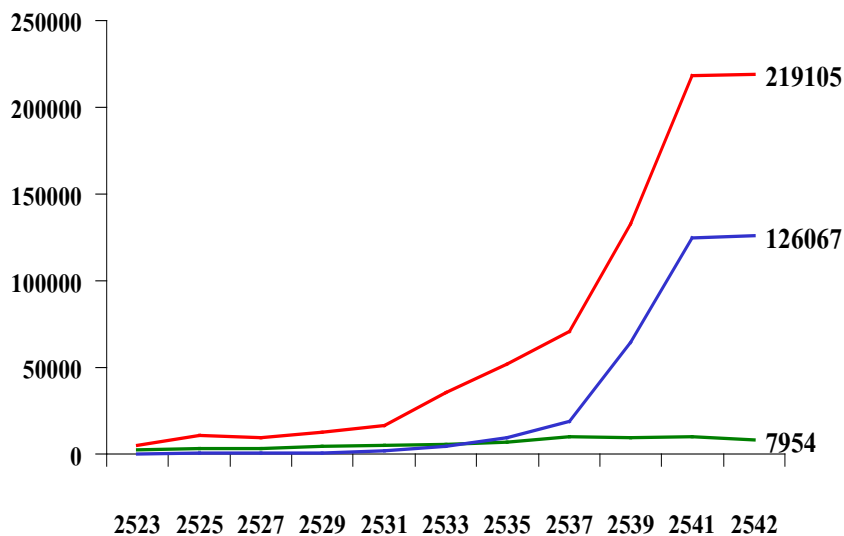
เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเคมี การกลั่นน้ำมัน เคมีภัณฑ์และปุ๋ยเคมี รถยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ (สำนักงาน
นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด , 2544)

แต่การพัฒนาอุตสาหกรรมระยะแรกไม่สามารถเติบโตทะยานขึ้น (take-off) ได้ตามแผน
เนื่องจากรัฐบาลไทยประสบภาวะเศรษฐกิจถดถอยในช่วงดังกล่าว (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2541 : 286)

กระแสโลกาภิวัตน์มีผลให้อุตสาหกรรมในโครงการฯ ทะยานขึ้นในทศวรรษ 2530 เมื่อมีการ
เข้ามาลงทุนของบริษัทข้ามชาติหลังจากการฟื้นตัวทางการเงินของระบบทุนนิยมโลก การฟื้นตัวทาง
การเงินทำให้ค่าเงินเยนแข็งตัวเกือบเท่าตัวและไปกระทบต่อการแข็งตัวของเงินในกลุ่มประเทศ
อุตสาหกรรมใหม่ของเอเชียด้วย กลุ่มประเทศดังกล่าวโดยเฉพาะญี่ปุ่น ฮองกงและไต้หวันจึงต้องหา
ฐานการผลิตนอกประเทศที่มีค่าแรงถูก การหลั่งไหลเข้ามาของเงินทุนจากประเทศดังกล่าวเข้ามาใน
โครงการชายฝั่งทะเลตะวันออกทำให้อุตสาหกรรมในจังหวัดที่ศึกษาขยายตัวขึ้นมาตามลำดับ (สุริชัย
ห้วนแก้ว ; ปรีชา คุวินพันธ์ และประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาดี , 2543 : 11) เช่น พบว่าในปี 2531 จังหวัดที่
ศึกษามีโรงงานอุตสาหกรรมเพียง 421 โรง แต่เมื่อมาถึงปี พ.ศ. 2545 โรงงานได้เพิ่มขึ้นเป็น 1,379 โรง
หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 68 โรง (สำนักงานจังหวัด, 2546) ดังนั้น ทุนจากต่างชาติจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผล
ให้ทุนอุตสาหกรรมพัฒนาขึ้นจนกลายเป็นทุนหลักครอบงำเศรษฐกิจของจังหวัด กล่าวคือ เกิดสภาพที่
“อุตสาหกรรมเป็นตัวอุตสาหกรรมของจังหวัด” (สัมภาษณ์นายวณ., ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัด,
15 มิถุนายน 2547)

จากแผนภูมิที่ 1 เมื่อพิจารณาถึงมูลค่ารวมผลิตภัณฑ์จังหวัดระยองในระหว่างปี พ.ศ. 2523 ถึง
2542 จะพบว่าเส้นกราฟแสดงรายได้ของจังหวัด (GPP) และมูลค่าผลผลิตของอุตสาหกรรมมีค่าสูงขึ้น
ตามลำดับ กล่าวคือ ในขณะที่มูลค่าผลผลิตทางการเกษตรอยู่ในระดับต่ำและมีแนวโน้มลดลง การ
เติบโตของอุตสาหกรรมทำให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวในระยองมีมูลค่าถึง 604,064 บาทต่อคนต่อปีในปี พ.ศ.
2546 (<http://www.industrythailand.com>) ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2523 ที่มีรายได้เพียง 14,878 บาทต่อคน
ต่อปี นอกจากนี้ยังพบอีกว่ามูลค่ารวมผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) ของอุตสาหกรรม (รวมทั้งสาขาการผลิต
เหมืองแร่และข่อยหิน ไฟฟ้าและประปา) ในปี พ.ศ. 2543 คิดเป็นร้อยละ 87.0 ในขณะที่เกษตรกรรมมี
สัดส่วนเหลือเพียงร้อยละ 2.79 (สำนักงานจังหวัด, 2547)

แผนภูมิที่ 1 กราฟแสดงผลิตภัณฑ์จังหวัด ปี 2523 - 2542

ที่มา : สำนักงานจังหวัด 2547

การขยายตัวของอุตสาหกรรมในจังหวัดที่ศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงการครอบงำของวิถีการผลิตแบบทุนนิยม โดยการเข้าไปแทรกแซงภาคเกษตรของจังหวัดกล่าวคือเกิดการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรจากการใช้กฎหมายบังคับเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างนิคมอุตสาหกรรม เช่น พบว่ามีการเวนคืนที่ดินที่ผ่านมาถึง 20,000 ไร่ในราคาไร่เพียง 1-2 หมื่นบาท (สัมภาษณ์นายสพ. นามสมมติ, 21 ธันวาคม 2548) มีการขายที่ดินให้แก่นายทุนเก็งกำไรที่ดินเพื่อลดปัญหานี้สืบจากการทำพีชเศรษฐกิจและขายที่ดินซึ่งได้รับมลพิษจากโรงงานจนไม่อาจจะทำการเกษตรเดิมได้แล้ว (สัมภาษณ์บุญช่วย นามสมมติ, 28 มิถุนายน 2544 ; ไต่ถามหม่อม กม. นามสมมติ, 29 มิถุนายน 2547 ; เดชรัตน์ สุขกำเนิด, 2544 : 4-5)

การพัฒนาอุตสาหกรรมจึงในกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดชนชั้นผู้ใช้แรงงานยุคใหม่ในจังหวัดที่ศึกษา การก่อรูปของชนชั้นผู้ใช้แรงงานบางส่วนเกิดมาจากคนท้องถิ่นที่เลิกทำการเกษตรและเข้าทำงานในโรงงานเป็นแรงงานรับจ้างระดับล่าง เช่น ยาม ช่างเทคนิค แต่ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานอพยพ ซึ่งมาจากภาคอีสาน การที่แรงงานอพยพได้กลายเป็นแรงงานรับจ้างส่วนใหญ่ในจังหวัดเนื่องจากแรงงานอพยพขาดฐานของชุมชนในท้องถิ่นทำให้นายทุนรู้สึกควบคุมง่ายกว่าคนในท้องถิ่นจึง

รับเข้าทำงานได้ง่ายกว่าในขณะที่คนท้องถิ่นยังพึ่งตัวเองทางเศรษฐกิจได้ในฐานะผู้ผลิต (โตะอิหม่าม กม. นามสมมติ, 29 มิถุนายน 2547 ; มหาวีระ ปัญญาธิง, 4 เมษายน 2547)

กระแสโลกาภิวัตน์ในจังหวัดที่ศึกษาสร้างเงื่อนไขให้เกิดการครอบงำทางเศรษฐกิจของทุนหลักสามเส้า คือ ทุนต่างชาติ ทุนชาติและทุนรัฐ (สัมภาษณ์นายบท , อุตสาหกรรมจังหวัด ,16 กันยายน 2548 ; ผาสุก พงษ์ไพจิตร,2541 : 286)

ทุนต่างชาติในที่นี้ได้แก่ ทุนที่มาจากญี่ปุ่นและประเทศอุตสาหกรรมใหม่ของเอเชียเป็นหลัก เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน ทุนต่างชาติมีบทบาทสำคัญเนื่องจากไทยต้องพึ่งพาทุน เทคโนโลยีและผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก

ทุนชาติที่มีบทบาทในจังหวัดที่ศึกษา ได้แก่ ทุนป้อนใหญ่ กลุ่มซีพีและกลุ่มทีพีไอ (ซึ่งเข้ามาลงทุนก่อนการขยายตัวของโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก) ทุนชาติส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากทุนการเงิน เช่น ธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด

ทุนรัฐ เป็นทุนที่มีบทบาทในรูปรัฐวิสาหกิจที่สำคัญ คือ การปิโตรเคมีแห่งประเทศไทย เช่น โรงงานแยกแก๊ซ ไทยโอเลฟิน อะโรเมติกไทย โรงกลั่นน้ำมัน โรงงานปิโตรเคมีแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมาทุนรัฐถูกกดดันให้ลดบทบาทเนื่องจากปัญหาหนี้ต่างประเทศและกระแสการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ดังนั้น จึงเปิดโอกาสให้ทุนชาติมีบทบาทมากขึ้นในจังหวัดที่ศึกษา

การครอบงำทางเศรษฐกิจของทุนต่างชาติ ทุนชาติ และทุนรัฐก่อให้เกิดโครงสร้างอำนาจสามเส้าของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทับซ้อนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น อาจกล่าวได้ว่าการดำรงอยู่ของโครงสร้างอำนาจเชิงซ้อนในจังหวัดที่ศึกษาเป็นสถานการณ์ที่เกิดในช่วงที่เศรษฐกิจของจังหวัดยังมีลักษณะทวิลักษณ์ (dual economy) ระหว่างอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม

จากการคลี่คลายทางประวัติศาสตร์ของเศรษฐกิจการเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงการก่อรูประบบธุรกิจการเมืองภายใต้ของประชาธิปไตยครึ่งใบและระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ กลายเป็นบริบทให้เจ้าพ่อเข้ามามีบทบาททางการเมืองผ่านโครงสร้างอำนาจสามขั้วของท้องถิ่น

การก่อรูปโครงสร้างสามขั้วอำนาจของท้องถิ่น

เจ้าพ่อของจังหวัดที่ศึกษามีพื้นฐานเป็นนายทุนท้องถิ่นที่จะแสดงบทบาทเป็นเจ้าพ่อได้นั้นต้องมีพฤติกรรมเหนือกฎหมายโยอาศัยอำนาจทางการเมือง

นายทุนท้องถิ่นรุ่นใหม่ของจังหวัดที่ศึกษาเข้ามามีบทบาทในช่วงประชาธิปไตยครึ่งใบจนเข้าไปเป็นนักการเมืองในระดับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ได้ นายทุนท้องถิ่นทั้งเป็นเจ้าพ่อหรือไม่เป็นเจ้าพ่อไม่มีใครสามารถครองอำนาจคนเดียวหรือกลุ่มเดียวในจังหวัดได้ ดังนั้น จึงมีการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มต่างๆ จนในที่สุดตกผลึกเป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ในลักษณะ โครงสร้างที่เป็นขั้ว

อำนาจ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืด และกลุ่มน้ำกร่อย ซึ่งในที่นี่จะเรียกว่า โครงสร้างสามขั้วอำนาจ

ในการวิเคราะห์การก่อรูปโครงสร้างสามขั้วอำนาจในที่นี่จะชี้ให้เห็นถึงเส้นทางการสะสมทุนของแต่ละกลุ่ม การเข้าสู่การเมือง และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ จนตกผลึกเป็นโครงสร้างอำนาจในที่สุด

1. กลุ่มน้ำเค็ม

กลุ่มน้ำเค็ม เป็นการรวมตัวแบบอุปถัมภ์โยกย้ายของนายทุนท้องถิ่นที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ครอบครัวอ. ผู้นำกลุ่มได้แก่ “ป้า ฮ.” ป้าฮ. ในสายตาของชาวระยองในด้านหนึ่งถือว่าเป็น “ป้าผู้อารี” หรือ “แม่พระของจังหวัด” แต่อีกด้านหนึ่งจะถูกมองว่าเป็น “เจ้าแม่” กลุ่มน้ำเค็มเข้าไปมีบทบาททางการเมืองตั้งแต่ระดับ ส.ส. องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในเขตสามอำเภอของจังหวัด ที่ศึกษา แต่การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของกลุ่มน้ำเค็มมีฐานมาจากการสะสมทุนทางเศรษฐกิจ ดังนี้

1.1 เส้นทางการสะสมทุนของกลุ่มน้ำเค็ม

เส้นทางการสะสมทุนของกลุ่มน้ำเค็มมีจุดเริ่มต้นจากบทบาทของป้าฮ. ในฐานะผู้นำกลุ่มและพี่ใหญ่ของครอบครัว ป้าฮ. เป็นคนไทยเชื้อสายจีนแต่จีวตระกูลแซ่ฮึงแต่ต่อมาได้เปลี่ยนนามสกุลเป็นอร. การมีพ่อเป็นคนจีนอพยพที่หนีความอดอยากจากประเทศจีนมาทำมาหากินในประเทศไทย ทำให้ป้าฮ. เป็นคนทำงานมาตั้งแต่เล็ก “ขอให้ได้ตั้งค้ก็แล้วกันอะไรก็เอาทั้งนั้น” นอกจากนี้ ป้า ฮ. ยังรับวัฒนธรรมระบบกงสีของคนจีนมาใช้ในการทำธุรกิจของครอบครัวด้วย คือ การใช้แรงงานร่วมกันของพี่น้องในครอบครัวโดยมีเงินกองกลางเป็นของครอบครัวและป้าฮ. ในฐานะพี่คนโตของน้องๆ อีก 13 คนถือว่าเป็นผู้นำของระบบกงสี เมื่อสมาชิกในครอบครัวแยกตัวออกไปแต่งงานกับป้าฮ. ก็ต้องเตรียมกิจการให้ ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนการเล่นการเมืองด้วย (สัมภาษณ์นาง กท. อว., 14 มิถุนายน 2547)

ป้าฮ. ในฐานะลูกคนโตป้า ฮ. ต้องทำหน้าที่ดูแลน้องๆ ตั้งแต่เล็กๆ โดยเริ่มจากการปลูกผักขายพอป้าฮ. โตขึ้นพอที่จะแบ่งเบาภาระของครอบครัวได้ก็หัดเย็บผ้าและค้าขาย เล็กๆ น้อยๆ เช่น ขายข้าวแกง ห่อหมก ขนมครก และทอดมัน อาชีพของป้าฮ. ในอดีตดังกล่าวยังมีผลต่องานการเมืองของกลุ่มน้ำเค็มในปัจจุบันด้วย เช่น ทอดมันของป้าฮ. ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรทางการเมืองอย่างหนึ่งของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพมาก เพราะทุกครั้งที่ชาวบ้านในระยะของมีงานไม่ว่าเป็นงานบุญ บวช งานแต่ง ฯลฯ ทางกลุ่มน้ำเค็มก็จะส่งทอดมันไปช่วยจนทอดมันของป้าฮ. เป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดเป็นอย่างดี (เพ็ญอ้าง)

ป้าฮ. สามารถตั้งตัวทำมาหากินได้เมื่อก้าวเข้าสู่กิจการประมงเนื่องจากป้าฮ. เห็นว่าช่องทางในการประกอบอาชีพใหม่นี้จะสร้างรายได้ให้ตนเองและครอบครัวมากกว่าการขายข้าวแกง การทำประมงเกิดจากการที่ป้าฮ. สังเกตเห็นว่าพวกแม่ค้าขายปลาในตลาดมีกำไรดีจึงเริ่มเรียนรู้การขายปลาโดยไปเป็น ลูกจ้างแม่ค้าขายปลาระยะหนึ่ง เมื่อรู้หลักวิธีการขายปลาและซื้อปลาจากโปะแล้ว ป้าฮ. ก็เอาปลา

มาขายเอง การขายปลาได้สร้างกำไรให้กับป่าส.เพียงพอที่จะทำให้ป่าส.เลี้ยงดูน้องๆ และ ครอบครัวได้เป็นอย่างดีเมื่อ เปรียบเทียบกับการขายข้าวแกงในอดีต ป่าส.จึงเห็นช่องทางที่จะสร้างความมั่งคั่งทางการค้าโดยการทำประมงเลี้ยงเอง ดังนั้นจึงเก็บเงินและหยิบยืมจากญาติพี่น้องมาทำเรือประมงเอง เนื่องจาก เห็นว่าการทำเรือประมงเองมีกำไรดีกว่าไปรับปลามาจาก โป๊ะหรือ แพปลาแล้วมาขายต่ออีกทอดหนึ่ง (เพ็งอ้อ)

ในการทำกิจการเรือประมงป่าส.เริ่มใช้ระบบกงสี ในระยะแรกป่าส.จะอาศัยแรงงานพี่น้องในครอบครัวช่วยเหลือกันเป็นหลักด้วยความเป็นครอบครัวใหญ่ทำให้ป่าส.ไม่จำเป็นต้องจ้างแรงงานจากภายนอกแต่อย่างใด ระบบกงสีของกลุ่มน้ำเค็มภายใต้การนำของป่าส.นั้นเป็นการดูแลสมาชิกในครอบครัวทุกเรื่องไม่ว่าเรื่องการเงิน การบริหาร แม้กระทั่งการเข้าสู่การเมือง ของน้องๆ ในภายหลัง (เพ็งอ้อ)

การทำเรือประมงก็ได้สร้างความมั่งคั่งในการค้าปลาให้กับครอบครัวออร์.ตามลำดับ พิจารณาได้จากเรือประมงที่เพิ่มขึ้นจากหนึ่งลำมาเป็นห้าลำ สิบลำ และจนในที่สุดถึงร้อยลำ ส่วนพื้นที่ทำการประมงก็ขยายจากการหาปลาในน่านน้ำระยองไปสู่อ่าวไทยตั้งแต่ภาคตะวันออกไปจนภาคใต้ทั้งหมด หลังจากนั้นก็ขยายไปอินโดนีเซียและเวียดนามตามลำดับ

จากความสำเร็จในการทำประมง ป่าส.จึงขยายกิจการไปสู่กิจการที่เกี่ยวข้องกับการประมง ได้แก่ การทำโป๊ะเรือ แพปลา การขายน้ำมันสำหรับเรือประมงและการทำโรงงานปลาป่น นอกจากนี้ในยุคการเบ่งบานของเศรษฐกิจฟองสบู่ กลุ่มน้ำเค็มได้ขยายอาณาจักรทางเศรษฐกิจเข้าสู่การพัฒนา อสังหาริมทรัพย์ บ้านจัดสรร ศูนย์การค้า ตลาดสด ธุรกิจท่องเที่ยว การซื้อขายที่ดิน และการทำสวน ธุรกิจทั้งหมดนี้ได้สร้างความมั่งคั่งให้กับครอบครัวออร์.นับเป็นพื้นฐาน และเป็นฐานสำคัญทางการเมืองของกลุ่มน้ำเค็มในเวลาต่อมา

ธุรกิจทั้งหมดของกลุ่มน้ำเค็มสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ส่วน ดังนี้

(1) ธุรกิจประมงและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ธุรกิจประเภทนี้จะประกอบด้วย

1. แพปลา
2. เรือประมงทั้งเรือหาปลา และปลาหมึก
3. โรงงานปลาป่น
4. การเลี้ยงตะพานน้ำ

(2) ธุรกิจการท่องเที่ยวของกลุ่มบ้านแพ ธุรกิจการท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็นกิจการย่อยๆ ได้แก่

1. ท่าเรือ
2. เรือโดยสารไปเกาะ
3. ตลาดขายของบริเวณท่าเรือ

(3) ธุรกิจเกี่ยวกับที่ดินและการรับเหมาก่อสร้างธุรกิจประเภทนี้เกิดขึ้น

เมื่อป่าส. มีเงินแล้ว ป่าส. มักชอบซื้อที่ดินไว้เพื่อเก็งกำไร ดังนั้น ป่าส. จึงมีที่ดินสะสมไว้หลายพันไร่ ที่ดินเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการเล่นการเมืองของคนในครอบครัว โดยการนำโฉนดไปไว้ที่ธนาคาร และกู้เงินมาเล่นการเมือง (สัมภาษณ์สง. นามสมมติ, 29 เมษายน 2548)

นอกจากนี้ ในการศึกษาเชิงลึกพบว่าครอบครัวอ. ได้ให้คนใกล้ชิดเป็นเจ้าของธุรกิจก่อสร้างในนามแต่เป็นที่รับรู้กันว่าเป็นธุรกิจภายใต้การดูแลของนายบ. น้องชายป่าส. (สัมภาษณ์ ร.ต.อ. พ., 17 พฤษภาคม 2547)

อย่างไรก็ดี ตามธรรมเนียมของระบบกงสีนั้นเมื่อพี่ๆ น้องๆ ในครอบครัวอ. จะไปมีครอบครัวใหม่พี่คนโตจะต้องดูแลและรับผิดชอบน้องแต่ละคน ในกลุ่มน้ำเค็มป่าส. จะมีแบ่งกิจการให้พี่น้องแต่ละคนไปดูแลตามความชอบและความถนัด คือ

1. ป่าส. พี่ใหญ่ของกลุ่มน้ำเค็มทำธุรกิจแพปลา เรือประมง ธุรกิจการท่องเที่ยว และการทำสวน โดยมีบุตรสาวทำธุรกิจคอนกรีตผสมเสร็จ
2. นายพ. น้องคนโตทำธุรกิจขายปลา เลี้ยงตะพานน้ำและเรือหมึก
3. นายบ. น้องคนที่ 9 ทำธุรกิจโรงงานปลาป่นและบริษัทรับเหมาก่อสร้าง
4. นายข. น้องคนที่ 13 ทำธุรกิจเกี่ยวกับปลาและปลาหมึกเพื่อส่งขายต่างประเทศ
5. นายย. น้องคนที่ 15 ทำธุรกิจเรือประมงและธุรกิจการท่องเที่ยว
6. นายส. น้องคนที่ 16 ทำธุรกิจเรือประมงและธุรกิจการท่องเที่ยว

นอกจากการสะสมทุนทางเศรษฐกิจแล้ว กลุ่มน้ำเค็มยังได้ทำการสะสมทุนทางสังคมด้วยการสะสมทุนทางสังคม โดยการนำของป่าส. พัฒนาจนป่าส. ได้ชื่อว่าเป็น “ป่าผู้อริ” หรือ “แม่พระของจังหวัด” กล่าวคือหลังจากที่กลุ่มน้ำเค็มประสบความสำเร็จในธุรกิจของครอบครัวแล้วป่าส. ก็เริ่มสร้างชื่อเสียงจากการทำกิจกรรมทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการบริจาคเงินช่วยเหลือชาวบ้าน ราชการ วัด สถานที่ หรือคนผู้ตกทุกข์ได้ยากในจังหวัด แต่สิ่งเดียวที่ป่าส. ไม่ยอมช่วยเหลือคือคนที่ตั้งหน้าแบมือขอและเกียจคร้าน เนื่องจากนิสัยป่าส. เป็นคนขยันมาโดยตลอด เช่น เมื่อผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ป่าส. เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2547 ยังพบป่าส. นั่งซักผ้ากองใหญ่ด้วยตัวเองอย่างขยันแข็ง

นอกจากบทบาทของการอุปถัมภ์ในรูปของตัวเงินแล้ว สิ่งที่ทำให้คนในจังหวัดรู้จักป่าส. อีกอย่างคือการไปช่วยงานพร้อมกับการนำทอดมันไปให้ ทุกครั้งที่มิงงานในจังหวัดเมื่อไม่ว่าจะงานบุญงานบวช งานแต่ง หรืองานศพ ถ้าป่าส. รู้ข่าวหรือได้รับเชิญ ป่าส. ก็จะนำทอดมันไปให้ทุกงาน สิ่งเหล่านี้ทำให้ป่าส. เป็นที่รู้จักของชาวบ้านโดยทั่วไป

งานทางสังคมของป่าส. ขยายตัวขึ้นเมื่อป่าส. เข้าร่วมในงานลูกเสือชาวบ้านตั้งแต่ปี 2522 เป็นต้นมา การเข้าร่วมงานลูกเสือชาวบ้านของป่าส. เกิดจากความเชื่อในอุดมการณ์ “ชาติ ศาสน์ กษัตริย์” (สัมภาษณ์นางกท อว., 14 มิถุนายน 2547)

ในงานลูกเสือชาวบ้าน ป้าส.ได้เป็นประธานลูกเสือชาวบ้านของจังหวัดและช่วยบริจาคเงินในการอบรมจำนวนมากคือ “20 ล้านบาท” แต่งานลูกเสือชาวบ้านก็ทำให้ป้าส.มีเครือข่ายทางสังคมกว้างขวางจากการที่มีผู้ผ่านอบรมลูกเสือชาวบ้านในจังหวัดแสนกว่าคน หลังจากนั้นป้าส.ยังได้ผลิตซ้ำเครือข่ายลูกเสือชาวบ้านโดยการจัดกองทุนสงเคราะห์สมาชิกลูกเสือชาวบ้านกว่าแปดพันคนในรูปของสมาคมพัฒนากิจสงเคราะห์อีกด้วย กล่าวโดยสรุปแล้วป้าส.ได้สะสมทุนทางสังคมจนเป็นที่นับหน้าถือตาของคนในจังหวัดทั้งชาวบ้านและส่วนราชการ (เพ็งอ้าง) ทุนทางสังคมจึงเป็นทรัพยากรสำคัญสำหรับการทำงานการเมืองของกลุ่มน้ำเค็มในเวลาต่อมา

1.2 การเข้าสู่การเมืองของกลุ่มน้ำเค็ม

จากความมีชื่อเสียงในฐานะทุนทางสังคมและความมั่งคั่งจากทุนทางเศรษฐกิจทำให้ป้าส. มีโอกาสรู้จักและสนิทสนมกับนักการเมืองระดับชาติมากขึ้นตามลำดับ เริ่มต้นจากคุณส. ปพส. นักการเมืองอาวุโสของจังหวัด ซึ่งเป็นบุคคลที่นับถือของป้าส.มากจนป้าส.มองว่าตัวเองเป็น “ข้าทาสของคุณส. ปพส. (ผู้อ้าง)” เนื่องจาก ป้าส.อ้างว่ามีความชื่นชมในควมมีคุณธรรมของคุณส. ปพส.มากเป็นพิเศษ

จากความสัมพันธ์กับคุณส. ทำให้ป้าส.ได้มีโอกาสรู้จักกับนักการเมืองอีกหลายคนในพรรคประชาธิปัตย์ ในขณะนั้น เช่น นายวีระ มุกลิกพงศ์ นายธานี ศักดิ์เศรษฐ์ นายบัญญัติ บรรทัดฐาน นายชวน หลีกภัย คุณหญิงสุภัทรา มาสดีดส์ (สัมภาษณ์นางกท. อว., 14 มิถุนายน 2547)

อย่างไรก็ดี ป้าส.ก็ยังไม่เข้าไปเล่นการเมืองโดยตรง เนื่องจากพื้นฐานทางการศึกษาทำให้ป้าส. รู้สึกตัวเองมีปมด้อย เช่น ครั้งหนึ่งเมื่อป้า ส. ไปร่วมสัมมนาที่นักการเมืองได้ยื่นคำว่า “ศักยภาพป้าส.บอกว่าฟังไม่รู้เรื่องเลย คังนั้นป้าส.จึงรู้สึก “ไม่ชอบการเมือง มันวุ่น” แต่สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในท้องที่ที่อาศัยอยู่ ทำให้ป้าส.จำเป็นต้องก้าวขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 และได้รับเลือกเป็นกำนันตำบล รวมถึงประธานชมรมผู้ใหญ่บ้านของอำเภอเมืองด้วย แต่ต่อมาไม่นานป้าส.ก็ต้องลาออกจากกำนัน เนื่องจากเห็นว่าไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องถนนได้ทันกับใจ จากประสบการณ์การเป็นกำนันและเริ่ม “มีตำรวมากวนกิจการ” (สัมภาษณ์นายพ. อว., 29 เมษายน 2547) ทำให้ป้าส.เห็นความสำคัญของการต้องมีอำนาจทางการเมืองมากขึ้น ป้าส.จึงสนับสนุนให้นายพ. น้องชายคนโตเข้าไปเป็นประธานสภาภิบาลและให้นายข. น้องชายคนที่สามลงสมัคร สจ. ในปี พ.ศ. 2528 การได้รับเลือกตั้ง สจ. ด้วยคะแนนเสียงเป็นอันดับหนึ่งของนายข.ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการก้าวเดินในถนนการเมืองของกลุ่มน้ำเค็ม (เพ็งอ้าง)

การเติบโตทางธุรกิจทางสังคม รวมถึงการเมืองทำให้กลุ่มน้ำเค็มได้รับการติดต่อจากพรรคชาติพัฒนาให้ส่งคนในกลุ่มลงสมัครเลือกตั้งในระดับ ส.ส. กล่าวคือ ในการเลือกตั้งครั้งแรกของปี พ.ศ. 2535 (เลือกตั้ง 2535/1) พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณในฐานะหัวหน้าพรรคชาติพัฒนา ได้มอบให้เลขามาดูติดต่อกับป้าส.ขอให้ส่งคนในกลุ่มน้ำเค็ม ลงสมัคร ส.ส. ในนามพรรคชาติพัฒนา ป้าส.นั้นมี

ความชมชอบบุคลิกของพลเอกชาติชายอยู่แล้วว่าเป็นองจากมองว่า “น้ำชาติ ใจถึง ฟังได้” จึงได้ส่งนาย. น้องชายคนที่สามลงสมัคร ส.ส. ในเขตอำเภอเมือง (เพ็งอ้าง)

การลงสมัคร ส.ส. ของกลุ่มน้ำเค็มในช่วงแพร่หลายของระบบการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ทำให้ทุนทางสังคมของกลุ่มน้ำเค็มไม่มีอิทธิพลเพียงพอที่จะทำให้ได้รับการเลือกตั้ง ส.ส. ได้ ดังนั้น กลุ่มน้ำเค็มจึงจำเป็นต้องใช้การซื้อเสียงเป็นปัจจัยเสริม การซื้อเสียงของกลุ่มใช้สองรูปแบบด้วยกัน คือ รูปแบบแรกเป็นการจ่ายไปตามกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยอาศัยเงินจากพรรคการเมือง ส่วนรูปแบบที่สองเป็นการจ่ายเงินทางอ้อมในกิจการทางสังคมของป้าส. ซึ่งเป็นเงินของครอบครัวออร์. เราพบว่าครอบครัวออร์. ต้องจ่ายเงินดังกล่าวถึง “เดือนละล้านกว่าบาท” กล่าวไว้ว่าจนถึงปัจจุบันกลุ่มน้ำเค็มต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการเล่นการเมืองไปแล้ว “หลายร้อยล้านบาท” (เพ็งอ้าง : สัมภาษณ์นายสง. นามสมมติ, 29 เมษายน 2547; นายสมัคร นามสมมติ, 4 พฤษภาคม 2545)

ต่อมากลุ่มน้ำเค็มได้ย้ายนายช. ไปสมัคร ส.ส. ในนามพรรคชาติไทยตามคำขอร้องของกำนันป. ของ “บ้านใหญ่ชลบุรี” เนื่องจากป้าส. ถือว่ากำนันป. เป็นเพื่อนกับป้าส. มาตั้งแต่สมัยกำนันยังยากจนอยู่ หลังจากนั้นน้องชายคนอื่นของป้าส. ก็ตามเข้ามาสู่การเมืองอีก 4 คน คือ

1. นายพ. อว. น้องชายคนโต เป็นนายกเทศมนตรีบ้านเพ
2. นายบ. อว. น้องชายคนที่ 9 เป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด
3. นายชช. อว. น้องชายคนที่ 15 เป็น ส.จ. โดยไม่มีใครในท้องที่กล้าลงสมัครแข่ง
4. นายส. อว. น้องชายคนที่ 16 เป็นสมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.)

ส่วนตัวป้าส. หลังจากปฏิบัติราชการลงเลือกตั้ง ส.จ. โดยอ้าง “ไม่ถนัดและกิจการยุ่ง” มาตั้งแต่แรก แต่หลังจากที่สุขาภิบาลได้รับการยกระดับเป็นเทศบาลในปี พ.ศ. 2542 ป้าส. ก็กลับเข้ามาเลือกตั้งซ่อม ส.ท. จนได้รับเลือกเป็นประธานสภาเทศบาล โดยมีนายพ. อว. น้องชายเป็นนายกเทศมนตรี อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2545 ป้าส. ก็ขอลาออกจากประธานสภาเทศบาลอีก เนื่องจากกลัวว่าการเมืองจะกระทบต่อทุนทางสังคมที่สะสมมาโดยป้าส. จะอ้างเหตุผลว่า “ก่อนเล่นการเมืองคนเพชอบป้าทุกคน ตอนหลังเล่นก็เริ่มมีคนวิจารณ์ต่างๆ นานา” ดังนั้นป้าส. จึงกลับมาเป็น “ผู้กำกับ” การเมืองของกลุ่มน้ำเค็ม ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ของป้าส. ที่ว่า (สัมภาษณ์นางกห. อว., 4 มิถุนายน 2545 และ 14 มิถุนายน 2547)

“ไม่ได้จัดการน้อง แต่รู้การเมืองหมด”

“ตอนสมัครน้องไม่บอกปีก่อน มาบอกตอนหลัง แต่น้องสมัครก็ต้องช่วยหาเสียง”

“ตอนที่เป็นอย่างนี้แล้ว ก็ต้องช่วยน้อง”

การเป็นผู้กำกับของป้าส. นั้นป้าส. ใช้การบริหารจัดการแบบ “เล่นการเมืองแบบลูกทุ่ง” และ “ไม่มีทุนซื้อ” คือ อาศัยประสบการณ์ของตัวเองเป็นที่ตั้ง อย่างไรก็ตาม เจตจำนงการเข้ามาเล่นการเมืองโดยตรงของป้าส. สามารถแสดงออกได้ชัดเจนขึ้น หลังจากที่ป้าส. เรียนจบปริญญาตรีของมหาลัษราชภัฏแห่งหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. 2548 ดังนั้น ในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อ 19 เมษายน 2549 จะพบว่าป้าส.

อยากลงสมัคร ส.ว. ด้วยแต่ได้ถูกตัดทานจากลูกสาวเสียก่อน (สัมภาษณ์ปส. นามสมมติ, 15 พฤษภาคม 2549)

แต่หลังจากที่กลุ่มน้ำเค็มได้ขยายเครือข่ายทางการเมืองของตนออกไปนอกเหนือจากกลุ่มพี่น้องในครอบครัว อว. คือการสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์กับนายทุนท้องถิ่นที่เข้ามาเล่นการเมืองในระดับ อบจ. เทศบาล และ อบต. อย่างกว้างขวาง ทำให้กลุ่มฯ ต้องมีการจัดองค์กรทางการเมืองอย่างเป็นระบบ นอกเหนือจากการกำกับแบบส่วนตัวของป้าอ้อเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น การจัดประชุม แคนนำของกลุ่มทุกวันศุกร์ โดยใช้นักการเมืองที่มีความรู้ เช่น ดร.ปว. พรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นเพื่อนของนายข. ได้มาช่วย “ติว” เรื่องการเมืองให้แก่คนในกลุ่มน้ำเค็ม (สัมภาษณ์ นายมน. นามสมมติ, 8 กรกฎาคม 2547) นอกจากสมาชิกของครอบครัว อว. ก็ได้พยายามปรับปรุงประสิทธิภาพของตนเองเช่นกัน เช่น ป้าส.ส่งลูกชายเรียนปริญญาเอกด้านเศรษฐศาสตร์ในต่างประเทศและส่งลูกสาวเรียนเรียนปริญญาโทด้านเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สัมภาษณ์ กท อว., 14 มิถุนายน 2547)

เครือข่ายทางการเมืองของกลุ่มน้ำเค็มภายใต้การนำของครอบครัวอว. ในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็นเครือข่ายย่อยๆ ได้ดังนี้ (เพ็ญอ้อ)

1. เครือข่ายนักการเมืองที่กลุ่มให้การสนับสนุนในการเลือกตั้งโดยตรงทั้งในระดับ สจ. เทศบาล อบต. ซึ่งกลุ่มนี้จะเป็นคนใกล้ชิดที่ได้รับการไว้วางใจเป็นพิเศษ
2. เครือข่ายที่เกิดจากการจัดสรรผลประโยชน์ทางการเมืองในสมัยที่ นายข. อร. เป็น ส.ส. และ นายข. ดำรงตำแหน่งนายก อบจ.
3. เครือข่ายที่เคยเป็นฝ่ายตรงข้ามคือเป็นนายทุนท้องถิ่นของกลุ่มน้ำจืดที่แปรพรรคมาสนับสนุนกลุ่มน้ำเค็ม เนื่องจากเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดสรรผลประโยชน์ทางการเมืองไม่ลงตัวภายในกลุ่ม เช่น เรื่องการจัดสรรตำแหน่งทางการเมืองในพื้นที่ไม่ลงตัวและผลประโยชน์ในท้องถิ่นได้ถูกแทรกแซงจาก ส.ส. ข. ในระยะหลังอันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2540 วิกฤตเศรษฐกิจทำให้กลุ่มน้ำจืดได้รับผลกระทบอย่างหนักในธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ผู้นำกลุ่มน้ำจืดต้องเข้ารับเหมาโครงการเล็กๆ เพื่อให้กิจการทรงตัวอยู่ได้ การกระทำดังกล่าวจึงไปกระทบกับโครงการรับเหมาของลูกน้อง (เพ็ญอ้อ)
4. เครือข่ายของผู้พ่ายแพ้ในการเลือกตั้งแข่งขันกับกลุ่มน้ำจืด นักการเมืองที่พ่ายแพ้การเลือกตั้งเหล่านี้ไม่พอใจกับกลุ่มน้ำจืดและหันมาสนับสนุนกลุ่มน้ำเค็ม เช่น กรณีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเทศบาลอำเภอเมืองในปี 2547 ที่ผ่านมา เป็นการต่อสู้ระหว่างนายภ.สพภ.อดีตนายกที่นักการเมืองอิสระไม่สังกัดกลุ่มกับผู้สมัครที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มน้ำจืด แต่นายภ.พ่ายแพ้และไม่พอใจ ผลการเลือกตั้งจนนายภ. ต้องหันไปหากกลุ่มน้ำเค็มในภายหลัง

1.3 การใช้อิทธิพลของกลุ่มน้ำเค็ม

กลุ่มน้ำเค็มมีวัตถุประสงค์หลักของการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองก็เพื่อการแสวงหาอำนาจทางการเมืองในการปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มจากการถูกแทรกแซงของกลุ่มข้าราชการที่คอยแสวงหาผลประโยชน์จากธุรกิจของกลุ่มในรูปแบบต่างๆ เนื่องจากการมีตำแหน่งทางการเมืองจะทำให้ฝ่ายตรงข้ามที่เป็นคู่แข่งทางธุรกิจและข้าราชการที่คอยแสวงหาผลประโยชน์รู้สึกเกรงใจหรือเกรงกลัวจนไม่กล้าเข้ามาแทรกแซงและหาผลประโยชน์จากธุรกิจของกลุ่ม เพราะการมีอำนาจและตำแหน่งทางการเมืองสามารถให้คุณให้โทษแก่ข้าราชการเหล่านั้นได้บ้าง อย่างคำพูดของนายพ.อ. อติตนายก อบจ. ผู้นำของกลุ่มน้ำเค็มที่ว่า “หาอำนาจ...ตำแหน่ง...เอาไว้ป้องกันตัวบ้าง...อย่าให้คนอื่นมันมารังแก”

แต่เมื่อผู้นำกลุ่มน้ำเค็มได้ตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่กำนันไปจนถึงส.ส.แล้วจะพบว่าผู้นำได้ใช้อำนาจทางการเมืองมากกว่าการปกป้องผลประโยชน์ คือ ใช้ปกป้องการใช้สิทธิพลเหนือกฎหมายเนื่องจากความจำเป็นในการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อสะสมทุนในฐานะที่เป็นนายทุนท้องถิ่น พฤติกรรมเช่นนี้ทำให้ป้าส. ผู้นำกลุ่มน้ำเค็มได้รับการขนานนามว่าเป็นเจ้าแม่ กรณีการใช้สิทธิพลของกลุ่มดังนี้คือ (สัมภาษณ์สมัคร นามสมมติ, 4 พฤษภาคม 2545 และ 8 มิถุนายน 2547 ; ทนายศ. นามสมมติ, 3 มิถุนายน 2547 ; 14 มิถุนายน 2548 ; ร.ต.อ. พ. นามสมมติ, 4 พฤษภาคม 2547)

(1) การบุกรุกที่สาธารณะ

ในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ไม่ประสงค์ออกนามแต่เป็นคนที่สังกัดในกลุ่มน้ำเค็มและเป็นบุคคลที่ป้าส.ให้ความเชื่อถือคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบุกรุกที่สาธารณะของกลุ่มน้ำเค็มในบริเวณคลองพุด ที่ดินบริเวณดังกล่าวเป็นที่สาธารณะในเขตบ้านพ. ที่อยู่ติดกับลำคลองสาธารณะและเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านผู้ยากไร้ที่ไม่มีที่ดิน ต่อมาเมื่อป้าส.อยากได้ที่ผืนนั้นมาครอบครองเพื่อพัฒนาเป็นบังกาสโลที่พักตากอากาศไว้บริการนักท่องเที่ยว ในตอนแรกป้าส.ได้เสนอให้เงินเพื่อแลกกับการให้ชาวบ้านออกไปจากที่ดินแต่ชาวบ้านไม่ยอมรับเงื่อนไขเพราะให้ราคาต่ำ หลังจากนั้นทางกลุ่มน้ำเค็มก็ต้องใช้อิทธิพลเข้าคุกคามชาวบ้านด้วยการข่มขู่ให้ชาวบ้านเกรงกลัวเพื่อจะให้ออกจากพื้นที่นั้นไป โดยอ้างว่า “จะเอาเงินหรือจะเอาอย่างอื่น” การใช้สิทธิพลทำนองนี้เป็นมาตรการที่ทาง “เจ้าแม่” ใช้ได้ผลมาตลอด เพราะกลุ่มน้ำเค็มนั้นมีมือปืนประจำกลุ่ม ดังจะเห็นได้จากหลักฐานของตำรวจที่จับมือปืนของกลุ่มได้ถึงแม้ว่าป้าส.ปฏิเสธเรื่องมือปืนมาโดยตลอดเพื่อรักษาภาพพจน์ในฐานะที่เป็นทุนทางสังคม

(2) ความขัดแย้งเรื่องท่าเรือท่องเที่ยว

ความขัดแย้งเรื่องท่าเรือท่องเที่ยวเป็นผลมาจากการแย่งชิงผลประโยชน์จากท่าเรือโดยสารรับส่งนักท่องเที่ยวไปยังเกาะสม. เราพบว่าก่อนหน้าที่จะเกิดความขัดแย้งนั้น การดำเนินกิจการท่าเรือเป็นการร่วมทุนกันระหว่างนายกิตติ นายบุญลือ ทนายสมหมาย นายไกร และน้องชายป้าส. (นายขย. อว.) แต่ต่อมามีการขัดแย้งเกิดขึ้นมาในกลุ่มผู้ร่วมทุนด้วยกัน จนถึงขั้นมีการยิงกันตาย แม้ป้าส.จะให้เหตุผลว่าเป็นความขัดแย้งกันเองในกลุ่มของผู้ร่วมทุนโดยไม่เกี่ยวกับกลุ่มน้ำเค็มและน้องชายป้าส. แต่

ชาวบ้านกลับมองว่ากลุ่มบ้านพวกนี้มีส่วนรู้เห็นในการตายของหุ้นส่วนกิจการท่าเรือโดยสาร เนื่องจากในปัจจุบันท่าเรือที่มีความขัดแย้งดังกล่าวอยู่ในการครอบครองของกลุ่มน้ำเค็มทั้งหมด

(3) การถมทะเลเพื่อสร้างท่าเรือและตลาดขายของที่ระลึก

การถมทะเลเพื่อทำธุรกิจส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นการประมง การท่องเที่ยวหรือสร้างที่พักอาศัยริมทะเลเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมานานของชาวบ้านชายทะเล แต่สิ่งนี้ได้กลายเป็นปัญหาทางกฎหมายเมื่อมีการดำเนินนโยบายปรามปรามผู้มีอิทธิพลของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ป้าส.ถูกกล่าวหาว่าเข้าข่ายผู้มีอิทธิพลในกรณีบุกรุกที่สาธารณะในการถมพื้นที่ทะเลเพื่อสร้างท่าเรือและตลาดขายของที่ระลึก ในกรณีดังกล่าวป้าส. อ้างว่าเป็นการก่อกวนแกล้งของ ส.ส. ต.ของกลุ่มน้ำเค็มที่เคลื่อนไหวเพื่อลดความเชื่อมั่นและทำลายกลุ่มน้ำเค็มทางการเมือง แต่ทางป้าส. ก็ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการถมทะเลเพียงอ้างว่าการถมทะเลเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่เป็นวิถีชีวิตทั่วไปของคนริมชายฝั่งมาหลายชั่วอายุคนแล้ว

จากข้อเท็จจริงพบว่าการถมทะเลของกลุ่มน้ำเค็มนั้นไม่ได้เป็นเพียงเพื่ออยู่อาศัยเท่านั้น แต่เป็นการขยายเพื่อทำธุรกิจส่วนตัวเกี่ยวกับกิจการท่าเรือและตลาดขายของที่ระลึกเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังพบอีกว่า การถมทะเลผิดกฎหมายของกลุ่มน้ำเค็มสามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากป้าส.อาศัยอำนาจจากตำแหน่งทางการเมืองของน้องชาย คือนายพร.อว.ที่เป็นนายกเทศมนตรีตำบลในพื้นที่ที่มีปัญหาถมทะเล นายพร.อว.ยังได้ปลุกระดมชาวบ้าน 400 กว่าครัวเรือนที่ประสบปัญหาการถมทะเล เช่นเดียวกันมาเป็นพันธมิตรเพื่อกดดันทางการเมืองและ “ซื้อเวลา” รอให้มีการถ่ายโอนภารกิจเรื่องนี้ให้กับเทศบาลเพื่อนายพร. อว.จะสามารถจัดการให้การถมทะเลเป็นเรื่องถูกกฎหมายได้

(4) ผลประโยชน์จากโครงการรับเหมาก่อสร้าง

ถึงแม้ว่าป้าส. โดยส่วนตัวจะปฏิเสธการทำธุรกิจก่อสร้างต่างๆ ที่กลุ่มน้ำเค็มมีอุปกรณ์ที่ใช้ทำได้ เช่น รถแม็คโคร เพราะป้าส. “กลัวคนหาว่าเป็นธุรกิจการเมือง” (สัมภาษณ์นางกห. อว., 14 มิถุนายน 2547) แต่ในฐานะที่กลุ่มน้ำเค็มเป็นระบบเครือข่ายหนึ่งจะพบว่ามีการใช้ตำแหน่งทางการเมืองของสมาชิกในกลุ่มน้ำเค็มแสวงหาผลประโยชน์จากโครงการรับเหมาก่อสร้างในองค์กรปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะ อบจ. ในสมัยที่นายพ. อว. น้องชายป้าส. ดำรงตำแหน่ง นายก อบจ.

นายทพ. พ. อว.ได้แสวงหาผลประโยชน์จากโครงการรับเหมาก่อสร้างของ อบจ. โดยให้ของบริษัทตนเองรับเหมาในบางครั้งเนื่องจากบางกรณีนั้น อบจ. จัดสรรโครงการรับเหมาให้กับเครือข่ายแต่เครือข่ายไม่ได้ทำอาชีพรับเหมาก่อสร้างโดยตรง ดังนั้น นายทพ. พ. อว.จึงต้องเข้ามาเป็นผู้ดำเนินโครงการเอง การกระทำเช่นนี้ยังมีผลให้นายพ. อว.ได้คะแนนเสียงมากขึ้นในฐานะผู้นำที่สามารถในการดึงงบประมาณของรัฐลงมาให้ชาวบ้านได้

การดำเนินการของธุรกิจรับเหมาก่อสร้างของนายพ. อว. ส่วนดำเนินการภายใต้ชื่อของบุคคลอื่น แต่ก็มีกิจการก่อสร้างที่เป็นของผู้นำกลุ่มน้ำเค็มโดยตรง คือ หจก. บ้านเพมหานคร 2002 และ หจก. บ้านแก่งอุตสาหกรรม นอกจากนี้ นายพ. อว.ยังแสวงหาผลประโยชน์จากการเมืองโดยการกิน

เปอร์เซ็นต์จากโครงการก่อสร้างในฐานะผู้บริหาร อบจ. การกินเปอร์เซ็นต์ดังกล่าวเป็นประเพณีเป็นที่รับรู้กันเป็นการภายในว่าโครงการก่อสร้างจะต้องมีการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับ อบจ. ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ของงบประมาณ โดยเฉพาะจังหวัดที่ศึกษามีงบประมาณโดยตรงรวม 400 ล้านบาทจึงถือว่าเป็นแหล่งผลประโยชน์อีกแหล่งหนึ่งของกลุ่มน้ำเค็มได้

2. กลุ่มน้ำจืด

กลุ่มน้ำจืด เป็นกลุ่มอุปถัมภ์นำโดยนายทุนท้องถิ่นศูนย์กลางของกลุ่มน้ำจืดอยู่ที่ครอบครัวปต. โดยการกำกับของกำนันส. ปต. ผู้เป็นพ่อ ผู้นำกลุ่มน้ำจืดได้ชื่อว่ามีพฤติกรรมแบบเจ้าพ่อ เนื่องจากมีเรื่องเกี่ยวกับการใช้อิทธิพลเหนือกฎหมายหลายเรื่องด้วยกัน เส้นทาง การสะสมทุนของกลุ่มน้ำจืดจึงต้องอาศัยอำนาจทางการเมืองมาสนับสนุน กลุ่มน้ำจืดนั้นถือว่าเป็นคู่แข่งทางการเมืองโดยตรงกับกลุ่มน้ำเค็มที่มีพฤติกรรมแบบเจ้าแม่ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ

2.1 เส้นทาง การสะสมทุนของกลุ่มน้ำจืด

การสะสมทุนของกลุ่มน้ำจืดก่อตัวจากการทำธุรกิจของกำนันส. ปต. ผู้เป็นพ่อของอดีต ส.ส. ช. และอดีต ส.ส. ต. รวมถึงลูกอีก 4 คน กำนันส. ปต. เองก็มีพ่อเป็นคนจีนอพยพแต่เป็นเชื้อสายจีนแคะจากตระกูลแซ่แต้ พ่อของกำนันส. ปต. อพยพมาจากกวางเจาแบบสื่อผืนหมอนใบตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากมีญาติที่อาศัยอยู่ในเขตบ้านอำเภอที่อาศัยในปัจจุบัน ดังนั้น วัฒนธรรมทางธุรกิจของกลุ่มน้ำจืดจึงมีลักษณะของระบบกงสีเช่นเดียวกับกลุ่มน้ำเค็ม

อาชีพเดิมของครอบครัวเริ่มต้นจากพ่อของกำนันส. ปต. เข้ามาเป็นกรรมกรขายแรงงานทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการรับจ้างขุดตอ หรือรับจ้างทำนา ต่อมาได้หันมาหาบของขายที่เรียกว่า “เงินหาบ” ส่วนแม่กำนันส. ปต. มีอาชีพเป็นชาวสวน เมื่อครอบครัวกำนันสามารถเก็บหอมรอมริบได้เงินมาจำนวนหนึ่งก็นำมาทำร้านขายของชำที่ตลาดโดยไปปรับสินค้าจากอำเภอเมืองมาขายในหมู่บ้าน (สัมภาษณ์กำนันส. ปต., 16 พฤษภาคม 2547)

ต่อมาเมื่อพ่อล้มป่วยเป็นอัมพาตและแม่ก็เป็นโปลิโอพร้อมๆ กัน กำนันส. ปต. ซึ่งในขณะนั้นกำลังเรียนอยู่ชั้น ป. 4 ก็ต้องลาออกมาช่วยเหลือครอบครัว กำนันส. ปต. เริ่มรับจ้างกรีดยางเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวและส่งเสียน้องสาวให้เรียนหนังสือ หลังจากนั้น 3 ปีพ่อแม่ของกำนันเกิดหายจากอาการป่วยโดยไม่คาดคิด ดังนั้นครอบครัวกำนันจึงกลับมาทำสวนยางเพราะในขณะนั้นราคายางกำลังดีกำนันส. ปต. ได้ร่วมหุ้นกับเพื่อนฝูงในการทำสวนยางจำนวน 170 ไร่ แต่ก็ไม่ได้สร้างความร่ำรวยให้กับครอบครัวนอกจากการพอมือพอกินไปตามอัตภาพ

กำนันส. ปต. อายุประมาณ 22-23 ปีและแยกครอบครัวออกมาสร้างตัวโดยการมาขายของอยู่หน้าโรงงานน้ำตาลของเสี่ย. การต้องมาขายของดังกล่าวเนื่องจากในขณะนั้นกิจการไร้อ้อยขายตัวมากในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนืออันเป็นผลมาจากความซบเซาและผันผวนของราคารายพารา นอกจากนี้ การ

ตัดถนนสุขุมวิทยังส่งผลให้การคมนาคมขนส่งในภูมิภาคสะดวกขึ้นจนทำให้มีการจัดตั้งโรงงานน้ำตาลขึ้นในแถบชลบุรีและระยองไม่ต่ำกว่า 10 โรงงาน (เพ็ญอ้าง)

จากการขายของหน้าโรงงานน้ำตาลทำให้กำนันส. ปต. เห็นช่องทางการสร้างความมั่งให้ตนเอง โดยการรับเหมาปลูกอ้อยส่งโรงงานโดยใช้ที่ดินปลูกอ้อยของโรงงานน้ำตาล กิจการดังกล่าวทำให้กำนันส. ปต. เป็นที่รู้จักของคนในละแวกนั้นมากขึ้นทั้งในกลุ่มเจ้าของไร่อ้อยและโรงงานน้ำตาล ต่อมาโรงงานน้ำตาลที่รับเหมาปลูกอ้อยขาดทุนกำนันส. ปต. จึงต้องกลับไปทำไร่ เนื่องจากความพร้อมของเครื่องมือในการทำไร่ คือกำนันมีทั้งรถไถ รถบรรทุก และวัสดุอื่นๆ กำนันจึงเข้าไปจับจองที่ดิน หลังจากการตัดไม้ของสัมปทานโรงเลื่อย โดยจับจองที่ดินที่หนองละลอกเป็นที่แรกๆ ที่ดินดังกล่าวเป็นป่าสงวนที่รัฐเปิดโอกาสให้ชาวบ้านบุกรุกเพื่อการเพาะปลูกทำไร่ กำนันส. ปต. ด้วยวัยเพียง 25 ปี สามารถครอบครองที่ดินจากการบุกรุกได้ถึง 1,000 – 2,000 ไร่ (เพ็ญอ้าง)

การบุกรุกป่าสงวนของของผู้มีอิทธิพลในภาคตะวันออกเฉียงนั้นต่างใช้วิธีการที่เหมือนกันไม่ว่ากลุ่มหลังฐานชลบุรี หรือกำนันส. ปต. ในการบุกรุกป่าสงวนเพื่อการทำไร่อ้อยนั้นผู้เข้าจับจองจะต้องมีอิทธิพลกว้างขวางพอสมควร เพราะการเข้าไปจับจองที่ดินต้องเข้าไปติดป้ายว่าได้จับจองที่ดินนั้นแล้ว ถ้าผู้จับจองไม่มีอิทธิพล แม้ไปติดป้ายจับจองก็ไม่มีใครเกรงกลัว การใช้อิทธิพลในการจับจองที่ดิน จะนำไปตามคำเปรียบเปรยที่ว่า “ลูกปืนตกที่ไหน.....ที่นั่นเป็นเขตที่ดิน” ประโยคนี้ไม่ได้หมายถึงวิธีการบุกรุกโดยอาศัยการยิงปืนให้กระสุนไปตกว่าเป็นเขตพื้นี่ของตน แต่เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่สามารถบุกรุกป่าสงวนนั้นได้จะต้องมีอิทธิพลพอตัวที่สามารถปกป้องผืนดินที่บุกรุกมาได้

ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งกันในการจับจองที่ดินนั้นข้อยุติของความขัดแย้งจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของแต่ละฝ่ายว่ามีมากน้อยเพียงใด เช่น กรณีของกำนันส. ปต. ที่เข้าไปบุกรุกป่าสงวนที่ปากแพรก ประมาณ 500 -600 ไร่รวมทั้งที่ดินที่เสียดินมาหลอกขายที่ปากแพรกอีก 400-500 ไร่ ผลก็คือทำให้กำนันถือครองที่ดินเพิ่มอีกประมาณ 1,000 ไร่ หลังจากครอบครองที่ดินนั้นไประยะหนึ่งมาสู่ภายหลังว่าเป็นที่ดินของ “เสี่ยโยชน์” ผู้มีอิทธิพลมากในขณะนั้น ดังนั้นเพื่อลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นกับตระกูลจน. กำนันส. ปต. จึงต้องตัดสินใจคืนที่ดินผืนนั้นให้กับเสี่ยโยชน์ไป (เพ็ญอ้าง)

อย่างไรก็ดีการบุกรุกป่าสงวนเพื่อการทำไร่ของกำนันส. ปต. ก็ยังดำเนินต่อไปกล่าวในปี พ.ศ. 2514 กำนันได้ขยายพื้นที่บุกรุกที่เขาสิงโตอีกประมาณ 3,000 ไร่ร่วมกับ พ.ท. ณรงค์ กิตติขจร ผู้มีอำนาจทางการเมืองในสมัยนั้น นอกจากนี้กำนันส. ปต. ยังมีที่ดินในเขตจันทบุรี-สระแก้ว อีกประมาณ 600 ไร่ซึ่งใช้เป็นที่ปลูกปาล์ม ลำไย โดยการซื้อต่อจากโรงงานในเขตนั้น (เพ็ญอ้าง)

ที่ดินซึ่งกำนันส. ปต. ได้มามากกว่า 3000 ไร่นั้น กำนันส. ได้ใช้ในการลงทุนปลูกพืชเศรษฐกิจคือ อ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา เช่น การทำไร่อ้อยนั้นเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2523 การทำไร่อ้อยทำให้กำนันส. มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัด จนได้รับการเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมชาวไร่อ้อยของจังหวัดต่อมาเมื่อสถานการณ์ราคาอ้อยไม่ดี กำนันก็หันมาปลูกยางพาราแทนอ้อยนั้นอีก

เป็นพันๆ ไร่ แต่ในช่วงปลูกยางพาราพื้นที่ดินที่เคยบุกเบิกป่าสงวนมาได้รับกรรมสิทธิ์เป็นโฉนดในการถือครองหมดแล้ว (เพ็งอั้ง ; นายป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 กำนันส. ปต. ได้ส่งนายป. ปต. ลูกชายคนโตลงสมัครตำแหน่ง ส.จ. ในช่วงที่ครอบครัวเริ่มมาทำธุรกิจคูศทราย การเข้าสู่วงการเมืองสร้างโอกาสให้กลุ่มน้ำจืดสามารถปรับฐานะทางธุรกิจจากการปลูกพืชเศรษฐกิจมาเป็นธุรกิจก่อสร้างโดยการตั้งเป็นบริษัท เช่น บริษัทค. ทรายทอง หรือบริษัทค. ผลิตภัณฑ์คอนกรีต ธุรกิจก่อสร้างของกลุ่มน้ำจืดส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกิจการคูศทราย การรับเหมาก่อสร้าง และผลิตภัณฑ์คอนกรีต ซึ่งมีมูลค่ารวมนับเป็นพันล้าน (สัมภาษณ์นายมน. นามสมมติ, 30 มิถุนายนและ 29 มีนาคม 2545 ; นายป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547)

ในปี 2544 รัฐบาลได้ดำเนินการสร้างอ่างเก็บน้ำปส. โดยพื้นที่ที่จะสร้างอ่างเก็บน้ำอยู่ในบริเวณที่ดินของกำนันส. ปต. ถึง 1,000 ไร่ การเวนคืนที่ดินเพื่อทำการก่อสร้างทำให้ กำนันส. ได้รับเงินจากการเวนคืนที่ดินถึง 110 ล้านบาท

กล่าวโดยสรุปแล้ว การสะสมทุนของกลุ่มน้ำจืดดำเนินการโดยผ่านธุรกิจหลัก คือ การปลูกพืชเศรษฐกิจ (อ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา) โดยใช้เงินจากการบุกเบิกป่าสงวน หลังจากได้ขยายการสะสมทุนมาสู่ธุรกิจก่อสร้าง (คูศทราย รับเหมาก่อสร้าง และผลิตภัณฑ์คอนกรีต)

ในการทำธุรกิจของครอบครัวนั้น ผู้นำกลุ่มน้ำจืดจะใช้ระบบกงสีเช่นเดียวกับเงินอพยพทั่วไป คือ กำนันส.จะเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย แต่เมื่อถึงเวลาหนึ่งกำนันได้แบ่งสมบัติของครอบครัวให้ลูกแต่ละคนไปเลยโดยกำนันจะคอย “กำกับ” ติดตามช่วยเหลือลูกคนที่ยังไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ธุรกิจในปัจจุบันของกลุ่มน้ำจืดจึงตกเป็นบทบาทของลูกๆ กำนัน ในกิจการต่างๆ ดังนี้ (สัมภาษณ์กำนันส. ปต., 16 พฤษภาคม 2547)

1. นายป. ปต. เจ้าของกิจการคูศทรายและงานรับเหมาก่อสร้าง
2. นายสธ. ปต. ทำธุรกิจบ้านจัดสรร
3. นายวรย. ปต. เป็นเจ้าของบริษัท ซึ่งประกอบธุรกิจเป็นเอเยนต์ขายวัสดุก่อสร้างและกิจการคอนกรีตผสมเสร็จ
4. นายศฐ. ปต. เป็นนักเล่นหุ้นและแทงหวยเป็นหลัก
5. นายส. ปต. มีสำนักงานทนายความ และดูแลกิจการคอนกรีตผสมเสร็จ

2.2 การเข้าสู่การเมืองของกลุ่มน้ำจืด

บทบาทกลุ่มน้ำจืดในอดีตเริ่มต้นจากกำนันส. ปต. เมื่อ 30 ปีก่อน กำนันมีฐานะเป็นนักเลงใหญ่ ซึ่งเป็นที่รู้จักกว้างขวางทั้ง โจร เสือ นักเลง ข้าราชการ และชาวบ้านในจังหวัด ความร่ำรวยจากการบุกเบิกป่าสงวนเพื่อทำไร่อ้อยทำให้กำนันได้รับการยอมรับเสนอชื่อเป็นนายกสมาคมชาวไร่อ้อยคนที่ 3 ของจังหวัด ชีวิตทางการเมืองของกำนันเริ่มต้นจากการเป็นผู้ใหญ่บ้านในวัย 38 ปี เมื่อดำรงตำแหน่งเป็น

ผู้ใหญ่บ้านอยู่ 10 ปี กำนันก็ได้รับแทนบทองคำ และหลังจากได้รับเลือกตั้งเป็นกำนันก็ได้รับแทนบทองทำพร้อมทั้งตำแหน่งประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านของจังหวัด

บทบาทของกำนันส. ปต.เป็นที่รู้จักกันดีก็คือนักเลง ใจถึง รักพวกพ้อง และเป็นคนจริง กำนันมีวิธีจัดการความขัดแย้ง 3 ประการ ด้วยกัน คือ 1.เคลียร์ (พูดคุยกู้ให้เข้าใจกัน) 2. จ่ายเงิน (เพื่อลดความขัดแย้ง) 3. ฆ่า กำนันอ้างว่าบางครั้งต้องฆ่าคนที่ “เหลือขอ” เช่น พวกที่ชอบปล้น จี้ ลัก ขโมย เป็นประจำในหมู่บ้าน (สัมภาษณ์กำนันส. ปต., 16 พฤษภาคม 2547)

กำนันส. ปต.มีบทบาทสำคัญต่อการก้าวสู่ถนนการเมืองของกลุ่มน้ำจืดโดยการเป็นผู้กำกับอยู่เบื้องหลัง การกำกับของกำนันอาศัยการประชุมของสมาชิกครอบครัวที่จัดขึ้นเป็นประจำในงานเทศกาล และเมื่อมีเหตุการณ์จำเป็น บทบาททางการเมืองในระดับจังหวัดของกลุ่มน้ำจืดนั้นเริ่มต้นจากการลงสมัคร สจ. ในเขตบ้านค่ายของนายป. ปต. ลูกชายคนโตของกำนัน การลงไปเล่นการเมืองท้องถิ่นของนายป. ปต. ในช่วงที่เริ่มทำธุรกิจดูทรายจากแม่น้ำมีผลให้ธุรกิจก่อสร้างของครอบครัวเติบโตและเป็นการก้าวอย่างทางการเมืองที่สำคัญของกลุ่มน้ำจืด

หลังจากนั้นเพื่อนของกำนันส. ปต. คือกำนันรงค์และคุณส. ธุรกิจ ได้ทาบทามให้นายป. ปต. ลูกชายของกำนันลงสมัคร ส.ส. ในเขตอำเภอ แต่ปรากฏว่านายป. ปต. สอบตกในการเลือกตั้งครั้งแรก อย่างไรก็ตามนายป. ปต. ก็ได้รับเลือกตั้งเป็นส.ส. ในสมัยต่อมา การเป็นส.ส. ทำให้กลุ่มน้ำจืดกลายเป็นผู้ทำธุรกิจรับเหมาก่อสร้างที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัด ธุรกิจก่อสร้างของกลุ่มน้ำจืดได้รับการสนับสนุนจากการมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับ “บ้านใหญ่” ชลบุรีที่คอยช่วยเหลือด้วยการแบ่งงานให้ทำ หรือถ้ากลุ่มน้ำจืดไม่มีงานก็สามารถไปขอยางงานก่อสร้างที่บ้านใหญ่ชลบุรีได้ พฤติกรรมเช่นนี้ทำให้บารมีของนายป. ปต. เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้น นายป. เองก็พยายามสร้างบทบาทตนเองให้เหมือนกับบ้านใหญ่ชลบุรีโดยคอยดูแลและจัดสรรผลประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่มที่เป็นเครือข่ายอุปถัมภ์นายทุนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้เงินสนับสนุนการเลือกตั้ง การไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์โครงการก่อสร้างของเครือข่ายในกรณีที่มีมูลค่าต่ำกว่า 100 ล้านบาท การปกป้องคุ้มครองเครือข่ายของตนตามแบบฉบับลูกพี่ของระบบอุปถัมภ์ (สัมภาษณ์นายป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547)

ส่วนบทบาททางการเมืองของนายต. ปต. ลูกคนสุดท้องนั้น นายต. ปต. เริ่มต้นจากการเป็นทนายความรับใช้ชาวบ้านอยู่ระยะหนึ่งหลังจบการศึกษา ต่อมาจึงสมัคร สจ. ในเขตอำเภอเมือง ซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของกลุ่มน้ำเค็ม แต่การลงสมัคร สจ. ครั้งแรกของนายต. ปต. ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากกลุ่ม เนื่องจากในขณะนั้นการเมืองอยู่ในสถานการณ์ที่สามารถจัดสรรตำแหน่งกันได้อย่างลงตัว

แต่เมื่อนายต. ปต. ก้าวจาก สจ. มาสมัคร ส.ส. ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 ก็กลายเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืด เนื่องจากนายต. ปต. ลงสมัคร ส.ส. ทับซ้อนกับนายข. อว. ของกลุ่มน้ำเค็ม การชนะการเลือกตั้งของนายต. ปต. จึงสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มน้ำเค็มมาก (สัมภาษณ์นางกห. นามสมมติ, 4 มิถุนายน 2545)

พฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกผู้นำกลุ่มน้ำจืด พบว่าถึงแม้จะแสดงบทบาทแตกต่างกันตามบุคลิกของแต่ละคน แต่ทุกคนยังมีเอกภาพกันในเรื่องประโยชน์ของครอบครัวปต. ตัวอย่าง นายต. ปต. และนายป. ที่แสดงบุคลิกภายนอกแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง คือ

นายป. ปต.ชอบแสดงบทบาทของ “พี่ใหญ่” และชอบจัดองค์กรทางการเมืองอย่างเป็นระบบ คือ จะแบ่งทีมงานออกเป็น 2 ทีม ได้แก่ ทีมการเมืองเพื่อณรงค์เลือกตั้งและทีมงานทั่วไปที่ทำงานทางด้านเด็กฝาก งานเกษตร งานจิปาละ และงานประสานงาน ดังนั้นนายป. ปต.จึงต้องมีลูกน้องร่วมพันคนและจ่ายเงินเดือนไม่ต่ำกว่า 3 ล้านบาทต่อเดือน นายป.จึงมีพฤติกรรมทางการเมืองแบบนักธุรกิจการเมืองอย่างเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ที่ว่า (สัมภาษณ์ป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547)

“นักการเมืองที่ดีต้องมีธุรกิจ เงินเดือน ส.ส. แค่ 7 หมื่นจะทำอะไรได้ ไปงานชาวบ้านให้เงินแค่ 300-500 บาท แต่ฝ่ายตรงข้ามให้ 5 พันถึงหมื่นบาท”

ดังนั้นการเล่นการเมืองของนายป.จึงได้การกล่าวขวัญว่ามี การซื้อเสียงอย่างกว้างขวาง (สัมภาษณ์นางก. นามสมมติ, 14 มิถุนายน 2547)

“ขนาดในอำเภอตัวเองยังต้องซื้อเลย”

“ซื้อทุกบ้าน ทุกช่อง”

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวขวัญถึงลักษณะการซื้อเสียงของนายป.ปต.ว่า “ทั้งซื้อ ทั้งโกง ทั้งข่ม ทั้งงู” คือ (เพ็งอ้าง)

“ป้ายโฆษณาที่ไบแดงแล้ว”

“แย่งบัตรเลือกตั้ง”

“กกด. ก็ไม่เป็นกลางเลย”

แต่ในขณะที่นายต. ปต. กลับมีพฤติกรรมทางการเมืองแตกต่างจากผู้เป็นพี่อย่างเห็นได้ชัดคือ นายต.จะเน้นการเข้าถึงประชาชน การทำตัวดีดิน และใส่ใจดูแลประชาชนเพื่อให้มีภาพพจน์การเป็น ส.ส. ของประชาชน (สัมภาษณ์ต. ปต., 30 เมษายน 2547)

นอกจากนี้นายต. ปต.ยังพยายามแสดงบทบาทให้คนอื่นเห็นว่าเป็นอิสระจาก กลุ่มน้ำจืดโดยไม่อาศัยบริวารมีของกำนันส. ปต.ผู้เป็นพ่อ และไม่ถูกครอบงำจากพี่ชายแต่มุ่งจะสร้างความก้าวหน้าทางการเมืองด้วยตนเอง ตามแบบอย่างคนหนุ่มไฟแรง มีจุดยืน และมีอุดมการณ์ของนักการเมืองรุ่นใหม่ของจังหวัด ดังนั้นในกรณีการลงสมัครรับเลือกตั้งบางครั้งจะพบ ในขณะที่นายป. ลงในนามพรรคชาติไทยแต่นายต.จะเลือกลงสมัครในนามพรรคประชาธิปัตย์

แม้ นายต. ปต.และนายป. ปต.จะแสดงพฤติกรรมทางการเมืองภายนอกที่ขัดแย้งกัน แต่ทั้งสองก็อยู่ในระบบเดียวกันของครอบครัวปต. ภายใต้การกำกับของกำนันส. ปต.ผู้เป็นพ่อ กล่าวคือ กำนันส.จะเป็นผู้ที่วางหมากทางการเมืองแล้วปล่อยให้ลูกๆ เล่นกันไปตามบุคลิกของแต่ละคน ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งจะพบว่าทั้งนายป. ปต.และนายต. ปต.รวมถึงพี่น้องคนอื่นๆ ต้องมาประชุมรวมกันที่บ้าน

กำนันส.เพื่อวางแผนการเลือกตั้งและการจัดสรรงบประมาณในการเลือกตั้ง โดยเฉพาะนายต. ปต.นั้น เมื่อมีการเลือกตั้งพบว่ายังต้องพึ่งเงินจากครอบครัวในการหาเสียงในรูปแบบต่างๆ เช่น เงินมรดกจากพ่อ เงินพี่น้องที่ช่วยกันลงขัน ขอเงินจากพี่ (นายวรย. ปต.) ดังนั้นนายต. ปต.จึงไม่ได้เป็นอิสระโดยเด็ดขาดจากกลุ่มน้ำจืด (สัมภาษณ์กำนันส. ปต. 16 พฤษภาคม 2547)

ในบางสถานการณ์ทั้งนายป. ปต.และนายต. ปต.ต้องทำงานการเมืองร่วมกันเพื่อร่วมมือกันโจมตีกลุ่มน้ำเค็ม โดยมุ่งลดความน่าเชื่อถือทางการเมือง เช่น กรณีของนายต. ปต.ร้องเรียน พฤติกรรมของป้าส.ว่าเป็นผู้มีอิทธิพลโดยอ้างปัญหาถมที่ดินลงทะเลเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือในกรณีการเลือกตั้งนายก อบจ.ครั้งล่าสุดปี พ.ศ. 2547 ทั้ง นายต. ปต. และ นายป. ปต.ร่วมมือกันล้มนายบ.ของกลุ่มน้ำเค็มเนื่องจากในการเลือกตั้ง นายก อบจ. ครั้งนี้มีความสำคัญต่อธุรกิจก่อสร้างและฐานเสียงสำหรับการเลือกตั้ง ส.ส. ปี พ.ศ. 2548 ดังนั้น ถ้ายังปล่อยให้ นายบ. อว.ครองตำแหน่งนายก อบจ.ต่อไปจะเกิดปัญหากับกลุ่มน้ำจืดในอนาคต

การเข้าสู่การเมืองของกลุ่มบ้านค่ายมีเจตนาที่จะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากโครงการรับเหมาก่อสร้างของรัฐ จึงถือได้ว่าเป็นการแสวงหาค่าเช่าโดยตรงจากการมีตำแหน่งทางการเมืองผลที่ตามมาคือ การเติบโตขึ้นของธุรกิจรับเหมาก่อสร้างของกลุ่มน้ำจืดในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่ขึ้นอำนาจการเมืองเป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันจนธุรกิจกลุ่มน้ำจืดเติบโตเป็นธุรกิจรับเหมาก่อสร้างอันดับหนึ่งของจังหวัด

การแสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งทางการเมืองของกลุ่มน้ำจืดเริ่มต้นจากการที่ นายป.ปต. ในตำแหน่ง สจ. ในปี พ.ศ. 2528 เมื่อเริ่มทำกิจการคูทรายและหลังจากที่ได้เห็นช่องทางธุรกิจมากขึ้น นายป. ปต.จึงได้ลงสมัคร ส.ส. ในปี พ.ศ. 2535 แต่มาได้รับชัยชนะเป็นส.ส. ในปี พ.ศ. 2538 แบบแผนการแสวงหาค่าเช่าจากโครงการรับเหมาของทางราชการของกลุ่มน้ำจืด ก็คือ การใช้ตำแหน่ง ส.ส. เข้าไปผลักดันโครงการขนาดใหญ่ของทางราชการที่มีมูลค่าหลัก 100 ล้านบาทขึ้นไปเข้ามาในเขตพื้นที่ตนเองหรือพื้นที่เครือข่ายของตน หลังจากนั้นกลุ่มน้ำจืดก็จะเอาบริษัทของตนเองเข้าไปประมูลงาน ในการผลักดันโครงการโดยใช้ความเป็นส.ส.ดังกล่าวสมาชิกกลุ่มน้ำจืดจะเข้าไปเคลื่อนไหวกับหน่วยงานราชการต้นสังกัดของโครงการรับเหมาด้วยวิธีการต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน กล่าวคือ

ในการริเริ่มโครงการก่อสร้างนั้น นายป. ปต.จะใช้กลยุทธ์ไปถามความต้องการของชาวบ้านเป็นข้ออ้าง เมื่อได้รับความชอบธรรมจากชาวบ้านแล้ว นายป.จะมาเขียนโครงการเสนอดังกล่าวที่ว่า “ผมถามชาวบ้านว่าจะเอาอะไร.เมื่อได้ข้อตกลง...ผมไปปั่นมากับมือ...เป็นโครงการเสนอ..” (สัมภาษณ์ นายป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547)

ในขั้นต่อมา นายป. ปต.ก็จะใช้ความเป็นส.ส. ติดต่อกับหน่วยงานราชการอย่างไม่เป็นทางการเพื่อผลักดันให้หน่วยงานดังกล่าวเอาโครงการเข้าแผนตามที่นายป.วางไว้

หลังจากที่โครงการรับเหมาของหน่วยงานราชการดังกล่าวได้รับอนุมัติแล้ว นายป. ปต.ก็จะดำเนินการในขั้นการประมูล ในการประมูลโครงการนั้นนายป.จะเลือกเฉพาะ โครงการขนาดใหญ่จาก ส่วนกลางที่มีวงเงินมากกว่า 100 ล้านบาท ส่วนโครงการที่มีมูลค่าน้อยกว่า 100 ล้านบาท จะกระจายให้ นายทุนท้องถิ่นที่เป็นลูกน้องในกลุ่มน้ำจืด

อย่างไรก็ดีในช่วงที่ธุรกิจก่อสร้างอยู่ระหว่างขาลง ตั้งแต่วิกฤตเศรษฐกิจเป็นต้นมารวมถึงเกิดจากการที่ ส.ส. ไม่ได้ถืองบประมาณอยู่ในมือด้วย ข้อจำกัดเหล่านี้มีผลให้นายป.ต้องเข้ามาประมูล โครงการรับเหมาก่อสร้างของท้องถิ่นที่มีมูลค่าต่ำกว่า 100 ล้านบาท เข้าเป็นของตัวเองเพื่อให้ธุรกิจ ก่อสร้างของครอบครัวดำรงอยู่ได้ การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เชิงธุรกิจดังกล่าวสะท้อนให้เห็นจาก ปραฏการณการถอนตัวของนักธุรกิจท้องถิ่นบางคนในกลุ่มน้ำจืดที่แปรพรรคไปลงเลือกตั้ง สจ. ร่วมกับกลุ่มน้ำเค็มเมื่อต้นปี 2547 เนื่องจากถูกแย่งชิงผลประโยชน์จากโครงการก่อสร้างที่เคยได้รับ (สัมภาษณ์นายมน., 8 กรกฎาคม 2547)

การแสวงหาค่าเช่าของกลุ่มน้ำจืดยังเชื่อมโยงกับเครือข่ายการแสวงหาค่าเช่าในภาคตะวันออก โดยบ้านใหญ่ชลบุรีอีกด้วย กำนันป.ในฐานะ “เจ้าพ่อภาคตะวันออก” จะเป็นพันธมิตรหาผลประโยชน์ ในงานรับเหมาก่อสร้างร่วมกันกับกลุ่มน้ำจืดด้วย พบว่ากำนันป.ได้ช่วยหางานรับเหมามาป้อนกลุ่ม บ้านค่ายถึง 200 ล้าน หรือในกรณีที่มีนายทุนต่างถิ่นเข้ามาแย่งงานประมูลโครงการก่อสร้างในเขต จังหวัดของกลุ่มน้ำจืด กำนันป.ก็จะเข้ามา “เคลียร์” ทำให้กลุ่มน้ำจืดเป็นผู้ได้รับ โครงการประมูลจากการ “เคลียร์” มาหลายโครงการ (สัมภาษณ์นายป., 2 พฤษภาคม 2547 ; ทนายส., 3 มิถุนายน 2547)

2.3 การใช้อิทธิพลของกลุ่มน้ำจืด

การมีตำแหน่งทางการเมืองของผู้นำกลุ่มน้ำจืดช่วยปกป้องการใช้อิทธิพลของกลุ่ม เช่น การมี ตำแหน่ง ส.ส. ของสมาชิกของกลุ่มจาก 2 ใน 3 คนของจังหวัด ช่วยทำให้ปัญหามาตรการที่สงสัยว่า กลุ่มน้ำจืดเข้าไปเกี่ยวข้องในเรื่องการทุจริต การรับเหมาก่อสร้างหรือการระเบิดภูเขาเงียบหายไป ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้การใช้อิทธิพลของกลุ่มดำเนินควบคู่ไปกับการใช้อำนาจทางการได้เป็นอย่างดีเช่น กรณีการข่มขู่หัวคะแนนในการเลือกตั้ง อบจ.

พฤติกรรมการใช้อิทธิพลของผู้นำกลุ่มน้ำจืดตั้งแต่ก่อนการสถาปนาของกลุ่มน้ำจืดจนถึงการเข้าไป มีตำแหน่งทางการเมืองในปัจจุบัน จึงมีลักษณะความเป็นเจ้าพ่อ บทบาทความเป็นเจ้าพ่อของผู้นำกลุ่ม น้ำจืดสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมการใช้อิทธิพลในกรณีต่างๆ ดังนี้ (สัมภาษณ์ปส., 17 พฤษภาคม 2547 ; ทนายส. นามสมมติ , 3 มิถุนายน 2547)

(1) การตายของกำนันต.

กำนันต. เป็นกำนันตำบลหนองบัวในเขตอำเภอของกลุ่มน้ำจืด กำนันต. มีความขัดแย้งกับ กำนันส.เกี่ยวกับผลประโยชน์ในการทุจริต ซึ่งทั้งคู่ก็มีบริษัททุจริตของตัวเอง ในปี พ.ศ.2529 ความขัดแย้งได้พัฒนาขึ้นจนถึงขั้นที่ต่างคนต่างจะหมายฆ่ากันให้ตายไปข้างหนึ่ง ดังนั้นกำนันต.ได้ไป

ขอขมปิ่นทนายส.เพื่อไป “ถล่ม” กำนันส. กำนันส. จึงต้องป้องกันตัวโดยการตอบโต้ก่อน ผลก็คือกำนันต. ถูกฆ่าตายพร้อมกับผู้บริสุทธ์อีก 3 คน โดยทางการไม่สามารถจับตัวคนร้ายได้

(2) การตายของทนายพ.

ทนายพ. เป็นประธาน สจ. จังหวัดในช่วงปี พ.ศ. 2533 ทนายพ. ขัดแย้งกับกลุ่มน้ำจืด เนื่องจากทนายพ.เป็นแกนนำชาวบ้านคัดค้านการคูศทรายบริเวณตลิ่งแม่น้ำของบริษัทยท.ทรายทอง ทนายพ. เห็นว่าการคูศทรายของนายป.มีผลต่อการไหลของน้ำซึ่งทำให้ตลิ่งพังและสร้างความเสียหายให้กับชาวบ้านที่มีที่ดินอยู่บริเวณนั้น ทนายพ.จึงออกมาคัดค้านและขอร้องไห้ให้นายป.หยุดดำเนินการ การเจรจาต่อรองไม่เป็นผลเพราะนายป. ไม่ยอมรับเงื่อนไขของชาวบ้าน ดังนั้น ทนายพ.จึงทำการร้องทุกข์ทางกฎหมายในฐานะที่มีอาชีพทนายความ การร้องเรียนอย่างต่อเนื่องของทนายพ.ทำให้กำนันส.รู้สึกว่าการครอบครัวยุทธ์ตัวเองทำมาหากินไม่ได้ หลังจากนั้นไม่นานทนายพ.ก็โดนยิงเสียชีวิต ทุกคนต่างเชื่อตรงกันว่า การตายของทนายพ.มาจากขัดแย้งกับกลุ่มน้ำจืดในประเด็นการต่อต้านการคูศทราย

(3) การตายของผู้นำต่อต้านโรงงานเจนโก้

โครงการก่อสร้างโรงงานกำจัดกากอุตสาหกรรมเจนโก้ในเขตอำเภอป.เป็นโครงการที่กลุ่มน้ำจืดสนับสนุนเต็มที่ เนื่องจากคาดว่าจะได้รับประโยชน์จากการก่อสร้างโรงงาน เช่น งานรับเหมาก่อสร้าง งานขุดหน้าดิน งานปรับหน้าดิน การจัดหาคนงาน แต่การก่อสร้างต้องหยุดดำเนินการเนื่องจากการต่อต้านของกลุ่มประกอบการเกษตรกรรม และชาวบ้านที่กลัวว่ากากพิษอุตสาหกรรมจะกระทบต่ออาชีพการเกษตรและเรื่องน้ำกินน้ำใช้ประจำวัน ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มน้ำจืดกับชาวบ้านผู้ต่อต้านรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งนายทองอินทร์หนึ่งในแกนนำของฝ่ายต่อต้านถูกยิงตายเสียชีวิตเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2539 ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจสันนิษฐานว่าเกิดจากปัญหาทะเลาะกับฝ่ายสนับสนุนโครงการเจนโก้ อย่างไรก็ตามก็มีการจับคนร้ายเข้าดำเนินคดีแต่ไม่สามารถเอาความผิดได้จึงต้องยกฟ้องในที่สุด (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2545)

(4) การตายของผู้นำกลุ่มอนุรักษ์เขาชะเมา

นายน. เป็นแกนนำชาวบ้านในการต่อต้านโครงการโรงโม่หินย่านเขาชม. โรงโม่หินดังกล่าวมีนายป. ปด.ของกลุ่มน้ำจืดหนุนหลังอยู่

เขาชม.เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 60 ไร่ 2 งาน 73 ตารางวา ตามพ.ร.บ.ป่าไม้ก่อนที่จะมีการประกาศเมื่อปี 2535 ห้ามมิให้กระทำการใดๆ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ การที่บริษัทแห่งหนึ่งได้รับสัมปทานระเบิดภูเขาเป็นเวลา 10 ปี พ.ศ. 2541-2551 ได้นั้นก็โดยใช้การพิจารณาคณะกรรมการจังหวัด ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาและส่งเรื่องมายังกรมป่าไม้เพื่อส่งต่อไปให้รมต.ที่ดูแลอนุมัติต่อไป

เหตุการณ์สังหารนายน. เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2543 เนื่องจากผู้ตายเป็นนักอนุรักษ์ต่อต้านการระเบิดเขาโดยอ้างว่าเขาแถบนั้นเป็นแหล่งโบราณคดี การตายของนายน. จึงถูกเชื่อมโยงไปยัง ส.ส. ป.

ปต.ในฐานะผู้ยิ่งใหญ่ของจังหวัดเนื่องจากมีการชูก่อนนาย.ถูกยิงตายว่า “จะไม่แก่ตาย” (สัมภาษณ์นาง กห., 14 มิถุนายน 2547)

(5) การข่มขู่หวั่นไหวในการเลือกตั้ง อบจ.

การเลือกตั้ง นายก อบจ. ที่ผ่านมาเมื่อเดือนมีนาคม 2547 เป็นการแข่งขันกันอย่างดุเดือดระหว่างกลุ่มน้ำเค็มกับกลุ่มน้ำจืด ทั้งสองฝ่ายต่างๆ ก็ไม่ยอมเสียตำแหน่ง นายก อบจ. ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอย่างเด็ดขาด การหาเสียงจึงมีความเข้มข้นทั้งรูปแบบที่ปกปิดและเปิดเผย สิ่งหนึ่งที่ควบคู่กันมาก็คือการใช้อิทธิพลเป็นเครื่องมือดำเนินการในทางการเมืองดังจะเห็นได้จากกรณีของสารวัตรกำนันแจ้งจับ ส.ส.ช.ฐานข่มขู่

สารวัตรกำนันและ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้เข้าแจ้งความกับตำรวจว่า ถูก ส.ส. คนหนึ่ง พร้อมลูกน้อง ข่มขู่ ขณะออกตรวจการทุจริตเลือกตั้งในคืนก่อนลงคะแนน (ข่าวสด, 31 พฤษภาคม 2545)

สารวัตรกำนันให้การว่ากับตำรวจว่า “ตนและพวกได้ประสานกับตำรวจ สภ.ต.หนองกรับ อ.บ้านค่าย และตำรวจตระเวนชายแดน(ตชด.) ออกตระเวนตรวจตราความเรียบร้อยมาหลายคืน ในคืนวันเดียวกันนี้มีข่าวว่าจะมีการซื้อเสียงในหมู่ที่ 2 ต.หนองบัว ขณะตนและนายบุญเรืองขับรถไปถึง 3 แยกหนองบัว ถูกรถคันหนึ่งขับปาดหน้า เมื่อหยุดรถมีรถอีกคันมาจอดประกบ และ ส.ส. ช้าง ลงจากรถ คนยกมือไหว้ แต่ ส.ส.ช้างคนดังกล่าวกลับเข้ากระซอกเสื้อนายบุญเรืองพร้อมดึงกุญแจออกไป เป็นจังหวะเดียวกับ ตชด. ที่ตนประสานไว้เดินทางมาถึงและเจรจากับ ส.ส.ช้าง ครู่หนึ่ง ส.ส. ช้าง จึงคืนกุญแจรถให้ ตนจึงแจ้งความไว้เป็นหลักฐาน”

อย่างไรก็ดี พฤติกรรมแบบเจ้าพ่อของกลุ่มน้ำจืดมีอาจดำรงอยู่แต่เพียงด้านเดียวได้ จำเป็นต้องอาศัยความชอบธรรมในการใช้อิทธิพลโดยการใช้ระบบอุปถัมภ์มาช่วยเสริมด้วย ดังนั้น ส.ส.ป. ปต จึงเลือกใช้กลไกอุปถัมภ์รูปแบบต่างๆ ในการทำงานเช่น การใช้จ่ายค่าสังคมเดือนละ 3 แสนในงานของชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นงานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ หรือการฝากเด็กเข้าเรียนปีละ 100 กว่าคน (สัมภาษณ์นายป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547)

3. กลุ่มน้ำกร่อย

กลุ่มน้ำกร่อยถึงแม้จะมีประสบการณ์ทางการเมืองยาวนานกว่ากลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืด แต่กลับเป็นกลุ่มที่มีความเป็นเอกภาพน้อยที่สุด ดังจะเห็นได้จากการมีกลุ่มย่อยๆ ที่เป็นอิสระหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มของนายสศ. กลุ่มคุณส.ธุรกิจ กลุ่มพตท.พ กลุ่มนายสมศักดิ์ กลุ่มกำนันอ. กลุ่มนายกสมชาย (สัมภาษณ์นายส. นามสมมติ, 3 มิถุนายน 2547)

แต่กลุ่มย่อยที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องและมีการจัดตั้งเครือข่ายทางการเมืองเป็นระบบมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ กลุ่มนายสศ. ดังนั้นจึงอาจแบ่งกลุ่มในเขตที่สามนี้

ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มนายสศ. และกลุ่มที่ไม่เอนายสศ. (สัมภาษณ์นายปส., 14 พฤษภาคม 2548) กลุ่มนายสศ. เป็นกลุ่มที่พัฒนาจากฐานทางการเมืองของคุณส. ปพส. แต่นายสศ.สามารถปรับตัวทางการเมืองได้เมื่อเผชิญกับระบบธุรกิจการเมืองภายใต้ระบบประชาธิปไตยครึ่งใบ ดังนั้น นายสศ. จึงสามารถรักษาตำแหน่ง ส.ส. ได้ถึง 25 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2522 ถึงปัจจุบัน โดยได้เป็น ส.ส.ทุกสมัยรวม 9 ครั้ง และมีโอกาสเป็นรัฐมนตรีถึง 3 ครั้ง (สัมภาษณ์นายสศ., 24 เมษายน 2546)

ในแง่ของการจัดตั้งเครือข่ายทางการเมืองนั้น กลุ่มนายสศ. จะใช้ระบบอุปถัมภ์กับกำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ในอำเภอ ก. ในขณะที่เดียวกันก็ใช้การเจรจาต่อรองให้กลุ่มย่อยอื่นๆ ในเขตน้ากร่อยให้เข้ามาเป็นพันธมิตรหรือยอมเข้ามาอยู่ในร่มทางการเมืองเดียวกันได้ในบางสถานการณ์ เช่น การดึงกลุ่มคุณส. ธุรกิจ กลุ่มนายกฯ สมชาย เป็นต้น (สัมภาษณ์ทนายส. นามสมมติ, 3 มิถุนายน 2547 ; นายปพ., 26 มีนาคม 2547)

ดังนั้นในการวิเคราะห์อำนาจในกลุ่มน้ากร่อยจะใช้กลุ่มนายสศ.เป็นหลักในการวิเคราะห์กลุ่มน้ากร่อยแต่เดิมครอบงำโครงสร้างอำนาจของจังหวัดมาก่อนกลุ่มอื่นๆ แต่ดำรงอยู่ในฐานะนักการเมืองบนฐานของทุนทางสังคมเป็นหลัก แต่ต่อมาเมื่อต้องเผชิญหน้ากับกระแสธุรกิจการเมืองทำให้กลุ่มต้องปรับตัวเป็นนายทุนมากขึ้น พัฒนาการของกลุ่มน้ากร่อยจึงมีการคลี่คลายตามลำดับดังนี้

3.1 เส้นทางการสะสมทุนของกลุ่มน้ากร่อย

การสะสมทุนของนายสศ. มีอยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ การสะสมทุนทางสังคมในช่วงแรกและการสะสมทุนทางเศรษฐกิจหลังการมีบทบาททางการเมืองในระดับ

สศ. มีพื้นเพเกิดในจังหวัดโดยเติบโตจากครอบครัวหมอแผนโบราณ (แพทย์แผนไทย) พ่อของนายสศ. ก่อนจะมาเป็นหมอแผนไทย เคยเป็นนักข่าวประจำ จ.พระตะบอง เมื่อแต่งงานกับแม่นายสศ.จึงได้กลับมาปักหลักทำมาหากินค้าขายของแห้ง กะปิ น้ำปลา ตัดเย็บเสื้อผ้า ที่ตลาดสามย่าน ต่อมาพ่อนายสศ.ได้หันมาสนใจศึกษาความรู้แพทย์แผนไทยและฝึกฝนจนสามารถปรุ้งยามีสรรพคุณเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านในอำเภอชุมชนและใกล้เคียงเช่น *ยากำลังช้างสาร* ยาแพทย์แผนไทยทำให้ชื่อของพ่อนายสศ.เป็นที่รู้จักของชาวบ้านอย่างกว้างขวางผนวกกับความมีอิทธิพลดี และชอบช่วยเหลือชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านรักและนับถือพ่อของนายสศ. มาก (นายสศ., 2546 : 30)

ผู้เป็นพ่อนายสศ.ได้เข้าสู่การเมืองในตำแหน่งสมาชิกสภาจังหวัด ในฐานะเป็น สจ. คนแรกของจังหวัดระยอง พ่อของนายสศ.อาศัยทุนทางสังคมคือการนับถือของชาวบ้านเป็นฐานในการขึ้นสู่ตำแหน่ง สจ. ครั้งนี้ ต่อมาพ่อยังได้สะสมทุนทางสังคมมากขึ้นจากการสร้างวัดสารนาถธรรมาราม ซึ่งถือเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองวัดหนึ่งของจังหวัด โดยร่วมมือเจ้าคุณวุฒิสารโสภณน้องชายในฐานะเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานในการสร้างวัด

นอกจากนี้พ่อของนายสศ.ยังได้เป็นผู้สร้างโรงเรียนอมรวิทย์ ซึ่งโรงเรียนเอกชนที่ควบคู่ไปกับโรงเรียนของรัฐในสมัยนั้นด้วย (เพ็งอึ้ง : 32-33)

ทุนทางสังคมครอบครัวนายสศ. ที่ได้สะสมผ่านการทำอาชีพแพทย์แผนไทย การสร้างวัดและการสร้างโรงเรียนนั้นได้รับการสืบทอดผลิตซ้ำจากนายสศ. ด้วยการมีอาชีพนายความ การเป็นนายทำให้ นายสศ. มีโอกาสช่วยเหลือชาวบ้านจนกลายเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เช่น การช่วยประสานงานกับราชการหรือทำดีความกับราชการ (สัมภาษณ์นายสศ., 24 เมษายน 2547)

ส่วนการสะสมทุนทางเศรษฐกิจของกลุ่มน้ำกร่อยเริ่มดำเนินการเมื่อนายสศ. ได้เป็น ส.ส. ในปี พ.ศ.2526 เพราะก่อนหน้านั้นนายสศ.ยังอาศัยทุนทางสังคมในการสู่ตำแหน่งการเมือง นายสศ.เริ่มสร้างความมั่งคั่งด้วยการขายที่ดินจากการดำเนินงานของภรรยาในช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟูสมัยรัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ นายสศ.ได้กำไรเป็นกอบเป็นกำดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ที่บางแปลงผมซื้อมาไม่กี่แสน...คืนเดียวขายได้เป็นล้าน” (สัมภาษณ์นายสศ., 24 เมษายน 2547) แต่ข้อมูลในเชิงลึกพบว่า “คุณหมอ” ภรรยาของนายสศ. เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการสะสมทุนทางเศรษฐกิจของนายสศ. จนเป็นรู้จักและกล่าวขวัญกันทั้งจังหวัด เช่น ซื้อที่ดินขายเพื่อสร้างเขื่อนแก่งหางแมวได้เงินหลายร้อยล้านบาทหรือการที่คุณหมอซื้อที่เตรียมสร้างเขื่อนที่คลองหลวงในราคา 8 หมื่นบาทต่อไร่ แต่ขายในราคาไร่ละสองแสนบาท (สัมภาษณ์นายสศ., 25 กันยายน 2547)

นอกจากจะเป็นนายหน้าขายที่ดินแล้ว “คุณหมอ” ยังเป็นนายทุนเงินกู้ด้วยดอกเบี้ยราคาแพง (สัมภาษณ์ก้านันส., 28 เมษายน 2547) และเป็นโควตาถือเตอร์รี่ของแจ้แดงอีกด้วย (สัมภาษณ์สว.นว., 30 เมษายน 2547) ส่วนนายสศ. ในภายหลังมีธุรกิจเล่นหุ้นร่วมกับเครือข่าย ส.ส. (สัมภาษณ์นายสศ., 24 เมษายน 2547)

3.2 การก้าวสู่การเมืองของกลุ่มน้ำกร่อย

ชีวิตบนถนนการเมืองของนายสศ.เริ่มต้นจากการเป็นแพทย์ประจำตำบลทางเกวียน และก้าวสู่กรรมการสุขาภิบาล หลังจากนั้นนายสศ.ได้สมัครรับเลือกตั้งเป็น สจ.จนได้รับตำแหน่งประธานสภาจังหวัดติดต่อกัน 2 สมัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 การก้าวสู่การเมืองของนายสศ.อาศัยทุนทางสังคมที่ครอบครัวได้สะสมขึ้นมาและใช้กลยุทธ์การเข้าหาผู้นำที่เป็นพระ ครู และก้านัน ผู้ใหญ่บ้านอันเป็นมรดกทางการเมืองของคุณส. ปพส. (เพ็งอ้าง)

ชีวิตทางการเมืองในระยะต้นนั้น นายสศ. ได้รับประสบการณ์จากบิดาในช่วงที่เป็น สจ. และจากการทำงานการเมืองกับคุณส. ปพส. นายสศ.จะเป็นคนสนใจการเมืองมาตั้งแต่ยังเด็กเนื่องจากเรียนรู้จากชีวิตการเป็น สจ. ของผู้เป็นพ่อ และมีโอกาสจะติดตามคุณส. ปพส.เรียนรู้การเมืองจากประสบการณ์จริงและเข้าสู่การเมืองโดยการสนับสนุนพรรคเกษตรสังคม ที่ก่อตั้งโดยคุณส. ปพส. นายสศ. เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยการเป็นคนหาสมาชิกเพื่อยื่นขอจดทะเบียนพรรคเกษตรสังคม การที่นายสศ. มีความสัมพันธ์สนิทสนมกับคุณส. ปพส. นั้นก็เนื่องจากเงื่อนไขที่เกิดทุกครั้งที่คุณส. ปพส. มาหาเสียงที่อำเภอก็จะต้องมาหาพ่อของนายสศ. เพราะคุณส. รู้ดีว่า พ่อของนายสศ.เป็นคนที่ชาวบ้านแถบนั้นให้การนับถือ ดังนั้นเมื่อสมัคร สจ. ในปี พ.ศ. 2518 นายสศ.จึงสามารถใช้งบ

สังคมของครอบครัวและฐานทางการเมืองของคุณส.ก้าวขึ้นมาเป็น สจ.ได้อย่างไม่ยากนัก (นายสศ., 2546 : 40-41)

การก้าวสู่การเมืองเมืองระดับชาติของนายสศ.เริ่มจากการสมัครส.ส.ปี 2526 ในนาม พรรคชาติไทย โดยการสนับสนุนจากเสียน.ในฐานะเป็นผู้ประสานให้พบกับนายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการพรรคในขณะนั้นและเสียน.ยังเป็นผู้ออกทุนให้นายสศ.เนื่องจากเสียน.ร่ำรวยจากธุรกิจค้าไม้ เชมร การเลือกตั้งส.ส.ครั้งนี้นายสศ.ให้สัมภาษณ์ว่าใช้เงินตัวเองเพียง 1 แสนบาทเท่านั้นเนื่องจากยังใช้ ฐานเสียงของทุนทางสังคมที่ผู้เป็นพ่อสร้างไว้และเครือข่ายทางการเมืองของคุณส. ปพส. ที่ยังเหลืออยู่

กลยุทธ์การหาเสียงของนายสศ.นั้นให้ความสำคัญกับผู้นำ พระ ครู กำนันและ ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากประสบการณ์ในอดีตเห็นว่ากลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือและมี อิทธิพลต่อการตัดสินใจของชาวบ้านมาก ในสมัยหลังทุนทางสังคมที่นายสศ.ใช้เป็นทรัพยากรทาง การเมืองมีบทบาทลดลงและทุนเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของชาวบ้านมากขึ้นเนื่องจาก กระแส “โรคร้อยเอ็ด” ของระบบใช้เงินซื้อเสียงแพร่หลายในจังหวัดโดยเฉพาะจากการซื้อเสียงของ นายย.แห่งกลุ่มน้ำเค็ม ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้นายสศ. ต้องปรับตัวหันมาใช้ทุนทางเศรษฐกิจเสริมการ ใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม เช่น การให้เงิน 100 บาทเมื่อเปรียบเทียบกับผู้สมัครอื่นที่ซื้อเสียงด้วยเงิน 500 บาท เป็นต้น (สัมภาษณ์นายปส., 18 กรกฎาคม 2547)

ชีวิตการเมืองในระดับชาติของนายสศ.นั้นได้เป็น ส.ส. 9 สมัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 และเคย ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม รัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงการคลัง รวมถึงผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีทั้งๆ ที่นายสศ.ไม่มี ส.ส. ในสังกัดของตนเอง เนื่องจากนายสศ.สามารถใช้งบประมาณในการเมือง ระดับชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

จากการสัมภาษณ์พบว่านายสศ.ได้ใช้การสร้างเครือข่าย ส.ส. ในพรรคการเมืองในฐานะ สส. อาวุโส บวกกับบุคลิกของนายสศ.เองที่ไม่พยายามขัดแย้งกับใครดังนั้นจึงสามารถเข้ากันได้ทุกกลุ่ม ที่ สำคัญก็คือนายเสริมศักดิ์ไม่มีภาพเชิงลบเกี่ยวกับการทุจริต กระบวนการขึ้นเป็นรัฐมนตรีสองสมัยของ นายสศ. จึงใช้งบประมาณในการผลักดันดังนี้

1. การเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมในปี พ.ศ. 2536 หลังการ เลือกตั้งจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ นายสศ. อยู่ในฐานะ ส.ส.อาวุโสที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคความหวัง ใหม่กับนายพิศาล มุลศาสตร์สาทร นอกจากนี้ยังเป็นประธานกรรมการแรงงานที่มีผลงานสำคัญ คือ เรื่องเพชรซาอุฯ ดังนั้นกรรมการบริหารพรรคจึงลงคะแนนเสียงให้นายสศ.เป็นรัฐมนตรี (สัมภาษณ์ นายสศ., 24 เมษายน 2547)

2. การเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังในปี พ.ศ. 2538 สมัยนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี นายสศ. สามารถขึ้นเป็นรัฐมนตรีได้ โดยการสนับสนุนของนายสุชาติ ตันเจริญ

นายสศ.รู้จักเป็นการส่วนตัวกับนายสุชาติ ดันเจริญมาก่อนหลังจากนั้นก็เป็นผู้สนับสนุนทางการเมืองกับนายสุชาติมาตลอด ดังนั้นในช่วงที่นายสุชาติ ดันเจริญเป็นผู้นำกลุ่มเทิดไทยได้ชักชวนนายสศ.ให้เข้ากลุ่มและไปร่วมกับพรรคชาติไทยโดยสัญญาว่าจะให้ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ ดังนั้นเมื่อนายบรรหารจัดตั้งรัฐบาล นายเสริมศักดิ์จึงได้เป็นรัฐมนตรีตามสัญญาทางการเมือง

สำหรับการเล่นเมืองภายใต้โครงสร้างสามชั่วอำนาจของจังหวัด นายสศ.จะใช้กลยุทธ์ “ไม่เป็นศัตรูกับใคร” คือไม่สร้างความขัดแย้งกับกลุ่มน้ำเค็มหรือกลุ่มน้ำจืด และพร้อมที่จะประสานกันถ้าผลประโยชน์ทางการเมืองลงตัว แต่จะพบว่านายสศ.และป้าฮ.มีความสัมพันธ์มากกว่ากลุ่มน้ำจืดเนื่องจากทั้งสองต่างก็นับถือคุณส. ปพส. (เฟิงอั้ง)

ท่ามกลางความขัดแย้งและความแพร่หลายของระบบซื้อสิทธิขายเสียงของกลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืด นายสศ.ได้พยายามขายการเป็น “นักการเมืองมืออาชีพ” แก่คนระยองไม่ว่าจะเป็นการแสดงภาพพจน์เรื่องการไม่มีมือปืนประจำตัวรวมถึงการสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์กับชาวบ้านโดยผ่านตัวแทนให้แก่ผู้นำ พระครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แต่การดำเนินงานทางการเมืองดังกล่าวมีข้อจำกัดเนื่องจากธุรกิจของครอบครัวโดยผ่านภรรยาที่มีลักษณะของการชู้ตริคชาวบ้าน เช่น การให้กู้ดอกเบี้ยแพง การกินหัวคิวจากงานรับเหมาเปอร์เซ็นต์สูง และการไม่ค่อยยอมเสียทรัพยากรในการทำหน้าที่ตามบทบาทที่ควรจะเป็นของลูกพี่ในระบบอุปถัมภ์ของไทย

3.3 การแสวงหาค่าเช่าของกลุ่มน้ำกร่อย

การแสวงหาค่าเช่าของกลุ่มแกล้งหลังจากที่นายสศ. ได้เป็น สส. ตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 เป็นต้นมา จะอยู่ในรูปของค่าเช่าในการผูกขาด (monopoly rents) และค่าเช่าจากการจัดการ (management rent) (ผาสุก พงษ์ไพจิตรและนวนน้อย ศรีรัตน์, 2547)

ตามจริงนั้นก่อนที่จะมาเป็น สส. นั้นครอบครัวนายสศ. ได้รับประโยชน์ในรูปค่าเช่าจำนวนหนึ่งในรูปการผูกขาดจากการเป็น “เอเยนต์บุหรี” ในเขตอำเภอแต่การได้ค่าเช่าในช่วงนี้เป็นผลมาจากการแบ่งสรรของคุณส. ปพส. ที่ได้เอเยนต์บุหรีมาทั้งจังหวัดระยองดังนั้นจึงได้แบ่งบางส่วนเป็นการตอบแทนการช่วยงานทางการเมืองของบิดาคุณสศ. (สัมภาษณ์นายส.ว. นว., 30 เมษายน 2547)

หลังจากที่นายสศ. ได้เป็น ส.ส. และรัฐมนตรีแล้วการได้ค่าเช่าจากรูปแบบการผูกขาดเพิ่มขึ้นไม่มากนัก เช่น “คุณหมอ” ภรรยาของนายสศ. ได้โควตาสีเสื้อเตอร์จากเจ้แดง แต่รายได้ส่วนใหญ่ของกลุ่มน้ำกร่อยจะมาจากค่าเช่าเกี่ยวกับการจัดการที่เพิ่มขึ้น เช่น กรณีของโครงการรับเหมาก่อสร้างซึ่งครอบครัวไม่มีกิจการเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่ถ้ากลุ่มน้ำกร่อยสามารถผลักดัน โครงการก่อสร้างจากส่วนกลางเข้ามาในพื้นที่ได้ทาง “คุณหมอ” จะเป็นผู้หักเปอร์เซ็นต์จากบริษัทรับเหมาที่ได้งานไปทำ มีผู้กล่าวว่า การหักเปอร์เซ็นต์ของ “คุณหมอ” สูงถึงสี่สิบเปอร์เซ็นต์ของงบประมาณ ซึ่งเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับ การหักเปอร์เซ็นต์ของนักการเมืองอีกสองชั่ว ดังนั้นการแสวงหาค่าเช่าของคุณหมอจึงเป็นที่หวาดกลัวของผู้รับเหมาทั่วไปจังหวัด การเรียกเปอร์เซ็นต์จากงานรับเหมาที่สูงถึงขนาดนี้ของ

“คุณหมอ” เกิดขึ้นภายหลังเนื่องจากการเกิดวิกฤติเนื่องจากวิกฤต ทำให้การขายที่ดินในจังหวัดที่ศึกษา ตกต่ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอำเภอของกลุ่มน้ำกร่อยซึ่งไม่ใช่เขตอุตสาหกรรมด้วยแล้วยอมทำให้ธุรกิจที่ดินตกต่ำมากกว่าอำเภออื่นๆ

การสะสมทุนและการก้าวเข้าสู่วงการเมืองของกลุ่มน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืด และกลุ่มน้ำกร่อยได้ก่อรูปเป็นโครงสร้างอำนาจแบบสามขั้วอำนาจเนื่องจากความลงตัวทางธุรกิจและพื้นที่ในเขตอิทธิพลของนายทุนท้องถิ่นในลักษณะที่เป็นการแบ่งงานกันทำทางด้านธุรกิจและระหว่างพื้นที่ภายในเขตจังหวัด ดังนี้

กลุ่มน้ำเค็มสะสมทุนทางเศรษฐกิจจากฐานการทำประมงและการท่องเที่ยวเป็นหลัก หลังจากนั้นจึงได้เน้นการสะสมทุนทางสังคม กลุ่มน้ำเค็มมีพื้นที่เขตอิทธิพลในสองอำเภอ คือ เขตอำเภอเมืองและอำเภอบจ. ดังนั้น กลุ่มน้ำเค็มมักจะได้ตำแหน่ง ส.ส. ในเขต 1 ของจังหวัด บทบาททางการเมืองของผู้นำกลุ่มน้ำเค็มมีลักษณะของเจ้าแม่เป็นสำคัญ

กลุ่มน้ำจืดเน้นการสะสมทุนทางเศรษฐกิจเป็นหลักโดยมีฐานธุรกิจอยู่ที่การปลูกพืชเศรษฐกิจและการก่อสร้าง ส่วนพื้นที่ในเขตอิทธิพลของกลุ่มจะครอบคลุม 2 อำเภอหลัก คือ อำเภอบค. และอำเภอปล. ดังนั้นจึงมีบทบาททางการเมืองได้ในเขตตัวเอง เช่น การได้ ส.ส. ในเขต 3 ของจังหวัด ผู้นำกลุ่มน้ำจืดแสดงบทบาททางการเมืองแบบเจ้าพ่ออย่างเห็นได้ชัด

ส่วนกลุ่มน้ำกร่อยนั้นมีการสะสมทุนทางสังคมมาในอดีตและเริ่มสะสมทุนทางเศรษฐกิจหลังการมีบทบาททางการเมืองระดับชาติฐานธุรกิจของกลุ่มมักเกี่ยวกับการเก็งกำไร เช่น การค้าที่ดินหรือการให้กู้ และมีเขตอิทธิพลอยู่ในพื้นที่การเลือกตั้ง ส.ส. เขต 2 ของจังหวัด คือ อำเภอ ก.

การดำรงอยู่ได้ของโครงสร้างอำนาจสามขั้ว

ความสามารถในการดำรงอยู่ของโครงสร้างสามขั้วอำนาจเกิดจากการสนับสนุนของนายทุนท้องถิ่น 3 กลุ่ม คือ ผู้นำกลุ่มน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืด และกลุ่มน้ำกร่อย ดังนั้น โครงสร้างจึงมีกลไกที่สร้างข้อจำกัดในการเข้ามาถึงผลประโยชน์และคุณค่าของคนนอกโครงสร้าง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในโครงสร้างกับกลุ่มต่างๆ นอกโครงสร้างเป็นผลผลิตให้โครงสร้างสามขั้วอำนาจดำรงอยู่ได้ดังนี้

ความสามารถการดำรงอยู่ได้ของโครงสร้างอำนาจสามขั้วในจังหวัดที่ศึกษาปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของนายทุนท้องถิ่นที่สามารถสะสมทุนและ/หรือการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจท่ามกลางการสะสมทุนของทุนข้ามชาติ ทุนชาติ ทุนท้องถิ่นอื่น ทุนรัฐ รวมถึงการใช้อำนาจของรัฐส่วนกลาง

โครงสร้างอำนาจสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการสะสมทุนของทุนการผลิตข้ามชาติในโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก เนื่องจากทุนท้องถิ่นและทุนข้ามชาติดังกล่าวดำเนินธุรกิจคนละประเภทที่มีความต่างระดับกันมากทั้งทางด้านเทคโนโลยีและเงินลงทุนจน “เหมือนอยู่คนละโลก”

กล่าวคือ ในขณะที่ทุนท้องถิ่นดำเนินธุรกิจมูลค่าเพียงระดับพันล้านเกี่ยวกับการประมง การท่องเที่ยว การก่อสร้าง และการค้าที่ดิน แต่ทุนข้ามชาติใช้ทุนเป็นแสนล้านลงทุนด้วยเทคโนโลยีก้าวหน้าในระดับสูง เช่น น้ำมัน ปิโตรเลียม (สัมภาษณ์ปญ., ประธานหอการค้าจังหวัด, 11 พฤษภาคม 2547 ; นายวณ., ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัด, 15 มิถุนายน 2547)

ในปัจจุบันจะพบว่าทุนการผลิตข้ามชาติกลับมีบทบาทหลักในเชิงบวกต่อทุนท้องถิ่น ได้แก่ การผลักดันของทุนข้ามชาติให้อุตสาหกรรมก้าวหน้าขึ้นให้คนในเมืองมีกำลังซื้อมากขึ้น ดังนั้นคนเหล่านี้จึงนำเงินไปใช้จ่ายในธุรกิจของทุนท้องถิ่นมากขึ้น เช่น นักธุรกิจกลุ่มน้ำจืดสามารถขยายกิจการไปสู่ธุรกิจบันเทิงโดยเปิดสถานโรงเบียร์แห่งเดียวในตัวจังหวัด โรงเบียร์ดังกล่าวทำให้กลุ่มน้ำจืดมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 6 ล้านบาทต่อเดือน (สัมภาษณ์นายป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547)

นอกจากนี้กลุ่มข้ามชาติทางด้านอุตสาหกรรมเกษตรในกลุ่มประเทศนิคส์เอเชียที่เข้ามาลงทุนในย่อมมีผลทั้งในเชิงบวกและเชิงลบต่อนายทุนท้องถิ่นแล้วแต่เงื่อนไข เช่น ทุนได้วันที่เข้ามาทำโรงงานหมักแห้งส่งออก ทำให้กลุ่มน้ำเค็มสามารถขายหมักสดส่งโรงงานได้มากขึ้น (สัมภาษณ์ก. นามสมมติ, 14 มิถุนายน 2547) แต่ในกรณีการสร้างเขื่อนหนองปลาไหลในปีพ.ศ.2536-2537 นั้นพบว่ามีความขัดแย้งระหว่างทุนจีนแผ่นดินใหญ่กับกลุ่มน้ำจืดในการแย่งประมูลโครงการก่อสร้าง เมื่อทุนจีนได้งานประมูลไปกลุ่มน้ำจืดได้ใช้วิธีการขโมยเครื่องมือของบริษัทก่อสร้างเงินจนทำให้ไม่สามารถทำงานได้ในที่สุดทางผู้ว่าราชการต้องเข้ามาเจรจาผลประโยชน์ให้ทุนจีนแบ่งผลประโยชน์ให้กลุ่มบ้านค่ายได้งานขนดินไปทำเรื่องความขัดแย้งจึงยุติลงได้ (สัมภาษณ์นายกน, อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด, 3 พฤษภาคม 2547)

โครงสร้างสามชั่วอำนาจสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้กระบวนการสะสมทุนของทุนชาติในโครงการชายฝั่งทะเลตะวันออกเนื่องจากนายทุนท้องถิ่นในโครงสร้างอำนาจสามชั่วก็ไม่ได้แข่งขันกับทุนชาติที่เข้ามาลงทุนในจังหวัด เช่น กลุ่มทีพีไอ กลุ่มปูนใหญ่ หรือกลุ่มซีพี เนื่องจากกลุ่มทุนทั้งสองปีก็มีธุรกิจคนละประเภท เช่นเดียวกับทุนการผลิตข้ามชาติ (สัมภาษณ์นายปญ. นามสมมติ, 11 พฤษภาคม 2547 ; นายวณ., 15 มิถุนายน 2547)

ยังพบอีกว่านายทุนท้องถิ่นบางชั่วอำนาจยังดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับเศรษฐกิจนอกระบบที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งแตกต่างกับธุรกิจของทุนการผลิตข้ามชาติและทุนชาติที่เป็นเศรษฐกิจทางการ เช่น การเป็นเจ้าของมือหอย การพนันบอล การเปิดบ่อน การขายน้ำมันเถื่อน (สัมภาษณ์นายปส. นามสมมติ, 17 กรกฎาคม 2547)

ส่วนความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างทุนข้ามชาติและทุนชาติกับทุนท้องถิ่นที่มีอิทธิพลทางการเมืองในจังหวัดจะอาศัยรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คือ (สัมภาษณ์นายปส., 17 กรกฎาคม 2547)

ช่องทางที่เป็นทางการของทุนข้ามชาติและทุนชาติ ได้แก่ การใช้องค์กรในรูปแบบอุตสาหกรรมจังหวัด แต่สภาอุตสาหกรรมเป็นช่องทางที่ยังมีประสิทธิภาพต่ำ เนื่องจากบริษัทต่างๆ ยังไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ดังจะเห็นได้จากการที่บริษัทดังกล่าวมักจะส่งตัวแทนที่ไม่สามารถตัดสินใจได้โดยตรงมาประสานงานทำให้สภาอุตสาหกรรมไม่สามารถมีมติที่มีผลบังคับใช้ได้ นอกจากนี้ปัญหาในการการทำงานของสภาอุตสาหกรรมเองยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญคือ การเคลื่อนไหวของสภาอุตสาหกรรมระยองยังต้องขึ้นอยู่กับสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยที่กรุงเทพฯ อีกด้วย (สัมภาษณ์นายสง. นามสมมติ, รองประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัด, 29 เมษายน 2547)

ช่องทางที่ทุนข้ามชาติและทุนชาติใช้หลักคั่นนโยบายที่มีประสิทธิภาพมากกว่าสภาอุตสาหกรรม ก็คือ การที่บริษัทแต่ละแห่งติดต่อโดยตรงกับนักการเมืองของทุนท้องถิ่นในโครงสร้างอำนาจสามชั่ว เช่น กลุ่มที่พีไอ จะติดต่อให้การสนับสนุนทางการเงินแก่ ส.ส.ช.(ปิยะ ปิตุเตชะ) เพื่อช่วยกลบเกลื่อนปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานที่พีไอ (สัมภาษณ์นายต. ปต., 2 พฤษภาคม 2547)

โครงสร้างอำนาจดำรงอยู่ได้โดยไม่มีผลกระทบจากกลุ่มนายทุนท้องถิ่นอื่นในจังหวัดเนื่องจากนายทุนที่อยู่นอกชั่วอำนาจไม่มีบทบาททางการเมือง อันเป็นผลมาจากความไม่พร้อมทางทรัพยากรทางการเมือง (เช่น งบประมาณ) และสถานการณ์ที่ยังไม่เปิดให้เข้าสู่การเมือง หรือไม่ก็เป็นนายทุนในกลุ่มที่ถอนตัวจากการเมืองแล้ว (สัมภาษณ์ก้านันส. นามสมมติ, 28 เมษายน 2547) ดังนั้นกลุ่มนายทุนท้องถิ่นนอกโครงสร้างอำนาจจึงต้องวางตัวเป็น “กลาง” ไม่เข้าฝักฝ่ายอยู่กับชั่วใดชั่วหนึ่ง และจะเข้าไปติดต่อกับนักการเมืองในโครงสร้างอำนาจเฉพาะกรณีที่มีผลกระทบต่อธุรกิจของตัวเองเท่านั้น (สัมภาษณ์นายปญ. นามสมมติ, 11 พฤษภาคม 2547)

ในกิจกรรมที่มีร่วมกันแล้วกลุ่มนายทุนท้องถิ่นนอกชั่วอำนาจจะอาศัยหอการค้าจังหวัดเป็นช่องทางในการเคลื่อนไหวโดยตรง หอการค้าจังหวัดไม่มีอิทธิพลของทุนต่างชาติเนื่องจากทุนข้ามชาติเป็นแค่สมาชิกสมทบของหอการค้าซึ่งถือว่าจะไม่มีส่วนออกเสียง ดังนั้น หอการค้าจึงเป็นตัวแทนนายทุนท้องถิ่นนอกชั่วอำนาจโดยเฉพาะนายทุนทางการเกษตรจึงจะเห็นได้จากนโยบายหลักหอการค้า นั้นมุ่งช่วยเหลือภาคเกษตรกรรมเป็นสำคัญ การดำเนินงานของหอการค้าจังหวัดที่ผ่านมาจะพบว่ามีประสิทธิภาพมากกว่าสภาอุตสาหกรรมจังหวัด เนื่องจากเป็นหอการค้าองค์กรที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลโดยตรง (เพ็งอ่าง)

นายทุนท้องถิ่นนอกโครงสร้างอำนาจที่ประกอบการด้านอุตสาหกรรมพื้นเมืองในจังหวัดศึกษาไม่มีผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของโครงสร้าง เนื่องจากธุรกิจดังกล่าวไม่มีเจตจำนงทางการเมืองที่เข้าร่วมในอำนาจของจังหวัด กรณีตัวอย่าง ก็คือ นายสศ. นักธุรกิจที่ทำงานโรงงานน้ำปลาในจังหวัดมาเกือบ 60 ปี (สัมภาษณ์นายสศ., 29 เมษายน 2548)

ครอบครัวนายสศ. เป็นแซ่ตั้งที่รุ่นปู่อพยพจากจีนแผ่นดินใหญ่พร้อมกับจิตสำนึกแบบผู้ประกอบการตามธรรมชาติ คือ ไม่ได้รับจากการศึกษา ได้แก่ ความขยันขันแข็ง การกล้าเสี่ยงและ

ความรู้เกี่ยวกับการถนอมอาหารพื้นเมือง เมื่อมาอยู่เมืองไทยได้เรียนรู้ที่จะทำน้ำปลาแทนเต้าเจี้ยวให้ สอดคล้องกับบริบทของคนไทย ดังนั้น ครอบครัวจึงผลิตน้ำปลาขายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 โดยใช้การบริหารแบบกงสีที่ประกอบด้วยแรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการทำงาน

การผลิตน้ำปลาของครอบครัวนายสศ. ได้เจริญก้าวหน้ามาตามลำดับตั้งแต่รุ่นปู่มารุ่นพ่อจนถึง รุ่นนายสศ. ทั้งในด้านการผลิตและการตลาด คือ การผลิตได้เปลี่ยนรูปแบบจากการบรรจุน้ำปลาในรุ่นปู่ มาใส่ขวดในรุ่นและติดตราหือในรุ่นนายสศ. แต่สิ่งที่ครอบครัวรักษาให้ดำรงอยู่เสมอ ก็คือ คุณภาพ ของน้ำปลาที่ดี เพื่อมุ่งขายในตลาดบนของผู้กำลังซื้อสูง ส่วนการตลาดก็ได้ขยายจากตลาด ภายในประเทศไปสู่ผู้บริโภคในต่างประเทศ คือ คนญี่ปุ่นและคนไทยที่อาศัยอยู่ต่างประเทศโดยเฉพาะ อย่างยิ่งอเมริกา

หลังจากทำน้ำปลาแล้ว ครอบครัวนายสศ. ได้ขยายธุรกิจไปทำกะปิ ซอส การขายรถยนต์ ขาด ตลอดจนถึงการเลี้ยงกุ้งและหอยหวาน แต่ธุรกิจที่สร้างความมั่งคั่งให้กับครอบครัวได้แก่ น้ำปลาและ กะปิ ที่ขายในระดับร้อยละ ล้านต่อปี ส่วนการบริหารถึงแม้จะเปลี่ยนจากระบบกงสีที่ใช้มาแต่เดิมมาสู่ใน รูปของบริษัท แต่ผู้ที่มีหุ้นในบริษัทก็เป็นการจัดตั้งให้คนภายในครอบครัวเกือบทั้งหมดโดยมีนายสศ. เป็นกรรมการผู้จัดการของผู้บริหาร ดังนั้น บริษัทในปัจจุบันจึงเป็นการบริหารแบบครอบครัว

คุณสศ. ถึงแม้จะเป็นถึงประธานหอการค้าและนายกสมาคมน้ำปลาแห่งประเทศไทยรวมถึงมี ลูกพี่ลูกน้องเป็นนายกเทศมนตรีอำเภอเมืองของจังหวัดที่ศึกษา แต่ปฏิเสธที่จะเล่นการเมืองโดยอ้างว่า “ทำดีก็เสมอตัว” เนื่องจากภายใต้ระบอบการเมืองที่คุณสศ. เห็นว่า “ไม่มีหลักการ” นั้น ธุรกิจที่มีอยู่และ ชื่อเสียงของครอบครัว การเสี่ยงต่อการทำธุรกิจ เพราะการลงไปเล่นการเมืองนั้นเป็นสิ่งหลักเสี่ยงไม่ได้ ที่จะต้องเกิดความขัดแย้งระหว่างคนที่อยู่ต่างพรรคการเมือง ความเป็นปฎิบัติทางการเมืองย่อมไป กระทบต่อธุรกิจของครอบครัวได้ ผลที่ตามมาอีกประการหนึ่งก็คือ การเล่นการเมืองอาจจะกระทบกับ ชื่อเสียงของครอบครัวได้ในกรณีที่ถูกแฉช่วงที่เป็นนักการเมือง

นอกจากนี้ในการทำธุรกิจน้ำปลาและกะปิที่ผ่านมาของครอบครัวคุณสศ. ได้เจริญก้าวหน้ามา ตามลำดับ โดยไม่ต้องพึ่งอำนาจทางการเมือง เนื่องจากการทำน้ำปลาของครอบครัวคุณสศ. เน้นคุณภาพ เพื่อขายสำหรับผู้มีกำลังซื้อมาตลอด ดังนั้น น้ำปลาจึงอยู่ภายในกฎเกณฑ์การควบคุมของรัฐโดยไม่ยาก ถึงแม้ว่ารัฐจะควบคุมน้ำปลามากเพราะถือว่าเป็นสินค้าที่คนไทยใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การ ติดต่อกับข้าราชการได้อย่างราบรื่น เนื่องจากคุณภาพน้ำปลาของครอบครัวไม่สร้างเงื่อนไขให้เกิดการ “ไถ” ได้ง่าย

ในกรณีที่มีคนในครอบครัวหรือวงศ์ตระกูลลงไปเล่นการเมือง กรณีนายกเทศมนตรีที่เป็น ลูกพี่ลูกน้องของนายสศ. นั้นระบบกงสีจะถือว่า เป็นเรื่องส่วนตัวและมีนโยบายไม่สนับสนุนคนที่ลงไป เล่นการเมือง

กล่าวโดยสรุปแล้วการขาดเจตจำนงทางการเมืองจึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้นายสต. ในฐานะ นายทุนท้องถิ่นดั้งเดิมของจังหวัดไม่เข้าไปมีส่วนร่วมหรือทำทำยโครงสร้างอำนาจของจังหวัดที่ดำรง อยู่ อย่างไรก็ตามในญาติพี่น้องของนายสต. ที่ทำธุรกิจนำปลาเช่นเดียวกันก็มีคนเข้ามาจับบทบาททาง การเมือง ได้แก่ นายว. นายกเทศบาลเมืองในปัจจุบัน (สัมภาษณ์นายว., 29 เมษายน 2548)

นายว. เป็นลูกพี่ลูกน้องของนายสต. ในตระกูลแซ่ตั้งเหมือนกัน ครอบครัวของนายว. ทำ นำปลาคนละยี่ห้อกับนายสต. แต่เงื่อนไขชีวิตของนายว. แตกต่างจากพี่น้องคนอื่นในตระกูล คือ ได้รับการศึกษาทางด้านกฎหมายจนได้เป็นเนติบัณฑิต เมื่อกลับมาเป็นทนายความในจังหวัดมีโอกาสทำคดี ให้กับนักเลงและมือปืนทำให้นายว. เป็นผู้กว้างขวางในหมู่นักเลงในตัวเมือง โอกาสทำคดีดังกล่าว พัฒนาจากช่วงที่นายว. ฝึกทนายกับสำนักงานทนายของทนายส. ซึ่งถือว่าเป็นทนายที่ทาคดีให้กับ นักเลงและมือปืนมากที่สุดในจังหวัด

การสะสมความมั่งคั่งของนายว. นอกจากโรงงานนำปลาของครอบครัวในระบบกงสีและ สำนักงานทนายความแล้ว นายว. ยังทำธุรกิจหอยได้ดินในอำเภอเมืองที่มี yok ขยายเชื่อมโยงกับกลุ่มชั่ว อำนาจระของที่มีฐานอยู่นอกเทศบาลเมืองทั้งกลุ่มน้ำจืด กลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำกร่อย เช่น เมื่อมีการ เลือกตั้งนายกเทศบาลเมืองปี 2547 นายว. ได้รับการหนุนช่วยจากกลุ่มน้ำจืดเพื่อโค่นนายก 9 คนเดิมที่ ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มน้ำเค็ม แต่พอมาเลือกตั้งส.ส. พ.ศ. 2548 นายว. ก็พยายามรักษาเครือข่าย กับกลุ่มน้ำเค็มโดยเข้าไปสนับสนุนนายช. น้องป้าส. ที่มีพื้นที่เลือกตั้งครอบคลุมเขตอำเภอเมือง ดังนั้น นายว. จึงสามารถรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชั่วอำนาจได้

เงื่อนไขชีวิตทางวิชาชีพ ธุรกิจ และการเมืองดังกล่าวทำให้นายว. มีเจตจำนงทางการเมืองและ เข้าไปจับบทบาททางการเมืองในพื้นที่ซึ่งเป็น “พื้นที่กันชน” (buffer zone) ระหว่างกลุ่มอำนาจทั้งสาม กลุ่มของจังหวัดได้ แต่การจับบทบาทของนายว. ก็ไม่ได้ไปกระทบต่อการดำรงอยู่ของโครงสร้างอำนาจ สามชั่วแต่อย่างใด

นายทุนท้องถิ่นทางด้านพืชเศรษฐกิจที่อยู่นอกโครงสร้างอำนาจสามชั่ว ส่วนใหญ่ยังไม่มี เจตจำนงทางการเมือง ดังนั้น จึงไม่เข้าไปแย่งชิงอำนาจทำให้โครงสร้างดำรงอยู่ได้ ในที่นี้จะ ยกตัวอย่างของเสียด. ที่เป็นพ่อค้าส่งออกลำไยและทุเรียนถึงประมาณ 50 % ของทั้งประเทศและมีมูลค่า ธุรกิจนับเป็นพันล้านบาท

เสียด. มีพ่อเป็นเจ้าที่ดินในเขตชวเถาที่อพยพหนีภัยคอมมิวนิสต์มาตั้งถิ่นฐานในไทย หลังการ เข้ายึดอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในปี พ.ศ. 2492 หลังจากที่พ่อเสียด. แต่งงานกับแม่ที่เป็นคน ไทย ครอบครัวจะทำอาชีพทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นค้าคนกลางโดยการรับซื้อพืชผลทางการเกษตร การปลูก ไร่มันสำปะหลังและการให้กู้เงินโดยใช้ระบบเชื่อกัน ถึงแม้ครอบครัวจะใช้การบริหารเศรษฐกิจแบบ ระบบกงสี แต่ธุรกิจของครอบครัวไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ดังนั้น เสียด. ในฐานะที่คนโตจึงต้อง

“หอบเสือผืนหมอนใบ” จากครอบครัวมาเป็นพ่อค้าคนกลางคนเดียวเพื่อให้พี่น้องท้องเดียวกันที่มีอยู่ถึง 10 คน สามารถแบ่งสรรทรัพยากรของครอบครัวได้เพียงพอ

การออกมาตั้งตัวเมื่ออายุ 24 ปี โดยจบหนังสือเพียง ป.4 ทำให้เสียด. ต้องพึ่งเครือข่ายการค้าของแม่ในช่วงแรก ต่อมามีโอกาสทำการค้าอิสระโดยการส่งทุเรียนให้พ่อค้าที่ปากคลองตลาด การเข้ามาอยู่ในธุรกิจส่งออกทุเรียนทำให้มีโอกาสรู้จักและเข้าถึงผู้ส่งออกโดยตรง ดังนั้น เสียด.จึงสามารถส่งทุเรียนให้ผู้ส่งออกโดยตรงและทำให้เสียด. มีส่วนแบ่งกำไรมากขึ้น ประกอบกับเป็นช่วงแรกของการส่งทุเรียนออกไปขายต่างประเทศในปี พ.ศ. 2530

จากการเป็นพ่อค้าขายทุเรียนส่งออก เสียด. ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นผู้ร่วมทุนในการส่งออกและต่อมาได้เป็นผู้ส่งออกเองเมื่อได้คาร์โก้ส่งออกในฐานะตัวแทนของไชนาแอร์ไลน์ การส่งออกทุเรียนมีกลุ่มเป้าหมายที่คนจีนโดยจีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งมีวัฒนธรรมการบริโภคทุเรียน คือ มองว่าทุเรียนเป็นของร้อนกินแล้วมีพลังมากกว่าสมุนไพรจึงเป็นผลไม้ที่เหมาะสมกับประเทศจีนที่มีอากาศหนาว การส่งออกทุเรียนพัฒนาสูงสุดในปี พ.ศ. 2538 เมื่อได้สิทธิเหมาเครื่องบินทั้งลำ ทำให้เสียด.สามารถวางแผนการตลาดได้ง่ายขึ้น ดังนั้น จึงเป็นช่วงที่มีการส่งออกผลไม้ถึง 50 % ของประเทศ คือ ส่งออกทุเรียนประมาณ 1 แสนตันต่อวัน และลำไย 3 แสนตันต่อวัน ซึ่งทำให้ธุรกิจของเสียด.มีมูลค่าระดับพันล้าน

ถึงแม้เสียด. จะเป็นที่รู้จักของชาวสวนลำไยและทุเรียน ในขณะที่เดียวกันก็สามารถเข้าถึงนักการเมืองในระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร รวมถึงพรรคการเมืองใหญ่ ทั้งสองพรรคคือพรรคประชาธิปัตย์และพรรคไทยรักไทย แต่เสียด.ก็ยังไม่คิดจะเล่นการเมืองโดยอ้างว่าระบบธุรกิจการเมืองของไทยจะทำให้ชื่อเสียงของครอบครัวเสียหาย แต่ผู้วิจัยเห็นว่าสาเหตุสำคัญของการไม่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองน่าจะเป็นเรื่องผลกระทบที่อาจมีต่อธุรกิจของเสียด. ถ้าเข้าไปฝักใฝ่พรรคใดพรรคหนึ่ง เนื่องจากเสียด.จะใช้วิธีการจัดการกับการเมืองมาโดยตลอดก็คือ การช่วยเหลือนักการเมืองทุกคนและไม่ไปทะเลาะกับนักการเมือง ดังนั้นเมื่อถามถึงเจตจำนงทางการเมือง เสียด.จึงตอบว่า “วันนี้ยังมองไม่เห็นทาง แต่ออนาคตไม่แน่”

อย่างไรก็ดี นายทุนท้องถิ่นเกี่ยวกับพืชเศรษฐกิจสามารถเข้ามามีตำแหน่งทางการเมืองได้เนื่องจากไม่ไปกระทบกับโครงสร้างอำนาจสามขั้วภายในจังหวัด ตัวอย่างเช่น สว.นว. วุฒิสมาชิกของจังหวัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบัน สว.นว. เป็นชาวสวนผลไม้ที่มีบทบาทในจังหวัดตั้งแต่เป็นนายกสมาคมชาวสวนปี พ.ศ. 2525 ก่อนที่จะเกิดการสถาปนาโครงสร้างอำนาจสามขั้ว หลังจากนั้นได้เข้ามาเป็นสมาชิกสภาเทศบาลในอำเภอเมือง ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2539 เป็นวุฒิสมาชิกโดยการแต่งตั้งชุดสุดท้ายเนื่องจากอยู่ในฐานะของที่ปรึกษากลุ่มเกษตรกรแห่งประเทศไทย ตำแหน่งทางการเมืองสุดท้ายที่เป็นมาจนถึงปัจจุบันก็คือ เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามกรอบรัฐธรรมนูญ ปี 2540 ในปี พ.ศ. 2543 สว.นว.ได้รับการเลือกตั้งเป็นสว. หนึ่งในสองคนของจังหวัด

จะพบได้ว่า สว.นว.มีตำแหน่งและบทบาททางการเมืองต่อเนื่องมาตลอดตั้งแต่ช่วงก่อรูปโครงสร้างอำนาจสามชั่วจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากไม่ไปกระทบต่อโครงสร้างอำนาจดังกล่าว คือ ตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลเป็นตำแหน่งที่เล็กเกินไปที่จะเข้าไปมีผลกระทบต่อโครงสร้างได้ ในขณะที่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นตำแหน่งที่มีบทบาทในระดับชาตินอกโครงสร้างอำนาจของจังหวัด นอกจากนี้ สว.นว. สามารถมีบทบาททางการเมืองเป็นอิสระระดับหนึ่งของจังหวัดจากโครงสร้างอำนาจสามชั่วได้ เนื่องจาก สว.นว. มีฐานอยู่ที่ชาวสวนซึ่งเป็นประชากรถึง 50 % ของจังหวัด และฐานคนในเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอิสระของตนเองจนไม่นิยมการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ในขณะที่เดียวกับ สว.นว. ก็พยายามวางตัวไม่ฝักใฝ่ข้างอำนาจใด ถึงแม้ว่าจะมีความสนิทสนมส่วนตัวกับป้าส.ของกลุ่มน้ำเค็มก็ตาม

อย่างไรก็ดีเราพบว่ามีนายทุนบางกลุ่มมีเจตจำนงที่จะโค่นอำนาจของกลุ่มธุรกิจใจในโครงสร้างสามชั่วอำนาจแต่ก็ไม่สามารถทำลายโครงสร้างดังกล่าวเนื่องจากความเข้มแข็งของโครงสร้างที่ดำรงอยู่กรณีตัวอย่างเช่น พตอ. พ.ที่มุ่งโค่นอำนาจของกลุ่มน้ำกร่อย (สัมภาษณ์พ.ต.ท. พ., 17 พฤษภาคม 2547 ; นายปส. นามสมมติ, 14 กุมภาพันธ์ 2547)

พ.ต.ท.พ. เป็นคนกรุงเทพฯ ที่มาอยู่จังหวัดศึกษาช่วงหลัง ถูกแม่จะอ้างว่าเคยเรียนอยู่ที่ปากน้ำปส. ตอนเยาว์วัย การเข้ามาสู่จังหวัดที่ศึกษาในช่วงหลังในฐานะตำรวจที่มาช่วยคุ้มครองนายจ.เพื่อนในช่วงหาเสียง ส.ส. เนื่องจากเกรงอิทธิพลท้องถิ่นในจังหวัด หลังจากที่ได้รับการสนับสนุนจากเสช.น. จึงได้เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์และลาออกจากราชการในเวลาต่อมา

ฐานทางการเงินของพ.ต.ท.พ. มีผู้กล่าวว่าได้รับเงินร่วมพันล้านบาทจากมรดกในฐานะบุตรบุญธรรมของเศรษฐีที่คนหนึ่ง แต่จากการสัมภาษณ์ พ.ต.ท.พ. อ้างว่าร่ำรวยมาจากธุรกิจเก็งกำไรเป็นหลัก ได้แก่ การเล่นหุ้น ขายที่ดิน และขายของเก่า ดังนั้น พ.ต.ท.พ.จึงได้เข้ามาสร้างฐานมวลชนโดยการใช้สื่อมวลชนต่างๆ ได้แก่ การจัดรายการวิทยุ การจัดทำสิ่งพิมพ์ การออกเทปเพลง การจัดแสดงโขนและตะลุงการจัดต่อมวย ตลอดจนจนถึงการออกงานต่างๆ ของชาวบ้านและเข้าไปล้างงานหลังงานเลี้ยงทุกครั้ง

หลังจากนั้น พตอ. พ. ลงสมัคร ส.ส. ในเขต 2 เพื่อช่วงชิงตำแหน่งจากนายสศ. ผู้นำกลุ่มน้ำกร่อย พ.ต.ท.พ. ลงสมัคร ส.ส. ครั้งแรกในนามพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อ พ.ศ. 2539 ถึงจะแพ้การเลือกตั้งแต่ก็ได้คะแนนถึง 70,000 คะแนน ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 พ.ต.ท.พ. ได้ลงสมัคร ส.ส. ครั้งที่ 2 ในนามพรรคชาติพัฒนาและแพ้เลือกตั้งเพียง 700 คะแนน

ความพยายามในการทำลายโครงสร้างอำนาจสามชั่วของ พ.ต.ท.พ. ไม่ประสบความสำเร็จ ถึงแม้จะได้รับการสนับสนุนจากประชาชน โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่กลุ่มอำนาจทั้งสามไม่ได้ควบคุมไว้

กล่าวโดยสรุปแล้วนักธุรกิจนอกอำนาจที่มีเจตจำนงทางการเมืองก็ยังไม่สามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองได้เนื่องจากในขั้นแรกจะขาดการสนับสนุนการเงินจากลูกพี่หรือพรรคการเมืองที่

ใช้ในการเลือกตั้ง แต่ถ้าสามารถเอาชนะเลือกตั้งได้แล้วก็จะไม่สามารถสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนได้ เช่น การเป็น สจ. คนเดียวในสภา อบจ. ย่อมไม่สามารถดึงโครงการที่เป็นประโยชน์สู่ชุมชนที่เป็นฐานเสียงของตัวเองได้ ดังนั้น นายทุนท้องถิ่นดังกล่าวก็จะไม่ได้รับเลือกตั้งในครั้งต่อไป ตัวอย่างเช่น “หม้อจ้ำ” อดีต สจ.หญิงในเขตอำเภอ ก. รู้สึกว่าผู้กับระบบธุรกิจการเมืองไม่ไหวจนต้องออกมาทำร้านอาหารในปัจจุบัน (เฟิ่งอ๋าง ; สัมภาษณ์ประพัฒน์, 26 มีนาคม 2547)

โครงสร้างอำนาจสามขั้วของทุนท้องถิ่นดำรงอยู่ได้โดยอำนาจรัฐไม่เข้าไปแทรกแซงโดยตรง เนื่องจากอำนาจของทุนท้องถิ่นต้องดำรงอยู่ในพื้นที่นอกขอบเขตอำนาจรัฐส่วนกลางที่มีบทบาทตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 จะให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม มีอำนาจในจังหวัดโดยการออกกฎกระทรวงควบคุมการประกอบกิจการโรงงานและการควบคุมมลพิษ นอกจากนี้ยังให้อำนาจแก่อธิบดีกรมโรงงานสั่งปิดโรงงานได้ (เชียรช่วง กัลยาณมิตร, 2536 ; สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540 : 108 - 109)

(2) พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2539 นอกจากให้อำนาจในการจัดหาที่ตั้งโรงงานแล้วยังให้การนิคมฯ มีอำนาจในการติดตามตรวจสอบโรงงานภายในนิคมฯ การตักเตือนให้โรงงานฯ ปรับปรุง รวมถึงการสั่งปิดโรงงานในขั้นสุด (Burt, 2001 : p 20)

ตามพระราชบัญญัติทั้งสองดังกล่าวจึงเสมือนการยกกรมโรงงาน และการนิคมฯ แห่งประเทศไทย จากส่วนกลางมาตั้งในจังหวัด ซึ่งแม้แต่ผู้ว่าราชการจังหวัดก็ยังไม่มียอำนาจสั่งปิดโรงงานได้เลย (สัมภาษณ์นายคน., อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด พ.ศ. 2533-2534, 3 พฤษภาคม 2547 นายทนช., รองผู้ว่าราชการจังหวัด, 10 มิถุนายน 2547)

ส่วนบทบาททุนของรัฐไม่กระทบต่อการดำรงอยู่ของโครงสร้างอำนาจสามขั้ว เช่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ป.ต.ท.) ในฐานะทุนของรัฐได้มาตั้งโรงงานปิโตรเคมีในจังหวัดก็ไม่ได้ทำให้เกิดการแข่งขันกับทุนท้องถิ่นแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นธุรกิจคนละประเภท นอกจากนี้บทบาทในภาคปฏิบัติเมื่อดำเนินการจริงๆ นั้นทุนรัฐ เช่น ปตท. มีบทบาทเป็นผู้กำกับอุตสาหกรรมปิโตรเคมี โดยการเข้าควบคุมการดำเนินงานในส่วนอุตสาหกรรมต้นน้ำ (Upstream) และปล่อยให้ทุนชาติและทุนข้ามชาติทำธุรกิจในส่วนอุตสาหกรรมปลายน้ำ (Downstream) เป็นสำคัญ (สัมภาษณ์นายวณ., 2 กรกฎาคม 2547)

นอกจากการคำนวณสนับสนุนโดยทุนท้องถิ่น 3 กลุ่มแล้ว การดำรงอยู่ของโครงสร้างสามขั้วอำนาจยังเป็นผลมาจากปัจจัยทางการเมืองและอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกด้วย กล่าวคือ ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มบ้านน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืด และกลุ่มน้ำกร่อยนั้น จะพบว่าอิทธิพลท้องถิ่นและการเมืองระดับชาติได้เข้ามามีส่วนช่วยคำนวณโครงสร้างอำนาจดังกล่าวโดยผ่านบทบาทของ

กำนันป. เนื่องจากกำนันป. ในฐานะเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มีเครือข่ายในจังหวัดที่ศึกษาทั้งในระดับชาวบ้านและผู้นำของจังหวัดด้วยกล่าวคือ

ในระดับชาวบ้านนั้นกำนันป. มีความสัมพันธ์กับคนชลบุรีที่ย้ายไปอยู่เขตอำเภอปด. และอำเภอจ. เช่น มีผู้กล่าวว่ามีคนอพยพจากจังหวัดที่กำนันป. มีอิทธิพลตั้งถิ่นฐานอยู่ไปสองอำเภอมาอยู่ในจังหวัดที่ศึกษาอยู่ถึงร้อยละ 50 ของประชากร ผู้อพยพดังกล่าวยังมีความนิยมชมชอบกำนันป. ในบทบาทของผู้อุปถัมภ์ที่ดีของชาวบ้าน ดังนั้นบทบาทกำนันป. จึงมีผลต่อการลดคะแนนเสียงในการเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2547 ที่ผ่านมา โดยกำนันป. ได้แสดงจุดยืนสนับสนุนผู้สมัครนายก อบจ. ของกลุ่มน้ำเค็มทำให้คะแนนเสียงของกลุ่มน้ำเค็มมีเพิ่มขึ้นในเขตอำเภอปด. (สัมภาษณ์นายส. นามสมมติ, 3 มิถุนายน 2547 ; ปพ. นามสมมติ, 28 มีนาคม 2547)

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างกำนันป. กับเจ้าแม่จะพบว่าทั้งสองฝ่ายมีความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนและพันธมิตรทางการเมืองกันช้านาน คือ “ป้าส.” ผู้นำกลุ่มน้ำเค็มรู้จักเป็นเพื่อนกับกำนันป. ตั้งแต่สมัยที่กำนันป. ยังยากจนอยู่ ต่อมาความสัมพันธ์ได้ขยายขึ้นเป็นพันธมิตรทางการเมือง โดยกำนันป. ได้เข้ามาขอให้นายขย. น้องชายคนที่สิบสามของ “ป้าส.” ลงสมัครผู้แทนราษฎรระยองในนามของพรรคชาติไทย นอกจากนี้ในการเลือกตั้งนายก อบจ. ที่ผ่านมา กำนันป. ได้ประกาศจุดยืนสนับสนุนนายขย. น้องชายคนที่เก้าของ “ป้าส.” ต่อสาธารณชนของจังหวัดที่ศึกษา (สัมภาษณ์ก.ห.อ., 14 มิถุนายน 2547)

ความสัมพันธ์ระหว่างกำนันป. กับเจ้าพ่อกลุ่มน้ำจืดนั้นมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งทางด้านธุรกิจมาช้านานจนกำนันป. เรียกกำนันสด. ว่า “พี่” ความสัมพันธ์ดังกล่าวเริ่มตั้งแต่การร่วมมือกันการค้าของเดือนร่วมกันในเขตจังหวัดที่ศึกษานอกจากนี้ยังเป็นพันธมิตรทางธุรกิจก่อสร้างร่วมกันด้วย เช่น การป้อนงานรับเหมาให้กับ “ส.ส. ข. ของกลุ่มน้ำจืดไม่ต่ำกว่า 200 ล้านบาท (สัมภาษณ์นายส. นามสมมติ, 3 มิถุนายน 2547, นายปส. นามสมมติ, 17 พฤษภาคม 2547)

ดังนั้นท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองกลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืดที่ดำรงอยู่ กำนันป. จึงได้วางตัวเป็นผู้จัดการความขัดแย้งระหว่างทั้งสองกลุ่ม โดยการเข้าไป “เคลียร์” และเป็น “กันชน” มิให้เกิดสงคราม (มือปืน) ระหว่างกลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืด (สัมภาษณ์นายส., 3 มิถุนายน 2547)

ในกรณีกลุ่มน้ำกร่อยนั้น ถึงแม้กำนันป. จะได้รับการปฏิเสธจากคุณสศ. ในการเชิญเข้าร่วมพรรคกิจสังคมในอดีตเนื่องจากนายสศ. จะกระทบกับภาพพจน์ซึ่งเป็นทุนทางสังคมของกลุ่มน้ำกร่อย (สัมภาษณ์ปพ. นามสมมติ, 26 มีนาคม 2547) แต่ในปัจจุบันจะพบว่าภายใต้ร่มของพรรคไทยรักไทยเดียวกันนั้น กำนันป. ในฐานะผู้มีอิทธิพลต่อการเมืองในระดับชาติได้รับมอบหมายให้เป็นผู้คัดเลือกผู้สมัครเลือกตั้งผู้แทนราษฎรปี พ.ศ. 2548 ในเขตจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด กำนันป. จึงได้เข้ามา “เคลียร์” ตัวผู้สมัครพรรคไทยรักไทยในจังหวัดที่มาจากทั้งกลุ่มน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืดและกลุ่มน้ำ

กร่อย ดังนั้น กำนันป.จึงได้กลายเป็นผู้กำจุน โครงสร้างอำนาจทางสามชั่วในจังหวัดที่ศึกษาใน
สถานการณ์ปัจจุบัน (สัมภาษณ์นายปส., 18 กรกฎาคม 2547)

บทที่ 3

บทบาทของเจ้าพ่อในกระบวนการปรับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

หลังวิกฤตเศรษฐกิจ

วิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 เป็นบริบททางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อแตกต่างกันทั้งในเชิงบวกและเชิงลบนายทุนท้องถิ่นในจังหวัดที่ศึกษา นอกจากนี้ในเวลาต่อมายังมีปรากฏการณ์การก้าวขึ้นมาเป็นรัฐบาลของพรรคไทยรักไทยซึ่งเป็นบริบททางการเมืองที่สำคัญของนายทุนท้องถิ่นด้วย บริบททางเศรษฐกิจและการเมืองดังกล่าว ก่อให้เกิดพลวัตและการปรับตัวของนายทุนในโครงสร้างอำนาจสามชั่ว ดังนี้

ความขัดแย้งทางการเมืองภายใต้โครงสร้างสามชั่วอำนาจ

ความขัดแย้งภายในโครงสร้างระหว่างกลุ่มน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืด และกลุ่มน้ำกร่อยรวมถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชั่วอำนาจกับกลุ่มนายทุนท้องถิ่นนอกโครงสร้างเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อีกด้านหนึ่งของโครงสร้างตั้งแต่การก่อรูปของโครงสร้างสามชั่วอำนาจและมีผลให้เกิดการปรับโครงสร้างเมื่อการเคลื่อนไหวของผู้กระทำการประสบความสำเร็จตามเจตนารมณ์ ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ที่มีต่อนายทุนท้องถิ่นโดยภาพรวมนั้นไม่ได้เกิดผลโดยตรงเนื่องจากทุนท้องถิ่นไม่ได้ผูกพันกับการกู้เงินต่างชาติช่วงก่อนเกิดวิกฤต จึงไม่ได้รับผลกระทบจากค่าเงินดอลลาร์ที่สูงขึ้นและเงินบาทลดลง แต่ผลกระทบในทางอ้อมนั้นมีผลทั้งในเชิงบวกและเชิงลบต่อทุนท้องถิ่น กล่าวคือ ธุรกิจท้องถิ่นเกี่ยวกับการส่งสินค้าออกจะได้รับผลประโยชน์จากค่าเงินบาทที่ลดลงทำให้มีรายได้มากขึ้น เช่น การส่งออกพืชผลทางการเกษตร แต่ธุรกิจเกี่ยวกับการเก็งกำไร เช่น การขายที่ดินหรือการทำบ้านจัดสรร จะได้รับผลกระทบเชิงลบจากวิกฤตเศรษฐกิจ (สัมภาษณ์นายบุญ. ประธานหอการค้า, 11 พฤษภาคม 2547 ; รองผู้ว่าฯ., 10 มิถุนายน 2547 ; พ.ต.อ. พ., 17 พฤษภาคม 2547 ; เสียด., 13 พฤษภาคม 2548)

ดังนั้นผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจจึงไม่ก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในระดับพื้นฐาน แต่จะมีผลให้เกิดการปรับโครงสร้างเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างทุนท้องถิ่นภายในโครงสร้างอำนาจสามชั่ว คือ

ความขัดแย้งภายในโครงสร้างนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงการก่อรูปโครงสร้างอำนาจตามที่วิเคราะห์ไว้แล้วว่าก่อนที่จะตกผลึกเป็นโครงสร้างนั้น อำนาจในจังหวัดที่เคยอยู่ภายใต้การกำกับของพลังอำมาตยาธิปไตยแต่เพียงฝ่ายเดียวได้ถูกแบ่งปันให้แก่ นายทุนท้องถิ่นโดยอาศัยช่องทางการเลือกตั้ง การเปลี่ยนผ่านโครงสร้างอำนาจดังกล่าวสะท้อนให้เห็นจากปรากฏการณ์ความพ่ายแพ้การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2522 ของ นายส. ปพส. ส.ส. 7 สมัยภายใต้กรอบกติกาของระบอบอำมาตยาธิปไตยตั้งแต่ พ.ศ.

2481-2519 ที่มีต่อคุณส. ชูรกิจ นักธุรกิจคนแรกของจังหวัดที่ได้เป็น ส.ส. หลังจากนั้นนายสศ. ถึงแม้จะรับมรดกทุนทางสังคมจากนายส. ปพส. แต่การสามารถชนะเลือกตั้ง ส.ส. ปี พ.ศ. 2526 นั้น จำเป็นต้องอาศัยทุนทางเศรษฐกิจโดยการร่วมมือกับเสียน. นักธุรกิจทำไม้ในท้องถิ่นเป็นผู้ถือหุ้นสำหรับการเล่นการเมือง อาจกล่าวได้ว่าคุณสศ. ได้อำนาจทางการเมืองจากการสนับสนุนของทุนท้องถิ่นเช่นกัน

การก้าวเข้ามามีบทบาทการเมืองของนายทุนท้องถิ่นรุ่นใหม่ เช่น คนในกลุ่มน้ำเค็มหรือกลุ่มน้ำจืดนั้นจำเป็นแทรกตัวเข้ามาทางการเมืองในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ กลุ่มน้ำเค็มสามารถก้าวขึ้นมาเป็น ส.ส. เป็น ส.ส. ควบคู่กับกลุ่มน้ำกร่อย แต่เมื่อกลุ่มน้ำจืดต้องการเข้ามามีบทบาททางการเมืองอีกกลุ่มหนึ่งก็เริ่มเกิดปัญหาตำแหน่ง ส.ส. มีจำกัด ดังนั้น กลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืดจึงต้องเป็นพันธมิตรกันในช่วงแรกเพื่อโค่นอำนาจกลุ่มน้ำกร่อย คือ นายข. ของกลุ่มน้ำเค็มได้จับมือกับนายป. ปต. ของกลุ่มน้ำจืดเพื่อหาทางโค่นนายสศ. ของกลุ่มน้ำกร่อยในการเลือกตั้ง ส.ส. ปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งแบบ “พวงเล็ก” แต่ปรากฏว่าพันธมิตรทั้งสองค่ายไม่ประสบความสำเร็จ คือ นายป. ปต. ของกลุ่มน้ำจืดเป็นฝ่ายแพ้ไม่ได้เป็น ส.ส. แต่นายข. ของกลุ่มน้ำเค็มยังสามารถดำรงตำแหน่ง ส.ส. ไว้ได้อยู่ (สัมภาษณ์นายปส., 17 พฤษภาคม 2547)

ความขัดแย้งระหว่างสามกลุ่มนายทุนท้องถิ่นปรากฏชัดเจนขึ้นในการเลือกตั้ง ส.ส. ปี พ.ศ. 2540 เมื่อทั้งกลุ่มน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืด และกลุ่มน้ำกร่อยได้ตกลงว่าจะฮั้วทางการเมือง โดยการเอาเงินนายสศ. ที่จะชิงเทรามาจ่ายให้นายจพ. ส.ส. โฆษกโทรทัศน์ที่ได้คะแนนจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ให้ไปลงที่กรุงเทพฯ แทนและตั้งใจว่าจะให้คุณส. ชูรกิจและนายสศ. จากกลุ่มน้ำกร่อยมาเป็น ส.ส. ร่วมกับนายข. จากกลุ่มน้ำเค็ม แต่กลุ่มน้ำจืดถูกกล่าวหาว่า “หักหลังทางการเมือง” ที่ส่งนายป. ปต. ลงสมัคร ส.ส. ทั้งๆ ที่รับปากแล้วว่าจะไม่ลงจนทำให้คุณส. ชูรกิจ ไม่ได้ตำแหน่ง ส.ส. ตามข้อตกลง (เพ็ญอ้าง)

การที่นายป. ปต. สามารถช่วงชิงการเป็น ส.ส. แทนคุณส. ชูรกิจในเขตนี้กร่อยได้นั้น เนื่องจากนายป. ปต. มีฐานะคะแนนเสียงในเขตอิทธิพลของกลุ่มน้ำจืดโดยเฉพาะในอำเภอบค. และอำเภอปด. แต่คุณส. ชูรกิจ มีฐานะคะแนนเสียงในเขตอำเภอ. ซึ่งต้องแบ่งคะแนนกับนายสศ. ที่มีบทบาทนำในกลุ่มน้ำกร่อยด้วย การได้ ส.ส. ของนายป. ปต. จึงเป็นการลงตัวในเชิงอำนาจตามพื้นที่ของจังหวัดและตกผลึกเป็นโครงสร้างอำนาจสามขั้วของทุนท้องถิ่นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

หลังวิกฤติเศรษฐกิจความขัดแย้งระหว่างกลุ่มนายทุนท้องถิ่นใน โครงสร้างอำนาจสามขั้วมีความรุนแรงขึ้น ความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นระหว่างเจ้าแม่กลุ่มน้ำเค็มกับเจ้าพ่อกลุ่มน้ำจืดปรากฏขึ้นในช่วงการเลือกตั้ง ส.ส. ปี พ.ศ. 2544 การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งภายใต้ระบบใหม่ตามเจองใจของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2540 ดังนั้นกฎหมายเลือกตั้งจึงกำหนดให้พื้นที่ในจังหวัดแบ่งเป็นเขตเลือกตั้ง 3 เขต คือ

เขต 1 อ.เมือง และอ. บล.

เขต 2 อ. บค. อ. ปค. อ. วจ. และกิ่ง อ.นค.

เขต 3 อ. ก.

ในแต่ละเขตก็จะมี ส.ส. ประจำเขตได้ 1 คน ดังนั้นถ้าพิจารณาตามเขตอิทธิพลจึงน่าจะเป็นการลงตัวทางการเมือง ดังนี้ คือในเขต 1 จะเป็นพื้นที่เขตอิทธิพลของกลุ่มน้ำเค็ม เขต 2 เป็นพื้นที่เขตอิทธิพลของกลุ่มน้ำจืด และ เขต 3 เป็นพื้นที่เขตอิทธิพลของกลุ่มน้ำกร่อย

ผลจากการเคลื่อนไหวในการเลือกตั้งพบว่านายสศ.และคุณศ. ธุรกิจ สามารถจัดสรรตำแหน่งในการลงสมัคร ส.ส. ได้ลงตัว โดยนายสศ. เลื่อนตัวเองขึ้นไปเป็น ส.ส. บัญชีรายชื่อของพรรคไทยรักไทย ดังนั้น พื้นที่ เขต 3 จึงจัดสรรให้นายส. ลงสมัครในนามพรรคไทยรักไทย

แต่สำหรับเขต 1 มีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืด เพราะการเลือกตั้งในครั้งนี้ ต. ปต.จากกลุ่มน้ำจืดเลือกจะลงสมัคร ส.ส. ในเขต 1 ซึ่งไปทับซ้อนกับนายช.ของกลุ่มน้ำเค็มที่เป็น ส.ส.ในพื้นที่นี้มาก่อน การกระทำของกลุ่มน้ำจืดสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มน้ำเค็มเป็นอย่างมาก ผลการเลือกตั้งปรากฏว่านายต. ปต. ชนะเลือกตั้งในเขตดังกล่าว กลุ่มน้ำจืดมองว่านายต. ปต. ทยศหักหลังโดยอ้างว่าในสมัยที่นายต. ปต.ลงสมัคร สจ. นั้น นายช.ได้ให้การสนับสนุนมาโดยตลอดตามที่ปรากฏในความรู้สึกของป้าช.ว่า “เมื่อก่อนนาย .(ผู้อ้าง)...มันเรียกฉันว่า แม่ ...ทุกครั้ง แต่เดี๋ยวนี้มันมาถูกฉันว่าเป็นผู้หญิงแก่ ๆ ความรู้ต่ำ ๆ” เหตุการณ์นี้ได้ขยายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบ้านเพและบ้านค่ายให้ลุกลามไปอย่างกว้างขวาง ทั้งในตัวแกนนำและเครือข่ายสมาชิกในกลุ่ม

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มน้ำจืดและกลุ่มน้ำกร่อย ถึงแม้ว่าไม่ปรากฏออกมาชัดเจน เนื่องจากนายสศ.ผู้นำกลุ่มน้ำกร่อยพยายามใช้ท่าที “ไม่เป็นศัตรูกับใคร” แต่ความขัดแย้งในระดับใต้น้ำก็ยังคงดำรงอยู่โดยเริ่มมีมาตั้งแต่กรณีที่กำลังนัด. ผู้ซึ่งมีความสนิทสนมกับกลุ่มน้ำกร่อยถูกยิงตายโดยคนทั่วไปเชื่อกันว่าเป็นฝีมือของกลุ่มน้ำจืด (สัมภาษณ์นายปส., 14 กุมภาพันธ์ 2547)

นอกจากนี้ กรณี สจ. ปส.ในเขตน้ำจืดซึ่งเป็นนอกข้างแครงของกลุ่มน้ำจืดได้เข้าไปร่วมกับกลุ่มน้ำกร่อยตั้งแต่เป็นผู้ช่วย ส.ส. ของนายสศ. โดยการแนะนำของทนายส. คนในเขตน้ำจืดที่เป็นคู่แข่งทางการเมืองอีกคนหนึ่งของกลุ่มน้ำจืด กลุ่มของทนายส. และสจ. ปส. ได้แสดงจุดยืนทางการเมืองตรงกันข้ามกับกลุ่มน้ำจืดมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

กรณีตัวอย่างของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มน้ำจืดกับกลุ่มน้ำกร่อยที่แสดงออกมาอย่างชัดเจนก็คือ กรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับการก่อสร้างโรงงานกำจัดกากพิษอุตสาหกรรมของเจนโก้ที่อำเภอปด. (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2545)

การสร้างโรงงานเจนโก้เป็นโครงการที่ดำเนินงานอยู่ในเขตอิทธิพลของกลุ่มน้ำจืด โดยได้รับการสนับสนุนอย่างเปิดเผยของ ส.ส. ป. ปต. “สจ.ช.” และ “เสียน.” ผู้นำของกลุ่มน้ำจืด

การสนับสนุนสร้างโรงงานเจน โก๊ของลุ่มน้ำจืดเนื่องมาจากแรงจูงใจที่จะได้รับผลประโยชน์จากการรับเหมาในรูปแบบต่างๆ เช่น งานก่อสร้าง งานขุดหน้าดิน งานปรับหน้าดิน การจัดหาคนงาน แต่การสร้างโรงงานต้องชะงักลงเนื่องจากการต่อต้านของผู้ประกอบการเกษตรและชาวบ้าน โดยมีแกนนำในการเคลื่อนไหวคนหนึ่งเป็นนคนของกลุ่มน้ำกร่อย คือ นายกก. นายกก.เป็นคนปด.ที่มีความสนิทสนมกันทางการเมืองกับนายสศ. โดยนายสศ.ตั้งใจจะสนับสนุนให้ลงสมัคร สจ. แข่งกับคนในกลุ่มน้ำจืด อย่างไรก็ตามสถานการณ์การต่อต้านโครงการเจน โก๊ทำให้ นายกก. ได้เป็น สจ.แทนที่คนของกลุ่มน้ำจืดได้เร็วกว่าที่คาดคิด

หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 เมื่อไม่สามารถสร้างโรงงานเจน โก๊ที่อำเภอปด. ทางลุ่มน้ำจืดก็ยังสนับสนุนให้มาสร้างโรงงานในเขตอำเภอบค. ซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของกลุ่มน้ำจืดโดยตรง การสนับสนุนของกลุ่มน้ำจืดอาศัยการเคลื่อนไหวของ “เสี้ยโจ” นายก อบต. ที่เป็นคนของกลุ่มน้ำจืด

ความพยายามครั้งนี้ของกลุ่มน้ำจืดก็ยังคงต่อต้านจากคนของกลุ่มน้ำกร่อยที่อยู่ในเขตอิทธิพลของกลุ่มน้ำจืด โดยการนำของ สจ. ปส. อดีตผู้ช่วย ส.ส. สศ. และผู้ใหญ่อด. ซึ่งเป็นเพื่อนของ สจ. ปส. จนในที่สุดโครงการก่อสร้างโรงงานของเจน โก๊ต้องยุติมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างลุ่มน้ำเค็มกับลุ่มน้ำกร่อยมีลักษณะของพันธมิตรเป็นด้านหลักเนื่องจากทั้งป้าส. และนายสศ. ต่างก็เคยรับใช้คุณส. ปพส. มาในอดีต ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นพันธมิตรของทั้งสองกลุ่ม นายสศ. เคยให้นายช. นื่องชายป้าส. เป็นเลขานุการรัฐมนตรีในช่วงที่นายสศ. ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังของรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชาในปี พ.ศ. 2538 (สัมภาษณ์นายปพ., 26 มีนาคม 2547) แต่ในอีกด้านหนึ่งป้าส. จะมีความสนิทสนมส่วนตัวกับคุณส. ชูรกิจ อดีต ส.ส. ในเขตน้ำกร่อยที่แข่งขันทางการเมืองกับคุณสศ. ในการเลือกตั้งบางครั้งนั้นทางลุ่มน้ำเค็มจะทะเลาะแฉให้คุณส. ชูรกิจ ในขณะที่คุณส. ชูรกิจกับนายสศ. นั้นเป็นคู่แข่งในการเลือกตั้ง ส.ส. (สัมภาษณ์คุณส. ชูรกิจ, 1 พฤษภาคม 2547) ดังนั้นในบางสถานการณ์ลุ่มน้ำเค็มกับลุ่มน้ำกร่อยจึงเป็นทั้งพันธมิตรและคู่แข่งกันไปในเวลาเดียวกันด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้ว เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ความขัดแย้งภายในโครงสร้างอำนาจสามชั่วจะมีความตึงเครียดมากขึ้น ความตึงเครียดภายในโครงสร้างสะท้อนให้เห็นจากการปรับตัวของโครงสร้างพื้นฐานทางธุรกิจในแต่ละชั่วอำนาจ คือ

สำหรับลุ่มน้ำเค็ม วิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ได้กระทบต่อธุรกิจพื้นฐานโดยตรง คือ การทำประมง เนื่องจากการลดค่าเงินบาทของไทยทำให้ต้องซื้อน้ำมันจากต่างประเทศในราคาแพงขึ้น ดังนั้นเรือประมงจึงต้องใช้น้ำมันในราคาแพงขึ้น ตามจริงนั้นการใช้้ำมันราคาแพงของเรือประมงเป็นโครงสร้างที่มีมานานตั้งแต่หลังวิกฤติการขึ้นราคาน้ำมันของ OPEC ครั้งที่สองในทศวรรษ 1980 แต่การขึ้นราคาน้ำมันดีเซลหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 มีผลกระทบต่อการทำประมงของกลุ่มน้ำเค็มมากเป็นพิเศษ เนื่องจากมีปัจจัยอื่นเกิดขึ้นร่วมกันด้วย คือ จำนวนปลาในทะเลลดลงทำให้จับปลาได้น้อย ถึงแม้

เรือประมงของป่าส. จะขายพื้นที่จากอ่าวไปจนถึงอิน โดนีเซียแล้วก็ตาม (สัมภาษณ์ นางกห. อว., 14 มิถุนายน 2547 ; นายสง., 29 เมษายน 2547)

นอกจากนี้ ปัจจัยด้านแรงงานที่ใช้ในการประมงก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลร่วมกับราคาน้ำมันดีเซลที่สูงขึ้นหลังวิกฤติเศรษฐกิจ เนื่องจากแรงงานประมงไทยได้ลดลงและต้องการค่าแรงงานสูงขึ้นทำให้ผู้ประกอบการต้องหันไปใช้แรงงานประมงจากต่างชาติ ผลที่ตามมาก็คือ เมื่อไม่มีคนในครอบครัวเข้าไปควบคุมเวลาจับปลา ป่าส.จะถูกดูกรเรือโกงจนป่าส.เห็นว่า “การประมงขนาดรวยยาก ยกเว้นต้องเป็นกิจการของครอบครัว”

ปัจจัยราคาน้ำมันดีเซลที่สูงขึ้นหลังวิกฤติเศรษฐกิจที่มาบรรจบกับปัจจัยจำนวนปลาและแรงงานที่ลดลง ตลอดจนการรั่วไหลของเงินจากการบริหารนอกระบบก่งสีเดิม ทำให้กลุ่มน้ำเค็มต้องเป็นหนี้ธนาคารจากการทำประมงขาดทุน ถึง 60 ล้าน ในช่วงหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ในที่สุดป่าส. ต้องทยอยขายเรือประมงที่เดิมมีอยู่ถึง 100 ลำจนในปัจจุบันการประมงไม่ใช่แหล่งที่มาของรายได้กลุ่มน้ำเค็มอีกต่อไป (เพ็งอ้าง)

นอกจากนี้ การใช้จ่ายเงินของกลุ่มน้ำเค็มเพื่อเล่นการเมืองทั้งการจ่ายโดยตรงและการลงทุนทางสังคม คือซื้อเสียงเกียรติยศ เช่น การเลือกตั้ง ส.ส. ต้องใช้เงินครั้งละ 20-30 ล้านบาท ในขณะที่ไม่ได้ถอนทุนดังเช่นผลประโยชน์จากโครงการรับเหมาก่อสร้างเพราะ “กลัวเสียชื่อ” ทำให้กลุ่มน้ำเค็มต้องเป็นหนี้ธนาคารถึง 300 กว่าล้านบาท ช่วงหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ หนี้ธนาคารของกลุ่มน้ำเค็มถือว่าเป็นหนี้สูญ (NPL) จนป่าส.ต้องใช้ที่ดินซึ่งสะสมมาเป็นเวลานานจำนวนนับพันไร่เอาไปใช้หนี้เงินปัจจุบันเหลือหนี้กว่า 100 ล้านบาท (สัมภาษณ์นายสง. นามสมมติ, 25 เมษายน 2548)

ดังนั้นวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 จึงมีผลให้กลุ่มน้ำเค็มอยู่ในช่วงขาลงทางธุรกิจอย่างเห็นได้ชัดทางออกของกลุ่มน้ำเค็มโดยการฟื้นฟูกิจการประมงที่ยังเหลือ คือ โรงงานปลาป่นก็ไม่อาจเป็นไปได้เนื่องจากธุรกิจปลาป่นก็ได้รับผลกระทบจากปัญหาวิกฤติลดลง ทำให้ต้องนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศเปรู ดังนั้น ต้นทุนปลาป่นจึงมีราคาสูงขึ้น แต่ราคาปลาป่นภายในประเทศกลับถูกกดราคา (เพ็งอ้าง)

ส่วนกิจการท่องเที่ยวได้แก่ ท่าเรือท่องเที่ยว เรือโดยสารไปเกาะและตลาดขายของที่ระลึก มีข้อจำกัดเนื่องจากได้ถูกนายต. ปต. กลุ่มน้ำจืดโจมตีว่าป่าส.เป็นผู้มีอิทธิพลบุกรุกถมทะเลเพื่อสร้างท่าเรือและตลาดขายของที่ระลึก ถึงแม้ว่าการบุกรุกถมทะเลจะเป็นสิ่งชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยตามชายทะเลทำกันเป็นปกติและกรมสรรพากรมาสอบกิจการของป่าส. ไม่พบว่า เป็นปัญหาที่ตาม แต่การขยายธุรกิจการท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งที่ไม่ช่วยฟื้นฟูธุรกิจของครอบครัวอ. ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากข้อจำกัดทางการเมืองดังกล่าว (สัมภาษณ์นางกห. อว., 14 มิถุนายน 2547)

ดังนั้นการเลือกที่ดีที่สุดในสถานการณ์ปัจจุบันของกลุ่มน้ำเค็มก็คือ การต้องรักษาพื้นที่ทางการเมืองเอาไว้ให้มากที่สุดเพื่อปกป้องธุรกิจที่มีอยู่ การสร้างทุนทางสังคมและการแสวงหาผลประโยชน์ที่

ชอบธรรม แต่การเล่นการเมืองให้ได้ตำแหน่งทางการเมืองนั้น กลุ่มน้ำเค็มกลับพ่ายแพ้การเลือกตั้ง ส.ส. หลังวิกฤติเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2544 ดังนั้น เพื่อแก้ไขจุดอ่อนของกลุ่มเกี่ยวกับการจัดตั้งและวางยุทธศาสตร์ทางการเมือง กลุ่มน้ำเค็มจึงต้องหันไปพึ่งกำนันป.ที่เป็นเพื่อนกับป้าส.มาช้านานและเป็นกลุ่มอิทธิพลที่มีฐานะทางการเงินรวมถึงประสบการณ์ทางการเมืองแบบเจ้าพ่อมากกว่า

กลุ่มน้ำกร่อยเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 เนื่องจากฐานเศรษฐกิจของกลุ่มเป็นธุรกิจเกี่ยวกับการเก็งกำไรธุรกิจของกลุ่มจึงเกี่ยวกับเศรษฐกิจฟองสบู่ของไทยโดยตรง

กล่าวคือ วิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกลางปี 2540 เป็นผลผลิตของเศรษฐกิจฟองสบู่ภายใต้กระบวนการเก็งกำไรในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และธุรกิจการซื้อขายหลักทรัพย์เพื่อหวังผลตอบแทนในระยะสั้น (สมภพ มานะรังสรรค์, 2544 : 29) เศรษฐกิจฟองสบู่ของไทยก่อรูปขึ้นมาในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จนถึงปี พ.ศ. 2538 ดังจะเห็นได้จากภาวะบูมทางเศรษฐกิจที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 (สุรนัย ภรณวลัย , 2541 : 76)

ฐานของการเมืองของกลุ่มน้ำกร่อยแต่เดิมนั้นเป็นทุนทางสังคมที่ได้รับมรดกมาจากคุณส. ปพส. และบิดาคุณสศ. ที่ทำงานร่วมกับคุณส. ปพส. แต่เมื่อมาเผชิญหน้ากับกระแสการซื้อสิทธิขายเสียงที่แพร่เข้ามาในจังหวัดช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2520 ทำให้กลุ่มน้ำกร่อยต้องหาสร้างฐานทางเศรษฐกิจ ช่วงเวลาที่กลุ่มเข้ามาดำเนินการธุรกิจอยู่ในยุครัฐบาลชาติชายกลุ่มน้ำกร่อยจึงต้องอาศัยประโยชน์ในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่เพื่อทำธุรกิจการขายที่ดินเป็นหลัก การขายที่ดินในช่วงดังกล่าวทำให้กลุ่มน้ำกร่อยสามารถสะสมความมั่งคั่งเป็นของตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งเสียง. ที่เคยสนับสนุนเงินในการเล่นการเมืองช่วงแรกของคุณสศ. (สัมภาษณ์นายสศ., 24 เมษายน 2547)

เมื่อเศรษฐกิจฟองสบู่แตกกลายเป็นวิกฤติเศรษฐกิจกลางปี พ.ศ. 2540 กลุ่มน้ำกร่อยจึงได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจโดยตรง คือ วิกฤติเศรษฐกิจทำให้การขายที่ดินในจังหวัดที่ศึกษาตกต่ำลงจนไม่อาจเป็นรายได้หลักของกลุ่มอีกต่อไป ทางกลุ่มจึงต้องไปหาแสวงหาค่าเช่าทางด้านการจัดการ (management rent) มากขึ้น เช่น การหักเปอร์เซ็นต์จากโครงการก่อสร้างที่กลุ่มเป็นผู้ผลักดันจากส่วนกลางลงสู่พื้นที่สูงขึ้น มีผู้กล่าวว่า “คุณหมอ” ภรรยา นายสศ. หักถึงสี่สิบเปอร์เซ็นต์ของงบประมาณของโครงการ การกระทำเช่นนี้ย่อมทำให้ทุนทางสังคมของกลุ่มน้ำกร่อยได้ตกต่ำลงเป็นอย่างมาก ดังนั้นในเวลาต่อมาคุณสศ. จึงได้เข้าไปเล่นหุ้นร่วมกับเครือข่าย ส.ส. หลังจากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจฟองสบู่ไทยโดยการนำของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

ส่วนกลุ่มน้ำจืดเมื่อสัมภาษณ์เจาะลึกถึงผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจที่มีต่อกลุ่ม พบว่า วิกฤติเศรษฐกิจส่งผลต่อธุรกิจก่อสร้างของกลุ่มน้ำเค็มจากการที่มีงานก่อสร้างลดลงทำให้กลุ่มน้ำจืดต้องแข่งขันกับนายทุนนอกจังหวัดมากขึ้น ในขณะที่ต้องลงทุนจากการที่สินค้าเกี่ยวกับการทำก่อสร้างแพง

ขึ้นด้วย แต่ผลกระทบที่มีต่อโครงการรับเหมาก่อสร้างยังมาจากปัจจัยร่วมอีกประการหนึ่งก็คือ การที่ ส.ส. แต่ละคนไม่ได้ถืองบประมาณในมืออีกด้วย (สัมภาษณ์ นายป.

ปต., 14 กรกฎาคม 2548) ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจที่มีต่อธุรกิจก่อสร้างซึ่งเป็นฐานทางเศรษฐกิจของกลุ่มน้ำจืดส่งผลตามมาต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มน้ำจืดตั้งแต่วิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 เป็นต้นมา คือ

กลุ่มน้ำจืดได้อาศัยโครงการรับเหมาก่อสร้างโดยเฉพาะของทางราชการสร้างความมั่งคั่งให้แก่ครอบครัวและเครือข่ายนายทุนท้องถิ่นภายในกลุ่มน้ำจืดด้วยกัน กลุ่มน้ำจืดได้ใช้ระบบการจัดสรรผลประโยชน์ของ “บ้านใหญ่ชลบุรี” มาเป็นหลักในการดำเนินงาน ได้แก่ ถ้าโครงการก่อสร้างที่มีงบประมาณสูงกว่า 100 ล้านบาท ครอบครัวปต.จะเป็นผู้ดำเนินงานโดยตรง สำหรับโครงการที่มีมูลค่าระหว่าง 10-100 ล้านบาท ส.ส.ช.จะแบ่งสรรให้กับลูกน้องที่อยู่วงใน ส่วนโครงการก่อสร้างที่มีงบประมาณต่ำกว่า 10 ล้านบาทจะปล่อยให้นักธุรกิจท้องถิ่นในพื้นที่เป็นผู้ประมูลแข่งขันกันหรือจะฮั้วกันก็แล้วแต่สถานการณ์ (สัมภาษณ์นายสศ. ปริญญาโท, 17 สิงหาคม 2547 ; นายป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547)

แต่เมื่อโครงการรับเหมาก่อสร้างได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจและการจัดสรรงบประมาณให้ ส.ส. เช่นนี้ทำให้นายป. ปต. ต้องหันมาประมูลโครงการรับเหมาที่มีงบประมาณต่ำกว่า 100 ล้านบาทในระดับ อบต. และเทศบาลเพื่อความอยู่รอดของธุรกิจก่อสร้างของครอบครัว การละเมิดกติกการจัดสรรผลประโยชน์ภายในกลุ่มน้ำจืดเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของนักธุรกิจท้องถิ่นที่อยู่ในค่ายเดียวกัน ดังนั้น นักธุรกิจของกลุ่มน้ำจืดบางคนจึงแปรพรรคไปอยู่กลุ่มน้ำจืดในเวลาต่อมา (สัมภาษณ์นายมน., 8 กรกฎาคม 2547)

ผู้นำกลุ่มน้ำจืดในฐานะเจ้าพ่อพยายามปรับบทบาททางธุรกิจและการเมืองให้สอดคล้องต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองหลังวิกฤติเศรษฐกิจเป็นต้นมา คือ (เฟิ่งอ๋าง)

1. การปรับบทบาททางการเมืองจากการเป็น ส.ส. ในระดับชาติมาสู่ความพยายามเป็นนายก อบจ. จึงเป็นแหล่งรายได้ของงานก่อสร้างแหล่งใหม่ที่มั่งบประมาณโดยตรงไม่น้อยกว่า 400 ล้านบาท ถึงแม้ว่าโครงการก่อสร้างของ อบจ. จะเป็นโครงการขนาดเล็กที่มีงบประมาณต่ำกว่า 100 ล้านบาทก็ตาม (เฟิ่งอ๋าง)

2. การเปลี่ยนธุรกิจหลักจากการรับเหมาก่อสร้างมาเป็นอุตสาหกรรมและธุรกิจบันเทิง กลุ่มน้ำจืดได้เริ่มปรับตัวเองมาสู่อุตสาหกรรมเกษตร ก็คือ โรงงานสับปะรดกระป๋อง จากประสบการณ์การเป็นประธานยุทธศาสตร์สับปะรดแห่งชาติและเครือข่ายของกลุ่มน้ำจืดกับโรงงานที่ตั้งในเขตอิทธิพลของกลุ่มน้ำจืดทำให้ ส.ส.ช. เข้าสู่การลงทุนด้านอุตสาหกรรมการทำสับปะรดกระป๋องส่งออกนอก เนื่องจากกลุ่มน้ำจืดเคยมีประสบการณ์ทำโรงงานสับปะรดเล็กๆ ในสมาคมการเกษตรของจังหวัดในอดีต และพบว่าในแง่วัตถุดิบนั้นจังหวัดที่ศึกษาสามารถปลูกสับปะรดมากเป็นอันดับ 2 ของประเทศ

ดังนั้น ชาวไร่สับปะรดจึงต้องประสบปัญหาผลผลิตล้นตลาด การที่กลุ่มน้ำจืดเข้าไปช่วยซื้อสับปะรดด้วยการใช้ contract farming จึงมีผลต่อการสร้างฐานทางการเมืองด้วยระบบอุปถัมภ์และปัจจุบันมีโรงงานทำสับปะรดอยู่แล้วเพียงแห่งเดียวในภาคตะวันออกจึงถือว่ามีความแข่งขันทางธุรกิจที่ไม่เป็นปัญหา คือ บริบทไซโกซ์ของต่างชาติแต่ดำเนินการล้มเหลวจนโดนธนาคารกสิกรไทยเข้ายึดกิจการ

ในการดำเนินโรงงานสับปะรด ส.ส.ช.ยังคงต้องใช้พฤติกรรมแบบเจ้าพ่อในธุรกิจสมัยใหม่ ได้แก่ การใช้ตำแหน่งทางการเมืองช่วยให้สามารถตั้งโรงงานได้สะดวกขึ้นหรือดึงธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์แห่งประเทศไทย (ธ.ก.ส.) มาปล่อยเงินกู้ให้ชาวไร่สับปะรดโดยกลุ่มน้ำจืดเป็นผู้ค้ำประกันโดยอาศัยการเซ็นสัญญาร่วมกัน (สัมภาษณ์ นายป. ปต., 18 กรกฎาคม 2548 : 2 พฤศจิกายน 2548) การสร้างถนนเข้าโรงงานสับปะรดโดยอาศัยการบีบ อบต. ในเครือข่ายให้จัดทำโครงการสร้างถนนของ อบต. และอ้างว่าจะขอแลกเปลี่ยนกับโครงการทำถนนที่อื่นในอนาคต (สัมภาษณ์ นายมน., 8 กรกฎาคม 2547)

จากการลงทุนโดยเงินของตัวเองและกู้ธนาคารรวมเป็น 600 ล้านบาท เพื่อประกอบการโรงงานสับปะรดมาจนถึงปัจจุบันพบว่า เจ้าพ่อได้สร้างธุรกิจที่มีคนงาน 600 คน และกำลังผลิต 400 ตัน เป็นฐานใหม่ทางธุรกิจได้ เนื่องจากสับปะรดที่ขายต่างประเทศมีผลยอดขายไม่น้อยกว่าพันกว่าล้านบาทต่อปี และมีกำไรไม่ต่ำกว่า 10% นอกจากการเปลี่ยนฐานทางธุรกิจได้สร้างเงื่อนไขให้เจ้าพ่อต้องเริ่มปรับบุคลิกภาพให้เป็นผู้ประกอบการมากขึ้น เช่น การวางแผนธุรกิจเพื่อการแข่งขันในตลาดโลก (สัมภาษณ์ นายป. ปต., 18 กรกฎาคม 2548)

ดังนั้น ส.ส.ช.จึงได้ใช้เงินลงทุนของตัวเองและกู้ธนาคารมา 600 ล้านบาทลงทุนในกิจการสับปะรดกระป๋อง อย่างไรก็ดี การหันมาทำธุรกิจสมัยใหม่ของกลุ่มน้ำจืดยังคงใช้พฤติกรรมแบบเจ้าพ่อเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น การสร้างถนนเข้าโรงงานสับปะรดนั้น ส.ส.ช.ยังใช้วิธีการบีบให้ อบต. หนองบัวทำโครงการสร้างถนนดังกล่าวโดยอ้างว่า จะขอแลกเปลี่ยนกับโครงการทำถนนที่อื่นในอนาคต (สัมภาษณ์ นายป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547 ; 14 กรกฎาคม 2548 ; นายมน., 8 กรกฎาคม 2547)

ส่วนการปรับตัวในสถานการณ์เฉพาะหน้าในระยะสั้นนั้น กลุ่มน้ำจืดได้หันมาลงทุนในธุรกิจบันเทิงเนื่องจากเห็นว่าการขายตัวของอุตสาหกรรมในจังหวัดมีผลให้คนทำงานภายใต้โครงการพัฒนาชายทะเลตะวันออกมีกำลังซื้อสูงขึ้น ดังนั้นกลุ่มจึงได้ร่วมมือกับนายห. นายกเทศมนตรีอำเภอเมืองเปิดผับแห่งหนึ่งในตัวจังหวัด และเปิดโรงเบียร์ของตัวเองซึ่งทำรายได้มากพอสมควร เช่น โรงเบียร์ทำรายได้เฉลี่ยถึงเดือนละ 6 ล้านบาท (สัมภาษณ์ นายป. ปต., 2 พฤษภาคม 2547 ; 14 กรกฎาคม 2548)

3. การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจเจ้าพ่อกลุ่มน้ำจืดกับเจ้าพ่อภาคตะวันออกของ “บ้านใหญ่ชลบุรี” กลุ่มน้ำจืดกับบ้านใหญ่ชลบุรีเป็นพันธมิตรทางธุรกิจกันมาตั้งแต่การร่วมมือกันค้าของเถื่อนในจังหวัดที่ศึกษาจนกำนันป. เรียกกำนันส. ปต. ว่าพี่ และลูกชายกำนันป.เรียกว่า พ่อ เมื่อกลุ่มน้ำจืดประสบปัญหากำนันป.จึงเข้ามาช่วยโดยหวังผลทางการเมืองให้กลุ่มน้ำจืดมาเป็น ส.ส. ในสังกัดของพรรคการเมืองที่

ก้านันป.และบ้านใหญ่ชลบุรีสังกัดอยู่ใต้แก่พรรคชาติไทยในช่วงแรกและพรรคไทยรักไทยในเวลาใกล้เลือกตั้ง ส.ส. ในปี พ.ศ. 2548 การเป็นพันธมิตรในธุรกิจก่อสร้างจะพบว่าในเบื้องต้นนั้น ถ้ามีนักธุรกิจต่างถิ่นเข้ามาแย่งงานประมูลโครงการรับเหมาก่อสร้างกับกลุ่มน้ำจืด ก้านันป. จะเข้ามา “เคลียร์” เพื่อให้กลุ่มน้ำจืดได้รับโครงการมาทำ นอกจากนี้ก้านันป.ยังเป็นผู้ป้อนงานรับเหมาให้กลุ่มน้ำจืดโดยตรงเท่าที่ผ่านมามีมูลค่าถึง 200 ล้านบาท

กล่าวโดยสรุปแล้วจะพบว่า วิฤทธิการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ได้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจพื้นฐานของทั้งกลุ่มน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืด และกลุ่มน้ำกร่อย ผลกระทบดังกล่าวทำให้นายทุนท้องถิ่นในโครงสร้างอำนาจสามชั่วจำเป็นต้องปรับตัวทางธุรกิจและ/หรือการเมือง ทางเลือกหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เป็นไปได้ในภาคปฏิบัติก็คือ การเข้าไปเป็นพันธมิตรกับนายทุนท้องถิ่นที่มีอิทธิพลมากกว่าทั้งทางด้านทรัพยากรการเงิน และประสบการณ์ทางการเมืองแบบเจ้าพ่อภายใต้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีมานาน

แต่ในอีกด้านหนึ่งการเข้ามามีบทบาทของก้านันป. เจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาเป็นพันธมิตรกับเจ้าแม่ในโครงสร้างอำนาจสามชั่วเช่นกัน การปรับตัวของก้านันป.เป็นผลมาจากต้องอยู่ในกำกับของนายทุนใหญ่ของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ดังนั้น การปรับโครงสร้างอำนาจชั่วอำนาจจึงเป็นผลมาจากบทบาทของรัฐบาลไทยรักไทยหลังวิกฤติเศรษฐกิจนั่นเอง

พันธมิตรใหม่ในโครงสร้างอำนาจสามชั่ว

ผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจทำให้เจ้าพ่อและนายทุนท้องถิ่นในชั่วอำนาจทั้งสามมีความอ่อนแอลงในระดับหนึ่ง เนื่องจากวิกฤติเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อธุรกิจพื้นฐานของแต่ละกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มน้ำเค็ม กลุ่มน้ำจืดหรือกลุ่มน้ำกร่อย ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มมีความตึงเครียดมากขึ้น ดังนั้น ความจำเป็นในการสร้างพันธมิตรระหว่างกันหรือกับทุนท้องถิ่นนอกชั่วอำนาจเพื่อระดมทรัพยากรทางการเมือง

นอกจากนี้ การก้าวขึ้นมาเป็นรัฐบาลของพรรคไทยรักไทยนำโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทำให้เห็นถึงการก้าวขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองโดยตรงของชนชั้นนายทุนใหญ่ (เจ้าสัว) ผ่านการเลือกตั้งและมีการใช้อำนาจเด็ดขาดของทุน (เกษียร เตชะพีระ, 2547 : 37-47) จึงอาจอยู่ในสถานการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่าประชาธิปไตยของนายทุน คือ การเป็นประชาธิปไตยสำหรับนายทุนเนื่องจากการเลือกตั้งขึ้นอยู่กับการใช้เงินเป็นหลัก แต่เป็นเผด็จการของนายทุนที่กระทำต่อประชาชน

ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของนายทุนใหญ่นั้น ทุนท้องถิ่นแบบเจ้าพ่อจะถูกทำลายฐานทางธุรกิจที่ใช้อิทธิพล เช่น เศรษฐกิจใต้ดิน ไม่ว่าจะเป็นหวยเถื่อน การฮั้วประมูลรับเหมาก่อสร้าง การทำช่องโศกเถื่อนของเจ้าพ่อจะถูกดึงขึ้นมาบนดินเพื่อรัฐจะได้ควบคุมและเก็บภาษีอย่างเปิดเผยแล้วเอาเงินรายได้มาโปะลดการขาดดุลงบประมาณที่เกิดจากการใช้จ่ายในโครงการประชานิยมต่างๆ (เพ็งอ้าง)

กล่าวโดยสรุปแล้วทุนท้องถิ่นจะถูกกำกับโดยทุนใหญ่ระดับชาติ ดังนั้น ทุนท้องถิ่นจำเป็นต้องทำพันธมิตรร่วมกันเพื่อความอยู่รอด

การสร้างพันธมิตรใหม่ระหว่างทุนท้องถิ่นทั้งในและนอกโครงสร้างอำนาจปรากฏเด่นชัดในเหตุการณ์หลังวิกฤติเศรษฐกิจ 2 สถานการณ์ คือ การเลือกตั้งนายกองค์การส่วนจังหวัดในปี พ.ศ. 2547 และการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรต้นปี พ.ศ. 2548 ที่ผ่านมาระยะวิเคราะห์ในรายละเอียด

ผลการศึกษาของผู้วิจัยพบว่านายทุนท้องถิ่นที่มีบทบาทหลักในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรง ได้แก่ เจ้าแม่ของกลุ่มน้ำเค็ม และเจ้าพ่อของกลุ่มน้ำจืด ดังนี้ คือ

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นสนามเลือกตั้งที่มีการต่อสู้กันอย่างเข้มข้นภายใต้บทบาทของเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่อยู่เบื้องหลังคอยให้การสนับสนุนคนของตนเองเข้าสมัครรับเลือกตั้ง การศึกษาถึงการเมืองของการเลือกตั้งนายก อบจ. พบว่ามีการเลือกตั้งรวม 3 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2547 ผลการเลือกตั้ง พ.ต.อ.พ. ได้รับคะแนนสูงสุด ต่อมาถูกคณะกรรมการการเลือกตั้งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง เนื่องจากได้ทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง คือ จัดให้มีการทำบุญ, ทอด ผ้าป่า และโฆษณาหาเสียงเกินความเป็นจริง

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2547 ผลการเลือกตั้ง นายสว. ได้รับเลือกตั้ง และต่อมาถูก กกต. เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง เนื่องจากหลอกลวงประชาชนให้เชื่อว่าตัวเองจับค็อกเตอร์

ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2547 ปรากฏว่า นายบม. ได้รับเลือกตั้ง โดยไม่มีการร้องเรียนและทาง กกต. ได้ประกาศรับรองผลการเลือกตั้งเรียบร้อยแล้ว

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีผู้สมัครจำนวน 4 คน โดยทั้ง 4 ท่านต่างอยู่ภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มนักธุรกิจภายใต้โครงสร้างอำนาจในจังหวัด

1. พ.ต.อ. พ. ภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มน้ำจืด
2. นายบ. อว. ภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มน้ำเค็ม
3. นายสว. ภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มน้ำจืด
4. นายบม. ภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มน้ำเค็ม

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ครั้งนี้จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นบทบาทการต่อสู้ทางการเมือง ระหว่างเจ้าพ่อเจ้าแม่ของกลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืดอย่างเปิดเผยและดุเดือดอย่างไม่เคยมีมาก่อน อำนาจที่เป็นทางการ อิทธิพล และ เงินตรา ถูกนำมาใช้อย่างไม่จำกัด ราวกับว่าเกิดสงคราม การเลือกตั้งนายก อบจ. เป็นสมรภูมิแห่งอำนาจ ศักดิ์ศรี เกียรติยศของวงศ์ตระกูล และผลประโยชน์ที่จะตามมาทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้ทั้งสองกลุ่มจะต้องช่วงชิงตำแหน่งนี้มาครองให้ได้ (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

1.1 บทบาทของเจ้าพ่อกลุ่มน้ำจืดในการสนับสนุน พ.ต.อ. พ.

1.1.1 พื้นฐานเศรษฐกิจและการเมืองของ พ.ต.อ. พ.

การศึกษาประวัติ พ.ต.อ. พ. โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าในอดีต พ.ต.อ. พ. เคยเป็นนายตำรวจติดตาม ส.ส. จพ. ส.ส.ที่ศึกษาสมัยนั้น หลังจากที่ ส.ส. จพ. ย้ายไปลงที่สนามกรุงเทพ และโดยส่วนตัวแล้ว พ.ต.อ. พ. เป็นคนสนใจการเมืองและต้องการเล่นการเมืองจึงทำให้ พ.ต.อ. พ. ปักหลักอยู่ในพื้นที่จังหวัด โดยวางแผนไว้จะสร้างฐานการเมืองในจังหวัดที่ศึกษา (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ในมิติทางฐานะเศรษฐกิจ อดีต พ.ต.อ. พ. เคยเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่ ร.ร.นายร้อยตำรวจสามพราน ฐานะทางการเงินขณะนั้นอยู่ในฐานะชนชั้นกลางทั่วไป ต่อมาเมื่อต้องการเข้าสู่สนามการเมือง ฐานกำลังที่สำคัญที่สุดคือเงินตรา ต่อจากนั้นได้มีเพื่อนของ พ.ต.อ. พ. ที่ทำงานธนาคารแห่งหนึ่งและได้บอกช่องทางที่จะได้ฐานกำลังเงินมาปูพื้นฐานทางการเมือง โดยได้แนะนำให้ พ.ต.อ. พ. ได้รู้จักกับหญิงชราตระกูลกฤษณะ ซึ่งมีทรัพย์สินเงินทองจำนวนมาก แต่ไม่มีทายาท พ.ต.อ. พ. จึงยอมตนเป็นบุตรบุญธรรมของหญิงชราคนนั้น โดยได้รับมรดกนับพันล้านบาท พ.ต.อ. พ. จึงร่ำรวยนับแต่นั้นมา ดังนั้น พ.ต.อ. พ.จึงได้ใช้เงินเพื่อปูทางในการเล่นการเมืองมาโดยตลอด (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

พ.ต.อ. พ. เคยลง ส.ส.จำนวน 2 ครั้ง ในนามพรรคประชาธิปัตย์ แข่งขันกับกลุ่มน้ำจืดและในนามพรรคชาติพัฒนา แข่งขันกับกลุ่มน้ำกร่อย แต่ไม่ประสบความสำเร็จทั้งสองครั้ง แต่ พ.ต.อ. พ. ก็ยังทำการเมืองกับภาคประชาชนอยู่เรื่อยมาโดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือหลัก พ.ต.อ. พ. เล่นการเมืองนั้น พ.ต.อ. พ. ใช้วิธีการหาเสียงถึงชาวบ้าน มีความขยัน อดทน ต่อสู้ มีกลยุทธ์คือการใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์ในการหาเสียงเป็นหลัก (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

1.1.2 บทบาทการสนับสนุนของเจ้าพ่อกับการสร้างพันธมิตรทางการเมือง

: ภาวะการขาดแคลนทรัพยากรทางการเมือง

(1) การไม่มีตัวแทนในการลงสมัครรับเลือกตั้ง

เมื่อทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ศึกษาประกาศให้มีการสมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดแล้ว ทางกลุ่มการเมืองน้ำจืดนั้นมีความมุ่งหวังในการที่จะส่งคนลงสมัครนายก อบจ. กลุ่มน้ำจืดพยายามสรรหาตัวผู้สมัครลงแข่งนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดแต่ไม่สามารถหาตัวลงได้ เพราะกระแสของกลุ่มอยู่ในช่วงตกต่ำเนื่องจากภาพลักษณ์ด้านลบเกี่ยวกับการเป็นผู้มีอิทธิพล เจ้าพ่อในจังหวัดระยอง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

แม้ทางกลุ่มน้ำจืดจะพยายามใช้กลยุทธ์โดยหिनตามทางเพื่อคัดสรรแสดงตอบรับจากประชาชน ในการสนับสนุนคนที่กลุ่มน้ำจืดเสนอเข้าชิงตำแหน่งนายก อบจ. ครั้งนี้แต่ทุกครั้งปรากฏว่ามีผลที่ได้รับ

เป็นที่ไม่น่าพอใจทุกครั้งและถ้ารับสมัครแข่งขันจริงๆ ตัวแทนของกลุ่มน้ำจืดมีโอกาสพ่ายแพ้แก่กลุ่มน้ำเค็มสูง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ปัญหาของกลุ่มน้ำจืดที่เกิดขึ้นในขณะนั้นก็คือไม่สามารถหาคนลงสมัครรับเลือกตั้งนายก อบจ. ในฐานะที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่มน้ำจืดได้และที่สำคัญคือการเลือกตั้งสนาม อบจ. จนในที่สุดทางเลือกสุดท้ายของกลุ่มบ้านค่ายได้ติดต่อทาบทามและสร้างพันธมิตรทางการเมืองใหม่กับ พ.ต.อ. พ. โดยเสนอให้ พ.ต.อ. พ. มาลงสมัครรับเลือกตั้งนายก อบจ. ทั้งที่ในอดีต พ.ต.อ. พ. และกลุ่มน้ำจืดต่างเป็นคู่แข่งในการแข่งขันในเวทีการเมืองระดับชาติ กล่าวคือ (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

การเลือกตั้ง ส.ส. ในอดีตนั้น พ.ต.อ. พ. เคยลง ส.ส. ในนามพรรคประชาธิปัตย์ แต่กลับถูกอดีต ส.ส. ต. ตีกันออกจากพรรคประชาธิปัตย์ พ.ต.อ. พ. จึงต้องไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคชาติพัฒนา และลงรับสมัครเลือกตั้ง ในเขต 2 อำเภอ ก. พ.ต.อ. พ. กับ อดีต ส.ส.ป. ปต. และ อดีต ส.ส. ต. ไม่เคยเป็นพันธมิตรทางการเมืองกันมาก่อน แต่ด้วยเหตุผลจำเป็นต้องมาจับมือกันก็เพราะต้องการเข้ามามีอำนาจบริหาร องค์การบริหารส่วนจังหวัด (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

(2) ฐานคะแนนเสียง

การตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งนายก อบจ. ของ พ.ต.อ. พ. ภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มน้ำจืดในฐานะพันธมิตรทางการเมือง ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นความจำเป็นอย่างมากที่ทั้งสองต้องเกื้อหนุนทรัพยากรทางการเมืองในแง่ฐานคะแนนเสียง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

กล่าวคือกลุ่มน้ำจืดโดย อดีต ส.ส. ป. ปต. มีฐานเสียงหลักทาง อ. บค. อ. ปต. และ อ. บฉ. บางส่วน ส่วน อดีต ส.ส. ต. ปต. ซึ่งเป็นน้องชาย ป. คูแลพื้นที่ในอำเภอเมืองและมีฐานเสียงแน่นในเขตนี้ และถ้าหากได้ พ.ต.อ. พ. มาเป็นนายก อบจ. ตามที่กลุ่มน้ำจืดสนับสนุน กลุ่มน้ำจืดก็จะได้ผลประโยชน์หลัก คือ ทำให้ศึกเลือกตั้ง ส.ส. สมัยที่จะถึงเบาลงและมีโอกาสชนะเลือกตั้งสูง ดังนั้น อดีต ส.ส. ต. ปต. จึงหันมาหนุน พ.ต.อ. พ. อย่างเต็มที่ ส่วน อดีต ส.ส. ป. ปต. นั้น มีฐานเศรษฐกิจมาจากรับเหมาก่อสร้างหลักในจังหวัด ได้สังเกตเห็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตนเองจะได้รับหาก พ.ต.อ. พ. ได้รับเลือกตั้ง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

สำหรับ พ.ต.อ. พ. นั้น มีฐานเสียงหลักอยู่ที่อำเภอ ก. กิ่งอำเภอชม. และฐานเสียงจากผู้หญิง ทั้งยังได้รับสนับสนุนจากพระตามวัดต่าง ๆ เพราะ พ.ต.อ. พ. เองได้ช่วยเหลือวงการพระสงฆ์ไว้มาก ประกอบกับมีความขยันในการทำงานการเมืองมาโดยตลอด ทั้งเคยสอบตก ส.ส. สองครั้ง ทำให้ได้รับความสงสารจากชาวบ้าน (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

เห็นได้ว่ายุทธศาสตร์การสร้างพันธมิตรของกลุ่มน้ำจืดและ พ.ต.อ. พ. ก็คือการรวมฐานคะแนนหลักของทั้งสองก็จะทำให้มีโอกาสชนะรับเลือกตั้งเป็นอย่างสูง

(3) การระดมเงินทุนในการหาเสียง

ภายใต้ข้อจำกัดทางทรัพยากรทางการเมืองที่เป็นเหตุให้กลุ่มน้ำจืดและ พ.ต.อ. พ. ต้องมาเป็นพันธมิตรกันในทางการเมืองในประการต่อมาคือการร่วมทุนในรูปของเงินตรา (กระสุนดินดำ) ถึงแม้กลุ่มน้ำจืดและ พ.ต.อ. พ. ต่างมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งด้วยกันทั้งคู่ (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

แต่การร่วมมือเป็นพันธมิตรทางการเมืองจะเป็นผลให้ลดต้นทุนทางการเงินของทั้ง 2 ฝ่าย เพราะแทนที่กลุ่มน้ำจืดหรือ พ.ต.อ. พ. จะต้องลงทุนในการหาเสียงด้วยตนเองแต่การร่วมมือเป็นพันธมิตรกันจะเป็นผลให้มีการแบ่งทุนในการเลือกตั้งออกเป็น 2 ส่วน คือจาก พ.ต.อ. พ. หนึ่งส่วน และกลุ่มน้ำจืดหนึ่งส่วน ซึ่งทำให้ประหยัดเงินทุนของตนเองได้ครึ่งหนึ่ง

นอกจากนี้ระดมทุนจะช่วยในกรณีมีการปล่อยเงินเพื่อทุ่มซื้อเสียงในโค้งสุดท้ายของการหาเสียง กล่าวคือ ถ้าการประเมินสถานการณ์ว่าอีกฝ่ายหนึ่งหมดเงินแล้ว อีกฝ่ายจึงจำเป็นต้องด้านกระแสคือปล่อยเงินซื้อเสียงตามเพื่อดึงคะแนนไม่ให้ไหลไปกับเงินฝ่ายตรงข้าม เพราะในหลายกรณีที่การทุ่มซื้อเสียงโค้งสุดท้ายแต่อีกฝ่ายหมดเงินที่จะทุ่มเพื่อดึงคะแนนเสียงกลับมาก็จะเป็นผลให้ต้องพ่ายแพ้การเลือกตั้งได้ การร่วมมือเป็นพันธมิตรทางการเมืองเพื่อหวังผลในการระดมทุนในลักษณะนี้จะมีประสิทธิภาพกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในการหาเสียงในโค้งสุดท้าย (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

(4) บารมีทางการเมือง

ประเด็นที่เป็นจุดอ่อนสำคัญของ พ.ต.อ. พ. คือไม่ได้เป็นคนพื้นที่ในจังหวัดหรือภาษาทางการเมืองเรียกว่า “หมาหลง” เข้ามาเล่นการเมืองโดยใช้ฐานะเศรษฐกิจเป็นสำคัญแต่ไม่ได้มีบารมีทางการเมืองหรือฐานะความเป็นคนรย. โดยกำเนิด ปัจจุบันนี้เป็นประเด็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ทุกครั้งที่ผ่านมา พ.ต.อ. พ. ไม่ได้รับเลือกตั้งแม้จะมีความพร้อมมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งทางการเมืองไม่ว่าจะเรื่องเงินทุน บุคลิกภาพ การศึกษา กลยุทธ์ในการหาเสียง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ในการจับมือเป็นพันธมิตรกับกลุ่มน้ำจืดนั้นทำให้ พ.ต.อ. พ. ก็ประเมินสถานการณ์ว่าตนเองสามารถอาศัยฐานบารมีทางการเมืองของกลุ่มน้ำจืดที่สะสมมากกว่า 5 ทศวรรษ เป็นแรงหนุนที่สำคัญให้ตนเองได้รับการเลือกตั้งเป็นนายก อบจ. ในครั้งนี้ได้ (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

1.1.3 กลยุทธ์ในการหาเสียงของ พ.ต.อ. พ.

กลยุทธ์ในการหาเสียงของ พ.ต.อ. พ. มีจุดเด่นที่สร้างความสนใจให้กับประชาชนได้อย่างมากไม่ว่าการใช้สื่อเป็นเครื่องมือหลักในฐานะนักจัดรายการวิทยุ ในการประชามสัมพันธตนเองให้

ประชาชนรู้จัก หรือการกลยุทธ์ในการเข้าถึงตัวประชาชนและแสดงบทบาทเป็นผู้บริการประชาชนอย่างเต็มที่ เช่นกรณีไปหาเสียงตามงานเลี้ยง งานศพ งานบวช งานแต่ง พ.ต.อ. พ.จะไม่เข้าไปตามแบบอย่างผู้สมัครคนอื่นคือเข้าไปปราศรัยหาเสียง เป็นประธานหรือเจ้าภาพในงานหรือมีภาพออกสื่อให้ที่สูงกว่าประชาชนโดยทั่วไป แต่การไปหาเสียงของ พ.ต.อ. พ.จะเข้าไปในลักษณะคนธรรมดาทั่วไปที่เข้าไปช่วยงาน คือ การช่วยล้างจานอยู่ท้ายครัวกับผู้หญิงที่มาช่วยงานที่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พ.ต.อ. พ.ได้รับคะแนนนิยมสูงจากกลุ่มผู้หญิง จนมีการกล่าวว่า “จะไปหาผู้สมัครคนอื่น....จะนั่งอยู่หน้างาน....พ.(เพ็งอ้อ).....นั่งล้างจานอยู่ในครัว” อีกกรณีหนึ่งก็คือการแสดงบทบาทช่วยเหลือแม่ค้าขายของในตลาด กล่าวคือ ในการหาเสียงของ พ.ต.อ. พ.จะไปยืนรอแม่ค้าที่ตลาดตั้งแต่ตี 4-5 เมื่อเห็นแม่ค้ามาขายของก็จะวิ่งเข้าไปช่วยแบกของให้แม่ค้า กลยุทธ์นี้ถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์ที่ฮือฮากันมากในการหาเสียงการเลือกตั้ง อบจ. ครั้งนี้จนนักการเมืองอื่นๆ ในระยองเริ่มเอาเป็นแบบอย่างในการหาเสียงในลักษณะติดดิน เข้าถึง จริงใจ รับผิดชอบต่อประชาชน อย่างการเลือกตั้งครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 6 ก.พ. 48 อดีต ส.ส. ต. ปต.ได้ใช้วิธีการเดียวกันกับ พ.ต.อ. พ. คือการ ไปยื่นไหว้ประชาชนที่สามแยกไฟแดงอำเภอเมือง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

การหาเสียงโดยใช้ศาสนาก็เป็นเครื่องมืออีกรูปแบบหนึ่งเพราะ พ.ต.อ. พ. จะแสดงบทบาทให้ประชาชนเห็นว่าเป็นคนสนใจศาสนามีธรรมะ โดยการสนทนาธรรมผ่านวิทยุ ชอบทำบุญกับวัดต่างๆ ในจังหวัดที่ศึกษาเพราะจากประวัติศาสตร์การเมืองของจังหวัดนั้นเป็นที่รับรู้กันว่าบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางศาสนา มีบทบาทสูงดังนั้น พระสงฆ์จึงขอให้ลูกศิษย์เลือกตั้งคนที่ตนเองสนับสนุนอย่าง เช่น กรณีคุณส. ปพส. มีฐานคะแนนเสียงจากพระสงฆ์ที่บ้านน้ำจืดเป็นหัวคะแนนให้จนได้รับการเลือกตั้ง มีกรณีหนึ่งที่ คุณส. ปพส. สอบตกหัวคะแนนเสียงที่เป็นพระสงฆ์ถึงกับร้องไห้ (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

พ.ต.อ. พ. จึงใช้กลยุทธ์ผ่านศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาเสียง แต่อีกด้านหนึ่งการหาเสียงโดยผ่านศาสนาก็เกิดเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้ กกต. เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง จากข้อเท็จจริงนั้น พ.ต.อ. พ. ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจากการหาเสียงเพื่อเตรียมการลงสมัคร ส.ส. ในสมัยหน้า คือ พ.ต.อ. พ. ได้จัดงานทำบุญวันเกิดที่บ้านพักบริเวณ ตำบล ก. และเป็นเจ้าภาพทอดผ้าป่าสามัคคีให้กับวัดหนึ่งในกิ่ง อ. ชม. โดยวันเวลาที่ทำบุญคาบเกี่ยวกับข้อบังคับตามกฎหมายเลือกตั้งกำหนดไว้และอีกประการหนึ่งก็คือการใช้การโฆษณาหาเสียงที่เกินความเป็นจริงจึงเป็นเหตุให้ กกต. มีมติเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

แต่กลยุทธ์ทั้งหมดที่ พ.ต.อ. พ. นำมาใช้หาเสียงก็ได้รับการวิจารณ์จากฝ่ายกลุ่มน้ำเค็มว่าเป็นเพียงการสร้างภาพเท่านั้นไม่ใช่นิสัย หรือ อุดมการณ์จริง ของพ.ต.อ. พ. ที่จะมีใจรับใช้ประชาชน ดังคำกล่าวที่สะท้อนให้เห็น “ไอ้พ.(ผู้อ้อ).....มันกะล่อน....จะไปเอาอะไรกับมัน.....มัน ไปช่วยแม่ค้าที่

ตลาด.....แต่ตอนกลางคืนมันนอนรออยู่ที่สตาร์....” (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

1.2 บทบาทของเจ้าพ่อกลุ่มน้ำเค็มกับการสนับสนุนนายบ.

1.2.1 ฐานทางเศรษฐกิจการเมืองการเมื่อนายบ.

สำหรับนายบ. เจ้าของเก้าอี้นายก อบจ. และเป็นตัวแทนของกลุ่มน้ำเค็มอยู่ในฐานะน้องชายของป้าส. ในการเลือกตั้งครั้งนี้ นายบ. มีความมั่นใจที่จะนำชัยชนะเพื่อครองเก้าอี้ อบจ. สมัยที่ 3 เพราะถือว่าได้บริหารงานใน อบจ. มาอย่างยาวนานและเป็นมีสายสัมพันธ์กับผู้นำท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดมาก เนื่องจากในสมัยที่นายบ. ดำรงตำแหน่งนายก อบจ. ได้สร้างสายสัมพันธ์ กับกลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่ม สจ. ในจังหวัดที่ศึกษาไว้ค่อนข้างมาก โดยใช้การสนับสนุนเงินงบประมาณของ อบจ. ไปพัฒนาพื้นที่ของกลุ่มของ กลุ่ม สจ. ที่เป็นฐานของตนในลักษณะการอุปถัมภ์โดยอาศัยเงินงบประมาณและอำนาจในฐานะที่ตนเองดำรงตำแหน่งนายก อบจ. นอกจากนี้ นายบ. ยังมีอดีตสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอีกประมาณกว่า 20 คนที่อาศัยอยู่ในเกือบทุกอำเภอเป็นเครือข่ายรวมทั้งเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น เทศบาล อบต. เป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือในการหาเสียงเลือกตั้งในครั้งนี้ (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

เบื้องหลังการสนับสนุนที่สำคัญของนายบ. คือ ป้าส. เจ้าแม่แห่งบ้านพ. แกนนำของกลุ่ม บ้านพ. เป็นผู้กว้างขวางคนหนึ่งในจังหวัดระยองและมีความสนิทสนมกับ กำนันป. ผู้กว้างขวางแห่งภาคตะวันออก เป็นอย่างมากเห็นได้จากการเลือกตั้งนายก อบจ. ในครั้งนี้ที่กำนันป. ได้เข้ามามีบทบาทในการเมืองของจังหวัดอย่างเปิดเผยในฐานะผู้ให้การสนับสนุนนายบ. แต่การวิเคราะห์ของผู้วิจัยเห็นว่าการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกำนันป. มีนัยสำคัญทางการเมือง เป็นทั้งการปรับตัวครั้งสำคัญในทางการเมืองของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรี ภายใต้เงื่อนไขและบทบาทใหม่สำหรับการสนองความต้องการของนายคนใหม่ คือ พ.ต.ท. ทักษิณ เนื่องจากกำนันป. มีคดีจัดซื้อที่ดินทิ้งขยะ โคนพิพากษาจำคุก 5 ปี 4 เดือน ฐานทุจริตเงินและกำนันป. ยังโดนคดีเป็นผู้ต้องหาในคดีจ้างวานฆ่ากำนันย. อีกด้วย ดังนั้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 กำนันป. ต้องการการใช้อำนาจของ พ.ต.ท. ทักษิณ ให้ช่วยฟื้นคดี บ้านใหญ่ชลบุรีจึงกลายมาเป็นผู้ผลักดันให้พรรคไทยรักไทยได้ ส.ส. มากที่สุดในเขตชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

1.2.2 การสร้างพันธมิตรทางการเมืองของกลุ่มน้ำเค็ม

กลุ่มน้ำเค็มมีฐานเสียงสำคัญในเขต อ.เมือง ดังนั้นจึงต้องการเป็นพันธมิตรกับกลุ่มน้ำกร่อยเพื่ออาศัยฐานคะแนนเสียงของคุณสศ. ในเขตอำเภอ ก. การเป็นพันธมิตรนี้เป็นการเกื้อหนุนประโยชน์กันทั้ง 2 ฝ่ายทั้งกลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำกร่อยเอง ป้าส. จำเป็นต้องสร้างพันธมิตรกับคุณสศ. ทั้งๆ ที่มี

ความสัมพันธ์กับคุณส. ธุรกิจมากกว่าก็เนื่องจากเขตอำเภอ ก. นั้น ส.ส. ส. ธุรกิจแห่งพรรคไทยรักไทย ได้ส่งลูกชายลงเลือกตั้ง ส.จ.แข่งกับนายชว. ผผ. ซึ่งเป็นลูกทีมของคุณบ. สิ่งนี้ทำให้เกิดปัญหาตามมา เป็นเหตุให้ทางส.ส. ส. ธุรกิจไม่ได้ช่วยคุณบ.อย่างเต็มที่ อีกทั้งส.ส. ส.ก็มีความขัดแย้งกับ สศ. ผผ. ซึ่ง ไพบูลย์ได้วางตัวให้เป็นรองนายก อบจ.อีกด้วย และในขณะเดียวกันในเขตอำเภอ ก.ได้ส่งทีมลงแข่ง ตำแหน่งนายกเทศมนตรีในเทศบาลทุ่งควายกิน ซึ่งเป็นฐานคะแนนเสียงของ ส.ส. ส. ธุรกิจทำให้ความ ขัดแย้งมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ดังนั้นให้กลุ่มน้ำเค็มจึงต้องไปเป็นพันธมิตรกับกลุ่มน้ำกร่อยของคุณสศ. ผลประโยชน์ที่กลุ่ม น้ำกร่อยได้รับในการเป็นพันธมิตรกับบ้านน้ำเค็มคือการรักษาฐานเสียงสำคัญเอาไว้ในการเลือกตั้ง ส.ส. คราวหน้า ที่คุณสศ. วางตัวลูกชาย ร.ต. ก. ให้ลงสมัครรับเลือกตั้ง คุณสศ.จึงจำเป็นที่จะต้องรักษาฐาน เสียงในอำเภอ ก.ไว้ให้ได้ เพราะก่อนหน้านี้ พ.ต.อ. พ. ได้เข้ามาขอการสนับสนุนจากคุณสศ.โดยหวังว่าจะทำให้ฐานคะแนนในอำเภอ ก.ของตนเองแข็งแกร่งมาก (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

แต่จากประสบการณ์ทางการเมืองที่ยาวนาน คุณสศ. ได้พยายามวางตัวเป็นกลางแต่ลึกๆ แล้ว ให้การสนับสนุนกลุ่มน้ำเค็ม เพราะคุณสศ.ไม่ไว้ใจ พ.ต.อ. พ. เพราะการอ่านเกมสัจขาดของคุณสศ.ว่าถ้า สนับสนุน พ.ต.อ. พ. เป็นนายก อบจ. แล้วจะมีผลกระทบต่อ การเลือกตั้ง ส.ส.สมัยหน้าที่ตนเองเตรียม ส่งลูกชายอย่างแน่นอน เพราะถ้า พ.ต.อ. พ. ได้เป็นนายกอบจ. เมื่อถึงเวลาการเลือกตั้ง ส.ส. พ.ต.อ. พ. ก็จะไปส่งคนลงสมัคร ส.ส. ในเขตอำเภอแข่งกับลูกชายคุณสศ.อย่างแน่นอน ในกรณีที่พ.ต.อ. พ. อยู่ใน ตำแหน่งนายก อบจ. ย่อมได้เปรียบทางการเมืองอย่างมาก (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

เงื่อนไขดังกล่าวทำให้คุณสศ. ให้การสนับสนุนนายบ. แห่งกลุ่มน้ำเค็ม เป็นนายก อบจ. เพราะ เชื่อมมั่นว่าถ้านายพ. อว. เป็นนายกอบจ. จะไม่ส่งใครมาสมัคร ส.ส. แข่งกับลูกชายตนเองอย่างแน่นอน การอ่านเกมสัจทางการเมืองของคุณสศ.มีความแม่นยำมากดังจะเห็น ได้จากการเลือกตั้ง ส.ส. ครั้ง ล่าสุด เมื่อวันที่ 6 ก.พ. 48 แม้ พ.ต.อ. พ. จะโดน กกต. ตัดสิทธิ์การเลือกตั้ง ส.ส.แต่ยังได้สนับสนุนภรรยา ลง สมัครรับเลือกตั้งแข่งขันกับลูกชายคุณสศ. (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

1.2.3. การเลือกตั้งนายก อบจ. ครั้งที่ 1

การเลือกตั้งครั้งที่ 1 มีขึ้นเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2547 ในการแถลงข่าวเปิดตัวผู้สมัครนายก อบจ. ของในทีมรักษารัย.พบว่า กำนันป. ได้มาเป็นประธานในการแถลงข่าว ณ โรงแรมโดยตรงเพื่อแสดงให้เห็นว่า สนับสนุนกลุ่มน้ำเค็ม คือ นายพ อว.. (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการต่อสู้กันระหว่าง เบอร์ 1 คือ พ.ต.อ. พ. ตัวแทนของกลุ่มน้ำจืดกับ เบอร์ 2 นายพ อว. ตัวแทนของกลุ่มน้ำเค็มเท่านั้น ทั้งคู่ได้หาเสียงกันอย่างดุเดือดฝีมือจนอาจถือได้ว่า

เป็นการเลือกตั้งครั้งประวัติศาสตร์ของจังหวัด ในการต่อสู้มีการใช้กลยุทธ์ทางการเมืองอย่างรอบด้าน ทั้งที่เปิดเผยและปกปิด ทั้งอำนาจรัฐ อิทธิพล และเงินตราโดยไม่จำกัดจำนวนรวมถึงใบปลิวชุดแล้ว ชุดเล่าที่ออกมาโจมตีกันตลอด เพื่อทำลายฝ่ายตรงข้าม (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ผลการเลือกตั้งครั้งที่ 1 ปรากฏว่า เบอร์ 1 พ.ต.อ. พ. ตัวแทนของกลุ่มน้ำจืดได้รับคะแนนเหนือกว่าคุณพ. อว. ตัวแทนของกลุ่มน้ำเค็ม 2,000 กว่าคะแนนจึงได้รับชัยชนะอย่างพลิกความคาดหมาย การเอาชนะของ พ.ต.อ. พ. ทำให้ อดีต ส.ส. ป. ปต., อดีต ส.ส. ต. ปต.แห่งน้ำจืดรู้สึกหมดกำลังใจในการเลือกตั้ง ส.ส. ในเวลาอันใกล้ รวมถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่กลุ่มจะได้จาก อบจ. (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

สำหรับคุณพ. อว.. หลังจากทราบผลการนับคะแนนแล้ว ได้หันมาทบทวนตัวเองและตรวจสอบการกระทำตามผิดตามกฎหมายของคู่ต่อสู้ จึงได้พบวก่อนที่นายก อบจ.หมดวาระ 60 วัน พ.ต.อ. พ. ได้จัดให้มีการทอดผ้าป่าสามัคคีที่วัดคลองน้ำใส กิ่ง อ.ชม. โดยพ.ต.อ. พ.รับเป็นประธานในการทอดผ้าป่าในครั้งนั้น โดยไม่คาดหวังมาก่อนว่าตนจะลงเลือกตั้งนายก อบจ. พ.ต.อ. พ.และภรรยาได้ไปร่วมงานและถวายเงินให้กับวัดคลองน้ำใสเป็นเงินประมาณ 80,000 บาท คั้งนั้นฝ่ายคุณพ. อว..จึงได้นำเรื่องเข้าร้องเรียนกับ กกต.ให้สอบสวนจากการสอบสวน กกต.พบว่ามีการทอดผ้าป่าจริง จึงเสนอเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ต่อมา กกต. กลางได้มีมติเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งพ.ต.อ. พ.เป็นระยะเวลา 1 ปี และให้ชดใช้ค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง อบจ. ครั้งใหม่ด้วย (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ในการพิจารณาคำร้องเรียนของ พ.ต.อ. พ.นั้นใช้ระยะเวลารวม 4 เดือน ทำให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ถึงการวินิจฉัย กกต.เพื่อที่จะได้เพิกถอนสิทธิ พ.ต.อ. พ.และมีการพนันกันถึงผลที่คาดว่า กกต. จะตัดสินอย่างไรด้วยเมื่อผลปรากฏออกมาดังกล่าวนั้นมีการโจมตีทั้ง กกต. โจมตีทั้งนายบ. (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

1.3 คุณสว. : พันธมิตรทางการเมืองในยามคับขันของกลุ่มน้ำจืด

1.3.1 ฐานเศรษฐกิจการเมือง

คุณสว. ผู้สมัครนายก อบจ. อิสระไม่ได้สังกัดอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจของทั้งน้ำเค็มและน้ำจืดแต่เป็นพันธมิตรใกล้ชิดกับ พ.ต.อ.พ. ในการเมืองเขตน้ำกร่อย (สัมภาษณ์ กำนันผ., 16 พฤษภาคม 2549) คุณสว. เดิมนั้นเป็นคนจังหวัดนครศรีธรรมราชและครอบครัวได้ย้ายมาประกอบอาชีพทำสวนยางพาราในจังหวัดที่ศึกษา มีฐานทางเศรษฐกิจจากการทำสวนยางพาราทำให้คุณสว. มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ในทางการเมืองนั้นคุณสว. เคยเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่สมัยหนึ่ง และเคยมีคดีเรื่องผู้สาวถึงชั้นศาล แต่ก็สู้คดีจนหลุดพ้นข้อกล่าวหา และกลับมาได้ลงสมัคร อ.บ.ต.อีกครั้งแต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

คุณสว. กำลังศึกษาปริญญาเอกอยู่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ดังนั้นในการลงสมัครนายก อบจ. ในครั้งนี้ คุณสว. จึงไม่หวังผลชัยชนะจากการเลือกตั้งเท่าใดนัก เนื่องจากเป็น “ตัวสำรอง” ให้กับ พ.ต.อ. พ. ดังนั้น คุณสว. จึงหาเสียงแบบไม่ลงทุนเท่าใดนัก คือ ลงทุนตามฐานทางเศรษฐกิจของตน ในการเลือกตั้งนายก อบจ. ครั้งที่ 1 คุณสว. ได้คะแนนเพียง 8,000 กว่าคะแนน (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

แต่ภายหลังเมื่อ กกต.เพิกถอนสิทธิ์เลือกตั้ง พ.ต.อ. พ. และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 19 สิงหาคม 2547 โดยคงเหลือผู้สมัครเพียง 3 คน คือ เบอร์ 2 นายพ. อว. เบอร์ 3 คุณสว. และเบอร์ 4 คุณบม. (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ในการเลือกตั้งครั้งที่ 2 มีการวิพากษ์วิจารณ์กันในกลุ่มผู้สนใจการเมืองทั้งจังหวัด ว่าคุณพ. อว. ชนะการเลือกตั้งอย่างแน่นอนเพราะในการเลือกตั้งครั้งแรกคุณพ. อว. ได้คะแนนถึง 112,952 คะแนน ส่วนคุณสว. ได้เพียง 8,033 คะแนน (เอกสารประกาศของ กกต.) คะแนนต่างกันถึงหนึ่งแสนคะแนนเศษ เช่นนี้ผลการเลือกตั้งคงไม่น่าจะพลาด (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

แต่ในการประชาสัมพันธ์การหาเสียงเลือกตั้งนั้น คุณพ.อว. รณรงค์ไม่เต็มที่เนื่องจากการประเมินว่าคุณสว. ไม่ใช่คู่แข่งทางการเมืองที่สำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ต.อ. พ. ที่มีกลุ่มน้ำจืดให้การสนับสนุน อีกทั้งลูกทีมเองก็ไม่ได้ช่วยกันอย่างเต็มที่เหมือนครั้งแรกเพราะต่างเห็นตรงกันว่าคุณพ. อว. จะได้รับการเลือกตั้งอย่างแน่นอน ดังนั้นจึงถือว่าการประเมินสถานการณ์ทางการเมืองที่ผิดพลาดพลาดมาก (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

1.3.2 เงื่อนไขพันธมิตรทางการเมืองในภาวะคับขัน

การหาเสียงในช่วงแรกนั้น คุณสว. ดำเนินการตามลำพังโดยไม่มีทีมงาน เครือข่ายนักการเมือง หรือผู้นำชุมชนสนับสนุน เนื่องด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดด้านงบประมาณเป็นสำคัญ แม้แต่เงินที่พิมพ์โปสเตอร์ก็แทบจะไม่มี (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ในสภาพที่คับขันและไม่มีทางเลือกกลุ่มน้ำจืดต้องลงมาต่อสู้ในเวทีการแข่งขันเพื่อให้ได้ตำแหน่งนายก อบจ. ดังนั้น กลุ่มน้ำจืดเลือกที่จะเข้าไปเป็นพันธมิตรกับนายสว.

กลุ่มน้ำจืดโดย อดีต ส.ส. ป. ปต. และ อดีต ส.ส. ต. ปต. ได้เข้ามาเจรจาเพื่อช่วยเหลือคุณสว. หาเสียงอย่างเต็มที่ทั้งในเรื่องเงินทุน บารมีของกลุ่มน้ำจืด และสนับสนุนฐานคะแนนเสียงที่อยู่ของกลุ่มน้ำจืด รวมทั้งฐานะคะแนนเสียงบางส่วนของ พ.ต.อ. พ. ที่อยู่ท่าอำเภอ ก.ด้วย (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ในขณะที่เดียวกัน พ.ต.อ. พ. ซึ่งโดนเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีความเห็นคิดว่าเป็นการกระทำของกลุ่มน้ำเค็มโดยคุณบ. พ.ต.อ พ.จึงกลับมาช่วยเหลือคุณสว. หาเสียงอีกแรงและมีการโจมตีคุณบ.และกลุ่มน้ำเค็มโดยกล่าวหาว่ากลุ่มน้ำเค็มทุ่มเงินซื้อ กกต. เพื่อแจกใบแดงให้กับพ.ต.อ. พ. พ.ต.อ. พ. ได้ออกโปสเตอร์ขนาดใหญ่และป้ายผ้ามีข้อความว่า “ร่วมกันต่อสู้ความไม่เป็นธรรม โปรดเลือก คร.สว.” และป้ายผ้า “รักพ.ต.อ.พ.(ผู้อ้าง).....กาเบอร์ 3 “ โดยคิดเป็นแผ่นโปสเตอร์และป้ายผ้าสีขาวดำทั่วจังหวัด การกระทำดังกล่าวทำให้กระแสของประชาชนมีความเชื่อว่า พ.ต.อ. พ. โดนคุณพ. อว..ร่วมกับ กกต. กลับแก๊งจริง ถึงแม้ว่าคุณพ. อว. ในช่วงใกล้วันเลือกตั้งจะกลับมาตอบโต้แก้ข่าวแต่ก็ไม่เป็นผลการเลือกตั้งในครั้งนี้ผลปรากฏว่าคุณสว. เบอร์ 3 ชนะการเลือกตั้ง โดยได้คะแนน 90,583 คะแนน ส่วนคุณพ. อว. เบอร์ 2 ได้ 72,944 คะแนน จึงเป็นการพ่ายแพ้อย่างหมดรูปถึงกว่า 12,000 คะแนน (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ดังนั้น ชัยชนะของคุณสว.จึงได้แรงหนุนจากกลุ่มน้ำจืดโดย อดีต ส.ส. ต.และ พ.ต.อ. พ. อีกทั้งการให้โจมตีคุณบ. ว่าเป็นผู้กลับแก๊ง พ.ต.อ. พ.และประกอบกับประชาชนยังมีความรักและสงสาร พ.ต.อ. พ.นาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วประชาชนจึงหันไปเทคะแนนของ พ.ต.อ. พ.ให้กับคุณสว. (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

แต่ด้วยความไม่รอบคอบหรือความประมาทเลินเล่อของกลุ่มน้ำจืดพบว่าในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง คุณสว. ได้ไปพิมพ์ใบแนะนำตัวผู้สมัครนายก อบ.จ.ว่าตัวเองนั้นจบคือกเตอร์ ทั้งๆ ที่ยังเรียนอยู่ที่โรงพิมพ์ปรกรณ์การพิมพ์ ซึ่งตั้งอยู่ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง จำนวน 50,000 ใบ อีกทั้งป้ายผ้าขาวดำก็ใช้คำว่า คร.เช่นเดียวกัน (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

โดยหลังจากคุณบ.พ่ายแพ้การเลือกตั้งอย่างพลิกความคาดหมาย คณะทำงานของคุณไปบูลย์จึงได้เข้าไปตรวจสอบหลักฐานการศึกษาของคุณสว. พบว่าคุณสว.ไม่ได้จบปริญญาเอกที่รามคำแหงจริง เพียงแต่คุณสว.กำลังศึกษาปริญญาเอกอยู่ที่คณะทำงานคุณบ. จึงได้ยื่นคำร้องต่อ กกต.กล่าวหาว่าคุณสว. นั้นหลอกลวงประชาชนให้เลือกตั้งตนเองเพราะจบปริญญาเอก ซึ่งถือว่าเป็นการผิดกฎหมายเลือกตั้ง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

เมื่อคณะ กกต.ได้เรียกเข้าพบเพื่อสอบสวนข้อเท็จจริง คุณสว.ก็ได้ให้การปฏิเสธว่าในเรื่องแผ่นป้ายหาเสียงต่าง ๆ นั้น ตนเองมิได้เป็นคนจัดทำและมีได้ยินยอมให้ผู้อื่นจัดทำให้และเป็นเหตุให้คณะ กกต. ต้องเรียกเจ้าของโรงพิมพ์ปรกรณ์การพิมพ์ไปสอบสวนข้อเท็จจริง ปรากฏว่าเจ้าของโรงพิมพ์ปรกรณ์การพิมพ์ได้ให้การยืนยันว่า คุณสว.เป็นคนสั่งพิมพ์บัตรแนะนำตนเองและคุณสว.เป็นคนชำระเงินเอง คณะ กกต.จึงวินิจฉัยว่าคุณสว. กระทำผิดตามกฎหมายการเลือกตั้งจริงจึงมีมติเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 1 ปี และให้ชำระค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งครั้งต่อไป (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

หลังจากที่คุณสว. โคนเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งแล้วก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากกว่า ฝ่ายคุณพ. อว. เป็นคนดำเนินการทำให้คุณสว. โคนเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยมีการใส่ร้ายป้ายสีด้วยใบปลิวโจมตีคุณพ. อว. อย่างหนัก นอกจากนี้ยังกล่าวหาคุณพ. อว. ว่ากลั่นแกล้ง พ.ต.อ. พ.คนเดียวยังไม่พอยังมากลั่นแกล้งคุณสว. อีก การเคลื่อนไหวนี้ทำให้ภาพลักษณ์ของคุณพ. อว. เสียหายอย่างหนัก

นอกจากนี้พันธมิตรน้ำจืดยังโจมตีการทำงานของคณะ กกต. โดยช่วงก่อนประกาศผลของกกต. ได้นำประชาชนมาประท้วงที่หน้าสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งถึง 2 ครั้ง เป็นเหตุให้ประธานคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด ต้องออกมาชี้แจงทำความเข้าใจกับกลุ่มคนที่มาประท้วงถึงความจำเป็นของกรณีเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของ พ.ต.อ. พ. และคุณสว. จนเป็นที่พอใจแล้วของกลุ่มประท้วงจึงแยกกันกลับไป (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

สำหรับกลุ่มน้ำจืดหลังจากการพ่ายแพ้ให้กับกลุ่มน้ำเค็มครั้งที่สองก็อยู่ในภาวะตกอยู่ที่นั่งลำบากเนื่องจากการใช้ทรัพยากรในทางการเมืองโดยเฉพาะเงิน (กระสุนดินดำ) ไปจำนวนมากจากการเลือกตั้งสอง สำหรับการเลือกตั้งนายก อบจ. ครั้งที่สามในเบื้องต้นกลุ่มน้ำจืดไม่มีตัวแทนลงสมัครรับเลือกตั้งเหลืออยู่จึงดูเหมือนว่าการเลือกตั้งครั้งที่สามนี้กลุ่มน้ำเค็มจะได้รับการเลือกตั้งอย่างแน่นอน แต่ความแน่นอนในทางการเมืองคือความไม่แน่นอน เกมสัการเมืองกลับพลิกกลับและทำให้กลุ่มบ้านค่ายกลับเข้าไปมีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง โดยการให้การสนับสนุนคุณบม. ทั้งที่คุณบม. เป็นคนของกลุ่มน้ำจืด แต่ในภาวะอำนาจและผลประโยชน์เข้าตาคุณบม. จึงเลือกที่จะมาร่วมกับกลุ่มน้ำจืดเพื่อให้ได้รับชัยชนะการเลือกตั้งในการแข่งขัน

1.4 คุณบม. : ภาพสะท้อนของการไม่มีมิตรแท้และศัตรูถาวรในทางการเมือง

1.4.1 ฐานทางเศรษฐกิจและการเมืองของคุณบม.

คุณบม. เดิมเป็นคน ต.บ้านเก่า อำเภอบ้านบด. ต่อมาไปอยู่ที่บ้านพ. ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวโดยการผลิตน้ำดื่มขาย ในตำบลบ้านพ. ประกอบกับภรรยาคุณบม. เป็นเครือญาติกับป้าส. เจ้าแม่ของกลุ่มน้ำเค็ม ทำให้ป้าส. ไว้วางใจและสนับสนุนให้เป็นผู้ใหญ่บ้านในช่วงที่เป็นผู้ใหญ่คุณบม. ก็ได้ช่วยป้าส. ทำงานการเมืองมาโดยตลอด ในการเลือกตั้ง สจ. ครั้งก่อน ป้าส. ก็สนับสนุนให้คุณบม. ลง สจ. อยู่ในทีมของน้องชาย คือ คุณบ. มาโดยตลอดระยะเวลา 4 ปีเต็ม ในการเลือกตั้งในครั้งนี้เนื่องจากกฎหมายการเลือกตั้งสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นเปลี่ยนไปทางป้าส. ให้คุณบม. เว้นวรรครลงสมัคร ส.จ. เพราะทับซ้อนพื้นที่กันกับ สจ. ยย. น้องป้าส. อีกคน ซึ่งทุกคนก็คิดไว้เป็นเช่นนั้น (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ในสนามการเลือกตั้ง อบจ. ครั้งนี้ กำนันป. ได้เข้ามาช่วยวางแผนกลยุทธ์ทางการเมืองด้วยการหาตัวผู้สมัครนายก อบจ. สำรองไว้หากประสบปัญหาการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจาก กกต. ทางฝ่ายป้าส. และคุณบ. จึงได้ให้คุณบม. มาสมัครสำรองไว้ อีกทั้งค่าสมัครและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ป้าส. ก็

เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้คุณบม.ให้ทั้งสิ้น คุณบ. เองก็ไม่เคยคิดมาก่อนว่าจะเป็นผู้สมัครนายก อบ.จ. ตำรวจ แต่เมื่อที่ป้าส.ขอรับรองให้ลงสมัครกันเอาไว้ คุณบม.ก็ไม่ค่อยอยากปฏิเสธคำขอรับรองนั้นซึ่งเป็นคำขอรับรองของเจ้าแม่และเป็นผู้ที่มีบุญคุณกับตนเอง (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

1.4.2 การสร้างพันธมิตรใหม่ของคุณบม.กับกลุ่มน้ำจืดเพื่อหักหลังกลุ่มน้ำเค็ม

ในการเลือกตั้งนายก อบจ. ครั้งที่ 3 นี้จะมีผู้สมัครเหลือเพียง 2 ท่าน คือ คุณพ. อว. เบอร์ 2 และ คุณบม. เบอร์ 4 ซึ่งทั้งคู่ต่างเป็นคนของกลุ่มน้ำจืด กกต.กำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 17 ตุลาคม 2547 จึงมีระยะเวลาหาเสียงประมาณ 1 เดือน ดังนั้น การเลือกตั้งในครั้งนี้ทุกคนก็คิดว่าคุณบ.คงได้เป็นนายก อบจ. อย่างแน่นอนประกอบกับคุณบม.นั้นเป็นผู้สมัครซึ่งทางคุณพ.อว. ให้สมัครเผื่อตนเองถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเท่านั้นไม่ใช่คู่แข่งของอดีตนายกอบจ.ดังกล่าว (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ในระยะเวลาของการหาเสียงเลือกตั้งไม่ถึงเดือนประกอบกับคุณพ. อว.คิดว่าคุณบม.ไม่ใช่คู่แข่งทำให้คุณพ. อว. ไม่ค่อยจะได้หาเสียงเท่าใดนัก ส่วน คุณบม.เมื่อฟังกระแสการตอบรับของประชาชนกลับมีความหวังลึก ๆ เพราะประชาชนยังไม่ยอมรับคุณพ.อว.เท่าใดนัก และเชื่อว่ากลุ่มน้ำเค็มอยู่เบื้องหลังสำคัญในการเคลื่อนไหวเพื่อให้ กกต. ถอนสิทธิ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งสองครั้งที่ผ่านมา (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ด้วยเหตุนี้คุณบม.จึงแอบไปพบกลุ่มน้ำจืดโดยมี สจ.พร. ซึ่งเป็นเครือญาติกันเป็นคนประสานกลุ่มน้ำจืดตกลงที่จะสนับสนุนคุณบม. ทั้งในด้านการเงินและฐานเสียงสนับสนุนของกลุ่มบ้านค่าย (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

สำหรับ คุณบม. ส่วนหนึ่งยังมีความเกรงใจป้าส.และคุณพ. อว. ดังนั้นในการหาเสียงคุณบม.จึงไม่ประสงค์ทำการโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งแต่อย่างใดและได้ไปแจ้งความลงบันทึกประจำวันที่สถานีตำรวจภูธรในทุกอำเภอว่า ตนไม่ประสงค์ที่จะทำการหาเสียงเลือกตั้งด้วยวิธีการใด ๆ ทั้งสิ้น และได้บันทึกเทปพูดด้วยเสียงตนเองด้วยว่า ตนไม่เคยทำป้ายโปสเตอร์หาเสียง บุคคลอื่นเป็นผู้กระทำให้ทั้งสิ้น ด้วยมีเจตนาไม่ประสงค์ต่อตนจึงแจ้งให้ประชาชนทราบโดยทั่วกันแต่กระแสประชาชนกลับไม่เชื่อว่า และมองว่าสิ่งที่คุณบม.ทำนั้นอาจจะถูกบีบบังคับให้กระทำเช่นนั้น ดังนั้นประชาชนจึงยังให้ความสงสารคุณบม.มากขึ้น

การลงคะแนนเสียงครั้งนี้กลุ่มน้ำจืดได้พิมพ์ใบปลิวโจมตีคุณพ.อว. โดยกล่าวหาว่า คุณพ.อว. เป็นคนกลั่นแกล้งให้ พ.ต.อ. พ.และคุณสว. ถูกเพิกถอนการเลือกตั้ง นอกจากนี้ ยังโจมตี กกต. ว่าร่วมกันกลั่นแกล้งบุคคลทั้งสอง ดังนั้น ในการเลือกตั้งในครั้งนี้ จึงถือเป็นการพิสูจน์ศักดิ์ศรี กกต. ด้วยในใบปลิวโจมตีนั้นจะมีข้อความว่า “ รักพนา สงสารสุวิทย์ ใช้สิทธิ์เลือกเบอร์ 4 บม. (ผู้อ้าง) เป็นนายก

อบจ.” “17 ตุลาคม 47 พิสูจน์ทำหน้าที่ครั้งสุดท้ายของ กตต.” หรือ พิมพ์บัตรแนะนำตัวบารมีแล้วใช้ คำว่า “ผมไม่ได้เป็นลูกน้องใคร” การมีใบปลิวโจมตีคุณพ. อว. ออกมาเป็นระยะๆ ทำให้กระแสความเกลียดชังที่มีต่อคุณพ. อว.เพิ่มขึ้นจนไม่สามารถเรียกความศรัทธาจากประชาชนคืนมาได้ ผลการเลือกตั้งในที่สุดคุณบม.จึงได้รับชัยชนะ (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

การสร้างพันธมิตรใหม่ระหว่างกลุ่มน้ำจืดกับคุณบม. นอกเหนือจากการต่อสู้กับกลุ่มน้ำเค็มเป็นหลักแล้ว อีกด้านหนึ่งที่สะท้อนชัดเจนออกมา คือ ภาวะการณ์ขาดทรัพยากรบุคลากรทางการเมืองของกลุ่มน้ำจืดทั้ง 3 ครั้ง กลุ่มน้ำจืดเองไม่สามารถจัดหาตัวแทนของกลุ่มได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยการสร้างพันธมิตรกับผู้สมัครคนต่างๆ เพื่อมาต่อสู้กับกลุ่มน้ำเค็ม ไม่ว่าจะเป็น พ.ต.อ. พ. คุณสว. หรือคุณบม.

การก้าวเข้าสู่การเลือกตั้งนายก อบจ. ของคุณบม. ไม่ได้คาดหวังที่จะรับเลือกตั้งแต่เมื่อได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มน้ำเค็มในการเสริมฐานทางการเมือง การวางแผน การวางกลยุทธ์ ทำให้คุณบม. กลายเป็น “ม้ามีด” จนได้รับเลือกตั้ง ด้วยคะแนน 59,330 คะแนน ส่วนคุณไพบูลย์ได้ 51,474 คะแนน (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

หลังจากคุณบม. ชนะการเลือกตั้งจึงได้เข้าไปสารภาพกับกับป้าส.เจ้าแม่กลุ่มน้ำเค็มอย่างตรงไปตรงมาว่าได้แอบเข้าไปหากกลุ่มน้ำจืดเพื่อขอความช่วยเหลือ ทำให้แกนนำกลุ่มน้ำเค็มรู้สึกเสียใจเพราะถือว่าเป็น การทรยศต่อผู้มีพระคุณ (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

เมื่อ กตต.ประกาศรับรองผลแล้ว คุณบม.ได้แต่งตั้งให้นายพ. อว.เป็นรองนายกคนที่ 1 และ บุญสิทธิ์เป็นรองนายกคนที่ 2 หลังจากนั้นได้ตั้งภรรยาตนเองเป็นที่ปรึกษานายกฯ และตั้งเลขานุการนายกฯ อีก 4 ตำแหน่ง ดังนั้นจึงมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ตามมาพอสมควรในการตั้งภรรยาเป็นที่ปรึกษาการบริหาร อบจ. ของคุณบม.นั่นถือว่าไม่ค่อยราบรื่นเท่าใดนัก เพราะเหตุว่าคุณบม.ถือว่าตนเองเป็นคู่ต่อสู้กับคุณพ. อว. ในการเลือกตั้งและได้เป็นนายกอบจ.เพราะการสนับสนุนช่วยเหลือจากกลุ่มน้ำจืด

การบริหารอบจ. ในระยะต้นคุณบม.ไม่ได้แสดงบทบาทความเป็นตัวแทนของกลุ่มน้ำจืดที่ให้การสนับสนุนจนได้รับเลือกตั้ง การบริหารจะเป็นการประนีประนอมผลประโยชน์ระหว่างคุณบม. กับกลุ่มน้ำเค็มมากกว่า เช่น การแต่งตั้งนายพ. อว.เป็นรองนายกอบจ. หรือคุณปส.เลขานายก อบจ. ต่างเป็นตัวแทนของกลุ่มน้ำเค็มทั้งสิ้น การบริหาร อบจ. ของคุณบม.จึงเหมือนเป็นหุ่นเชิด ของกลุ่มน้ำเค็มคือมีหน้าที่เซ็นหนังสืออย่างเดียวหรือทำหน้าที่บริหารในส่วนที่ไม่มีผลประโยชน์ (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

แต่ระยะหลังมาคุณบม.เริ่มสร้างความขัดแย้งกับกลุ่มน้ำเค็มมากขึ้นไม่ว่ากรณี การสั่งปลดคุณปส. เลขานายก อบจ. ของกลุ่มน้ำเค็มกลางอากาศ ในฐานะที่เลขาท่านนี้เป็นคนสนิทของนายพ. อว. การแบ่งงบประมาณให้กลุ่มน้ำจืดไปบริหาร โดยให้เหตุผลว่าจะเป็นคนตามเก็บเปอร์เซ็นต์จาก

งบประมาณเอง หรือการเข้ามามีบทบาทของภรรยาและเครือญาติของบารมีในการบริหารอบจ. (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

การเจรจาต่อรองครั้งล่าสุดระหว่างคุณบม.กับกลุ่มน้ำเค็ม ก็คือ กลุ่มน้ำเค็ม เสนอให้เงินคุณบม. ปีละ 3 ล้าน เพื่อให้อยู่เฉยๆ ในตำแหน่งนายก อบจ. โดยให้อำนาจในการบริหารแก่นายพ. อว. แต่ไม่มีการตอบรับข้อเสนอดังกล่าวจากบารมี (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

ปรากฏการณ์ของการสร้างพันธมิตรเช่นนี้มีการตีความกันว่าเป็นสถานการณ์ที่ทำให้บารมีไม่มีทางออกที่จะเลือกประนีประนอมกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จนมีคำพูดว่าที่สะท้อนอะไรบางอย่างกับสถานการณ์ทางการเมืองของคุณบม.ในขณะนี้ว่า “ยังไงมันก็ตาย.....จะออกมันก็ตาย.....จะอยู่มันก็ตายไม่พรงี้ก็วันนี้” “วันนี้บม.(ผู้อ้าง)จะไปไหน....ก็มีตำรวจคอยรับส่ง.....ทุกขลากแท้ๆ” (สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 22 กุมภาพันธ์ 2548)

การสร้างพันธมิตรใหม่ในช่วงการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

การศึกษาพบว่า การเลือกตั้ง ส.ส. ในจังหวัดที่ศึกษา สามารถตั้งข้อสังเกตได้ 3 ประเด็น

1. ในเชิงโครงสร้างของการเมืองระดับประเทศ พบว่าการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการแข่งขันระบบพรรคคือไทยรักไทยกับประชาธิปัตย์และชาติไทยอย่างเข้มข้นผ่านนโยบายของแต่ละพรรค

2. ในระดับจังหวัด การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการต่อสู้การเมืองระหว่างผู้กระทำการภายใต้โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่มีการต่อสู้มายาวนานภายใต้ร่มเงาของพรรคการเมือง

3. กำนันป. ผู้กว้างขวางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีได้เข้ามามีบทบาทเป็นผู้กำกับการเลือกตั้งในจังหวัดระยองครั้งนี้ ในนามพรรคไทยรักไทย

ภาพรวมของการเลือกตั้ง จากการศึกษาพบว่าเจ้าพ่อเจ้าแม่และนายทุนท้องถิ่นภายใต้โครงสร้างอำนาจ ต่างเข้าไปมีบทบาทอย่างเข้มข้นในฐานะผู้ให้การสนับสนุน และในฐานะผู้สมัครรับเลือกตั้ง รวมถึงการประสานความช่วยเหลือ ทรัพยากรทางการเมืองจากเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งการสนับสนุน กำลังเงิน (กระสุนดินดำ) เครือข่ายทางการเมือง บารมีทางการเมือง การจัดองค์กรในการบริหารการเลือกตั้ง อิทธิพล รวมถึงกลไกของรัฐ ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มอำนาจใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีการประมาณการถึงจำนวนเงินที่ใช้ในการหาเสียง ที่อยู่นอกเหนือจากระเบียบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ของผู้สมัครรับเลือกตั้งในครั้งนี้ไม่ต่ำกว่า 200 ล้านบาท เป็นเม็ดเงินที่ไหลผ่านจากพรรคและเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้ในการณรงค์หาเสียงทั้งแบบเปิดเผยและแบบใต้ดิน จนทำให้พรรคไทยรักไทยได้คะแนนเสียงอย่างท่วมท้นผู้สมัครของพรรคได้รับการเลือกตั้งทั้ง 4 เขต (สัมภาษณ์ มน. นามสมมติ, 27 เมษายน 2548)

การแข่งขันทางการเมืองในการเลือกตั้ง ส.ส. จังหวัดที่ศึกษาในครั้งนี้นี้ยังสะท้อนให้เห็นภาพความขัดแย้งของกลุ่มการเมืองในโครงสร้างอำนาจสามชั่วอำนาจอย่างชัดเจน รวมถึงการกระแสของพรรคไทยรักไทยที่มีต่อชาวบ้านในจังหวัดที่ศึกษาผ่านนโยบายประชานิยม

นอกจากนี้ในการเลือกตั้ง ส.ส. ครั้งนี้ ยังพบว่าผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง ส.ส. ที่ไม่อยู่ในโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของจังหวัดระยองด้วย เช่น นายวร. จากพรรคชาติไทย นายสท. จากพรรคมหาชน นายบญ. จากพรรคประชาธิปัตย์ นายอพ. จากพรรคมหาชน นายชค. จากพรรคชาติไทย และนายปช. จากพรรคมหาชน

ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่อยู่นอกโครงสร้างอำนาจสามชั่วต่างไม่มีใครได้รับเลือกตั้ง ทั้งที่ผู้สมัครหลายท่านเป็นผู้มีบทบาทในพื้นที่ในมาตลอด อย่างกรณี หมอบญ. ที่เป็นที่รู้จักของชาวบ้านโดยทั่วไปว่า “หมอกนจน” แต่ด้วยข้อจำกัดในด้านทรัพยากรทางการเมืองที่มีน้อยกว่ากลุ่มการเมืองหลัก ทั้งกำลังเงิน เครือข่าย/บารมี กลไกของรัฐ กระแสพรรค รวมทั้งยุทธวิธีทั้งเปิดเผยและใต้ดิน ต่างเป็นข้อเสียเปรียบกับผู้สมัครในกลุ่มที่ไม่ได้อยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจหลักทั้งสิ้นและเป็นสาเหตุหลักประการสำคัญให้ผู้สมัครเหล่านี้พ่ายแพ้การเลือกตั้งเหมือนกับคำเปรียบเปรยว่า “มวยคนละชั้น.....ชกไปยังไม่ถึงก็มีแต่แพ้กับแพ้” หรือ นายสท. ที่มีภาพลักษณ์ดีมากแต่ผลออกมาได้คะแนนเพียงสองพันกว่าคะแนนเท่านั้น หรือ นายอพ. ลงทุนไปกว่า 10 ล้านแต่สุดท้ายก็โดนหลอก (เพ็งอ้าง)

เป็นที่น่าตั้งข้อสังเกตประเด็นต่อมาคือผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่ได้อยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจสามชั่วไม่มีใครสังกัดพรรคไทยรักไทยและขณะเดียวกันกลับพบว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งที่อยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจหลักต่างสังกัดพรรคไทยรักไทยเป็นส่วนใหญ่

ในการเลือก ส.ส. ครั้งนี้ จังหวัดที่ศึกษาได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 เขตเลือกตั้ง โดยมีรายละเอียดของผู้สมัครรับเลือกตั้งดังนี้

เขต 1 มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้

หมายเลข 1 นายวร.	พรรคชาติไทย
หมายเลข 4 นายต. ปต. (ตัวแทนกลุ่มน้ำจืด)	พรรคประชาธิปัตย์
หมายเลข 9 นายย. (ตัวแทนกลุ่มน้ำเค็ม)	พรรคไทยรักไทย
หมายเลข 11 นายสท.	พรรคมหาชน

เขต 2 มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้

หมายเลข 1 นางนยค. (ภรรยา พ.ต.อ. พ.)	พรรคชาติไทย
หมายเลข 4 นายบญ.	พรรคประชาธิปัตย์
หมายเลข 9 ร.ต. ก. (ตัวแทนกลุ่มน้ำกร่อย)	พรรคไทยรักไทย
หมายเลข 11 นายอพ.	พรรคมหาชน

เขต 3 มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้

หมายเลข 1 นายชด.	พรรคชาติไทย
หมายเลข 4 นายมน.	พรรคประชาธิปัตย์
หมายเลข 9 นายธร. (ตัวแทนกลุ่มน้ำจืด)	พรรคไทยรักไทย
เขต 4 มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้	
หมายเลข 1 นายส. ปต. (ตัวแทนกลุ่มน้ำจืด)	พรรคชาติไทย
หมายเลข 4 พ.ต.อ. ดร. (ตัวแทนกลุ่มน้ำเค็ม)	พรรคประชาธิปัตย์
หมายเลข 9 นายปม.	พรรคไทยรักไทย
หมายเลข 11 นายปช.	พรรคมหาชน

จากข้อมูลเบื้องต้นจะพบว่าพรรคการเมืองที่มีส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้ง 4 เขต มีเพียง 2 พรรค คือพรรคไทยรักไทยกับพรรคประชาธิปัตย์ สะท้อนถึงการต่อสู้ของพรรคไทยรักไทยกับพรรคประชาธิปัตย์ แต่การศึกษาในเชิงลึกในระดับผู้กระทำการกลับพบว่า การเลือกตั้ง ส.ส. ครั้งนี้ เป็นการต่อสู้หลักของของกลุ่มการเมืองภายใต้โครงสร้างอำนาจในจังหวัดที่ศึกษาเท่านั้น โดยศึกษารายละเอียดดังต่อไปนี้ ในการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคไทยรักไทยส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้ง 4 เขต ประกอบด้วย (เพ็งอ้าง)

- เขต 1 นายย. (กลุ่มน้ำเค็ม)
 - เขต 2 ร.ต. ก. (กลุ่มน้ำกร่อย)
 - เขต 3 นายธร. (กลุ่มน้ำจืด)
 - เขต 4 นายปม. (กลุ่มน้ำจืด)
- สำหรับพรรคประชาธิปัตย์แม้ว่าจะส่งผู้สมัครทั้ง 4 เขต ประกอบด้วย
- เขต 1 นายต. (กลุ่มน้ำจืด)
 - เขต 2 นายบุญ. (อิสระ)
 - เขต 3 นายมน. (กลุ่มน้ำเค็ม)
 - เขต 4 พ.ต.อ. ดร. (กลุ่มน้ำจืด)

ในการศึกษาเชิงลึกกลับพบว่าการจัดสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตต่างๆ ของพรรคประชาธิปัตย์ในครั้งนี้ เกิดการเมืองของการคัดสรรผู้สมัครในนามพรรค โดยนายต. ปต. ผู้นำกลุ่มน้ำจืด ในฐานะที่มีบทบาทสำคัญในการคัดสรรผู้สมัครของเขตต่างๆ ทั้ง 4 เขตในนามพรรค แต่การคัดสรรผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์ในครั้งนี้เกิดการเมืองในการคัดสรรผู้สมัคร ระหว่างกลุ่มน้ำเค็มกับกลุ่มน้ำจืด (สัมภาษณ์ปส. นามสมมติ, 6 กุมภาพันธ์ 2548) โดยเฉพาะเขต 3 ซึ่งเป็นเขตพื้นที่อำนาจของตระกูลปต. ในตอนต้นยังไม่มีคนลงสมัครนามพรรคประชาธิปัตย์ และเป็นหน้าที่ของนายต. ในการคัด

สรรผู้สมัครรับเลือกตั้ง แต่ในเขต 3 คนที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคไทยรักไทยคือ เขต 3 คือ นายธ. ซึ่งเป็นคนของกลุ่มน้ำจืดโดยตรง นายต. จึงต้องเล่นการเมืองในการคัดสรรผู้เพราะไม่ต้องการให้ใครเข้ามาแข่งขันกับคนของกลุ่มน้ำจืดในเขตพื้นที่อำนาจของกลุ่มน้ำเค็ม นายต. จึงต้องเล่นการเมืองโดยหาทางเลี่ยง โดยในสมัยที่แล้วในเขต 3 พรรคประชาธิปัตย์ ส่ง พ.ต.อ. ดร. สมัครในเขต 3 แต่พ่ายแพ้ให้กับ นายป.ปต. พี่ชายของนายต.

การเลือกตั้งครั้งนี้ พ.ต.อ. ดร. จะสมัครในเขต 3 ซึ่งเป็นพื้นที่เดิมและมีฐานคะแนนเสียงพอสมควร แต่ถูกตีกันโดนนายต. เพราะนายต. ไม่ต้องการให้ พ.ต.อ. ดร. มาแข่งกับญาติตนเอง โดยให้ พ.ต.อ. ดร. ไปลงสมัครในเขต 4 ซึ่งเป็นโดยพยายามให้เหตุผลว่าเป็นคนบ้านจ. และมีฐานะคะแนนจัดตั้งพอที่จะสนับสนุนให้ได้รับเลือกตั้ง แต่ในขณะที่เดียวกันในเขต 4 กลับมีผู้สมัครของกลุ่มบ้านค่ายถึง 2 คน คือ นายสข. และ นายปม. โดยนายต. พยายามให้เหตุผลว่า “ *ดิเรกไม่ใช่ นักการเมืองแท้จริง...เป็นนักการเมืองเฉพาะกิจ...เวลาฤดูกาลเลือกตั้ง...ก็มาสมัคร...และพ่ายแพ้มาก็กลับไปเป็นผู้กำกับ* ” ไม้มีความผูกพันในพื้นที่เมื่อเปรียบเทียบกับนายธ. ที่เป็นคนพื้นที่และมีฐานะคะแนนเสียงของกลุ่มน้ำจืดที่คอยสนับสนุน แต่โดยลึก ๆ แล้ว นายต. ไม่ต้องการให้ใครมาเป็นคู่แข่งกับนายธ. ในเขต 3

แต่นายต. ก็พยายามเล่นบทบาทในการหาผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคประชาธิปัตย์ในที่สุดก็ทำได้ 3 ตัวเลือก ประกอบด้วย 1. นายปส. 2. นายสข. และ 3. นายมน. โดยทั้ง 3 ตัวเลือกนี้ นายต. ต้องการสนับสนุน นายสข. เพราะเห็นว่าถ้านายสข. ลงสมัครนามพรรคประชาธิปัตย์ไม่มีทางชนะนายธ. ได้แน่ นายต. จึงสนับสนุนให้นายสข. ลงสมัคร แต่ในขณะที่เดียวกันมีการกดดันนายต. โดยสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ในเขต 3 ให้คัดสรรคนลงสมัครในนามพรรคเพราะเวลาล่วงเลยมากแล้วเขตอื่นต่างประกาศตัวผู้สมัครหมดแล้วแต่เขต 3 ยังไม่มีตัวผู้สมัคร

นอกจากนี้ พ.ต.อ. ดร. ได้เข้ามาทาบตาม นายมน. โดยตอนต้นนายมน. ให้การปฏิเสธในการลงสมัคร ส.ส. พ.ต.อ. ดร. จึงเข้าไปทาบตามนายปส. ซึ่งเป็นคนของกลุ่มน้ำเค็มและเป็นคู่แข่งตลอดกาลของกลุ่มน้ำจืดทนายปส. ตอบตกลง พ.ต.อ. ดร. ในการลงสมัคร ส.ส. ในนามพรรคประชาธิปัตย์

แต่สำหรับนายต. “ *ทุบโต๊ะ* ” ยอมไม่ได้เด็ดขาดที่จะให้ทนายปส. ลงสมัคร ส.ส. ในนามพรรคประชาธิปัตย์ เพราะถ้าให้ทนายปส. ลงสมัครอาจจะได้รับเลือกตั้งได้เพราะพื้นที่เขต 3 ก็เป็นพื้นที่อำนาจและฐานคะแนนเสียงของทนายปส. และบทบาทการเป็นทนายคนยากในสายตาชาวบ้าน เมื่อเปรียบเทียบกับนายธ. ซึ่งเป็นคนของกลุ่มน้ำจืด โดยกลุ่มน้ำจืดมีภาพเป็นผู้มีอิทธิพล นายต. ไม่ยอมให้ทนายปส. ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคประชาธิปัตย์ในเขต 3 เมื่อผลเป็นอย่างนั้น พ.ต.อ. ดร. ก็ได้เสนอชื่อ นายมน. เป็นทางเลือกใหม่ ทั้งที่นายต. ไม่เคยให้ความสนใจเพราะรู้ว่ามานพเป็นคนของกลุ่มน้ำเค็ม ทั้งๆที่ในอดีตนายมน. เป็นคนใกล้ชิดกับนายป. แห่งน้ำจืด เพราะความขัดแย้งในการเลือกตั้ง สจ. มน. เลยเข้าไปสังกัดกลุ่มน้ำเค็ม

ทั้งที่ก่อนหน้านี้ นายต. ได้ทาบทาม นายสร. ซึ่งเป็นคนในเครือญาติ มาลงสมัครเพื่อติดกันคน
อื่นๆ และหวังผลให้สร. ชนะอย่างลอยลำ แต่ นายสร. ก็ตัดสินใจไม่ลงสมัครในครั้งนี้ เพราะรู้ฐานะของ
ตนเองที่ว่าถ้าลงไปก็เพื่อไปกันบุคคลอื่นที่จะลงสมัครในนามพรรคประชาธิปัตย์ และไม่มีทางชนะ นาย
สร. แน่แน่นอน เพราะรู้แก่ใจดีว่า นายต. และ นายป. แห่งกลุ่มน้ำจืดสนับสนุน นายสร. อย่างสุดตัว แม้ว่า นาย
สร. จะสังกัดพรรคไทยรักไทย นายต. สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ และ นายป. สังกัดพรรคชาติไทย

เมื่อสถานการณ์บีบบังคับให้นายต. ต้องตัดสินใจเลือกตัวแทนของพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งใน
นามพรรคประชาธิปัตย์ เพราะแรงกดดันจากสมาชิกพรรคในเขต 3 และการเคลื่อนไหวของ ทนายปส.
ในที่สุดสาธิตจึงตัดสินใจเลือก นายมน. ลงสมัครในเขต 3 นาม พรรคประชาธิปัตย์ ทั้งที่ไม่พอใจในตัว
นายมน. ที่เป็นคนในกลุ่มน้ำเค็ม แต่เมื่อประเมินสถานการณ์และฐานะคะแนนเสียงเห็นว่า นายสร.
ได้เปรียบ นายมน. อยู่ค่อนข้างมาก นายสร. มีแนวโน้มจะชนะการเลือกตั้งสูง

ส่วน ทนายปส. หลังจากโดนติดกันจาก นายต. ทนายปส. ได้ทำหน้าที่ร้องเรียนพรรค
ประชาธิปัตย์ และเสนอตัวเองกับพรรคและ นายชวน หลีกภัย ให้คัดเลือกตนเองลงสมัครในนามพรรค
พร้อมด้วยรายชื่อผู้สนับสนุนจำนวนหนึ่ง และกล่าวหา นายต. ว่า ลูแก่อ่านใจ ตัดสินใจด้วยผลประโยชน์
ส่วนตัวและกลุ่ม โดย ทนายปส. ได้ให้เหตุผลถึงความเหมาะสมของตนเอง ทั้งประสบการณ์ทาง
การเมือง ฐานะคะแนนเสียง เครือข่ายในกลุ่มสง. อบต. และกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในเขต 3 ที่มีอยู่
พอสมควร สาธิตยังยืนยันเด็ดขาดที่จะไม่เอา ทนายปส. โดยรายงานในพรรคว่ามีตัวผู้สมัครที่แน่นอน
แล้ว

จะเห็นว่าการเมืองของการคัดสรรผู้สมัครพรรคประชาธิปัตย์ของ นายต. เป็นการสะท้อนภาพ
ของการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มน้ำจืดเป็นหลัก คือการหวังผลที่จะให้นายสร. ที่ลงสมัครรับ
เลือกตั้งนามพรรคไทยรักไทย ได้รับการเลือกตั้งแบบลอยลำ เพื่อสร้างฐานอำนาจของกลุ่มต่อไป โดย
ไม่ได้สนใจในชัยชนะของพรรคประชาธิปัตย์ในเขต 3 ทั้งที่ตัว นายต. เองสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ แต่
ต้องการให้ไทยรักไทยชนะในเขต 3

จะเห็นได้ว่า บทบาททางการเมืองที่เป็นจริงเป็นการสะท้อนการต่อสู้ของกลุ่มอำนาจทาง
การเมืองในท้องถิ่นและการเป็นตัวแทนของพรรคใดพรรคหนึ่งนั้นเป็นเพียงเงื่อนไขในการลงรับสมัคร
ให้เป็นไปตามกฎหมายและหวังการสนับสนุนทรัพยากรทางการเมืองของพรรค เช่น งบประมาณ
บางส่วน กระแสนโยบายพรรค การประชาสัมพันธ์ กลไกของรัฐ เท่านั้น เพื่อให้สมาชิกในกลุ่ม
ตนเองได้รับเลือกตั้งเป็นสำคัญ โดยไม่ได้สนใจถึงคะแนนเสียงที่พรรคจะได้

อย่างไรในกรณีการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา กลุ่มน้ำจืดมีตัวแทนของกลุ่มที่เป็น ส.ส. สองคนคือ นาย
ต. กับ นายป. โดยทั้งสองสังกัดคนละพรรค กล่าวคือ นายต. สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ส่วน นายป. สังกัด
พรรคชาติไทย ในการเลือกตั้งครั้งนี้ก็ยังคงเป็นลักษณะเดิม คือกลุ่มเดียวแต่สังกัดหลายพรรค โดย ครั้งนี้
ได้เพิ่มการสังกัดพรรคไทยรักไทย

การเมืองในจังหวัดนี้จึงมีความแตกต่างจากกลุ่มการเมืองอื่นๆ ในประเทศซึ่งโดยมากจะสังกัดพรรคเดียว เช่น กลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรี สังกัดพรรคไทยรักไทยทั้งกลุ่ม กลุ่มบ้านใหญ่จะเชิงเทราสังกัดพรรคไทยรักไทยทั้งกลุ่ม หรือ กลุ่มสระแก้วสังกัดพรรคไทยรักไทยทั้งกลุ่ม เป็นต้น

สำหรับเขต 4 เป็นเขตเลือกตั้งใหม่และเป็นเขตที่มีการต่อสู้กันอย่างเข้มข้นมีการประมาณการกันว่าเป็นเขตที่ใช้กลยุทธ์ทั้งบนดิน ใต้ดิน รวมทั้งเงิน จำนวนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับทางเลือกตั้งทั้ง 4 เขต ในเขต 4 มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้

หมายเลข 1 นายสข. (กลุ่มน้ำจืด)	พรรคชาติไทย
หมายเลข 4 พ.ต.อ. ดร. (กลุ่มน้ำเค็ม)	พรรคประชาธิปัตย์
หมายเลข 9 นายปม. (กลุ่มน้ำจืด)	พรรคไทยรักไทย
หมายเลข 11 นายประทุม ปรีชาพัฒน์พงศ์ (อิสระ)	พรรคมหาชน

กระบวนการต่อสู้ในเขต 4 นี้เป็นการสะท้อนภาพของการปรับตัวและขยายอำนาจของกลุ่มการเมืองโดยเฉพาะกลุ่มน้ำจืด เห็นได้จากนายต. สนับสนุน พ.ต.อ. ดร. ลงรับสมัครในนามพรรคประชาธิปัตย์ และขณะเดียวกันทางกลุ่มบ้านก็สนับสนุนให้ นายสข. ลงสมัครในนามพรรคชาติไทยในเขตเดียวกัน รวมถึงการลงสมัครของนายปม. พรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นเพื่อนของนายต. ดูจากภายนอกเป็นการต่อสู้กันอย่างเข้มข้นของพรรคการเมืองใหญ่ แต่เมื่อศึกษาในเชิงลึกกลับพบว่าเป็นการต่อสู้เพื่อขยายพื้นที่อำนาจของกลุ่มทุนท้องถิ่นภายใต้โครงสร้างของพรรคการเมือง

สำหรับในเขต 4 เดิมที่เดิวกกลุ่มน้ำจืดได้เสนอตัวนายปม. ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคไทยรักไทย โดยนายป. ได้นำนายปม. เข้าพบกำนันกำนันป. และประกาศสนับสนุนนายปม. ของกลุ่มน้ำจืด เพราะเห็นว่าพื้นที่เขต 4 เป็นพื้นที่ที่นายปม. มีฐานคะแนนเสียงอยู่พอสมควร โดยเฉพาะมาบตาพุด และยังมีกิจกรรมพัฒนาซึ่งเป็นฐานคะแนนของกลุ่มน้ำจืดเอง รวมถึงเครือข่ายของนายกเทศมนตรีบ้านฉ. นายปม. มีแนวโน้มชนะสูง แต่ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงเมื่อ นายสข. แห่งกลุ่มน้ำจืด พรรคชาติไทย ลงสมัครแข่งขันกับนายปม. ด้วยทั้งที่ทั้งสองสังกัดอยู่กลุ่มน้ำจืด การเดินเกมสัการเมืองของนายสข. ทุ่มเงินอย่างเต็มที่จนนายปม. หมดทางสู้และปล่อยให้เกมสัการต่อสู้เป็นตกเป็นของนายสข. และ พ.ต.อ. ดร.

“งานนี้กลุ่มน้ำจืด (ผู้อ้าง) ฆ่าลูกน้องตัวเอง.....นายปม. ก็เป็นคนของกลุ่มน้ำจืด.....แล้วก็ส่งนายสข. มาแข่งอีก”

การต่อสู้ทางการเมืองในเขต 4 ระหว่าง พ.ต.อ. ดร. จากพรรคประชาธิปัตย์ และนายสข. (แห่งกลุ่มน้ำจืด) พรรคชาติไทย ซึ่งในขณะนั้นนายปม. จากพรรคไทยรักไทย เป็นเพียงม้านอกสายตาด้วยข้อจำกัดในเรื่องทรัพยากรทางการเมือง โดยเฉพาะปัจจัยด้านการเงิน การหาเสียงเป็นไปอย่างเข้มข้นเม็ดเงินจำนวนมากของนายสข. เพื่อใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งใน เขต 4 ในการศึกษาเชิงลึกพบว่า การ

หาเสียงของนายสข. พยายามเข้าหากลุ่มผู้นำ แกนนำระดับต่างๆ ในชุมชน โดยมีการนำกลุ่มผู้นำชุมชน / หมู่บ้าน ไปทัศนจร จ. กาญจนบุรี จำนวนหลายคันรถบัส ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งว่า “*ครูแข่ง...ชนคน ไปเที่ยวเมืองกาญ...หลายคันรถ...ไปหลายเที่ยว...พวกมันเมาเดินกันจนแพแตก...*”

โดยนายสข. คาดหวังว่าการทุ่มเงินไม่ต่ำกว่า 15 ล้านจะทำให้ตนเองได้รับการเลือกตั้งเหตุผลที่เป็นเหตุให้นายสข. มั่นใจอย่างเต็มที่ในการลงแข่งขันครั้งนี้ เพราะเห็นว่า พ.ต.อ. ดร. ไม่มีกำลังเงินที่แข่งกับตนเอง และทางนายปม. ก็ไม่ได้หาเสียงเลยเพราะไม่มีกำลังเงินเช่นเดียวกัน ทำให้นายสข. มั่นใจเต็มที่และทุ่มเงินไปไม่ต่ำกว่า 15 ล้าน

แต่เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเข้มข้นขึ้น การประกาศก้าวของ พ.ต.อ. ทักษิณ หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ที่ต้องการตั้งจัดรัฐบาลพรรคเดียวและประกาศไม่เอาพรรคชาติไทยเข้าร่วมรัฐบาลและต้องการเสียงข้างมากในสภาให้ได้ 400 ที่นั่ง เมื่อการเมืองร้อนระอุขึ้น ในการประกาศจุดยืน/ ท่าทีที่ชัดเจนของพรรคไทยรักไทย กระแสข่าว “*ฝนตกท่าใหญ่*” จากพรรคการเมืองไทยรักไทยที่จะตกทั่วประเทศสายนายบรรหาร แห่งพรรคชาติไทย

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้สมัครของพรรคชาติไทยต้องประเมินสถานการณ์อย่างเร่งด่วนเช่นเดียวกันในกรณีของนายสข. ได้รับสัญญาณบางอย่างจากนายสข. แกนนำพรรคชาติไทย และเป็นเพื่อนกับนายสข. ตอนสมัยเรียนปริญญาโท ที่ธรรมศาสตร์ด้วยกัน ให้นายสข. หยุดทุ่มเงินทันที เพราะรู้ดีว่าทุ่มเงินไปก็จะสูญเปล่า จากการประเมินสถานการณ์แล้วเห็นว่าพรรคไทยรักไทยต้องทุ่มเต็มที่เพื่อให้ได้เสียงข้างมากในสภาเพื่อจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียว

“ไม่ต้องรุกแล้วนะ...ครูแข่งหมดไปเป็นสิบล้าน...ทุ่ม ไปก็สูญเปล่า

หลังจากกระแสฝนตกท่าใหญ่ของพรรคไทยรักไทย สถานการณ์ทางการเมืองในเขต 4 เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบชั่วข้ามคืน หลังจากทีนายปม. แห่งไทยรักไทยถอดใจยอมรับความพ่ายแพ้ก่อนหน้าทีนี้เพราะเห็นว่าไม่สามารถสู้เงินของนายสข. ได้

แต่เมื่อฝนท่าใหญ่โปรยปรายมาถึงนายปม. ราวกับว่าต้นไม้ที่จะตายแล้วได้นำได้ปุย ทำให้มีชีวิตชีวาอย่างรวดเร็ว จากทีนายสข. เคยเป็นฝ่ายไล่บี้นายปม. จนตกขอบเวที แต่หลังจากฝนท่าใหญ่หยุดตกพร้อมกับการเข้ามาของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรี (ก้านนป.) แก่เกมส์การเป็นรองของนายปม. ประกาศสู้อย่างเต็มอัตราศึก “*ยัง ใจเขต 4 ...แพ้ไม่ได้*” กระสุนดินคำถูกปล่อยเต็มที่หัวละ 3,000 -4,000 บาท เพราะก้านนป. ต้องการให้พรรคไทยรักไทยชนะทั้ง 4 เขตเลือกตั้งในรย. เพื่อเป็นการประกาศบารมีของตนเองให้พรรคเห็นว่าไม่ได้กว้างขวางแต่ในเขตชลบุรีและเป็นการตอบสนองความต้องการของ พ.ต.อ. ทักษิณหัวหน้าพรรคที่ได้แต่งตั้งก้านนป. ให้เป็นหัวหน้าดูแลพื้นที่ภาคตะวันออก

รวมถึงยุทธศาสตร์ที่พรรคไทยรักไทยต้องการเสียงข้างมากในสภาโดยเฉพาะการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ (Party List) ที่พรรคต้องการให้ได้ไม่ต่ำกว่า 80 ที่นั่งเมื่อพรรคต้องการคะแนนเสียงส่วนนี้จึงไปพ่วงกับ ส.ส. ในเขตเลือกตั้งด้วย การเลือกตั้งเขตและพรรคเบอร์เดียวกัน

หลังจากการเข้ามาของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีพร้อมทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ด้วยยุทธวิธีใต้ดิน และบนดิน การวางแผน การจ่าย การพนัน อำนาจ อิทธิพล กลไกรัฐ ต่างถูกนำมาใช้เพื่อคู่ สถานการณ์ที่เขต 4 เพียงแค่สัปดาห์เดียว (โกล้งสุดท้าย) จากให้นายปม. ที่เคยประกาศยอมรับความพ่าย แพ้กลับมีคะแนนนิยมนำนายสข. และผลการเลือกตั้งที่ออกมา นายปม. ชนะนายสข.อย่างขาดลอย เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงฝนตกท่าใหญ่ ตามคำเปรียบเปรยของนายบรรหาร และเป็นการประกาศบารมีของ กำนันป. อีกครั้ง

สำหรับกำนันป. ในฐานะผู้จัดการเลือกตั้งครั้งนี้มีบทบาทที่เด่นชัดอีกเขตคือ เขต 1 เขต 1 เป็นการต่อสู้ระหว่างกลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำจืด และต่างฝ่ายต่างยอมแพ้ไม่ได้ในเขตนี้โดยเฉพาะกลุ่มน้ำเค็ม เพราะเป็นเขต 1 เป็นพื้นที่อำนาจของกลุ่มน้ำเค็มมาอย่างยาวนาน เป็นเขตแห่งเกียรติยศและศักดิ์ศรีของกลุ่มน้ำเค็ม

หลังจากสมัยที่แล้วได้พ่ายแพ้ให้กับนายต. จากกลุ่มกลุ่มน้ำจืดสร้างความคับแค้นใจให้เจ้าแม่ กลุ่มน้ำเค็มเป็นอย่างมาก 4 ปีกับการนอนเลียแผลที่บาดเจ็บของกลุ่มน้ำเค็ม การเลือกตั้งสมัยนี้กลุ่ม น้ำเค็มประกาศล้างตา ขอทวงคืนสิทธิ์จากกลุ่มน้ำจืดไม่ยอมแพ้และขอสู้ถึงฎีกา โดยเขต 1 มีผู้สมัครรับ เลือกตั้งดังนี้

หมายเลข 1 นายว.	พรรคชาติไทย
หมายเลข 4 นายต. ปต. (ตัวแทนกลุ่มน้ำจืด)	พรรคประชาธิปัตย์
หมายเลข 9 นายย. (ตัวแทนกลุ่มบ่น้ำเค็ม)	พรรคไทยรักไทย
หมายเลข 11 นายสท.	พรรคมหาชน

โดยคู่แข่งที่มีบทบาทหลักในการต่อสู้ คือ นายต. (ตัวแทนกลุ่มน้ำจืด) พรรคประชาธิปัตย์ และ นายย. (ตัวแทนกลุ่มน้ำเค็ม) พรรคไทยรักไทย สภาพการต่อสู้แข่งขันทางในเขต 1 ในช่วงแรกกระแส คะแนนนิยมเป็นของนายต. เพราะนายต.ขายความเป็น ส.ส. ที่มีบทบาทในสภาของตนเอง โดยพยายาม ตีจุดอ่อนของนายย. ที่เป็น ส.ส. มา 3 สมัยแต่ไม่เคยมีบทบาททางการเมืองเมื่อเปรียบเทียบกับตนเองที่เป็น ส.ส. เพียง สมัยเดียวแต่มีบทบาทเป็นดาวดวงใหม่ของสภา

นอกจากนี้ นายต. ได้พยายามตีจุดอ่อนของนายย. คือการไม่เข้าถึงประชาชน เพราะหลังจากพ่าย แพ้การเลือกตั้งให้กับนายต. เมื่อสมัยที่แล้ว นายย.หายหน้าไปจากพื้นที่ไม่เข้าหาประชาชน ตามคำ กล่าวของคนใกล้ชิดที่ยอมรับจุดอ่อนของนายย. และสะท้อนเป็นคำพูด “ไม่เห็นหน้า... ไม่เห็นตัว”

สภาพการต่อสู้ในขณะนั้น นายย. เป็นรองนายต. อยู่มาก แต่อย่างไรก็ตามเขต 1 เป็นเขตที่ บ้านพ.ยอมแพ้ไม่ได้ แม้นายย. จะมีข้อเสียเปรียบนายต. อยู่มาก แต่ก็ไม่เคยทิ้งน้อง เจ้าแม่แห่งกลุ่มน้ำจืด (ป้าส.) ยังคงคอยให้การสนับสนุนหาเสียงให้นายย. ผู้เป็นน้องชายอย่างเต็มที่เพราะในพื้นที่เขต 1 ภาพของ ป้าส. คือ “คุณป้าผู้อารี” เป็นที่รักของคนทั่วไปในเขต 1 ส่วนหนึ่งด้วยบารมีป้าส. ทำให้คะแนนของ

นาย. ตีตั้นขึ้นมาบ้าง แต่โดยรวมนาย. ก็ยังเสียเปรียบนายต. อยู่มากและมีแนวโน้มนำแพ้ให้กับนายต. สูงมาก “งานนี้...ยังคงเป็นรองเยอะ...ถ้าไม่ได้กำนันป...มีสิทธิ์ร่วง” คำพูดของคนใกล้ชิดปิดป่าส. ที่สะท้อนสภาพความเป็นรองของนาย. และบทบาทของกำนันป. ที่เข้าช่วยเหลือจนชนะการเลือกตั้ง (เพ็งอ้อ)

การเข้ามาช่วยเหลือนาย. ของกำนันป. แม้จะเป็นบทบาทผู้ดูแลพื้นที่ภาคตะวันออกของพรรคไทยรักไทยที่จะต้องทำให้ ส.ส. ของพรรคไทยรักไทยได้รับเลือกตั้งให้มากที่สุดและเป็นการรักษาฐานการเมืองในภาคตะวันออกของกำนันป. เอง ในการต่อรองกับพรรคไทยรักไทยในภาวะที่ตนเองตกอยู่ในที่นั่งลำบากจากคดีที่ตนเองตกเป็นจำเลย

ส่วนหนึ่งที่กำนันป. เข้ามาให้การสนับสนุนนาย. เพราะสายสัมพันธ์ที่มีมาอย่างยาวนานของ ป่าส. และกำนันป. ในฐานะเพื่อนที่คุ้นเคยกันกว่า 30 ปี กำนันป. ให้การสนับสนุนกลุ่มน้ำเค็มตั้งแต่การเลือกตั้งนายก อบจ. โดยประกาศให้การสนับสนุนนาย. ในลงสมัครนายก อบจ. ในนามพรรคไทยรักไทย เพื่อต่อสู้กับ พ.ต.อ. พ.

การเข้ามาสนับสนุนของกำนันป. โดยเฉพาะในด้านการเงินทำให้คะแนนนิยมลดลงเรื่อยๆ จนพ่ายแพ้การเลือกตั้งในที่สุด ปัจจัยสำคัญที่นายต. พ่ายแพ้การเลือกตั้งครั้งนี้คือปัจจัยด้านการเงิน ที่นายต. ไม่สามารถสู้กับกลุ่มน้ำเค็มได้ที่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีไม่ต่ำกว่า 40 ล้านบาท นายต. หมดเงินไปประมาณ 10 ล้านบาท เนื่องจากตัวนายต. และพรรคประชาธิปัตย์ไม่มีเงิน

สืบเนื่องจากความไม่พอใจกลุ่มน้ำจืดของกำนันป. ตั้งแต่การเลือกตั้ง อบจ. ที่กลุ่มน้ำจืดไปปราศรัยโจมตีกำนันป. ว่าการเลือกตั้ง อบจ. พานักเลงใหญ่เข้ามาแทรกแซงการเลือกตั้งทำให้กำนันป. โกรธกลุ่มน้ำจืดมาก

โดยเฉพาะการประกาศก้าวของนายต. “ระยองต้องพรรคเดียว...เราจะร่วมสร้างอนาคตระยอง” เพราะนายต. ต้องการวางพื้นฐานการเมืองของตนเองให้เป็นกลุ่มเดียวแข่งกับกลุ่มชลบุรี โดยกลยุทธ์ของนายต. คือให้ นายป. มาลง ส.ส. ในเขต 4 นายธ. ลงเขต 3 นายต. ลงเขต 1 ในนามพรรคประชาธิปัตย์ ทั้งหมดสร้างความไม่พอใจให้กับกำนันป. “ไอ้ตี...เด็กเมื่อก่อน..จะคิดมาตั้งก๊วน..ตั้งพรรค”

เหตุผลประการต่อมาของความพ่ายแพ้ของนายต. คือใบสั่งจากส่วนกลางที่ไม่พอใจนายต. เพราะนายต. ชอบโจมตีพรรคไทยรักไทย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ผ่านสื่ออยู่ตลอดเวลาโดยใช้ความเป็นนักพูดโจมตีพรรคไทยรักไทย แคนนำพรรค รวมถึงหัวหน้าพรรค สร้างความเสียหายชื่อเสียงให้กับพรรคและความไม่พอใจให้กับนายต. เพิ่มมากขึ้น จนการเลือกตั้งครั้งนี้มีใบสั่งจากพรรคที่จะทำยังไงก็ได้ให้นายต. สอบตก

สำหรับเขต 2 อำเภอ ก. ซึ่งเป็นพื้นที่อำนาจของกลุ่มน้ำกร่อยภายใต้การนำนายสศ. ได้ส่งลูกชายร.ต. ก. ลงแข่งขันโดยต่อสู้กับนางนยด. (ภรรยา พ.ต.อ. พ.) และนายบุญ.พรรคประชาธิปัตย์ โดยเขต 2 มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้

หมายเลข 1 นางนยด. (ภรรยา พ.ต.อ. พ.)	พรรคชาติไทย
หมายเลข 4 นายบุญ.	พรรคประชาธิปัตย์
หมายเลข 9 ร.ต. ก. (กลุ่มน้ำกร่อย)	พรรคไทยรักไทย
หมายเลข 11 นายอพ.	พรรคมหาชน

สำหรับบรรยากาศของการต่อสู้ทางการเมืองของเขต 2 ผู้ที่บทบาทหลักในการขับเคลื่อนแข่งขันคือ ร.ต. ก.และนายบุญ. ส่วนนางนยด. แม้จะลงสมัครรับเลือกตั้งโดยอาศัยฐานคะแนนเสียงของ พ.ต.อ. พ. แต่คะแนนนิยมก็ยังเป็นรองทั้งสอง ร.ต. ก.และนายบุญ. บทบาทการแข่งขันจึงเป็นของร.ต. ก.และนายบุญ. โดยทั้งสองก็พยายามเสนอจุดขายของตนเองเพื่อเรียกคะแนนจากประชาชน อย่างกรณีนายบุญ. ได้สร้างจุดขายการเป็นหมอคณยาก ที่คอยช่วยเหลือชาวบ้านจนเป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่นายบุญ. กลับมีจุดอ่อนในด้านประสบการณ์ด้านการเมืองเมื่อเปรียบเทียบกับนายสศ. ผู้คร่ำหวอดอยู่กับการเมืองว่า 40 ปี ชั้นเชิง เล่ห์เหลี่ยม การเดินเกมส์ทางการเมือง กลุ่มน้ำกร่อยจึงอยู่ในฐานะผู้ได้เปรียบกว่า ทั้งในด้านการเงินที่กลุ่มน้ำกร่อยจ่ายเป็นระยะๆ ก่อนการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องไม่จ่ายทีเดียว ทุ่มที่เดียวอย่างเขต 4 เพราะต้องการตรวจสอบกระแสการตอบรับอยู่ตลอดเวลา ถ้าคะแนนนิยมตกก็จ่ายออกแต่ถ้าคะแนนยังดีก็ไม่จ่าย แต่เงินที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็นเงินของพรรคแม้ว่าตนเองจะมีเงินแต่จะไม่ใช้เงินของตนเอง “นายสศ.ดั่งคัม...แต่ขี้ตืด” ตามคำพูดของคนใกล้ชิดกลุ่มแกลงกล่าวไว้ว่า “ร.ต.ก...ซื้อก่อนหน้าเป็นเดือน” มีการประเมินการใช้จ่ายการเลือกตั้งของกลุ่มน้ำกร่อยไว้ครั้งนี้ประมาณ 15 ล้าน โดยเป็นเงินของนายสศ.เองประมาณ 3 ล้านบาทส่วนที่เหลือเป็นเงินของพรรค (สัมภาษณ์ร.ต.อ.พ., 2 พฤษภาคม 2548)

บวกกับกระแสของพรรคไทยรักไทยที่ได้รับความนิยมจากนโยบายประชานิยมโดยชาวบ้านได้รับผลประโยชน์จากนโยบาย อย่าง กองทุนหมู่บ้าน 30 บาทรักษาทุกโรค การปราบปรามยาเสพติด บทบาทความเป็นผู้นำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อของรัฐอย่างต่อเนื่อง และในขณะเดียวกันภาพลักษณ์ความเป็นผู้นำระหว่าง บัญญัติ พ.ต.ท. ทักษิณ บรรหาร และ ดร. เอนก ที่พ.ต.ท. ทักษิณ ได้เปรียบและโดดเด่นที่สุด

ในระดับพื้นที่กลยุทธ์การหาเสียงของกลุ่มน้ำกร่อยแม้จะอาศัยกระแสพรรคไทยรักไทย กำลังเงิน เครือข่ายผู้นำชุมชน สจ. อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่อยู่ในกลุ่มน้ำกร่อยและเป็นลูกน้องของนายสศ. จะช่วยหาเสียงให้ ร.ต. ก.ลูกชายของนายสศ. รวมถึง “เฮียเล็ก” น้องชายของนายสศ. ที่มีเครือข่าย

ชาวบ้านมากมายในกลุ่มน้ำกร่อยด้วยบุคลิกภาพที่เป็นกันเอง ติดดินเข้าได้กับทุกคน จึงดึงคะแนนได้ช่วย ร.ต.ก. มากพอสมควร “ไม่ได้เลือก ร.ต.ก....แต่สงสารที่เล็กแค่นี้...ถึงพรรค...ถึงพวก” (เพ็งอ้อ)

รวมถึงการสนับสนุนของฐานคะแนนเสียงของคุณส. ชูรกิจ ในพื้นที่ ต. ทกก. ต.ปส. ทั้งที่ในอดีตคุณส. ชูรกิจ และนายสศ. เป็นคู่ต่อสู้ทางการเมืองมาตลอด แต่ต่อมาทั้ง 2 สังกัดพรรคไทยรักไทย การเลือกตั้งสมัยที่ผ่านมา นายสศ. ลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อ และคุณส. ชูรกิจลงสมัครในเขตเลือกตั้ง ทำให้ความขัดแย้งยุติลงเมื่อจัดสรรผลประโยชน์ลงตัว พอมาถึงการเลือกตั้งครั้งนี้ ไปลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อเช่นเดียวกับนายสศ. ทำให้พื้นที่ว่างลง นายสศ.จึงนำลูกชายลงสมัคร ส.ส. ในเขตน้ำกร่อย และขอให้คุณส. ชูรกิจสนับสนุนเพราะคุณส. ชูรกิจจะได้รับคะแนนในระบบบัญชีรายชื่อด้วย จะเห็นได้ว่าความสำเร็จของ ร.ต. ก. เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของผู้เป็นพ่อ และเครือข่ายทั้งสิ้น

บทบาทเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับการเลือกตั้ง ส.ส. จังหวัดที่ศึกษา

การเข้ามามีบทบาททางการเมืองในการเลือกตั้ง ส.ส. ในจังหวัดที่ศึกษาของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรี เริ่มตั้งแต่การเลือกตั้งนายก อบจ. โดยการบูรณาการให้การสนับสนุนนายพ. แห่งกลุ่มน้ำจืด เพื่อขยายฐานและควบคุมฐานคะแนนผ่าน นาย อบจ. มาสนับสนุนการเลือกตั้งครั้งนี้ ซึ่งกำนันป.ได้รับการแต่งตั้งจากพรรคไทยรักไทยให้รับผิดชอบดูแลพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กำนันป.จึงต้องแสดงบทบาทใหม่ของตนเองในการเข้าไปมีบทบาทการเลือกตั้ง ส.ส. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สำหรับบทบาทของกลุ่มบ้านใหญ่ในครั้งนี้ทำให้เห็นการปรับตัวของกลุ่มบ้านใหญ่อย่างชัดเจน กล่าวคือ การก้าวเข้าไปบงการควบคุม เขตการเลือกตั้งที่มีจุดอ่อนและเสี่ยงต่อการพ่ายแพ้ ทำให้เห็นภาพของอิทธิพล บารมีของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีที่ในอดีตมีวงจำกัดอยู่ชลบุรีเป็นหลัก แต่บทบาทใหม่ของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีภายใต้การเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นการขยายปีกอำนาจ บารมีของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีครอบคลุมเต็มพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการรักษาพื้นที่ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือต่อรองกับ พ.ต.ท. ทักษิณ ในเรื่อง คดีความที่กำนันป. ตกเป็นจำเลยถึง 2 คดี คือคดีบุกรุกที่สาธารณะ ต. ชมก. และ คดีจ้างวานฆ่ากำนันย.

จากผลการเลือกตั้งที่ผ่านมา ส.ส. ในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายใต้การควบคุมของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีได้รับการเลือกตั้งทุกเขต พ่ายแพ้เพียงเขตเดียวที่ จ. ตราด แต่จะพบว่ากลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีไม่ได้เรียกร้องตำแหน่งรัฐมนตรีแต่อย่างใด อดีต รมต. สชย. ได้รับเพียงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีเท่านั้น ทั้งที่ผลงานเข้าตากรรมการจนพ.ต.ท. ทักษิณ ออกมาชมเชยอดีต รมต. สนธยา “นี่แหละเพื่อนแท้” ที่ไม่เคยเรียกร้องตำแหน่งใดใดทั้งที่ผลจากการเลือกตั้งที่ผ่านมาเป็นที่น่าพอใจ

แต่คำว่า “นี่แหละเพื่อนแท้” ของ พ.ต.ท. ทักษิณ มีนัยสำคัญสำหรับอนาคตของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีโดยเฉพาะตัวกำนันป. เอง เพราะโดยธรรมชาติ พ.ต.ท. ทักษิณ เป็นคนรักพวกพ้องจะเห็นได้จากการกลุ่มพวกพ้องและเพื่อน พ.ต.ท. ทักษิณ ที่ได้รับการเกื้อกูลผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ทั้ง ตำแหน่ง

ราชการ ตำแหน่งทางการเมืองและผลประโยชน์ในทางธุรกิจ หลังจากพ.ต.ท.ทักษิณได้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี “นี่แหละเพื่อนแท้” คำพูดที่ให้แก่มูลนิธิบ้านใหญ่ชลบุรีจึงเสมือนคำรับรอง / สัญจะ ลูกผู้ชาย ที่จะไม่ทิ้งเพื่อนและจะช่วยเหลือเมื่อตกที่นั่งลำบาก เพื่อเป็นการตอบแทนผลงานของกลุ่มบ้าน ใหญ่ชลบุรีจากการเลือกตั้งในครั้งนี้

การเข้ามามีบทบาทของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีในการเลือกตั้ง ส.ส. เริ่มตั้งแต่การพยายามให้ ส.ส. พรรคชาติไทยเดิมย้ายมาสังกัดพรรคไทยรักไทยทั้งกลุ่มรวมถึงนายต. ด้วย โดยกำนันป. เสนอให้กับ กลุ่มน้ำจืด 30 – 40 ล้านเพื่อให้ นายต. ย้ายพรรคไปอยู่ไทยรักไทยแต่นายต.ปฏิเสธ โดย พยายามให้เหตุผลว่าตนเองมาจากการเลือกตั้งของประชาชนจะมาขายตัวไม่ได้ และนายป. ปต. ส.ส. จังหวัดที่ศึกษาแห่งกลุ่มน้ำจืดเพียงคนเดียวก็ไม่ย้ายพรรคมาสังกัดพรรคไทยรักไทยแต่ยังคงอยู่ พรรคชาติไทยเหมือนเดิม ด้วยเหตุผลสำคัญ 2 ประการ (สัมภาษณ์ปส. นามสมมติ, 6 กุมภาพันธ์ 2548)

1. การคาดหวังตำแหน่งรัฐมนตรีที่ตนเองจะได้รับจากพรรคชาติไทย เพราะในการเลือกตั้งครั้งนี้ นายป. ปต. ลงเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อและคาดการณ์ว่า ถ้าพรรคชาติไทยได้เข้าร่วมรัฐบาลร่วมกับ พรรคไทยรักไทยตนเองมีสิทธิ์ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีจึงไม่ยอมย้ายไปพรรคไทยรักไทยตามคำขอของ กำนันป.

2. การเป็นหนี้ บห. นักการเมืองของจังหวัดสุพรรณบุรีไม่ต่ำกว่า 100 ล้านบาทโดยการยื่น ข้อเสนอของบรรหารถ้ำ นายป. ปต. จะย้ายไปพรรคไทยรักไทยต้องนำเงินมาคืน

ในที่สุดนายป. ปต. ต้องเลือกทางประนีประนอมกับทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งกำนันป. และนายบห. โดยเฉพาะกำนันป. ที่ยังโกรธกลุ่มน้ำจืดในกรณีปราศรัยโจมตีกำนันป. ดอนหาเสียงเลือกตั้งนายก อบจ. นายป. ปต. เข้าไปขอโทษกำนันป. ในกรณีดังกล่าว พร้อมกับได้นำนายจร. และนายปม. เพื่อเสนอให้ ทั้งสองเข้าพรรคไทยรักไทยและรับปากกับกำนันป. ที่จะสนับสนุนทั้งสองคน ในส่วนของบห. นายป. ปต. ก็ยังคงอยู่พรรคชาติไทยไม่ย้ายไปไหนรวมถึงการนำนายสข. ไปเข้าพรรคชาติไทย

แต่การกระทำของนายป. ปต. ทำให้กำนันป. ไม่พอใจมากขึ้นเพราะการนำนายปม. เข้าพรรค ไทยรักไทยและรับปากกับกำนันจะสนับสนุนอย่างเต็มที่ แต่นายป. ปต. กลับนำนายสข. ไปเข้า พรรคชาติไทยแล้วมาแข่งกับนายปม. ของไทยรักไทย ที่ตนเองรับปากกำนันป. จะสนับสนุน ทำให้การ แข่งขันในเขตนี้ ท่ามกลางกระแสฝนตกห่าใหญ่ และความไม่พอใจของกำนันป. กลับการกลับคำของกลุ่มน้ำจืดกำนันป. ประกาศ นายปม. ห้ามแพ้ ให้สู้กับนายสข. อย่างเต็มที่

ในการดำเนินการทางการเมืองของกำนันป. ในการเลือกตั้ง ส.ส. ในจังหวัดที่ศึกษาครั้งนี้ การกำกับ /วางแผนให้ชนะทั้ง 4 เขตเลือกตั้ง โดยวิธีการหลักคือการ โกงเลือกตั้งคือการซื้อเสียง โดยใช้ เจ้าหน้าที่ของรัฐจากนอกพื้นที่มาคุมการซื้อเสียงที่กล่าวคือ ในการซื้อเสียงของทีมงานบ้านใหญ่ชลบุรีจะ ให้เจ้าหน้าที่ นปพ. นอกพื้นที่เข้ามาโดยทำทีว่าเป็นการตรวจสอบการซื้อเสียงแต่ในขณะเดียวกันจะให้ ทีมงานของตนเองเข้าไปจ่ายเงิน โดยคอยสกัดจับกลุ่มอื่นๆ แต่ปล่อยให้กลุ่มตนเองซื้อเสียงอย่างเต็มที่

หรือวิธีการทุจริตในรูปแบบการเปลี่ยนฉัตรเลือกตั้ง โดยใช้คนส่วนกลางและข้าราชการในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการ วิธีการดังกล่าวเป็นวิธีแน่นอนและมั่นใจในผลที่จะได้รับได้ดีที่สุด โดยอาศัยกลไกของรัฐเป็นเครื่องมือในการทุจริตในภาวะที่พรรคอยู่ในช่วงที่ได้เปรียบพรรคอื่นในฐานะรัฐบาลรักษาการ

กลยุทธ์ทางการเมืองแหลมคมของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีในการดำเนินการ โดยมี “มือดี” จากบ่อนที่เขมรมาบัญชาการเดินเกมส์เอง ด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ เช่น การปล่อยข่าว การพ่น การทุ่มเงิน ฯลฯ หรือการใช้บารมี ในวงการนักเลงเครือข่าย ผู้ใหญ่กำนัน ของกำนันป. เพื่อขอให้สนับสนุนและหาเสียงให้กับพรรคไทยรักไทยทุกเขต โดยกำนันป. จะคอยส่งคนของกลุ่มบ้านใหญ่มากอยดูแลอย่างใกล้ชิดทุกเขตเพื่อคอยรายงานกับกำนันป. ถึงสถานการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองให้ตนเองทราบตลอดเวลา เพื่อประเมินสถานการณ์และวางแผนเพื่อรับมือหรือแผนรุกคืบ

เราจึงถือได้ว่าบทบาทครั้งนี้เป็นบทบาทใหม่ของกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรีที่ขยายฐานการเมืองของตนเองจาก จ.ชลบุรีสู่การเมือง ภาคตะวันออกอย่างแท้จริง เนื่องจากอยู่ในภาวะตกที่นั่งลำบากของเจ้าพ่อกลุ่มบ้านใหญ่ชลบุรี จากการโดนบีบอย่างหนักจาก “ซีอีโอใหญ่” ดังนั้น เจ้าพ่อภาคตะวันออกจึงต้องปรับบทบาทเพื่อการต่อรองกับพรรคและรัฐบาลเกี่ยวกับชะตากรรมชีวิตของตนเอง

บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อในอนาคต

จากการวิเคราะห์บทบาทเจ้าพ่อเจ้าแม่ในจังหวัดที่ศึกษาโยอาศัยการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) เราสามารถนำข้อมูลมาพื้นฐานในการคาดคะเนถึงบทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อในอนาคตได้ดังนี้

จากเหตุการณ์ล่าสุดในเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2549 เราอาจถือได้ว่าการเลือกตั้ง ส.ว. ครั้งนี้เป็นตัวสะท้อนบทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อเจ้าปัจจุบันและในอนาคตได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้สมัครมากกว่าการเลือกตั้ง ส.ว. ครั้งเมื่อปี 2543 อย่างเห็นได้ชัดเพราะนักการเมืองท้องถิ่นแบบเจ้าพ่อเจ้าแม่สามารถเตรียมพร้อมในการลงชิงตำแหน่ง ส.ว. โดยการไปเรียนให้จบปริญญาตรีเพื่อเป็นไปตามคุณสมบัติของผู้สมัคร ส.ว. ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (สัมภาษณ์สว. นว., 17 เมษายน 2549)

นอกจากนี้ ปัจจัยภายนอกคือพรรคการเมืองไม่ค่อยมีอิทธิพลในการเลือกตั้ง ส.ว. ครั้งนี้ เนื่องจาก “การเมืองของการขับไล่ทักษิณ” ทำให้ภาพพจน์ของพรรคการเมืองในจังหวัดที่ศึกษาตกต่ำลง กล่าวคือในกรณีของพรรคไทยรักไทยไม่ถูกนำมาใช้เพื่อหาเสียงเลือกตั้ง ส.ว. ครั้งนี้เพราะ “ทรท.ยกมาก็ตายกันพอดี” หรือ แม้พรรคประชาธิปัตย์นั้นกระแสคนทั่วไป พบว่า “คนไม่ชอบที่ไปตีรวน กกด.ทำให้บ้านเมืองเสียหาย” (เพ็งอ้าง)

การเลือกตั้ง ส.ว. มีความสำคัญต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่เนื่องจากตำแหน่ง ส.ว. แม้จะไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางธุรกิจโดยตรงหรือเป็นฐานการขึ้นตำแหน่งรัฐมนตรีแบบเดียวกับตำแหน่ง ส.ส. แต่

ตำแหน่ง ส.ว.เป็นเรื่องการสะสมทุนทางสังคมและการจัดสรรอำนาจภายในจังหวัด เช่น เจ้าแม่กลุ่มน้ำเค็มต้องการลงสมัคร ส.ว. ครั้งนี้เพื่อเกียรติยศ แต่ได้รับการคัดทานจากลูกสาวในฐานะผู้ถือกระเป๋าเงิน ส่วนเจ้าพ่อกลุ่มน้ำจืดต้องการหนุน พ.ต.อ.พ. พันธมิตรทางการเมืองให้เป็น ส.ว. ครั้งนี้ เนื่องจากต้องการจัดวางตำแหน่งทางการเมืองโดยปิดพ.ต.อ.พ. ในฐานะคนนอกกลุ่มน้ำจืดไปเป็น ส.ว. เพื่อเปิดทางให้คนในกลุ่มและตัวเองลงชิงตำแหน่งนายกอบจ. ที่มีงบประมาณจำนวนมากและเตรียมคนลง ส.ส.ครั้งต่อไป (สัมภาษณ์นายส. ,วันที่ 14 พฤษภาคม 2549 ; ปส. นามสมมติ, วันที่ 15 พฤษภาคม 2549 : วันที่ 14 พฤษภาคม 2549)

การเลือกตั้ง ส.ว. ครั้งนี้จึงเป็นเวทีเปิดทางการเมืองสำหรับกลุ่มอิสระ นายทุนท้องถิ่นและกลุ่มเจ้าพ่อเจ้าแม่ ดังนั้น ในจำนวนผู้สมัคร ส.ว. ทั้ง 16 คน เราสามารถชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดที่ศึกษา ดังนี้ (เพ่งอ้าง)

กลุ่มน้ำเค็มไม่ได้ส่งคนลงสมัคร ส.ว. โดยตรง แต่ปล่อยให้ผู้นำกลุ่มเลือกสนับสนุนผู้สมัครตามที่ต้องการ ดังนั้น ในขณะที่นายพ. อว. น้องชายคนโตของป้าส. สนับสนุนนายส. ซึ่งเป็นพันธมิตรกลุ่มน้ำเค็มมาช้านาน และนายข. บว. น้องชายคนที่ 13 กลับไปสนับสนุนพ.ต.อ.พ. กลุ่มอิสระที่เป็นพันธมิตรกับกลุ่มน้ำจืด

กลุ่มน้ำจืดก็ไม่ได้ส่งคนลงสมัคร ส.ว. โดยตรงและผู้นำกลุ่มก็เลือกสนับสนุนผู้สมัครในน้ำหนักที่ต่างกัน คือ นายป. ปต. เน้นการช่วยเหลือนายส. ที่มีความคิดขัดแย้งกับกลุ่มน้ำเค็มมาโดยตลอด แต่นายส. ปต. น้องชายกลับไปหนุนพ.ต.อ.ดร. พันธมิตรในพรรคประชาธิปัตย์ ส่วนนาย สฐ. ปต. น้องชายอีกคนหนึ่งสนับสนุนพ.ต.อ.พ. ซึ่งทำงานเป็นพันธมิตรกันตั้งแต่การเลือกตั้งอบจ. ครั้งล่าสุด

กลุ่มน้ำกร่อยมีนายส. คนในกลุ่มลงสมัคร ส.ว. โดยตรง แต่ไม่ได้ให้การสนับสนุนเต็มที่เนื่องจาก นายสส. ผู้นำกลุ่มน้ำกร่อยเลือกสนับสนุน ดร.ปม. ของบริษัททีพีไอ ซึ่งเป็นทุนชาติที่มาลงทุนในจังหวัด เนื่องจาก ดร.ปม. ให้การสนับสนุนนายสส. เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ส.ส.ในอดีตมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากคะแนนเสียงในเขตน้ำกร่อยนั้น นายส. ได้เพียง 2,500 คะแนน ในขณะที่ ดร.ปม. ได้ถึง 3,500 คะแนน

กลุ่มอิสระนอกโครงสร้างอำนาจสามชั่วมีบทบาทค่อนข้างสูงในการเลือกตั้ง ส.ว. ครั้งนี้ เช่น กลุ่มของ พ.ต.อ.พ. ในเขตน้ำกร่อย กลุ่มนายทุนการเกษตรในเขตน้ำกร่อย กลุ่มข้าราชการในเขตน้ำกร่อย กลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชน

การได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ว. ของ พ.ต.อ.พ. และนายส. สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของโครงสร้างอำนาจสามชั่วท้องถิ่นและบทบาทของเจ้าพ่อในอนาคตได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพ.ต.อ.พ. เป็นกลุ่มอิสระที่ใช้สื่อมวลชนและการสร้างพันธมิตรเป็นเครื่องมือทางการเมือง ในขณะที่นายส. เป็นคน

ของกลุ่มน้ำกร่อยที่ได้เป็น ส.ว. โดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มเดิมที่ ดังนั้น เราจึงอาจคาดการณ์แนวโน้มในอนาคตจากข้อมูลในปัจจุบันบางประการ ดังนี้

เจ้าพ่อเจ้าแม่และนายทุนท้องถิ่นที่ครอบงำทางการเมืองภายใต้โครงสร้างอำนาจสามชั่วกำลังได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของจังหวัดที่ศึกษา เนื่องจาก ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมในจังหวัดได้ขยายตัวข้ามพ้นจากการแบ่งงานการผลิตกับภาคเกษตรก่อนทุนนิยมที่เคยเป็นมา ดังนั้น จะพบว่าบทบาททางการเมืองเจ้าพ่อเจ้าแม่กำลังอยู่ในช่วงขาลง ซึ่งหมายความว่าปรากฏการณ์เจ้าพ่อในสังคมไทยจะเป็นปรากฏการณ์ชั่วคราว คือ (สัมภาษณ์ร.ต.อ.พ., 15 มิถุนายน 2549 ; นายภ. 16 พฤษภาคม 2549 ; ทนายส. 14 พฤษภาคม 2549 ; ปส. นามสมมติ, 15 พฤษภาคม 2549)

1. กลุ่มน้ำเค็ม บทบาททางการเมืองแบบเจ้าแม่ของกลุ่มน้ำเค็มอยู่ในภาวะขาลงอย่างเห็นได้เมื่อฐานทางเศรษฐกิจของครอบครัวผู้นำกลุ่มต้องประสบกับความอ่อนแอเมื่อครอบครัว อว. ต้องประสบกับการขาดทุนกับกิจการประมงจากภาวะน้ำมันและขาดแคลนแรงงาน ในปัจจุบันภาวะน้ำมันที่ขึ้นราคาโดยไม่มีทีท่าว่าจะหยุดยั้งตอกย้ำการขาดทุนจากการทำประมงมากขึ้น ดังนั้น ผู้นำจึงพยายามนำทรัพย์สินที่มีอยู่มารักษาทะเลสาบทางการเมืองให้ทรงตัวอยู่ได้ เช่น ในปัจจุบัน ป้าส.พยายามขายที่ดิน 500 ไร่ในเขตน้ำจืดให้แก่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เพื่อนำมาใช้ในทางการเมือง

บทบาททางการเมืองของกลุ่มน้ำเค็ม หลังช่วงวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ได้รับการสนับสนุนโดยจากกำนันป. เจ้าพ่อภาคตะวันออกในฐานะที่เป็นเพื่อนสนิทและพันธมิตรทางการเมืองกับเจ้าแม่ของกลุ่มน้ำเค็ม แต่ในปี พ.ศ. 2549 กำนันป.ต้องประสบกับปัญหาคดีจัดซื้อที่ดินทิ้งขยะและคดีจ้างวานฆ่าจนไม่อยู่ในฐานะที่จะสนับสนุนเจ้าแม่ได้อีกต่อไป ดังนั้น กลุ่มน้ำเค็มย่อมมีทรัพยากรทางการเงินลดลงอย่างมากสำหรับการเล่นการเมืองในอนาคต นอกจากนี้ การขาดองค์ความรู้ในเชิงกลยุทธ์ทางการเมืองทำให้กลุ่มน้ำเค็มถูกมองว่าเล่นการเมืองแบบ “มวยวัด” ซึ่งเป็นปัจจัยไม่ช่วยให้กลุ่มน้ำเค็มปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. กลุ่มน้ำจืด บทบาททางการเมืองเจ้าพ่อของกลุ่มน้ำจืด ก็ได้รับการท้าทายจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองหลังวิกฤติเศรษฐกิจเช่นกัน แต่ผู้นำกลุ่มน้ำจืดซึ่งเป็นมืออาชีพและมีกลยุทธ์ในการดำเนินงานทางธุรกิจและการเมือง ดังนั้น กลุ่มน้ำจืดจึงอยู่ในช่วงของการปรับตัวเพื่อก้าวไปสู่การเป็นนายทุนอุตสาหกรรมและนักการเมืองอาชีพในอนาคต

ในทางด้านธุรกิจนั้น ผู้นำกลุ่มน้ำจืดได้ปรับฐานทางเศรษฐกิจจากกิจการรับเหมาก่อสร้างมาเป็นอุตสาหกรรมเกษตร โดยเริ่มจากโรงงานสับประรดกระป๋องส่งออก อย่างไรก็ดี ในการก่อตั้งอุตสาหกรรมสับประรดให้ทะยานขึ้นได้ ผู้นำกลุ่มยังต้องใช้อิทธิพลแบบเจ้าพ่อ ดังนั้น จำเป็นต้องใช้เวลาเพื่อปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร

ส่วนในทางการเมืองนั้น ผู้นำกลุ่มน้ำจืดบางส่วนอาจพัฒนาเป็น “นักการเมืองอาชีพ” ได้ เนื่องจากการสร้างฐานคะแนนเสียงจากการคลุกคลีและทำงานใกล้ชิดกับประชาชน นอกจากนี้ จากการศึกษาที่ก้านเป่ามีบทบาททางการเมืองในภาคตะวันออกเฉียงใต้นั้นเป็นผลบวกต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มน้ำจืดและทำให้นายส.ต. ปต. ผู้นำกลุ่มน้ำจืดมีโอกาสเล่นการเมือง โดยไม่จำเป็นต้องใช้ระบบซื้อสิทธิขายเสียง แต่กลไกสื่อมวลชนแทนได้ อย่างไรก็ดี ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างเจ้าพ่อน้ำจืดและเจ้าแม่ น้ำเค็มมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นเพราะแต่เดิมความขัดแย้งระหว่าง 2 กลุ่มนั้น มีก้านเป่าเป็นตัวกั้นชนไม่ให้เกิดความรุนแรงปะทุขึ้นมา

3. กลุ่มน้ำกร่อย กลุ่มน้ำกร่อยอยู่ในภาวะขาลงเช่นเดียวกับกลุ่มน้ำเค็มถึงแม้ผู้นำกลุ่มไม่มีพฤติกรรมแบบเจ้าพ่อแต่มีภาพพจน์ของนักการเมืองอาชีพ เนื่องจากการลดลงของทุนทางสังคมที่สะสมมายาวนานในอดีตจากการหันไปสะสมทุนทางเศรษฐกิจโดยอาศัยพฤติกรรมนายทุนเงินกู้ (ururer) ที่ชาวบ้านในเขตพื้นที่มีการทุจริตคดโกงเป็นสูงและกินเปอร์เซ็นต์หัวคิวโครงการมาก พฤติกรรมนายทุนเงินกู้และการเริ่มใช้อิทธิพลเหนือกฎหมายของคนในครอบครัวและญาติได้กีดกร่อนทุนทางสังคมอย่างมากจน ผู้นำกลุ่มน้ำกร่อยถูกมองว่าได้เปลี่ยนบทบาทมาเป็นนักธุรกิจการเมืองมากขึ้น เช่น ความไม่โปร่งใสในการชนะเลือกตั้ง ส.ส. ของลูกชายความจำเป็นในการใช้เงินในช่วงเลือกตั้งมากขึ้น แต่การใช้ระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำกลุ่มและลูกน้องมีประสิทธิภาพลดลงเพราะผู้นำกลุ่มน้ำกร่อยเริ่มลอยตัวจากฐานท้องถิ่นไปสู่งานในระดับชาติมากขึ้นไป ดังนั้น กลุ่มน้ำกร่อยจึงเริ่มสูญเสียฐานของกลุ่มก้านเป่าผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่ของตนเอง ในขณะที่เดียวกันผู้นำกลุ่มย่อยอื่นๆ ในเขตน้ำกร่อยกำลังเติบโตเข้มแข็งตามลำดับ เช่น กลุ่มนายทุนการเกษตร พตอ. พ. ที่ได้เป็น ส.ว. ล่าสุด การร่วมมือระหว่างนายภคสมชายและนายผ่องแผ้ว เป็นต้น

บทที่ 4

สรุปและอภิปราย

“ทุนนิยมคือระบบมาเฟียที่ถูกกฎหมายและมาเฟียก็คือระบบทุนนิยมที่ผิดกฎหมาย”

(Betancourt and Garcia อ้างจาก Schneider and Zaralt, 1994 : 174)

การศึกษายทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อในกระแสโลกาภิวัตน์ของจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษายทบาทเจ้าพ่อใน โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์ ทั้งช่วงก่อนและหลังวิกฤติเศรษฐกิจไทยปี พ.ศ. 2540 การศึกษามีข้อสรุปที่สำคัญ ดังนี้

เจ้าพ่อในจังหวัดที่ศึกษาแสดงพฤติกรรมทั้งแบบเจ้าพ่อและเจ้าแม่โดยมีสถานภาพเป็นนายทุนท้องถิ่น นายทุนท้องถิ่นดังกล่าวก่อรูปจากการสะสมทุนชั้นเบื้องต้น (primitive accumulation of capital) ก่อนเกิดระบบทุนนิยม นายทุนท้องถิ่นที่แสดงพฤติกรรมแบบเจ้าพ่อ คือ ทำตัวอยู่นอกกฎหมายได้โดยการสะสมความมั่งคั่งในรูปเงินตราโดยแสวงหากำไรจะอาศัยกลไกบังคับทั้งทางเศรษฐกิจ นอกเหนือจากเศรษฐกิจภายใต้การสะสมทุนชั้นเบื้องต้น

กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลในจังหวัดที่ศึกษาดังแต่ทศวรรษ 2530 ได้ก่อรูปแบบอุตสาหกรรมทุนนิยมซึ่งมีผลเชิงเชื่อมโยง (linkage effect) ต่อภาคผลิตก่อนทุนนิยมในจังหวัด ดังนั้น นายทุนท้องถิ่นจึงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจต่างๆ ที่หลากหลายกว่าปกติในภาคการผลิตก่อนทุนนิยม ได้แก่ การผลิตทางการเกษตร (เช่น การทำประมงหรือปลูกพืชเศรษฐกิจ) อุตสาหกรรมก่อสร้าง (เช่น สร้างถนน โรงงาน) การค้า (เช่น การค้าที่ดิน การทำศูนย์การค้า การขายวัตถุดิบและอุปกรณ์ก่อสร้าง) ธุรกิจบริการ (เช่น การท่องเที่ยว สถานบันเทิง บ้านจัดสรร) ดังนั้น นอกจากกลไกตลาดแล้วนายทุนท้องถิ่นจึงต้องอาศัยกลไกการสะสมในรูปแบบต่างๆ นอกเหนือจากตลาด ก็คือ การใช้ทุนทางสังคมโดยการสร้างความเคารพและความไว้วางใจจากสังคม รวมถึงการใช้อิทธิพลเหนือกฎหมาย ได้แก่ การข่มขู่ว่าจะใช้กำลัง การบุกเบิกป่าสงวน การบุกรุกที่สาธารณะ การใช้ความรุนแรงจนมีการตายเกิดขึ้น การคิดสินบนและสมคบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เพื่อปกป้องหรือขยายธุรกิจดังกล่าว นายทุนท้องถิ่นผู้ใช้อิทธิพลเหนือกฎหมายจำเป็นต้องเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเริ่มตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ คือ เริ่มต้นตั้งแต่การสมัครรับเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ไปจนถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อในจังหวัดที่ศึกษาเกิดจากเงื่อนไขการขาดความเข้มแข็งของฐานทางเศรษฐกิจและการเมืองเพียงพอที่จะยึดครองอำนาจท้องถิ่นได้แต่เพียงผู้เดียวได้ ดังนั้นผล จากการต่อสู้ระหว่างเจ้าพ่อ เจ้าแม่และนายทุนท้องถิ่นในจังหวัดระยะหนึ่งจึงได้ตกผลึกเป็นแบบแผนเชิงโครงสร้างที่เรียกว่า โครงสร้างอำนาจสามชั่วระหว่างกลุ่มน้ำจืด กลุ่มน้ำเค็ม และกลุ่มน้ำ

กร่อย กล่าวโดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า เจ้าพ่อและเจ้าแม่ในการศึกษามีบทบาททางการเมืองผ่าน โครงสร้างอำนาจดังกล่าว

บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อและเจ้าแม่ในกระแสโลกาภิวัตน์ก่อนเกิดวิกฤติปี 2540 เป็นการ ต่อสู้แข่งขันเพื่อช่วงชิงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ระหว่างเจ้าพ่อ เจ้าแม่ และนายทุน ท้องถิ่นภายใต้โครงสร้างอำนาจสามขั้ว บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อเจ้าแม่ในช่วงนี้แสดงออกถึงการ ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของโครงสร้างอำนาจเป็นด้านหลัก

หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 แล้ว ธุรกิจของเจ้าพ่อและเจ้าแม่ได้รับผลกระทบจากกระแส โลกาภิวัตน์ ความขัดแย้งระหว่างเจ้าพ่อ เจ้าแม่ที่รุนแรงขึ้นและนำไปสู่ความตึงเครียดของโครงสร้างจน ทำให้ต้องมีการปรับโครงสร้างอำนาจสามขั้วในการเลือกตั้งเพื่อช่วงชิงตำแหน่งตำแหน่ง ส.ส. ส.ว. หรือนายกอบจ. ดังนั้น เจ้าพ่อและเจ้าแม่จึงต้องสร้างพันธมิตรทางการเมืองกับกลุ่มและชนชั้นนอก โครงสร้างอำนาจ ได้แก่ เจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือและนักการเมืองกลุ่มอิสระที่มีอิทธิพลผ่านสื่อมวลชน เนื่องจากเจ้าแม่ต้องพึ่งพิงเงินทุนจากเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อใช้ในการต่อสู้แข่งขันทางการเมือง ใน ขณะเดียวกันเจ้าพ่อของจังหวัดที่ศึกษาที่ต้องอาศัยทุนทางสังคมและฐานเสียงของนักการเมืองอิสระที่ สามารถสร้างภาพพจน์ทางสื่อมวลชนสำเร็จ ดังนั้น ช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจจึงแสดงให้เห็นด้านการ เปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจสามขั้วอย่างเห็นได้ชัด

ในปัจจุบันจะพบว่า บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ลดลงจากคดีอาญาและ วิกฤติการณ์ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร รวมถึงพรรคไทยรักไทยสร้างเงื่อนไขให้เจ้าพ่อและเจ้าแม่มี บทบาททางการเมืองเปลี่ยนแปลงในอนาคต กล่าวคือ เจ้าแม่จะมีบทบาททางการเมืองอย่างเห็นได้ชัดจากการ ขาดทุนในการประกอบการทางธุรกิจที่มีมาอย่างต่อเนื่องและขาดการสนับสนุนจากเจ้าพ่อภาค ตะวันออก ในขณะที่เจ้าพ่อของจังหวัดที่ศึกษาที่ต้องปรับตัวไปสู่การลงทุนในธุรกิจอุตสาหกรรม การเกษตร เงื่อนไขใหม่ดังกล่าวนี้ทำให้เจ้าพ่อมีโอกาสที่จะผลิตซ้ำความเป็นเจ้าพ่อหรืออาจปรับเปลี่ยน ไปสู่นายทุนอุตสาหกรรมต่อไป

จากการศึกษาบทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อในกระแสโลกาภิวัตน์ของจังหวัดหนึ่งทางภาค ตะวันออกเราสามารถอภิปรายผลเพื่อชี้ให้เห็นถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

1. ถึงแม้จังหวัดที่ศึกษาจะมีนายทุนท้องถิ่นเกิดขึ้นมานานอย่างน้อยตั้งแต่ต้นรัตน โกสินทร์ เนื่องจากการนำวัฒนธรรมแบบผู้ประกอบการของจีนอพยพมาใช้ทำการผลิตในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น การ ปลูกอ้อย ยางพารา ทำสวน โรงงานน้ำตาล โรงน้ำปลา โรงน้ำตาลหรือโรงบ่มยาง แต่นักธุรกิจรุ่นใหม่ของจังหวัดมี ความแตกต่างจากนักธุรกิจเก่า คือ การเข้ามาเล่นการเมืองในระบบเลือกตั้ง กล่าวอีกนัยหนึ่งนายทุน ท้องถิ่นรุ่นใหม่เป็นผู้มีเจตจำนงทางการเมืองและ/หรือสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระบบ ประชาธิปไตยรูปแบบต่างๆ เช่น ระบบประชาธิปไตยครึ่งใบในช่วงแรกและระบบประชาธิปไตย ของนายทุนในช่วงหลัง

2. นายทุนท้องถิ่นรุ่นใหม่ดังกล่าวก่อรูปขึ้นมาภายใต้บริบททางเศรษฐกิจและการเมืองบนฐานวัฒนธรรมของนักธุรกิจครอบครัว กล่าวคือ การพัฒนาประชาธิปไตยภายใต้ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบเปิดโอกาสให้นายทุนท้องถิ่นสามารถใช้ช่องทางการเลือกตั้งเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้ ในขณะที่การพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้โครงการชายฝั่งทะเลตะวันออกในช่วงแรกเอื้ออำนวยต่อการสะสมทุนของนักธุรกิจท้องถิ่น เช่น การได้กำไรจากการขายที่ดินเพื่อตั้งโรงงานหรือประกอบธุรกิจต่อเนื่อง บริบททางเศรษฐกิจและการเมืองดังกล่าวเป็นเงื่อนไขให้นักธุรกิจบนฐานครอบครัวของนายทุนท้องถิ่นขยายตัว แต่การจ้องค้ำครุฑธุรกิจครอบครัวจะใช้ระบบกงสีหรือไม่ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจว่ามาจากจีนอพยพหรือเป็นคนไทยพื้นเมือง เราพบว่าการใช้ระบบกงสีทำให้องค์กรธุรกิจมีความเข้มแข็งมากกว่าการจ้องค้ำครุฑแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ดี หลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ การพัฒนาประชาธิปไตยและการพัฒนาอุตสาหกรรมกลับมีผลในเชิงลบต่อนายทุนท้องถิ่นดังกล่าวทั้งโดยตรงและทางอ้อม เช่น การชะลอตัวของอุตสาหกรรมทำให้นักธุรกิจการขายที่ดินตกต่ำและมีปัญหาเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ การที่ค่าเงินบาทลดลงทำให้ราคาน้ำมันดีเซลสูงขึ้นจนกระทบต่อการทำประมง นอกจากนี้ระบอบประชาธิปไตยของนายทุนหลังวิกฤติเศรษฐกิจยังได้เข้ามากำกับเวทีทางการเมืองในท้องถิ่นและทำลายฐานทางเศรษฐกิจที่ดินของนายทุนท้องถิ่นด้วย

3. นายทุนท้องถิ่น โดยทั่วไปไม่จำเป็นต้องมีพฤติกรรมแบบเจ้าพ่อกันทุกคน แต่เจ้าพ่อจะใช้อิทธิพลเหนือกฎหมายจากการมีฐานเป็นนักธุรกิจ จากการศึกษาพบว่าพฤติกรรมแบบเจ้าพ่อที่นิยามได้จากข้อมูลจากวิจัยนั้นมีความแตกต่างจาก “นักเลง” ที่ใช้อิทธิพลท้องถิ่นก็เฉพาะภายในชุมชน หรือ “เสือ” ที่ใช้อิทธิพลระหว่างชุมชนเท่านั้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2536) กรณี “เสือ” หนอม เท็กซัสในจังหวัดที่ศึกษา ซึ่งชื่อเป็นเสือ เพราะให้เกียรติกัน แต่จริงๆแล้ว มีสถานภาพเป็นนักเลง “เสือ” หนอมไม่มีพฤติกรรมปล้นชาวบ้าน แต่จะเน้นการคุมท้องที่ของตัวเอง โดยได้เงินช่วยเหลือ เรียกว่า “ค่านักเลง” การมีนักเลงคุมท้องที่ได้ เนื่องจากตำรวจในอดีตไม่แสดงบทบาทคุ้มครองชาวบ้านแต่กลับขอรบราชนบ้าน และตำรวจมักอยู่ประจำโรงพักไม่อยู่ในชุมชน ดังนั้น ตำรวจจึงต้องพึ่งนักเลงในเรื่องที่ผิดกฎหมาย (สัมภาษณ์ หนอม เบญจมาศ, 28 พฤษภาคม 2548)

นักเลงรุ่นสุดท้ายของจังหวัดได้ถูกบีบคั้นจากสภาพความยากจนทางเศรษฐกิจให้เปลี่ยนบทบาทจากการคุมท้องที่ไปสู่การคุมกิจการทางธุรกิจบางอย่าง ได้แก่ การคุมรถโดยสารระหว่างจังหวัด เพื่อแย่งคนขึ้นรถและคุมคิวรถ การคุมกิจการโรงเลื่อยเวลาบุกป่า หรือการคุมช่องโสมณี (เพ็งอ้าง)

เจ้าพ่อในที่นี้ยังมีความแตกต่างจากพฤติกรรมที่เรียกว่า “เสือ” ดังจะเห็นได้จากกรณีของเสือฟ่อนของภาคตะวันออก ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เสือฟ่อนมีพฤติกรรมปล้นในเขตระยองและชลบุรีแต่จะไม่ปล้นในเขตท้องที่ของตนเอง เนื่องจากชาวบ้านจะให้ค่านักเลง คือ เสือเหมือนเป็นนักเลงในท้องที่ตนเอง นอกจากนี้ เสือจะมีอำนาจอิทธิพลมากกว่าข้าราชการ คือ “ชาวบ้านกลัวเสียมากกว่าตำรวจ” ดังนั้น การเป็นเสือจึงถือว่าเป็นสถานภาพที่มีเกียรติ เช่น การจัดงานแต่งงาน

ของครอบครัวใดที่มีเสียมาร่วมด้วยจะถูกใช้อ้างว่าเป็นงานที่มีเกียรติเพราะเสียมาร่วมงาน (สัมภาษณ์ สุจินต์ แสงมณี, 28 พฤษภาคม 2548)

เสียผ่อนมีลูกน้องที่เป็นเสียอีกหลายคน เช่น เสียเกียะ เสียเทื่อ เสียทวน เสียไว้ เสียผ่อนถูกตำรวจยกกำลังขนาดใหญ่มาปราบหลังการเปลี่ยนแปลง 2475 และต้องถูกฆ่าตายเพราะเสียทวนมือซ้ายดูงานสินธูชัยหักหลัง (เพ็งอ้าง)

เสียคนสุดท้ายของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็คือ เสียเทื่อ ลูกน้องเสียผ่อนที่มีอิทธิพลในเขตอำเภอนายายอาง จังหวัดจันทบุรี การตายของเสียเทื่อ เนื่องจากทำผิดกติกาของการเป็นเสีย คือ ไปปล้นบ้านญาติของสมุนมือขวา จึงถูกสมุนมือขวาฆ่าตายในที่สุด (เพ็งอ้าง)

งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า เจ้าพ่ออาจพัฒนามาจากการเป็นนักเลงในอดีตหรือไม่เป็นก็ได้ เช่น เจ้าพ่อกลุ่มน้ำจืดนั้นพัฒนามาจากนักเลงโตในท้องถิ่นและใช้ฐานความเป็นนักเลงสร้างความมั่งคั่งจากการบุกเบิกป่าสงวนจนกลายเป็นนายทุนท้องถิ่น แต่เจ้าแม่แม่น้ำก็พัฒนาความเป็นเจ้าพ่อมาจากการปรกอบอาชีพทางการค้าและการสร้างทุนทางสังคม แต่จำเป็นต้องมีพฤติกรรมแบบเจ้าพ่อเพื่อปกป้องและขยายธุรกิจของตนให้มีการสะสมทุนได้อย่างต่อเนื่อง

แต่การใช้อิทธิพลเหนืออำนาจรัฐหรือทำตัวอยู่เหนือกฎหมายแบบเจ้าพ่อเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในปัจจุบันร่วมสมัย นายทุนท้องถิ่นรุ่นใหม่อื่นๆ ในจังหวัดที่ศึกษาจึงไม่จำเป็นต้องใช้พฤติกรรมแบบเจ้าพ่อเพื่อการสะสมทุนของตนเองเนื่องจากสามารถใช้กลไกอื่นได้บางระดับ เช่น กลไกสื่อมวลชนหรือสมาคมวิชาชีพหรือการใช้อิทธิพลในเชิงอุปถัมภ์ นอกจากนี้เมื่อคำนวณผลได้ผลเสียแล้ว สำหรับนายทุนท้องถิ่นบางคนยังคิดว่าการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองภายใต้ระบบการเมืองแบบคอร์รัปชันปัจจุบัน จะส่งผลกระทบต่อชื่อเสียง เกียรติยศในฐานะที่เป็นทุนทางสังคม

อย่างไรก็ดี ผู้ที่เป็นเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่นั้นจำเป็นต้องเป็นนายทุนเนื่องจากในการที่จะใช้อิทธิพลเหนืออำนาจรัฐจำเป็นต้องมีตำแหน่งทางการเมืองในระดับชาติ เช่น การเป็น ส.ส.หรือรัฐมนตรี แต่การเล่นการเมืองในระบบเลือกตั้งแบบซื้อสิทธิ์ขายเสียงตั้งแต่การก่อรูประบอบประชาธิปไตยครั้งใหม่เป็นต้นมานั้นจำเป็นต้องใช้เงินเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญ ดังนั้น ผู้ที่เข้าเล่นจึงต้องมีฐานธุรกิจซึ่งสามารถสะสมทุนมาได้ระดับหนึ่ง

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาจึงสอดคล้องกับคำนิยามเจ้าพ่อของผาสก พงษ์ไพจิตร (2536) คือเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนายทุนไทยในกระบวนการสะสมทุนไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมโดยใช้อิทธิพลเหนือกฎหมายการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ส่วนพฤติกรรมอื่นของเจ้าพ่อ ซึ่งมีผู้นิยามไว้ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2535 ; ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม มปป ; สนธิ ลิ้มทองกุล, 2546) ไม่สอดคล้องกับผลวิจัยนี้ คือ

การนิยามเจ้าพ่อว่าเป็นใครก็ได้ทั้งข้าราชการ พ่อค้า และนักการเมืองที่ใช้อิทธิพลเพื่อแสวงหาผลประโยชน์และความร่ำรวยในรูปแบบที่ไม่ถูกต้องนั้นเป็นการนิยามที่กว้างเกินไปทำให้คำเจ้าพ่อเป็น

มโนทัศน์ที่ไม่ชัดเจนพอที่จะใช้วิเคราะห์ได้ ส่วนการคำนึงถึงเรื่องจริยธรรมทางสังคมว่าเจ้าพ่อเป็นคนชั่วที่มุ่งแสวงหาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวนั้น (เฉพาะหน้า) ก็อาจเป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายพฤติกรรมเจ้าแม่ที่ได้รับฉายาว่า “ป่าผู้อารี” หรือ “แม่พระของจังหวัด” ยาก ถึงแม้ว่าเจ้าแม่จะหวังผลประโยชน์ในระยะยาวก็ตาม

การนิยามลักษณะความเป็นเจ้าพ่อต้องใช้ความรุนแรงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ นั่นอาจเป็นนิยามที่ไม่สอดคล้องกับการสะสมทุนทางสังคมของเจ้าแม่หรือการพึ่งทุนทางสังคมของเจ้าพ่อ เช่น การสร้างทุนทางสังคมให้เป็นที่ยอมรับภาพพจน์ในสังคม การใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อให้มีระบบต่างตอบแทนระหว่างกัน

ส่วนประเด็นที่ว่าเจ้าพ่อต้องทำธุรกิจผิดกฎหมายอย่างเดียวหรือทำธุรกิจทั้งผิดและถูกกฎหมายนั้น การวิจัยชี้ให้เห็นว่าในจังหวัดที่ศึกษาเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่มีมรดกทางประวัติศาสตร์ 2 แนว คือ แนวแรกนั้นพัฒนาตัวเองในระยะแรกมาจากการทำธุรกิจผิดกฎหมาย เช่น การบุกเบิกป่าสงวนเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจหรือการขโมยคุดทรายในที่สาธารณะ การขายหวยเถื่อน แต่หลังจากนั้นหันมาสู่ธุรกิจที่ถูกกฎหมาย เช่น การรับเหมาก่อสร้าง การทำโรงงานแปรรูปสับปะรดกระป๋อง ส่วนเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่ในแนวที่สองพัฒนาตัวเองจากการสร้างทุนทางสังคมหรือการทำธุรกิจที่ถูกกฎหมาย แต่ในระยะหลังต้องหันมาทำธุรกิจที่ไม่ถูกต้อง เช่น การฮั้วประมูลให้ได้งานก่อสร้างหรือการกินหัวคิวโครงการที่ตัวเองผลักดันลงสู่ท้องถิ่น ในขั้นสุดท้ายแล้วเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่ที่ศึกษาจะทำธุรกิจที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมายในปัจจุบัน

4. แบบแผนทางการเมืองของเจ้าพ่อในจังหวัดที่ศึกษายืนยันข้อสรุปของผาสุก พงษ์ไพจิตร (2536) ว่า ระบบเจ้าพ่อของไทยมีความแตกต่างจากระบบมาเฟียในอิตาลีและระบบลูกพี่ (bossism) ในสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ ระบบมาเฟียในอิตาลีเกิดจากการดำรงอยู่ยาวนานของโครงสร้างอำนาจระหว่างกลุ่มเจ้าที่ดิน ผู้นำทางศาสนาและรัฐ ดังนั้น ความพยายามพัฒนาประเทศให้ทันสมัยของอิตาลีจึงไม่สามารถผลักดันให้คนยากจนเข้าสู่กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมได้ผลที่ตามมา ก็คือ ภายใต้อาณาการกระจายที่ดินซึ่งเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ปัญหาการขาดการศึกษาพื้นฐานของประชาชน รวมถึงการคอร์รัปชันอย่างกว้างขวางในหมู่ข้าราชการและนักการเมืองจึงนำไปสู่กระบวนการมาเฟีย

แต่ระบบเจ้าพ่อในจังหวัดที่ศึกษามีความแตกต่างในเรื่องโครงสร้างอำนาจ การถือครองที่ดินและประสิทธิภาพการพัฒนาของอิตาลีอย่างเห็นได้ชัด คือ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นจังหวัดที่ศึกษาประกอบด้วยนายทุนท้องถิ่นสะสมทุนจากการแสวงหาค่าเช่าส่วนเกินในการซื้อขายที่ดินและทำการเกษตร (ประมงและพืชเศรษฐกิจ) แต่เนื่องจากจังหวัดที่ศึกษาอุดมไปด้วยที่ดินและทรัพยากรต่างๆ ในจังหวัด ทำให้ชาวนาชาวสวนชาวไร่อยู่ในฐานะผู้ผลิตอิสระรายย่อยเป็นส่วนใหญ่โดยไม่เกิดระบบเจ้าที่ดินขึ้นในจังหวัด นอกจากระบบเจ้าพ่อของจังหวัดที่ศึกษาเกิดขึ้นคู่ขนานไปกับโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจของทุนอุตสาหกรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ระหว่างทุนต่างชาติ ทุนชาติและรัฐ ทำให้เกิด

โครงสร้างเชิงซ้อนระหว่างโครงสร้างอำนาจเศรษฐกิจจากกระแสโลกาภิวัตน์และโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยมีรัฐเข้ามาเป็นผู้เคลื่อนไหวตามยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบทุนนิยมฟุ้งฟิง

เมื่อพิจารณาแบบแผนของเจ้าพ่อของจังหวัดที่ศึกษากับระบบเจ้าพ่อในสหรัฐอเมริกา พบว่า มีความแตกต่างกัน คือ ระบบลูกพี่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่มีการอพยพหลังไหลเข้ามาในสหรัฐอเมริกาทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมระหว่างผู้อพยพเดิมและผู้อพยพมาใหม่ เช่น การจัดหางาน การดูแลเรื่องที่พักอาศัย การหวังคะแนนเสียง แต่ระบบลูกพี่ของสหรัฐอเมริกาเกิดขึ้นชั่วคราวเนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจด้วยกลไกตลาดและการจัดหางานบริการสังคมของรัฐทำให้เกิดการจ้างงานสูงขึ้น และการเข้ามาของโครงการสวัสดิการสังคม ดังนั้น จึงทำให้ความจำเป็นต้องพึ่งพิงลูกพี่ลดลง ในขณะที่เดียวกันการเกิดขึ้นของประชาสังคม ได้แก่ กลุ่มนักปฏิรูปสังคม กลุ่มสมาคมของพลเรือน กลุ่มวิชาชีพต่างๆ และกลุ่มนักการเมืองได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวเชิงความเห็นประเด็นสาธารณะคะคานากับระบบลูกพี่ แรงกดดันอย่างเข้มข้นของกลุ่มประชาสังคมในสหรัฐอเมริกาก่อให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคม

ในกรณีจังหวัดที่ศึกษาการเกิดขึ้นของเจ้าพ่อแตกต่างจากระบบลูกพี่ในสหรัฐอเมริกา ก็คือ เจ้าพ่อเกิดจากการพัฒนาประชาธิปไตยจากระบบอำมาตยาธิปไตยไปสู่ระบบประชาธิปไตย ซึ่งนำไปสู่การเข้ามามีบทบาทของนายทุนท้องถิ่นที่เรียกว่า นักธุรกิจการเมือง นักธุรกิจการเมืองได้ก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำของท้องถิ่น โดยการประสานผลประโยชน์จากนายทุนชาติ ทำให้เจ้าพ่อสามารถดำรงได้เนื่องจากนายทุนชาติได้ประโยชน์จากฐานเสียงและส.ส. ต่างจังหวัด ในขณะที่นักธุรกิจการเมืองยังคงฐานะตัวเองอยู่ได้ ดังนั้น ประชาสังคมในจังหวัดจึงมีความอ่อนแอในการจัดตั้งองค์การเพื่อการเคลื่อนไหว

ผลการศึกษาเจ้าพ่อท้องถิ่นในงานวิจัยนี้ เมื่อนำมาพิจารณาเพื่อพัฒนาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อ พบว่า มีข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่ได้จากการวิจัยดังนี้

เมื่อนำผลวิจัยมาอภิปรายกับแนวคิดทุนนิยมเครือข่าย (network capitalism) พบว่า ตัวแบบทางเศรษฐกิจดังกล่าวไม่สอดคล้องกับผลการวิจัย เนื่องจาก Oleinik (2004) ผู้เสนอทฤษฎีดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการทำธุรกรรมในตลาด เรื่องขององค์กรท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆเป็นหลัก เช่น ครอบครัว พรรคพวก กลุ่มอุปถัมภ์ เนื่องจากองค์กรเหล่านี้เป็นเครือข่ายของการอยู่ใกล้กัน มีความผูกพันกันทางสังคมและมีปทัสถานอย่างร่วมกัน ในแง่นี้เครือข่ายท้องถิ่นจึงเป็นฐานของสิ่งที่เรียกว่า ระบบทุนนิยมเครือข่าย

การนิยามทุนนิยมด้วยความสัมพันธ์ทางเชิงตลาดของแนวคิดระบบทุนนิยมเครือข่ายอาจเป็นมโนทัศน์ที่ยังไม่ชัดเจนเพียงพอ การอธิบายระบบทุนนิยมเนื่องจากระบบตลาดเป็นความสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนของสินค้าซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้สร้างมูลค่าส่วนเกินจากสินค้า ดังนั้น การพิจารณาระบบทุนนิยมในฐานะที่มีเป้าหมายการสะสมทุนจากส่วนเกินควรให้ความสนใจต่อความสัมพันธ์ทางการผลิต (สมศักดิ์ สามีคศิธรรม, 2533 : 69-75) อย่างไรก็ดี การให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ทางการตลาดในท้องถิ่นของแนวคิดทุนนิยมเครือข่ายอาจช่วยให้เข้าใจการสะสมทุนของเจ้าพ่อ

ท้องถิ่นได้ดีขึ้น ถ้าพิจารณาจากฐานการผลิตก่อนทุนนิยมที่มีเป้าหมายการสะสมทุนชั้นเบื้องต้น เนื่องจาก ผลการวิจัยพบว่าการสร้างความมั่งคั่งของเจ้าพ่อและเจ้าแม่ในจังหวัดที่ศึกษาส่วนใหญ่มาจาก กำไรในการประกอบการทางการค้าเป็นหลัก เช่น การค้าขายที่ดิน การค้าวัสดุก่อสร้าง ทำกิจการประมง เพื่อบ่มกุ้งปลา การรับเหมาก่อสร้างแบบคอร์รัปชัน

แนวคิดทุนนิยมเครือข่ายมีประโยชน์ที่ทำให้เราเห็นถึงปรากฏการณ์การเคลื่อนตัวของธุรกิจที่เกิดขึ้นจากภายในท้องถิ่น เช่น งานวิจัยของเราจะพบว่า การทำประมงของกลุ่มน้ำเค็มตั้งอยู่บนฐานของครอบครัวвор. หรือการทำธุรกิจก่อสร้างของครอบครัวปต. ในกลุ่มน้ำจืด แต่ผลการวิจัยของเราชี้ให้เห็นถึงปัจจัยภายนอกท้องถิ่นที่มีผลต่อธุรกิจของทุนท้องถิ่นในจังหวัดที่ศึกษาด้วย ได้แก่ บทบาทของรัฐบาลกลางในการสร้างถนนสุขุมวิทและส่งเสริมพืชเศรษฐกิจในช่วงต้น รวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมตามโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกในเวลาต่อมา บทบาทของทุนชาติและทุนข้ามชาติในกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาลงทุนในท้องถิ่นทำให้ธุรกิจของเจ้าพ่อเจ้าแม่ขยายตัว เช่น ธุรกิจการ ขายที่ดิน ธุรกิจบันเทิง หรือการหันไปทำโรงงานอุตสาหกรรมของนายทุนท้องถิ่น ดังนั้น เราจึงต้อง วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกควบคู่กัน ไป ซึ่งทฤษฎีทุนนิยมเครือข่ายยัง ไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงพอ

นอกจากนี้ แนวคิดทุนนิยมเครือข่ายไม่ได้ให้ความสำคัญต่อความขัดแย้งระหว่างผู้กระทำการที่ สร้างความตึงเครียดทางสังคมจนนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงโครงสร้างที่ดำรงอยู่ เช่น ความขัดแย้งระหว่างภายในกลุ่มน้ำจืด กลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำกร่อยเกี่ยวกับตำแหน่งการเมืองจาก การเลือกตั้งเป็นปัจจัยหลักในการก่อรูปโครงสร้างอำนาจในจังหวัดศึกษา และหลังวิกฤติเศรษฐกิจแล้ว ความขัดแย้งดังกล่าวก็เป็นพลังอยู่เบื้องหลังการเลือกตั้ง อบจ. ใน พ.ศ. 2547 และเลือกตั้ง ส.ส. พ.ศ. 2548

ความไม่สอดคล้องแนวคิดทุนนิยมเครือข่ายต่อสถานการณ์ของจังหวัดที่ศึกษานั้นอยู่ที่ฐานของ แนวคิดเครือข่ายเอง คือ (เสรี พงศ์พิศ, 2548 , ปุสดี มอนซอนและคณะ ,2547)

1. แนวคิดเครือข่ายเป็นการรวมตัวแบบหลวมๆ โดยสมาชิกยังคงมีอิสระจากตนเอง ไม่ตรงกับ สถานการณ์ที่ศึกษาซึ่งเป็นการรวมตัวแบบไม่เป็นทางการภายใต้สานสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ซึ่งสมาชิก มีความสัมพันธ์แบบลูกพี่-ลูกน้องภายใต้การแลกเปลี่ยนระหว่างการคุ้มครองและการให้ความก้าวหน้า กับความจงรักภักดีในการทำงานรับใช้

2. แนวคิดเครือข่ายเน้นการจัดการตามแนวราบซึ่งไม่ตรงกับสถานการณ์ที่ศึกษาคือเน้นการ ทำงานที่มีระดับต่ำสูงตามลำดับชั้น (hierarchy) เนื่องจากความต้องการสั่งการในกลุ่มเจ้าพ่อทำให้ต้องใช้ ลำดับชั้นแบบไม่เป็นทางการ

มีผู้นำเสนอแนวคิดระบบอุปถัมภ์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของเจ้าพ่อในทางการเมืองไทย โดยให้ เห็นถึงเครือข่ายอุปถัมภ์ว่าเป็นความสัมพันธ์พื้นฐานของรัฐ พรรคการเมืองและระบบเจ้าพ่อ แต่ระบบ

อุปถัมภ์ที่อยู่บนฐานความสัมพันธ์แบบลูกพี่-ลูกน้อง โดยมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างลูกพี่ที่มีบทบาทให้ความคุ้มครองและความก้าวหน้าแก่ลูกน้อง ในขณะที่ลูกน้องต้องคอยรับใช้ลูกพี่ด้วยความจงรักภักดีนั้นอาจไม่ใช่ระบบพื้นฐานของสังคม เนื่องจาก ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีพลวัตตามพื้นฐานแตกต่างกัน คือ ในสมัยอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์นั้นระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์แบบทางการบนฐานระบบไพร่ของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จะพบว่า ระบบราชการได้กลายเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์แบบไม่เป็นทางการ แต่หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 จนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าระบบอุปถัมภ์ของเจ้านายนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบทุนแทนที่ระบบราชการ ดังนั้น การเข้าใจระบบอุปถัมภ์ของเจ้านายต้องให้ความสำคัญต่อการสะสมทุนของเจ้านายในฐานะนายทุนเพื่อจะทำให้เข้าใจบทบาทของเจ้านายได้ลึกซึ้งขึ้น เนื่องจากในกระบวนการสะสมทุนนั้นเจ้านายจำเป็นต้องจัดองค์กรไม่เป็นทางการในรูปแบบเครือข่ายอุปถัมภ์เพื่อสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองได้

บรรณานุกรม

- เกษียร เตชะพีระ. “ระบอบทักษิณ” ฟ้าเดียวกัน 2 : 1 (มกราคม - มีนาคม 2547)
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. “ความขัดแย้งในการจัดการปัญหาการกักขังอุตสาหกรรมในโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก : ศึกษากรณีเงินโก้” รายงานวิจัยในโครงการธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. เศรษฐศาสตร์การเมืองของการปฏิวัติขนาดครอบครัวในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2542.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของรัฐวิสาหกิจไทย : การวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง รายงานวิจัยหลังปริญญาเอกของสำนักงานสนับสนุนการวิจัย, 2546.
- เทศบาลตำบลเมืองแกลง. เมืองแกลงของเราเมืองเก่าบรรพชน. มปท. 2546.
- เดชรรัตน์ สุขกำเนิด “สรุปปัญหาสุขภาพเพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากโครงการพัฒนาพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียง” รายงานประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง นโยบายสาธารณะกับสุขภาพประชากร : กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ, สถาบันสาธารณสุข 31 กรกฎาคม 2544.
- ธวัช ปุณโณทก. “การพัฒนาภาคตะวันออกกับผลกระทบต่อประชาคมท้องถิ่น” เอกสารประกอบการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชุมชน หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา, 2547. (เอกสารโรเนียว)
- เชียรช่วง กัลยาณมิตร “สภาพปัญหาและแนวโน้มสารพิษในสังคมไทย” สรุปการอภิปรายในการสัมมนา เรื่อง สารพิษกับสังคมไทย, 2526.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตรและนวนน้อย ศรีรัตน์. “คอร์รัปชัน ค่าเช่าและพัฒนาการเศรษฐกิจ” วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์. (ธันวาคม 2546)
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. “เจ้าพ่อและธุรกิจท้องถิ่น : อำนาจนอกระบบ การคอร์รัปชัน และประชาธิปไตย” บทความเสนอในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง นักธุรกิจ เทคโนโลยี นักรบเมือง และนายพล : คอร์รัปชัน และอนาคตของระบอบประชาธิปไตย, โดยศูนย์การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 27 สิงหาคม 2536.

- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. “เจ้าสัว เจ้าพ่อ เจ้าที่” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการประจำปี ครั้งที่ 4 เรื่อง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น : เราจะไปไหนกัน. โดยศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 23-24 พฤศจิกายน 2536.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. “สังคมประชาและโลกาภิวัตน์” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง โลกานุวัตรกับบทบาทของชุมชน , ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 10 พฤศจิกายน , 2537. (เอกสารโรเนียว)
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. พัฒนาการอุตสาหกรรมและพัฒนาการเศรษฐกิจประสพการณ์ของเกาหลีใต้ บราซิล และไทย. กทม : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2541.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. “ทักษิณานิคมิกส์ : นโยบายเศรษฐกิจไทยภายใต้การนำของพรรคไทยรักไทย” ปรากฏในการประชุมนิเทศนิสิตหลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยบูรพา, 29 พฤษภาคม 2547. (เอกสารโรเนียว)
- มาร์กซ์ คาร์ล. การก่อรูปของเศรษฐกิจก่อนระบบทุนนิยม. แปลโดย ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527.
- เรียงรัฐ เนติโพธิ. “เจ้าพ่ออุปถัมภ์กับรัฐอุปถัมภ์” วารสารสังคมศาสตร์ 43 : 1 (มกราคม-มิถุนายน 2546).
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. แนวคิดมาร์กซิสต์กับการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงในสังคมชานาประเทศ โลกที่สาม กทม. : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย , 2537.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. “โคตรเหง้าเจ้าพ่อตะวันออก” ศิลปวัฒนธรรม (มิถุนายน) 2538.
- เสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์. ชีวิตการเมือง. กรุงเทพฯ : เขียวบุ๊ก, 2546.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. รายงานการศึกษาสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2540. กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2541.
- สนธิ ลิ้มทองกุล. “ขุตรากเหง้าเจ้าพ่อตะวันออก” สัมภาษณ์ในรายการสภาทำพระอาทิตย์ คลื่นสามัญ ประจำบ้าน เอฟเอ็ม 97.5 เมกกะเฮิร์ตซ์. 11 เมษายน 2546.
- สมภพ มานะรังสรรค์. “วิพากษ์เศรษฐกิจแบบฟองสบู่ในไทย” ใน ทุนนิยมฟองสบู่ : ปัญหาและทางออก. กรุงเทพฯ : มูลนิธิวิถีทรรศน์, 2544.
- สมบัติ จันทร์วงศ์. “บทบาทของเจ้าพ่อท้องถิ่นในเศรษฐกิจและการเมืองไทย : ข้อสังเกตเบื้องต้น” ใน รัฐทุนเจ้าพ่อท้องถิ่นกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สินธุ์ชัย สุกรเสพ. “บทบาทเจ้าพ่อในการเมืองไทย พ.ศ. 2517-2537” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหามบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สุริชัย หวันแก้ว ปรีชา คุณวินพันธ์และประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ. “ผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อชุมชนท้องถิ่น” รายงานผลการวิจัยทุนรัชดาภิเษกสมโภช, 2543. (อัคราเนนา)

สุวินัย ภรณวลัย. ทุนนิยมฟองสบู่. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เม็ดทราย, 2537.

เสริมศักดิ์ การณ. จากทางเกวียนสู่สถานีอ่อนนุช. มปท. : สำนักพิมพ์แบงค์, 2546.

เสรี พงศ์พิศ. เครือข่าย. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน , 2548.

ปฐคดี มอนซอนและคณะ. กรอบแนวคิดการประเมินศักยภาพเครือข่ายสังคม. กทม : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา , 2547.

อำพิกา สวัสดิ์วงศ์ “ถนนสุขุมวิทกับการพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกของประเทศไทย พ.ศ. 2477-2539” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

Bibliography

Anderson, benedict. “Murder and Progress in Modern Siam” *New Left Review* 181 (May-June 1990).

Brenner, Robert. “Doff on the Transition from Feadalism to Capital” *Cambridge Journal of Economics* 2 : 2 (June).

Callinicos, A.T. Making history : Agency, structure and change in social theory. Second edition. Oxford : Polity Press, 1995.

Cardoso, F. H. and Faletto, E. *Dependency and development in Latin America*. Berkely : University of California Press, 1979.

Marx, Karl. *Capital Volume 1*. Translated by Dard Fernbach. New York : Penquin Books, 1978.

Ockey, James. “Chaopho : Accumulation and Social Welfour in Thailand” *Crossroads* 8(1) “The Rise of Local Poser in Thailand : Provincial Crinez Elections and the Bureaucracy” In Money and Power in Provincial Thailand. Ed. By Ruth McVey. Singapore : ISEAS, Chieng ; Silkworn, 2000.

Oleinik, Anton “A model of Network Capitalism : Basic Ideas and Post – Soviet Everdence” *Journal of Economic Issues* xxxviii, 1 (March 2004).

Schneider, Arnd and Zarate, oscar. *Mafia for Beginners*. Cambridge : icon Books, 1994.

Suehiro, Akira. “Capitalist Development in Post war Thailand : Commercial Banker, Industrial

Elite and Agric business Group” in Ruth Mercy. Southeast Asian Capitalism. New York :
Cornell Southeast Asia Program, 1992.

Szreter, Simon “A New Political Economy : The Importance of Social Capital” in Anthony
Giddens(ed). The Global Third Way Debate. Cambridge : Polity Press, 2001.

ภาคผนวก

รายชื่อให้ผู้สัมภาษณ์

1. กท. อว., เจ้าแม่และผู้อารีในสายตาชาวบ้าน 4 มิ.ย. 2545 และ 15 มิ.ย. 2547
2. กม. นามสมมติ โต๊ะอีหม่ามผู้นำชุมชนศาสนาอิสลาม 29 มิ.ย. 2547
3. สว. นว. สมาชิกวุฒิสภาจังหวัด สัมภาษณ์ 30 เม.ย. 2547 และ 17 เม.ย. 2549
4. นายนทช. รองผู้ว่าราชการจังหวัด สัมภาษณ์ 10 มิ.ย. 2547
5. ปพ. นามสมมติ น้องชายผู้นำกลุ่มน้ำกร่อย 26,28 มี.ค. 2547 1,14 พฤษภาคม 2547
6. บุญช่วย นามสมมติ ผู้นำชาวบ้านมาบชะลูค 28 มิถุนายน 2544
7. ปส. นามสมมติ อดีต ส.จ.เขตน้ำจืด สัมภาษณ์ 27 พ.ค. 2547
8. ปย. ปต. ส.ส. พรรคชาติไทย สัมภาษณ์ 2 พ.ค. 2547
9. ปญ. นามสมมติ ประธานหอการค้าจังหวัด 11 พ.ค. 2547
10. พตอ.พ. นักการเมืองกลุ่มอิสระ สัมภาษณ์ 27 พ.ค. 2547
11. พน. นามสมมติ แกนนำสหภาพแรงงานทีพีไอ สัมภาษณ์ 17 พฤษภาคม 2547 ,
1 พฤษภาคม 2549
12. พ. อว. อดีตนายก อบจ. สัมภาษณ์ 28 เม.ย. 2547
13. ร.ต.อ. พ. สารวัตร สกอ. สัมภาษณ์ 4 พ.ค. 2547
14. มน. นามสมมติ อดีตผู้ใหญ่บ้าน และผู้สมัคร ในเขตน้ำจืด สจ. 8 ก.ค. 2547 และ 27
เมษายน 2543
15. ยย. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด 28 เม.ย. 2547
16. กำธน ส.ปต. ผู้นำกลุ่มน้ำจืด สัมภาษณ์ 4 เม.ย. 2547
17. ทนายส. นามสมมติ อดีตผู้สมัครสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543 และ วุฒิสภาจากการเลือกตั้ง
19 เมษายน 2549 สัมภาษณ์ 15 มิ.ย. 2547 และ 14 พฤษภาคม 2549
18. สาธิต ปิตุเตชะ (ส.ส. จ.ระยอง พรรคประชาธิปัตย์) 4 เม.ย. 2547
19. ส. ชูรกิจ นามสมมติ (ส.ส. พรรคไทยรักไทย) สัมภาษณ์ 16 พ.ค. 2547
20. นายสศ. ส.ส.บัญญัติรายชื่อพรรคไทยรักไทย และ ผู้ช่วยรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย)
สัมภาษณ์ 3 มิ.ย. 2547
21. สง. นามสมมติ ผู้จัดการโรงงานปลาป่น กลุ่มบ้านเพ 4 พ.ค. 2547 และ 27 เม.ย. 2548
22. สมัคร นามสมมติ นักการเมืองท้องถิ่นในเขตน้ำเค็ม, 4 พ.ค. 2545 และ 8 , มิ.ย. 2548
23. ส้งว. นามสมมติ อดีตกำนันในกลุ่มน้ำกร่อย 1 พ.ค. 2547
24. สว. นามสมมติ อดีตครูประจำบาลผู้อาวุโส 1 พ.ค. 2547

25. มหาวร. นามสมมติ อดีตพระมหาผู้อาวุโส 4 เม.ย. 2547
26. กำนันส. รองประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดระยองและกรรมการหอการค้า จังหวัดระยอง สัมภาษณ์ 28 เม.ย. 2547
28. นายสพ. นามสมมติ อดีตนายกเทศบาลเมือง สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2548
29. นายสต. กรรมการผู้จัดการบริษัท โรงน้ำปลา สัมภาษณ์ 29 เม.ย. 2548
30. ชช. นามสมมติ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สัมภาษณ์ 26 ส.ค. 2548
31. พนวด. นามสมมติ เชื้อสายเจ้าเมืองในรุ่นเหลน สัมภาษณ์ 17 ส.ค. 2548
32. นายบพ. อุตสาหกรรมจังหวัด สัมภาษณ์ 16 ก.ย. 2548
33. สร. นามสมมติ ประธานสหกรณ์การเกษตรอำเภอ พ.ศ. 2529-2542 สัมภาษณ์ 15 ส.ค. 2548
34. ถนอม เบญจมาศ. อดีตนักเลงของจังหวัด สัมภาษณ์ 28 พฤษภาคม 2548
35. สุจินต์ แสงมณี. ผู้รู้เรื่องเสือผอนในภาคตะวันออก สัมภาษณ์ 28 พฤษภาคม 2548
36. ปส. นามสมมติ ผู้อาวุโสของอำเภอ ก. สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2549
37. มหาสว. นามสมมติ อดีตพระมหาอาวุโส สัมภาษณ์ 4 เมษายน 2547
38. ไสว นามสมมติ ผู้นำชุมชน สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2549
39. นายกน. อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด สัมภาษณ์ 3 พฤษภาคม 2547
40. นายวว. นายกเทศมนตรีเมือง สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2548
41. เสียด. นายทุนการค้าพืชผลส่งออก สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2548
42. นายวศ. ประธานสภาอุตสาหกรรม สัมภาษณ์ 2 กรกฎาคม 2547
43. นายกพ. นายกเทศมนตรีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตน้ำกร่อย สัมภาษณ์ 16 พฤษภาคม 2549